

ULUSLARARASI
İNSAN ÇALIŞMALARI
DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL of HUMAN STUDIES

Cilt/VOLUME: 2

Sayı/NUMBER: 4

Yıl/YEAR: Aralık 2019

ISSN: 2636-8641

4.
SAYI

ISSN: 2636-8641
SAYI / ISSUE 4 – 2019

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL of HUMAN STUDIES

Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi yılda iki sayı yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.

Dergide yer alan yazıların ilmî ve fikrî sorumluluğu yazarlarına aittir.

.....

International Journal of Human Studies is a peer-reviewed, biannual journal.

The responsibility of statements or opinions uttered in the articles is upon their authors.

Bu dergi *International Scientific Indexing, Eurasian Scientific Journal Index, Index Islamicus, ResearchBib, ASOS Index, Rootindexing, CiteFactor, Scientific Indexing Services, DRJI* veri tabanında yer almaktadır.

.....

Articles in this journal are indexed or abstracted in *International Scientific Indexing, Eurasian Scientific Journal Index, Index Islamicus, ResearchBib, ASOS Index, Rootindexing, CiteFactor, Scientific Indexing Services, DRJI*.

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL of HUMAN STUDIES

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Emine Feryal Turan – Prof. Dr. Hüseyin Türk

Prof. Dr. Kurtuluş Kayalı – Prof. Dr. Serpil Aygün Cengiz

Doç. Dr. Ceren Aksoy Sugiyama - Doç. Dr. Meryem Bulut

Doç. Dr. Halil Çağlar Enneli - Doç. Dr. Elif Asude Tunca

Ankara 2019

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ / INTERNATIONAL JOURNAL of HUMAN STUDIES

SAYI / ISSUE 4 – YIL / YEAR 2019

Sahibi/ Published : Zeynel Karacagil
under the auspices of
Yazı İşleri Müdürü

Yazı İşleri Müdürü : Ali Osman Tiro, Efecan Anaz
Yardımcıları /
Co-editors

Yayın Kurulu / : Prof. Dr. Emine Feryal Turan – Ankara Üniversitesi
Editorial Board : Prof. Dr. Hüseyin Türk – Ardahan Üniversitesi
: Prof. Dr. Kurtuluş Kayalı – Ankara Üniversitesi
: Prof. Dr. Serpil Aygün Cengiz – Ankara Üniversitesi
: Doç. Dr. Ceren Aksoy Sugiyama – Ankara Üniversitesi
: Doç. Dr. Meryem Bulut – Ankara Üniversitesi
: Doç. Dr. H. Çağlar Enneli – Ankara Üniversitesi
: Doç. Dr. Elif Asude Tunca - Lefke Avrupa Üniversitesi

Yay. Kur. Sekreteri/ Sec. of the Ed. Board : Cansu Aral

Sekreter Yrd./ Ass. Sec. of the Ed. Board : Şafak Bozgun

Ön Dil Kontrolü / Grammer Check : Sema Şişman

Mizanpaj Editörü / Assing Loyout Editor : Deniz Karatekin

Son Okuma / Proofreading : Elif Akkaş

Editör-Hakem(Yayın Danışma) Kurulu
Review Board

- Prof. Dr. Ali Duymaz-Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Gülay Günay- Karabük Üniversitesi
Prof. Dr. İrfan Albayrak-Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan Biçer- Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Sibel Erkal-Hacettepe Üniversitesi
Doç. Dr. Berrin Güzel-Adnan Menderes Üniversitesi
Doç. Dr. Erkin Emet- Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Halil İbrahim Şahin- Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Hande Şahin-Kırıkkale Üniversitesi
Doç. Dr. İnci Erdoğan-Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Şaban Karasakal- Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Utkuseven-İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ceren İşçi-Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Elif Ulu Ercan- Ege Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gözde Karabacak-Nişantaşı Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Haydar Lütfü EJDER-Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mevlüt Yılmaz-Fırat Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Fırat-Fırat Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Özcan Erdoğan-Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Esat Özcan-Siirt Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Nilay Erdem Ayyıldız-Fırat Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr.Ebru Birkan Akhan- Selçuk Üniversitesi
Öğr. Gör. Kübra Baysal-Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Mehmet Tan-Siirt Üniversitesi
Dr. Ömer Kahya - Ankara Üniversitesi

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Konuşma Kaygıları ve Öz-Yeterlik Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi / Study of Speaking Anxiety and Self-Sufficiency Perceptions of Health Services Vocational School Students from the Point of Various Variables • 124 - 147

AYSEL ARSLAN, EBRAR ILIMAN, RUKİYE ASLAN

Talât Sait Halman'ın Yunus Emre Şiirlerinin İngilizce Çevirileri Üzerine Bir İnceleme / A Research on the Translations of Talat Sait Halman's Yunus Emre Poems • 148 - 161

RABİA AKSOY ARIKAN, NEZİR TEMUR

Taşrada Soylulaştırma: Sivas İşhanı Köyü-Eğri Köprü Mahallesi / Gentrification from Country: Sivas İşhanı Köyü-Eğri Köprü Mahallesi • 161 - 179

MELTEM YILMAZ BİLECEN

Kur'an'da Örnek Genç Modeli / Sample Young Model in The Qur'an • 180 - 195

CAHİT KARAALP

Kemer Sıkmanın Eleştirel Bir Politik Sosyolojisi / A Critical Political Sociology of Austerity • 196 - 211

CEYHUN GÜRKAN

Vefa Borcu ve Adalet Arasındaki Seçim-Akrabanın Suçunu Gizleme / Preference Between Duty Of Loyalty And Justice - Concealment Among Relatives • 212 - 221

MAİERHABA MAİMAİTİ

Immigration as a Recuperative Process in The Emigrants • 222 - 233

CENGİZ KARAGÖZ

ISO 26000 Standardı Kapsamında Türk Dünyası Ülkeleri Konaklama Endüstrisinin İncelenmesi / The Evaluation of the Hospitality Industry within Turkic Countries Regarding ISO26000 Standards • 234 - 248

MİTHAT ZEKİ DİNÇER, ALİ TURAN BAYRAM, GÜL ERKOL BAYRAM

DEĞERLENDİRME MAKALESİ / REVIEW ARTICLE

Asur ile Urartu Arasında Tampon Bir Bölge Şubria Ülkesi • 249 - 252

FARUK AKYÜZ

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN: 2636-8641

Cilt/VOLUME 2 Sayı/ISSUE 4 Yıl/YEAR: 2019

Gönderim: 12-02-2019 – Kabul: 02-11-2019

Study of Speaking Anxiety and Self-Sufficiency Perceptions of Health Services Vocational School Students from the Point of Various Variables

Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Konuşma Kaygıları ve Öz-Yeterlik Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

**Aysel ARSLAN¹
Ebrar ILIMAN²
Rukiye ASLAN³**

Abstract

It is aimed to determine whether there is a significant difference in the speaking anxiety and self-sufficiency of the Vocational School of Health Services students in terms of gender, type of education, economic situation, place of residence and branch of education, in this study. The sample of the research is constituted by 451 students in total, comprising 335 girls and 116 boys, being education in Health Services Vocational School of Sivas Cumhuriyet University in the spring period of 2018-2019 education- training year. In order to determine the speaking anxiety of the students, the “*Speaking Anxiety Scale*” which consisting of 20 items and one size developed by Sevim (2012),

Öz

Bu çalışmada; Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu (SHMYO) öğrencilerinin konuşma kaygıları ve öz-yeterliklerinin cinsiyet, öğretim türü, ekonomik durum, ikamet yeri ve eğitim alınan branş değişkenleri açısından anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 2018-2019 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Sivas Cumhuriyet Üniversitesi SHMYO’da eğitim görmekte olan 335 kız, 116 erkek olmak üzere 451 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin konuşmaya yönelik yaşadıkları kaygı durumlarının belirlenmesi için Sevim (2012) tarafından geliştirilen ve 20 maddeden

¹ Aysel Arslan, Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, SHMYO, arslanaysel.58@gmail.com, Orcid: 0000-0002-8775-1119

² Ebrar Ilıman, Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, SHMYO, ebrar@cumhuriyet.edu.tr, Orcid: 0000-0002-5255-8482

³ Rukiye Aslan, Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, SHMYO, raslan@cumhuriyet.edu.tr, Orcid: 0000-0001-5843-626X

was used for the collection of data for research. The reliability of the scale determined to be .91, was found to be 0.94 in this study too. In order to determine the self-sufficiencies of the students, the “General Self-Sufficiency Scale” developed by Sherer, Maddux, Mercandante, Dunn, Jacobs and Rogers (1982) and adopted to Turkish by Yıldırım and İlhan (2010), was used. The scale comprises three sub-dimensions, namely quitting and insistence, and a total of 17 articles. The total reliability of the scale adapted was found as .80, and in this study as .84. The data related to the research was analyzed using Kolmogorov-Smirnov (K-S), Arithmetic Average, Standard Deviation, Independent T Test, ANOVA, LSD, Pearson Correlation Coefficient. It was concluded that the self-sufficiencies of the students were significantly different by the economic situation, gender and branch variables; the speaking anxiety of the students were significantly different by the place of residence, type of education, economic situation and branch variables. Besides, it was determined that total score correlations of the speaking anxiety and self-sufficiencies of the students were at medium level in negative direction (-.57).

Keywords: *Speaking Anxiety, Anxiety, University, Student*

oluşan “Konuşma Kaygısı Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçeğin toplam güvenilirliği .91, bu çalışmada ise .94 olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin öz-yeterlik algılarını belirlemek içinse Sherer, Maddux, Mercandante, Dunn, Jacobs ve Rogers (1982) tarafından geliştirilen Türkçeye uyarlaması Yıldırım ve İlhan (2010) tarafından yapılan “Genel Öz-yeterlik Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, başlama, yılmama ve ısrar olmak üzere üç alt boyuttan ve toplamda 17 maddeden oluşmaktadır. Uyarlanan ölçeğin güvenilirliği .80, bu çalışmada ise .84 olarak bulunmuştur. Araştırma verilerinin analizinde; Kolmogorov-Smirnov (K-S), Aritmetik Ortalama, Standart Sapma, Bağımsız T Testi, ANOVA, LSD, Pearson Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır. Analizler sonucunda elde edilen bulgulara göre öğrencilerin konuşma kaygılarının öğretim türü, ekonomik durum, ikamet yeri ve branş değişkenleri; genel öz-yeterliklerinin cinsiyet, ekonomik durum ve branş değişkenleri açısından anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin konuşma kaygıları ve genel öz-yeterlikleri arasında orta düzeyde (-.57) negatif yönde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Konuşma Kaygısı, Kaygı, Üniversite, Öğrenci*

Giriş

Konuşma; dinleme becerisinden sonra neredeyse bireyin doğduğu andan itibaren edinmeye başladığı ve hayatı boyunca geliştirdiği bir dil becerisidir (Boylu & Çangal, 2015, s 355). Konuşma, dil beceri alanlarında yazma ile birlikte anlatma becerisi olarak tanımlanmaktadır (Berk, 2014, s. 7). Bireyin karşıdaki kişi veya kişilere duygu, düşünce, yargılarını doğrudan ve hızlı bir şekilde iletebilmesini,

onlarla işbirliği yapabilmesini sağlayan sözlü ve etkili bir iletişim aracı olarak kabul edilmektedir (Güneş, 2007, s. 99). Demirel (1999) konuşmayı, düşünce ve fikirlerin seslerden oluşan ve kodlamaları üzerinde anlaşılabilir bir dil aracılığıyla sesli olarak aktarılması olarak ifade etmektedir. Konuşma, günlük hayatta en sık kullanılan iletişim aracı olduğu için doğru kullanılması, bireyin konuşma sürecinde söylediklerinin karşısındaki kişilerce tam ve doğru olarak anlaşılmasını sağlamaktadır. Birey, konuşma becerisini etkin kullandığı oranda iş ve özel hayatında daha doğru başarılı olmaktadır (Kurudayıoğlu, 2003, s. 288). Özbay (2009, s. 99), güzel ve etkin konuşmak dolayısıyla da başarılı bir iletişim kurmak için bazı unsurlara dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu unsurların; sesi etkin olarak kullanma, kelimeleri anlaşılabilir bir açıklıkta telaffuz etme, beden dilini konuşmayla uyumlu kullanma olduğunu söylemektedir. Birey, konuşma becerisini etkin kullandığı oranda iş ve özel hayatında başarılı olmaktadır (Kurudayıoğlu, 2003, s.288). Konuşma becerisi bireyin içinde bulunduğu çevreden informal eğitim yoluyla edindiği bir beceri olduğu ve ilk önce bu beceri yoluyla iletişim kurmaya başladığı için konuşma becerisini süreç içerisinde geliştirmektedir. Ancak birey bu beceriyi sürekli kullanmasına rağmen akademik ya da özel hayatında konuşmayla ilgili sorunlar yaşayabilmekte ve özellikle topluluk karşısında konuşmaktan kaçınmaktadır (Boylu & Çangal, 2015, s. 355). Bireyin hazırlıklı ya da hazırlıksız yaptığı konuşmalarla ilgili yaşadığı sıkıntılar konuşma kaygısı olarak tanımlanmaktadır (Demir & Melanlıoğlu, 2014, s. 108).

Kaygı kavramı genel olarak bireyin rahatsız olduğu bir durum ya da olay karşısında hissettiği güçlü tedirginlik ve negatif yönde uyarılma hissi olarak ifade edilmektedir. Kaygı Türkçe Sözlük'te (2005, s. 11), bireyin herhangi bir isteğinin gerçekleşmemesi ya da istemediği bir olayın gerçekleşmesi ihtimali karşısında yaşadığı tedirginlik olarak tanımlanmaktadır. Kaygı; Uçar (2004), içinde korku ve endişenin yer aldığı duygu; Scovel (1991), tehlike hissedilen olay ya da durumlara ilişkin huzursuzluk, tedirginlik hali; Taş (2006), bireyin olumsuz bir uyarana karşısında yaşadığı fizyolojik, psikolojik veya duyuşsal değişimlerle oluşan ve farklı düzeylerde gözlemlenebilen uyarılmışlık; Boylu ve Çangal (2015), bireyin kendini güvende hissetmediği ve dolayısıyla rahatsız hissettiği ortam ve durumlarda yaşadığı başarısız olma ve yanlış yapma endişesinden kaynaklanan korku; Demirel (2010, s. 18), stres yaratan her türlü durumun bireyde yarattığı üzüntü, gerginlik ve tedirginlik şeklinde ortaya çıkan, negatif duygusal etki oluşturan reaksiyonlar; Morgan (1998), temel nedeni tam olarak ifade edilemeyen ancak kişiyi çeşitli durumlarda engelleyici etkisi bulunan olumsuz duygu durumu olarak tanımlamışlardır. Kaygı; aslında bireyin hayatta kalabilmesi ve bir işi yapabilmesi için orta düzeyde bulunması gereken doğal bir duygu olmakla birlikte (Burkovik, 2009), bireysel ya da çevresel olumsuz etkenler nedeniyle olması gerekenden çok daha fazla yaşanmakta ve bu da bireyin hayatını olumsuz etkileyecek düzeyde problemler ortaya çıkarmaktadır (Rector, Bourdeau, Kitchen & Joseph-Massiah; 2008). Bireyin hissettiği ve onu bazı eylem ya da davranışları yapmaktan alıkoyan kaygı pek çok nedenden ortaya çıkmakta (Özdal & Aral, 2005; Yaman & Suroğlu Sofu, 2013, s. 43); bireyde üzüntü, sıkıntı hali, aciziyet, yargılanma korkusu, başarısızlık hissi, tedirginlik olarak kendini göstermektedir (Arslan, 2018a). Kaygı, yaşanan olaya ya da durumun bireydeki etkisine bağlı olarak geçici ya da sürekli kaygı olarak iki farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. Bireyin yaşadığı geçici kaygı, o an için bir isteğin karşılanmaması ya da istenilmeyen bir durumun olmasının istenmemesi sonucunda gelişmekte ve olumsuz durum ortadan kalktığında kaygı da sona ermektedir. Sürekli kaygı ise bireyin yaşadığı olumsuz bir olay ya da durumdan

kaynaklanan, maddi-manevi tehdit hissedilen, kimi durumlarda kişisel güvenlik endişesi taşınan bir halin uzun süre yaşanması sonucunda oluşmaktadır (Maden, Dinçel & Maden, 2015).

Konuşma kaygısı, bireyin bir topluluk önünde hazırlıklı ya da hazırlıksız konuşma yapmak zorunda oldukları durumlarda yaşadığı psikolojik ve fizyolojik problemler olarak ifade edilmektedir (Suroğlu Sofu, 2012, s. 12-16; Özdemir, 2013, s. 43). Birey, konuşma yapmaya başladığı anda heyecan seviyesi yükseldiği için psikolojik ve fizyolojik olarak bir takım sorunlar yaşamaktadır. Konuşma kaygısını yaşayan bireyde psikolojik olarak; düşüncelerin akışında kesintiye uğraması, olumsuz duygu ve düşüncelerin yaşanması vb. etkiler (Demir & Melanhoğlu, 2014, s. 109), fizyolojik olarak; ellerin ve bedenin titremesi, kalbin hızlanması, terleme, sesin titremesi, dinleyenlerle göz teması kuramama vb. etkiler görülmektedir (Vural, 2004). Bireyin konuşma yaptığı konuya olan hâkimiyeti, konuştuğu konu, konuşma yapılan mekânın olumlu ya da olumsuz özellikleri, dinleyenlerin konuşmacıya olan yaklaşımı ve ilgisi, konuşmacının psikolojik durumu gibi pek çok neden yaşadığı konuşma kaygısını olumlu veya olumsuz şekilde etkilemektedir (Kardaş, 2015, s. 546). Konuşma, bireyin çevresiyle kurduğu iletişimde ve kendini anlatmada kullandığı en önemli araç olduğu için konuşma kaygısı sosyal, mesleki ve akademik hayatında başarılı olmasını olumsuz etkilemektedir (Özdemir, 2000). Konuşmaya yönelik kaygı durumunun azaltılmasında; konuşma becerisinin geliştirilmesi, iyi bir dinleyici olunması, konuşma alıştırmaları yapılması önemli olmaktadır (Özdemir, 2013). Ayrıca bireyin motivasyon, özdüzenleme, öz-yeterlik vb. bilişüstü becerileri kullanma düzeyinin yüksek olmasının da konuşma kaygısını azaltmasında önemli bir faktör olduğu belirtilmektedir. Bilişüstü becerilerin yüksek olması, bireyin yaşadığı baskı, stres, kaygı, endişe vb. her türlü olumsuz duyguya baş etmesini kolaylaştırmaktadır (Bandura, 1997, s. 8).

Öz-yeterlik, Bandura'nın geliştirdiği Sosyal Öğrenme Kuramı'nda yer alan temel kavramlardan biridir (Bandura, 1977). Öz-yeterlik kavramının gelişmesinde bireyin gösterdiği performans üzerinde kendine yönelik inancının önemli bir etken olduğu düşüncesi yer almaktadır (Bandura, 1994). Öz-yeterlik; bireyin yaptığı eylem ve davranışların oluşması, belirli bir performansı sergilemesi için göstermesi gereken çabaya etki eden ve yapıp yapamayacağına ilişkin kendine yönelik yargısı olarak tanımlanmaktadır (Bandura, 1997). Diğer bir ifadeyle bireyin kendi yapabileceklerine ilişkin kendini değerlendirmesidir (Viau, 2015, s. 31). Woolfolk ve Hoy (1990) özyeterliğin, bireyin belli bir duruma yönelik olarak gelecekte ne yapabileceğine ilişkin inancı olduğunu söylemektedir. Bireyin belirli bir duruma yönelik gösterdiği performans üzerinde iki belirleyici etken bulunduğu: bu etkenlerden birincisinin belirli davranışlar ya da eylemler yapıldığında istenilen sonucun elde edileceği; ikincisinin ise gerekli davranışların ya da eylemlerin yapılmasına yönelik olarak kendine ve yeteneklerine inanmak olduğu belirtilmektedir (Bandura, 1977). Bireyin sahip olduğu yetenekleri kullanabilmesi için öz-yeterlik algısının yüksek olması gerekmektedir (Pajares, 2002). Öz-yeterlik algısı sadece bireyin bir eylemi gerçekleştirirken üzerinde kontrol sağlamasıyla ilgili olmayıp aynı zamanda eyleme yönelik güdülenmesi, kendi duyuşsal ve psikolojik durumunu yönetebilmesini de içermektedir. Kendi yeteneklerini performansla çeviren yüksek düzeydeki öz-yeterlik algısı, başarılı olunması için gerekli güdülenmeyi sağlayarak bilişsel ve duygusal süreci etkin hale getirmektedir (Bandura, 1997). Zimmerman (1995) özyeterliği, bireyin kendi bilgi, beceri ve stres yönetimi olduğunu; değerlendirici dönüt ve sosyal karşılaştırma gibi farklı etkenlerin de öz-yeterliğin oluşmasına katkı sağladığını söylemektedir. Öz-yeterlik algısı sadece bireyin performansına bağlı olmayıp elde ettiği başarılar

(Henson, 2001), gösterdiği çaba ve ısrar da öz-yeterlik algısı üzerinde etkili olmaktadır (Bandura, 1977). Öz-yeterlik algısı birkaç boyutta farklılık göstermektedir. Bu farklılıklardan ilkinin yapılan görevin zorluğu olduğu belirtilmektedir. Görevin zorluk derecesi ve önündeki engeller arttıkça bireyin öz-yeterlik algısında da farklılıklar görülmektedir. İkincisinin; performans sergilenirken var olan durumsal koşulların öz-yeterliği etkilediği, üçüncüsünün; öz-yeterlik algısının düzeyi yani bireyi güdüleme gücü olduğu ifade edilmektedir. Yüksek veya düşük öz-yeterlik algısı performans üzerinde etkili olmakta, olumsuz durumlar karşısında öz-yeterlik algısı düşük olan birey kolaylıkla vazgeçebilmektedir (Bandura, 1995, 1986).

Kendini ve yeteneklerini doğru olarak tanıma ve farkında olma olarak ifade edilen öz-yeterlik algısı dört bilgi kaynağına dayanmaktadır. Bu kaynaklar: bireyin kendi geçmiş tecrübelerini içeren *doğrudan deneyim*; başkalarının deneyimleri ve kararları ile kendi kararlarını karşılaştırarak yeterlik aktarımının sağlanmasını içeren *dolaylı yaşantılar*; çevrenin bireyin performansına ilişkin olumlu ya da olumsuz sözel etkisi olarak tanımlanan *sözel ikna*; performansa ilişkin yeterliklere yönelik psikososyal ve fizyolojik yeterliklerin değerlendirilmesini, yetersizliğe yönelik hassasiyeti ifade eden *fizyolojik ve psikolojik süreçler* olarak belirtilmektedir (Bandura, 1997). Öz-yeterlik kavramının ilk ortaya çıktığı andan itibaren mesleki özyeterlik (Recepoğlu, 2017), akademik özyeterlik (Arslan, 2017a, 2018a), öğretmen öz-yeterliği (Akgün, 2013), bilgisayar öz-yeterliği (Akgün, 2008), internet öz-yeterliği (Gülmez, 2015) gibi pek çok farklı kavrama yönelik olarak bağlantısı kurulmuş ve araştırmalar yapılmıştır. Öz-yeterliğin cinsiyet, sınıf düzeyi, ailenin eğitim durumu vb. demografik değişkenlerle ilişkisinin yanı sıra dinleme kaygısı (Arslan, 2017b), yazma kaygısı (Arslan, 2018b), drama (Altıntaş & Kaya, 2012), mesleki tutum (Arastaman, 2013), başarı amaç yönelimleri (Aydın, 2014), bilişüstü okuma stratejileri (Koç & Arslan, 2017) gibi farklı etkenlerle ilişkisine de bakılmıştır. Alan yazında öz-yeterliğin olumlu ya da olumsuz pek çok farklı tutum ve davranışla olan ilişkisine yönelik çalışmaların bulunmasına karşın bireyin hem özel hem akademik hem de mesleki hayatında başarılı olması için önemli olan konuşma ile ilişkisini belirlemeye yönelik olarak Arslan (2018a) tarafından ortaokul öğrencilerine yönelik yapılan çalışma dışında başka bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Konuşma ile ilgili problemlerin bireyin temel eğitiminden sonraki eğitim süreçlerinde de görüldüğü (Arslan, 2012; Baki & Kahveci, 2017) tespit edilmiştir. Bu doğrultuda öz-yeterlik algısı ve konuşma kaygısı arasındaki ilişkinin bireyin sonraki eğitim süreçlerinde de incelenmesi gerektiğinden yola çıkılarak bu çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir. Araştırmada SHMYO öğrencilerinin öz-yeterlik algıları ve konuşma kaygılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, aralarındaki ilişki düzeyinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Belirlenen bu amaca uygun olarak aşağıdaki soruların yanıtı aranmıştır:

- a) SHMYO öğrencilerinin konuşma kaygıları ve genel öz-yeterlik algılarına ilişkin puan ortalamaları ölçeklerin toplam puanları ve alt boyutlarında ne düzeydedir?
- b) SHMYO öğrencilerinin konuşma kaygıları cinsiyet, sınıf düzeyi, öğretim türü, mezun olunan lise türü, ekonomik durum, ailenin ikamet yeri ve eğitim aldıkları branş değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?
- c) SHMYO öğrencilerinin genel öz-yeterlik algıları cinsiyet, sınıf düzeyi, öğretim türü, mezun olunan lise türü, ekonomik durum, ailenin ikamet yeri ve eğitim aldıkları branş değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?

d) SHMYO öğrencilerinin konuşma kaygıları ile akademik öz-yeterlik algıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde evren/örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizine yönelik bilgilere yer verilmektedir.

Evren/Örneklem

Bu araştırmaya dâhil olan katılımcıların belirlenmesi amacıyla tarama modelleri içerisinde bulunan basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 2018-2019 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Sivas Cumhuriyet Üniversitesi SHMYO’da eğitim görmekte olan 335 kız, 116 erkek olmak üzere toplamda 451 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın yapıldığı dönemde SHMYO’da eğitim almakta olan 3.669 öğrenci olduğu belirlenmiş ve örneklem sayısının ± 0.05 örnekleme hatası alındığında yeterli olduğu (Sönmez & Alacapınar, 2011, s. 338) görülmüştür. Tablo 1’de örnekleme ilişkin betimsel istatistikler sunulmaktadır.

Tablo 1. Örnekleme İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişkenler		Frekans (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kız	335	(74.3)
	Erkek	116	(25.7)
Öğretim Türü	Birinci Öğretim	387	(85.8)
	İkinci Öğretim	64	(14.2)
Ekonomik Durum	Çok iyi	16	3.6
	İyi	133	29.5
	Orta	288	63.9
	Düşük	14	3.1
İkamet Yeri	Köy	82	18.2
	İlçe	116	25.7
	Şehir	193	42.8
	Büyükşehir	60	13.3
SHMYO’da Okuduğu Branş	Ağız Dış Sağlığı	52	11.5
	Ameliyathane	42	9.3
	Çocuk Gelişimi	64	14.2
	Dış Protez	73	16.2
	Eczane Hiz.	37	8.2
	Odyometri	38	8.4
	Tıbbi Görüntüleme	35	7.8
	Tıbbi Laboratuvar	52	11.5
Yaşlı Bakım	58	12.9	

Tablo 1’deki bulgular incelendiğinde araştırmaya dâhil edilen öğrencilerin yaklaşık $\frac{3}{4}$ ’ünün kız öğrencilerden $\frac{1}{4}$ ’ünün ise erkek öğrencilerden oluştuğu görülmektedir. Araştırmanın yapıldığı SHMYO’da eğitim alan öğrenciler ağırlıklı olarak kız öğrencilerden oluştuğu için örneklem grubunun evreni temsil ettiği varsayılmıştır. SHMYO’da birinci öğretimde eğitim gören öğrencilerin sayısı ikinci öğretimde eğitim gören öğrencilere göre daha fazla olduğu için örneklem grubunda da birinci

öğretimde öğrenim gören öğrenci sayısı daha fazla yer almaktadır. Katılımcıların yaklaşık yarısının ekonomik durumunun orta düzeyde olduğu; %42.79'luk oranla şehirde yaşayan öğrencilerin sayısının daha fazla olduğu; öğrencilerin SHMYO'da dokuz farklı branşta eğitim aldıkları belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmaya ilişkin verilerin toplanması amacıyla, üniversite düzeyindeki öğrenciler için kullanılması uygun olan iki farklı ölçek kullanılmıştır. Öğrencilerin konuşma kaygı düzeylerini belirlemek için Sevim (2012) tarafından geliştirilen “*Konuşma Kaygısı Ölçeği*”; öz-yeterlik algılarını belirlemek için Yıldırım ve İlhan (2010) tarafından geliştirilen “*Genel Öz-yeterlik Ölçeği*” kullanılmıştır.

Konuşma Kaygısı Ölçeği

Çalışmada öğrencilerin konuşma kaygılarının belirlenmesi amacıyla Sevim'in (2012) geliştirdiği “*Konuşma Kaygısı Ölçeği*” kullanılmıştır. Ölçek toplamda 20 maddeden ve konuşmacı odaklı kaygı, çevre odaklı kaygı, konuşma psikolojisi olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek alt boyutlarında güvenilirlik; konuşmacı odaklı kaygı .89, çevre odaklı kaygı .82 ve konuşma psikolojisi .87; toplam güvenilirliği ise .91 olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmada ölçeğin alt boyutlarında güvenilirlik; konuşmacı odaklı kaygı .92, çevre odaklı kaygı .89 ve konuşma psikolojisi .74 olarak; ölçeğin toplam güvenilirliği ise .94 olarak bulunmuştur. Ölçek beşli likert tipinde hazırlanmış olup “Hiçbir Zaman=1”, “Çok Az=2”, “Bazen=3”, “Çoğu Zaman=4” ve “Her Zaman=5” şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 100 en düşük puan ise 20'dir.

Genel Öz-yeterlik Ölçeği

Sherer, Maddux, Mercandante, Dunn, Jacobs ve Rogers'in (1982) geliştirdiği, Türkçeye uyarlamasını Yıldırım ve İlhan'ın (2010) yaptığı “*Genel Öz-yeterlik Ölçeği*”; toplamda 17 maddeden ve “Başlama” (9 madde), “Yılmama” (5 madde) ve “Sürdürme Çabası-İsrar” (3 madde) olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin toplam güvenilirliği .80, bu çalışmada ise .84 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 85 en düşük puan ise 17'dir. Ölçekteki sorular, “hiç=1” ve “çok iyi=5” arasında olumsuzdan olumluya doğru derecelendirilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verilerinin elde edilmesi amacıyla 2018-2019 eğitim-öğretim yılı bahar yarıyılında uygulama için gerekli izinler alınmak suretiyle Sivas Cumhuriyet Üniversitesi SHMYO'da öğrenim görmekte olan öğrencilere *Konuşma Kaygısı Ölçeği* ve *Genel Öz-Yeterlik Ölçeği* uygulanmıştır. Araştırmaya dâhil olan öğrencilerin gönüllüğü gözetilmiştir. Ölçekler uygulama sürecinde toplamda 472 öğrenciye uygulanmış ancak analiz sürecine 21 ölçek uygun şekilde cevap verilmediğinin belirlenmesi nedeniyle araştırmadan çıkarılmıştır. Kalan 451 ölçek analiz edilerek değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde SPSS 25.0 paket programı kullanılmıştır. Ölçeklerden elde edilen puan ortalamalarının normallik dağılımını karşılayıp karşılamadığının belirlenmesi amacıyla Kolmogorov-Smirnov (K-S) Testi uygulanmış, aritmetik ortalama değerleri, standart sapma değerleri tespit edilmiştir. Verilerin normal dağılım gösterdiği belirlendikten sonra öğrencilerin genel öz-yeterlik ve konuşma kaygılarına ilişkin puan ortalamalarının belirlenen demografik değişkenlere göre anlamlı derecede farklılık gösterip

göstermediğinin belirlenmesi amacıyla veriler normalliği karşıladığı için ANOVA testi ve bağımsız gruplar T testi kullanılmıştır. ANOVA testinde farklılık belirlenen değişkenlerde farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla LSD testi yapılmıştır. Son olarak konuşma kaygısı ve genel öz-yeterlik arasındaki korelasyon düzeyinin ve yönünün belirlenmesi amacıyla Pearson Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, elde edilen verilerin analizi neticesinde ulaşılan bulgular yer almaktadır. Konuşma kaygısı ve genel öz-yeterlik ölçeklerinin betimsel analizi yapılmıştır. Alınan en yüksek ve en düşük puanlar, ölçek ortalamaları ve standart sapma değerlerine ilişkin veriler Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 2. Ölçeklere İlişkin Betimsel İstatistikler

Ölçekler	N	En düş. puan	En yük. puan	Ort.	ss
Konuşma Kaygısı Toplam	451	20	93	46.84	16.65
Konuşma odaklı kaygı	451	11	54	26.04	9.43
Çevre odaklı kaygı	451	6	30	13.94	5.66
Konuşma psikolojisi	451	3	15	6.86	2.91
Öz-yeterlik Toplam	451	29	85	59.69	10.05
Başlama	451	10	45	32.63	6.41
Yılmama	451	8	25	17.37	3.66
Israr	451	3	15	9.69	2.48

Tablo 2'de yer alan bulgular incelendiğinde; konuşma kaygısı ölçeğinin tamamından alınan en yüksek puanın 93 en düşük puanın ise 20 olduğu; öz-yeterlik ölçeğinden alınan en yüksek puanın 85 en düşük puanın ise 29 olduğu görülmektedir. Öğrencilerin konuşma kaygılarının toplamda (46.84), konuşma odaklı (47.35), çevre odaklı kaygı (46.47) ve konuşma psikolojisi alt boyutlarında (45.73) orta düzeyde olduğu; genel öz-yeterlik puanlarının ise toplamda (70.22) ve başlama alt boyutunda (72.51) yüksek düzeyde, yılmama (69.48) ve ısrar (64.60) alt boyutlarında ise orta düzeyde olduğu belirlenmiştir.

SHMYO öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre konuşma kaygıları ve genel öz-yeterlik ve konuşma kaygılarının değişip değişmediğini belirlemek amacıyla uygulanan bağımsız gruplar t-testi sonucuna göre ulaşılan bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. SHMYO Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Konuşma Kaygıları ve Öz-Yeterlik Bağımsız Gruplar T-Testi Bulguları

	Cinsiyet	n	Ort.	ss	t	p
Konuşma kaygısı toplam	Kız	335	47.21	17.01	.852	.40
	Erkek	116	45.75	15.59		
Konuşma odaklı kaygı	Kız	335	26.26	9.60	.879	.38
	Erkek	116	25.40	8.94		
Çevre odaklı kaygı	Kız	335	14.10	5.73	1.022	.31
	Erkek	116	13.49	5.43		
Konuşma psikoloji	Kız	335	6.86	2.96	-.018	.99
	Erkek	116	6.86	2.77		
Öz-yeterlik toplam	Kız	335	60.08	10.03	1.420	.16
	Erkek	116	58.54	10.06		
Başlama	Kız	335	32.72	6.40	.504	.62
	Erkek	116	32.37	6.43		
Yılmama	Kız	335	17.52	3.60	1.476	.14
	Erkek	116	16.92	3.81		
Israr	Kız	335	9.84	2.38	2.086	.03*
	Erkek	116	9.25	2.72		

p<.05

Tablo 3'te yer alan bulgular incelendiğinde öğrencilerin konuşma kaygılarına ilişkin puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre ölçeğin toplamında ve alt boyutlarında anlamlı farklılık oluşturmadığı (p>.05) ancak kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha yüksek kaygı düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir. Öğrencilerin genel öz-yeterlik algılarına ilişkin puan ortalamalarının ise cinsiyet değişkeni açısından sadece ısrar alt boyutunda kız öğrenciler lehine anlamlı farklılık gösterdiği (p<.05), diğer alt boyutlar ve toplam puanda anlamlı farklılık bulunmadığı (p>.05) belirlenmiştir. Toplam puan açısından değerlendirildiğinde kız öğrencilerin daha yüksek öz-yeterliğe sahip oldukları görülmektedir.

SHMYO öğrencilerinin konuşma kaygıları ve genel öz-yeterlik puanlarının öğretim türü değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığının tespiti amacıyla yapılan bağımsız gruplar t-testi sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. SHMYO Öğrencilerinin Öğretim Türü Değişkenine Göre Konuşma Kaygıları ve Öz-Yeterlik Bağımsız Gruplar T-Testi Bulguları

	Öğretim türü	n	Ort.	ss	t	p
Konuşma kaygısı toplam	Birinci Öğr.	387	47.57	16.71	2.404	.02*
	İkinci Öğr.	64	42.42	15.72		
Konuşma odaklı kaygı	Birinci Öğr.	387	26.44	9.46	2.350	.02*
	İkinci Öğr.	64	23.59	8.90		
Çevre odaklı kaygı	Birinci Öğr.	387	14.19	5.69	2.419	.02*
	İkinci Öğr.	64	12.45	5.25		
Konuşma psikoloji	Birinci Öğr.	387	6.94	2.92	1.467	.15
	İkinci Öğr.	64	6.35	8.83		
Öz- yeterlilik Toplam	Birinci Öğr.	387	59.56	10.10	-.648	.52
	İkinci Öğr.	64	60.42	9.77		
Başlama	Birinci Öğr.	387	32.56	6.42	-.564	.57
	İkinci Öğr.	64	33.05	6.38		

Yılmama	Birinci Öğr.	387	17.34	3.73	-.350	.73
	İkinci Öğr.	64	17.50	3.23		
Israr	Birinci Öğr.	387	9.66	2.47	-.626	.53
	İkinci Öğr.	64	9.88	2.57		

p<.05

Tablo 4'teki bulgulara göre öğretim türü değişkeni açısından öğrencilerin konuşma kaygılarının ölçeğin toplam puanında, konuşma odaklı ve çevre odaklı kaygı alt boyutlarında anlamlı olarak farklılaştığı (p<.05), konuşma psikolojisi alt boyutunda ise farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Öğrencilerin öz-yeterlik algılarının ise öğretim türüne göre ölçeğin toplamında ve alt boyutlarında anlamlı farklılık oluşturmadığı (p>.05) belirlenmiştir.

SHMYO'da öğrenim gören öğrencilerin konuşma kaygıları ve genel öz-yeterliklerinin ekonomik durum değişkeni açısından anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yönelik olarak yapılan ANOVA testi sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. SHMYO Öğrencilerinin Ekonomik Durum Değişkenine Göre Konuşma Kaygıları ve Genel Öz-Yeterlik ANOVA Testi Bulguları

	Ekonomik Durum	N	Ort.	ss	F	p	Anlamlı Fark LSD
Konuşma kaygısı toplam	Çok iyi	16	42.00	16.91	5.288	.00*	*İyi-Orta *İyi-Düşük
	İyi	133	42.70	15.24			
	Orta	288	48.69	16.57			
	Düşük	14	53.57	22.79			
Konuşma odaklı kaygı	Çok iyi	16	24.50	10.01	3.367	.02*	*İyi-Orta
	İyi	133	24.08	8.62			
	Orta	288	26.88	9.40			
	Düşük	14	29.07	13.81			
Çevre odaklı kaygı	Çok iyi	16	11.69	5.41	5.698	.00*	*Çok iyi-Orta *Çok iyi-Düşük *İyi-Orta *İyi-Düşük
	İyi	133	12.55	5.25			
	Orta	288	14.61	5.66			
	Düşük	14	16.07	6.73			
Konuşma psikolojisi	Çok iyi	16	5.81	2.34	6.853	.00*	*Çok İyi-Düşük *İyi-Orta *İyi-Düşük
	İyi	133	6.08	2.58			
	Orta	288	7.20	2.97			
	Düşük	14	8.43	3.44			
Öz- yeterlilik Toplam	Çok İyi	16	62.56	11.35	2.281	.07	*Çok iyi-Düşük *İyi-Düşük
	İyi	133	60.72	9.88			
	Çok iyi	288	59.30	9.81			
	Düşük	14	54.57	13.43			
Başlama	Çok iyi	16	33.44	7.91	.828	.48	Yok
	İyi	133	33.05	6.37			
	Orta	288	32.50	6.25			
	Düşük	14	30.50	8.06			
Yılmama	Çok iyi	16	19.00	3.29	3.865	.01*	*Çok iyi-Orta *Çok iyi-Düşük *İyi-Orta
	İyi	133	17.92	3.88			
	Orta	288	17.11	3.48			

	Düşük	14	15.50	4.29			*İyi-Düşük
	Çok iyi	16	10.13	2.50			
Israr	İyi	133	9.75	2.62	1.140	.33	Yok
	Orta	288	9.69	2.37			
	Düşük	14	8.57	3.37			

*p<.05

Tablo 5'teki verilere göre; SHMYO'da öğrenim gören öğrencilerin ekonomik durum değişkeni açısından konuşma kaygısı ölçeğinin toplam ve alt boyutlarında anlamlı farklılık gösterdiği (p<.05); genel öz-yeterliklerinin ise ölçeğin toplam ve yılmama alt boyutunda anlamlı farklılık gösterirken, başlama ve ısrar alt boyutlarında anlamlı farklılık göstermediği (p>.05) saptanmıştır. Anlamlı farklılığın hangi gruplar olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan LSD testi sonucuna göre; konuşma kaygısı ölçeğinin toplam puanında "İyi-Orta" ve "İyi ve Düşük" arasında iyi lehine; konuşma odaklı kaygı alt boyutunda "İyi-Orta" arasında iyi lehine; çevre odaklı kaygı alt boyutunda "Çok iyi-Orta", "Çok iyi-Düşük", "İyi-Orta" ve "İyi-Düşük" arasında ekonomik durumu daha iyi olan gruplar lehine; konuşma psikolojisi alt boyutunda "Çok iyi-Düşük", "İyi-Düşük" ve "Düşük-Orta" arasında yine ekonomik durumu iyi olan gruplar lehine olduğu belirlenmiştir. Genel öz-yeterlik algılarına ilişkin puan ortalamalarının ise ölçeğin toplam puanında "Çok iyi-Düşük", "İyi-Düşük" arasında çok iyi ve iyi lehine; "Çok iyi-Orta", "Çok iyi-Düşük", "İyi-Orta" ve "İyi-Düşük" arasında ekonomik durumu daha iyi olan gruplar lehine anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Ölçek alt boyutları ve toplam puanlara bakıldığında en yüksek kaygı puanına ekonomik durumu düşük olan grubun en düşük kaygı puanına ise ekonomik durumu yüksek olan grubun sahip olduğu görülmektedir. Tüm gruplar arasında puan ortalamalarında farklılığın olduğu, öğrencilerin ekonomik durumu yükseldikçe konuşma kaygılarının azaldığı görülmüştür. Öz-yeterlik algılarına ilişkin puan ortalamalarının ise öğrencilerin ekonomik durumu yükseldikçe arttığı, azaldıkça düştüğü belirlenmiştir. SHMYO'da öğrenim gören öğrencilerin konuşma kaygıları ve genel öz-yeterliklerinin ikamet yeri değişkeni açısından anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yönelik olarak yapılan ANOVA testi sonuçlarına Tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 6. SHMYO Öğrencilerinin İkamet Yeri Değişkenine Göre Konuşma Kaygıları ve Genel Öz-Yeterlik ANOVA Testi Bulguları

	Ekonomik Durum	N	Ort.	ss	F	p	Anlamlı Fark LSD
Konuşma kaygısı toplam	Köy	82	49.26	15.99	3.125	.02*	*Köy-Şehir *Şehir-Büyükşehir
	İlçe	116	47.66	16.60			
	Şehir	193	44.25	16.60			
	Büyükşehir	60	50.28	16.93			
Konuşmacı odaklı kaygı	Köy	82	27.39	8.97	3.083	.03*	*Köy-Şehir *Şehir-Büyükşehir
	İlçe	116	26.48	9.42			
	Şehir	193	24.59	9.52			
	Büyükşehir	60	28.00	9.28			
Çevre odaklı kaygı	Köy	82	14.85	5.71	2.598	.04*	*Köy-Şehir *Şehir-Büyükşehir
	İlçe	116	14.15	5.75			
	Şehir	193	13.15	5.40			

	Büyükşehir	60	14.87	5.97			
Konuşma psikoloji	Köy	82	7.01	2.75	1.831	.14	*Şehir-Büyükşehir
	İlçe	116	7.03	2.89			
	Şehir	193	6.52	2.94			
	Büyükşehir	60	7.42	2.99			
Öz- yeterlilik Toplam	Köy	82	58.84	9.21	.332	.80	Yok
	İlçe	116	60.04	10.04			
	Şehir	193	59.97	10.49			
	Büyükşehir	60	59.23	9.91			
Başlama	Köy	82	32.23	5.91	.534	.66	Yok
	İlçe	116	33.22	6.21			
	Şehir	193	32.59	6.83			
	Büyükşehir	60	32.17	6.08			
Yılmama	Köy	82	17.00	3.31	.664	.57	Yok
	İlçe	116	17.28	3.72			
	Şehir	193	17.63	3.80			
	Büyükşehir	60	17.20	3.54			
Israr	Köy	82	9.61	2.10	.288	.83	Yok
	İlçe	116	9.55	2.55			
	Şehir	193	9.75	2.53			
	Büyükşehir	60	9.87	2.72			

*p<.05

Tablo 6'daki verilere göre öğrencilerin ikamet yeri değişkenine göre konuşma kaygılarına ilişkin puan ortalamalarının ölçeğin toplamında ve alt boyutlarında anlamlı farklılık gösterirken ($p<.05$) genel öz-yeterlik algılarına ilişkin puan ortalamalarının anlamlı farklılık göstermediği ($p>.05$) belirlenmiştir. Öğrencilerin konuşma kaygılarının toplam puanda, konuşmacı odaklı kaygı ve çevre odaklı kaygı alt boyutlarında "Köy-Şehir" ve "Şehir-Büyükşehir" arasında şehir lehine; konuşma psikolojisi alt boyutunda ise "Şehir-Büyükşehir" arasında yine şehir lehine anlamlı farklılık oluşturduğu saptanmıştır. Toplam puan açısından değerlendirildiğinde konuşma kaygısı en düşük olan öğrencilerin şehirde, en yüksek olan öğrencilerin ise büyükşehirde ikamet ettikleri; genel öz-yeterlik algılarında ise en yüksek puan ortalamasına ilçede yaşayan öğrencilerin en düşük öz-yeterlik algısına ise köyde yaşayan öğrencilerin sahip oldukları tespit edilmiştir.

SHMYO öğrencilerinin konuşma kaygılarının branş değişkeni açısından anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yönelik olarak yapılan ANOVA testi sonuçları Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. SHMYO Öğrencilerinin Branş Değişkenine Göre Konuşma Kaygısı ANOVA Testi Bulguları

	Branş	N	Ort.	ss	F	p	Anlamlı Fark LSD
Konuşma Kaygısı Toplam	Ağız Diş Sağlığı	52	47.40	16.52	2.455	.01*	*Ağız diş sağ.-Yaşlı bak.
	Ameliyathane	42	48.50	16.26			*Ameliyathane-Yaşlı bak.
	Çocuk Gelişimi	64	49.55	16.81			*Çocuk gel.-Yaşlı bak.
	Diş Protez	73	49.84	17.00			*Diş protez-Yaşlı bak.
	Eczane Hiz.	37	44.08	18.59			*Odyometri-Yaşlı bak.
	Odyometri	38	51.29	16.13			*Odyometri-Tıbbi lab.

	Tıbbi Gör.	35	46.03	16.01		
	Tıbbi Lab.	52	44.08	15.76		
	Yaşlı Bakım	58	40.16	14.91		
Konuşma Odaklı Kaygı	Ağız Diş Sağlığı	52	26.04	9.26	1.912	.04*
	Ameliyathane	42	26.74	9.24		
	Çocuk Gelişimi	64	27.81	9.72		
	Diş Protez	73	27.81	9.89		
	Eczane Hiz.	37	24.65	10.22		
	Odyometri	38	27.39	8.52		
	Tıbbi Gör.	35	25.80	9.48		
	Tıbbi Lab.	52	24.69	8.76		
	Yaşlı Bakım	58	22.69	8.77		
Çevre Odaklı Kaygı	Ağız Diş Sağlığı	52	13.94	5.77	2.410	.02*
	Ameliyathane	42	14.86	6.03		
	Çocuk Gelişimi	64	14.58	5.49		
	Diş Protez	73	14.90	5.70		
	Eczane Hiz.	37	13.19	6.33		
	Odyometri	38	15.68	5.68		
	Tıbbi Gör.	35	13.71	5.19		
	Tıbbi Lab.	52	12.96	5.21		
	Yaşlı Bakım	58	11.72	5.02		
Konuşma Psikolojisi	Ağız Diş Sağlığı	52	7.24	2.92	3.0270	.00*
	Ameliyathane	42	6.90	3.02		
	Çocuk Gelişimi	64	7.16	2.83		
	Diş Protez	73	7.14	3.13		
	Eczane Hiz.	37	6.24	3.08		
	Odyometri	38	8.21	2.52		
	Tıbbi Gör.	35	6.51	2.89		
	Tıbbi Lab.	52	6.42	2.65		
	Yaşlı Bakım	58	5.74	2.91		

p<0.05

Tablo 7 incelendiğinde SHMYO öğrencilerinin konuşma kaygı düzeylerinin branş değişkenine göre ölçeğin toplamında ve tüm alt boyutlarında anlamlı olarak farklılaştığı p<0.05 tespit edilmiştir. Farklılığın belirlenmesi amacıyla yapılan LSD analizine göre toplam puanda ve çevre odaklı kaygı alt boyutunda “Ağız Diş Sağlığı-Yaşlı Bakımı”, “Ameliyathane-Yaşlı Bakımı”, “Çocuk Gelişimi-Yaşlı Bakımı”, “Diş Protez-Yaşlı Bakımı”, “Odyometri-Yaşlı Bakımı” arasında yaşlı bakımı lehine, “Odyometri-Tıbbi Laboratuvar” arasında odyometri aleyhine; konuşmacı odaklı kaygı alt boyutunda “Ameliyathane-Yaşlı Bakımı”, “Çocuk Gelişimi-Yaşlı Bakımı”, “Diş Protez-Yaşlı Bakımı”, “Odyometri-Yaşlı Bakımı” arasında yaşlı bakımı lehine; konuşma psikolojisi alt boyutunda “Ağız Diş Sağlığı-Yaşlı Bakımı”, “Ameliyathane-Yaşlı Bakımı”, “Çocuk Gelişimi-Yaşlı Bakımı”, “Diş Protez-Yaşlı Bakımı”, “Odyometri-Yaşlı Bakımı” arasında yaşlı bakımı lehine, “Odyometri-Ameliyathane” “Odyometri-Eczane Hizmetleri” “Odyometri-Tıbbi Görüntüleme” “Odyometri-Tıbbi Laboratuvar” arasında odyometri aleyhine anlamlı farklılık belirlenmiştir. Toplam puan açısından değerlendirildiğinde konuşma kaygısı en yüksek olan grubun odyometri en düşük olan grubun ise yaşlı bakımı olduğu görülmektedir.

SHMYO öğrencilerinin genel öz-yeterlik düzeylerinin branş değişkeni açısından anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yönelik olarak yapılan ANOVA testi sonuçları Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. SHMYO Öğrencilerinin Branş Değişkenine Göre Genel Öz-Yeterlik ANOVA Testi Bulguları

	Branş	N	Ort.	ss	F	p	Anlamlı Fark LSD
Öz-yeterlik Toplam	Ağız Diş Sağlığı	52	60.46	8.78	.893	.52	Yok
	Ameliyathane	42	60.19	10.69			
	Çocuk Gelişimi	64	60.42	9.81			
	Diş Protez	73	58.73	11.31			
	Eczane Hiz.	37	59.08	9.86			
	Odyometri	38	57.60	9.75			
	Tıbbi Gör.	35	57.54	8.71			
	Tıbbi Lab.	52	61.77	9.65			
Başlama	Yaşlı Bakım	58	60.19	10.67	1.089	.04*	*Odyometri-Yaşlı bak. *Eczane hiz.-Yaşlı bak.
	Ağız Diş Sağlığı	52	32.60	5.55			
	Ameliyathane	42	33.10	6.82			
	Çocuk Gelişimi	64	32.94	6.51			
	Diş Protez	73	32.14	6.64			
	Eczane Hiz.	37	31.49	6.58			
	Odyometri	38	30.97	5.81			
	Tıbbi Gör.	35	32.09	5.33			
Yılmama	Tıbbi Lab.	52	33.25	6.50	.975	.46	Yok
	Yaşlı Bakım	58	34.19	7.07			
	Ağız Diş Sağlığı	52	17.92	3.33			
	Ameliyathane	42	17.52	3.38			
	Çocuk Gelişimi	64	17.36	3.81			
	Diş Protez	73	17.05	4.13			
	Eczane Hiz.	37	17.68	3.65			
	Odyometri	38	17.21	3.42			
İsrar	Tıbbi Gör.	35	16.49	3.68	1.654	.03*	*Çocuk gel.-Yaşlı bak. *Tıbbi lab. Yaşlı bak. *Çocuk gel.-Tıbbi gör. *Tıbbi lab.-Tıbbi gör.
	Tıbbi Lab.	52	18.17	3.33			
	Yaşlı Bakım	58	16.86	3.75			
	Ağız Diş Sağlığı	52	9.94	2.15			
	Ameliyathane	42	9.57	2.04			
	Çocuk Gelişimi	64	10.13	2.30			
	Diş Protez	73	9.53	2.33			
	Eczane Hiz.	37	9.92	2.76			
Odyometri	38	9.42	2.74				
Tıbbi Gör.	35	8.97	2.35				
Tıbbi Lab.	52	10.35	2.46				
Yaşlı Bakım	58	9.14	2.99				

p<.05

Tablo 8’deki bulgular değerlendirildiğinde SHMYO’da öğrenim görmekte olan öğrencilerin genel öz-yeterlik algılarının ölçeğin toplamında ve yılmama alt boyutunda anlamlı farklılık göstermediği (p>.05) başlama ve ısrar alt boyutlarında anlamlı farklılık gösterdiği (p<.05) tespit edilmiştir Anlamlı

farklılığın görüldüğü grupların belirlenmesi için yapılan LSD testi sonucuna göre “Odyometri-Yaşlı Bakımı”, “Eczane Hizmetleri-Yaşlı Bakımı” arasında yaşlı bakımı lehine; Israr alt boyutunda “Çocuk Gelişimi-Yaşlı Bakımı”, “Tıbbi Laboratuvar-Yaşlı Bakımı” arasında yaşlı bakımı aleyhine, “Çocuk Gelişimi-Tıbbi Görüntüleme”, “Tıbbi Laboratuvar-Tıbbi Görüntüleme” arasında tıbbi görüntüleme aleyhine anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Toplam puan açısından bakıldığında en yüksek öz-yeterlik puan ortalamasına tıbbi laboratuvar bölümünde öğrenim gören öğrencilerin en düşük öz-yeterlik algısına ise tıbbi görüntüleme bölümünde öğrenim gören öğrencilerin sahip oldukları görülmektedir.

SHMYO öğrencilerinin konuşma kaygıları ve genel öz-yeterlik algılarının alt boyutlar ve toplam puana göre aralarındaki korelasyon düzeyinin ve yönünün belirlenmesi amacıyla yapılan Pearson Korelasyon testi sonuçlarına Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 9. SHMYO Öğrencilerinin Öz-Yeterlik Algıları İle Konuşma Kaygıları Korelasyon Testi Sonuçları

	K. Kay. Top.	K. Od. Kay.	Ç. Od. Kay	K. Psik	Öz-yet. Top.	Başlama	Yılmama	Israr
K.Kay. Top.	1.00	.91**	.73**	.59**	-.57**	-.98**	-.41**	-.40**
K. Od. Kay.		1.00	.84**	.55**	-.78**	-.51**	-.69**	-.41**
Ç. Od. Kay.			1.00	.73**	-.35**	-.66**	-.36**	-.26**
K. Psik.				1.00	-.55**	-.90**	-.89**	-.22**
Öz-yet. Top.					1.00	.87**	.79**	.69**
Başlama						1.00	.82**	.67**
Yılmama							1.00	.65**
Israr								1.00

Tablo 9’da yer alan bulgular incelendiğinde öğrencilerin konuşma kaygısı ölçeğinden aldıkları puan ile genel öz-yeterlik ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde orta düzeyde ($r=-.57$) bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Konuşma kaygısı ölçeğinin konuşma odaklı kaygı alt boyutunun genel öz-yeterlik ölçeğinin başlama alt boyutu ($r=-.51$), yılmama alt boyutu ($r=-.69$) ve ısrar alt boyutu ile ($r=-.41$) orta düzeyde, toplam puanı ile ($r=-.78$) yüksek düzeyde negatif yönde bir ilişkinin olduğu; çevre odaklı kaygı alt boyutunun genel öz-yeterlik ölçeğinin başlama alt boyutu ($r=-.66$), yılmama alt boyutu ($r=-.36$) ve toplam puanı ile ($r=-.35$) orta düzeyde, ısrar alt boyutu ile ($r=-.26$) düşük düzeyde negatif yönde bir ilişkinin olduğu; konuşma psikolojisi alt boyutunun genel öz-yeterlik ölçeğinin başlama alt boyutu ($r=-.90$) ve yılmama alt boyutu ($r=-.89$) yüksek düzeyde, toplam puanı ile ($r=-.55$) orta düzeyde, ısrar alt boyutu ile ($r=-.22$) düşük düzeyde negatif yönde bir ilişkinin olduğu; konuşma kaygısı ölçeğinin toplam puanında ise genel öz-yeterlik ölçeğinin yılmama alt boyutu ($r=-.41$), ısrar alt boyutu ($r=-.40$) ve toplam puanı ile ($r=-.57$) orta düzeyde, başlama alt boyutu ile ($r=-.98$) yüksek düzeyde negatif yönde bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Konuşma kaygısı ölçeği ile genel öz-yeterlik ölçeğinden elde edilen puanlar arasında negatif yönde ve toplam puanlar açısından orta düzeyde bir ilişkinin belirlenmiş olması öğrencilerin öz-yeterlik düzeyleri yükseldikçe sosyal kaygı düzeylerinin azaldığı şeklinde yorumlanabilir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmada; SHMYO'da öğrenim görmekte olan öğrencilerin konuşma kaygıları ve genel öz-yeterlikleri cinsiyet, öğretim türü, ekonomik durum, ikamet yeri ve branş değişkenlerine göre incelenmiştir. Öğrencilerin konuşma kaygıları ve genel öz-yeterlikleri arasındaki ilişki düzeyi ve yönüne bakılmıştır. Elde edilen bulgularla ilgili elde edilen sonuçlar ve tartışma aşağıda sunulmaktadır.

SHMYO'da öğrenim gören öğrencilerin konuşma kaygısına yönelik puan ortalamalarının ölçeğin toplam ve tüm alt boyutlarında orta düzeyde olduğu; genel öz-yeterlik puanlarının ise toplamda, başlama alt boyutunda yüksek düzeyde, yılmama ve ısrar alt boyutlarında ise orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Sallabaş (2012) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin orta düzeyde konuşma kaygısı taşıdıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Suroğlu Sofu'nun (2012) üniversite öğrencilerine yönelik çalışmasında da öğrencilerin orta düzeyde konuşma kaygısı yaşadıkları saptanmıştır. Arslan (2018b) tarafından ortaokul öğrencilerine yönelik yapılan araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin öz-yeterlik algılarının yüksek düzeyde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin konuşma kaygılarına ilişkin puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre ölçeğin toplamında ve alt boyutlarında anlamlı farklılık oluşturmadığı ancak kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha yüksek kaygı düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir. Baki ve Karakuş (2014) tarafından yapılan araştırma sonuçlarında bu çalışmayla uyumlu olarak cinsiyet değişkeninin öğrencilerin konuşma kaygıları üzerinde anlamlı farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir. Yine Sevim (2012), Özkan ve Kınay (2015), Sallabaş (2012) Gedik (2015) tarafından öğretmen adaylarına yönelik yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Ancak alan yazında cinsiyetin konuşma kaygısı üzerinde anlamlı farklılık oluşturduğuna yönelik çalışmalar da yer almaktadır. Baki ve Kahveci (2017) tarafından öğretmen adaylarına yönelik yapılan araştırma bulgularında kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha yüksek konuşma kaygısı yaşadıkları saptanmıştır. Katrancı ve Kuşdemir (2015), Sevim ve Gedik (2015), Arslan (2018a) tarafından yapılan çalışmalarda cinsiyetin konuşma kaygısı üzerinde belirleyici olduğu görülmüştür. Cinsiyet değişkenine yönelik yapılan çalışmalarda elde edilen bulguların ağırlıklı olarak kız öğrencilerin lehine olmak üzere (Arslan, 2018a; Katrancı & Kuşdemir, 2015; Suroğlu Sofu, 2012) belirlendiği görülmektedir.

Öğrencilerin genel öz-yeterlik algılarına ilişkin puan ortalamalarının cinsiyet değişkeni açısından sadece ısrar alt boyutunda kız öğrenciler lehine anlamlı farklılık gösterdiği, diğer alt boyutlar ve toplam puanda anlamlı farklılık bulunmadığı belirlenmiştir. Toplam puan açısından değerlendirildiğinde kız öğrencilerin daha yüksek öz-yeterliğe sahip oldukları görülmektedir. Arslan (2018a, 2018b), Koç ve Arslan (2017) tarafından farklı öğrenim kademelerinde yapılan çalışmalarda cinsiyet değişkeninin öğrencilerin öz-yeterlikleri üzerinde belirleyici farklılık oluşturduğu tespit edilmiştir. Ancak alan yazında farklı sonuçlar elde edilen çalışmalar da yer almaktadır. Yenice (2012) tarafından yapılan araştırma sonuçlarında cinsiyet değişkeni açısından öğrencilerin öz-yeterlik algılarında anlamlı farklılık bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Taşkın ve Hacıömeroğlu (2010), Akkuzu ve Akçay (2012) İkiz ve Yörük (2013) tarafından yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmış ve anlamlı farklılık görülmemiştir.

SHMYO öğrencilerinin konuşma kaygılarının öğretim türü değişkenine göre ölçeğin toplam puanında, konuşma odaklı ve çevre odaklı kaygı alt boyutlarında anlamlı olarak farklılaştığı konuşma

psikolojisi alt boyutunda ise farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Öğrencilerin öz-yeterlik algılarının ise ölçeğin toplamında ve alt boyutlarında anlamlı farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir.

SHMYO’da öğrenim gören öğrencilerin ekonomik durum değişkeni açısından konuşma kaygısı ölçeğinin toplam ve alt boyutlarında anlamlı farklılık gösterdiği; genel öz-yeterlikleri ise ölçeğin toplam ve yılmama alt boyutunda anlamlı farklılık gösterirken, başlama ve ısrar alt boyutlarında anlamlı farklılık göstermediği saptanmıştır. Anlamlı farklılığın hangi gruptan olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan LSD testi sonucuna göre; konuşma kaygısı ölçeğinin toplam puanında “İyi-Orta” ve “İyi ve Düşük” arasında iyi lehine; konuşma odaklı kaygı alt boyutunda “İyi-Orta” arasında iyi lehine; çevre odaklı kaygı alt boyutunda “Çok iyi-Orta”, “Çok iyi-Düşük”, “İyi-Orta” ve “İyi-Düşük” arasında ekonomik durumu daha iyi olan gruplar lehine; konuşma psikolojisi alt boyutunda “Çok iyi-Düşük”, “İyi-Düşük” ve “Düşük-Orta” arasında yine ekonomik durumu iyi olan gruplar lehine olduğu belirlenmiştir. Tüm gruplar arasında farklılığın olduğu ekonomik durumu arttıkça konuşma kaygısının azaldığı görülmüştür. Suroğlu Sofu’nun (2012) elde ettiği bulgularda ekonomik durumu iyi olan öğrencilerin düşük olan öğrencilere oranla daha yüksek konuşma kaygısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Yıldırım’ın (2015) yaptığı araştırmada da ekonomik durumun konuşma kaygısı üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Gedik (2015) tarafından yapılan çalışmada ekonomik durumun öğrencilerin konuşma kaygıları üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Genel öz-yeterlik algılarına ilişkin puan ortalamalarının ise ölçeğin toplam puanında “Çok iyi-Düşük”, “İyi-Düşük” arasında çok iyi ve iyi lehine; “Çok iyi-Orta”, “Çok iyi-Düşük”, “İyi-Orta” ve “İyi-Düşük” arasında ekonomik durumu daha iyi olan gruplar lehine anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Ölçek alt boyutları ve toplam puanlara bakıldığında en yüksek öz-yeterlik puanına ekonomik durumu çok iyi olan grubun, en düşük öz-yeterlik puanına ise ekonomik durumu düşük olan grubun sahip olduğu görülmektedir. Öğrencilerin öz-yeterlik algılarının ekonomik durumu yükseldikçe arttığı ve azaldıkça düştüğü belirlenmiştir. İkiz ve Yörük’ün (2013) üniversite düzeyinde yaptığı araştırmadan elde edilen bulgulara göre ailenin ekonomik durumunun öğrencilerin öz-yeterlik algıları üzerinde anlamlı farklılık oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin ikamet yeri değişkenine göre konuşma kaygılarına ilişkin puan ortalamaları ölçeğin toplamında ve alt boyutlarında anlamlı farklılık gösterirken genel öz-yeterlik algılarına ilişkin puanlarının anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Öğrencilerin konuşma kaygılarının toplam puanda, konuşmacı odaklı kaygı ve çevre odaklı kaygı alt boyutlarında “Köy-Şehir” ve “Şehir-Büyükşehir” arasında şehir lehine; konuşma psikolojisi alt boyutunda ise “Şehir-Büyükşehir” arasında şehir lehine anlamlı farklılık oluşturduğu saptanmıştır. Toplam puan açısından değerlendirildiğinde konuşma kaygısı en düşük olan öğrencilerin şehirde, en yüksek olan öğrencilerin ise büyükşehirde ikamet ettikleri; genel öz-yeterlik algılarında ise en yüksek puan ortalamasına ilçede yaşayan öğrencilerin en düşük öz-yeterlik algısına ise köyde yaşayan öğrencilerin sahip oldukları tespit edilmiştir. Kavruk ve Deniz (2015) tarafından yapılan çalışmada da bu çalışmayla uyumlu olarak ikamet edilen yer değişkenine göre öğrencilerin konuşma kaygılarında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır. Sallabaş’ın (2012) çalışmasında da ikamet yerinin anlamlı farklılık oluşturduğu görülmüştür. İkiz ve Yörük (2013) tarafından yapılan çalışmadan elde edilen bulgular incelendiğinde öğrencilerin ikamet ettikleri yer değişkeni açısından öz-yeterlik algılarına ilişkin puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Sezer, İşgör, Özpolat ve Sezer’in (2006) çalışmasında da benzer sonuçlara

ulaşmıştır. Öğrencilerin ikamet ettikleri yerin sosyal olanakları ve bireyi geliştirme için sunduğu avantajlar açısından oldukça büyük bir önemi bulunmaktadır.

SHMYO öğrencilerinin konuşma kaygı düzeylerinin branş değişkenine göre ölçeğin toplamında ve tüm alt boyutlarında anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir. Farklılığın belirlenmesi amacıyla yapılan LSD analizine göre toplam puanda ve çevre odaklı kaygı alt boyutunda “Ağız Dış Sağlık-Yaşlı Bakımı”, “Ameliyathane-Yaşlı Bakımı”, “Çocuk Gelişimi-Yaşlı Bakımı”, “Dış Protez-Yaşlı Bakımı”, “Odyometri-Yaşlı Bakımı” arasında yaşlı bakımı lehine, “Odyometri-Tıbbi Laboratuvar” arasında odyometri aleyhine; konuşmacı odaklı kaygı alt boyutunda “Ameliyathane-Yaşlı Bakımı”, “Çocuk Gelişimi-Yaşlı Bakımı”, “Dış Protez-Yaşlı Bakımı”, “Odyometri-Yaşlı Bakımı” arasında yaşlı bakımı lehine; konuşma psikolojisi alt boyutunda “Ağız Dış Sağlık-Yaşlı Bakımı”, “Ameliyathane-Yaşlı Bakımı”, “Çocuk Gelişimi-Yaşlı Bakımı”, “Dış Protez-Yaşlı Bakımı”, “Odyometri-Yaşlı Bakımı” arasında yaşlı bakımı lehine, “Odyometri-Ameliyathane” “Odyometri-Eczane Hizmetleri” “Odyometri-Tıbbi Görüntüleme” “Odyometri-Tıbbi Laboratuvar” arasında odyometri aleyhine anlamlı farklılık belirlenmiştir. Toplam puan açısından değerlendirildiğinde; konuşma kaygısı en yüksek olan grubun odyometri en düşük olan grubun ise yaşlı bakımı olduğu görülmektedir. Özkan ve Kınay (2015) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmadan elde edilen bulgulara göre öğrencilerin konuşma kaygıları bu çalışmayla uyumlu olarak branş değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılık göstermektedir. Katrancı ve Kuşdemir’in (2015) üniversite öğrencilerine yönelik yaptığı çalışma sonuçları incelendiğinde öğrencilerin eğitim aldıkları branşa göre konuşma kaygı düzeylerinde farklılık olduğu belirlenmiştir. Alanyazında konuşma kaygısı üzerinde branşın anlamlı derecede etkisinin belirlenemediği çalışmalar da yer almaktadır. Sevim (2014), Suroğlu Sofu (2012), Temiz (2015) tarafından yapılan çalışmalarda ise öğrenim görülen branşın öğrencilerin konuşma kaygıları üzerinde belirleyici derecede anlamlı farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

SHMYO’da öğrenim görmekte olan öğrencilerin genel öz-yeterlik algılarının ölçeğin toplamında ve yılmama alt boyutunda anlamlı farklılık göstermediği başlama ve konuşma psikolojisi alt boyutlarında anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Anlamlı farklılığın görüldüğü grupların belirlenmesi için yapılan LSD testi sonucuna göre “Odyometri-Yaşlı Bakımı”, “Eczane Hizmetleri-Yaşlı Bakımı” arasında yaşlı bakımı lehine; ısrar alt boyutunda “Çocuk Gelişimi-Yaşlı Bakımı”, Tıbbi Laboratuvar-Yaşlı Bakımı” arasında yaşlı bakımı aleyhine, “Çocuk Gelişimi-Tıbbi Görüntüleme”, Tıbbi Laboratuvar-Tıbbi Görüntüleme” arasında tıbbi görüntüleme aleyhine anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Toplam puan açısından bakıldığında en yüksek öz-yeterlik puan ortalamasına tıbbi laboratuvar bölümünde öğrenim gören öğrencilerin en düşük öz-yeterlik algısına ise tıbbi görüntüleme bölümünde öğrenim gören öğrencilerin sahip oldukları görülmektedir. Gençtürk ve Memiş’in (2010) yaptıkları çalışma sonuçlarında bu çalışmayla paralel olarak öğrencilerin öz-yeterlik algıları üzerinde branş değişkeninin anlamlı farklılık oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Saracaloğlu ve Yenice (2009) tarafından yapılan araştırma sonuçlarında da öğrencilerin öz-yeterlik algılarına ilişkin puan ortalamalarında branş değişkeni açısından anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Öğrencilerin konuşma kaygısı ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ile öz-yeterlik ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları arasında negatif yönde orta düzeyde bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Konuşma kaygısı ölçeğinin konuşma odaklı kaygı alt boyutunun genel öz-yeterlik ölçeğinin başlama yılmama ve ısrar alt boyutları ile orta düzeyde, toplam puanı ile yüksek düzeyde negatif yönde bir

ilişkisinin olduğu; çevre odaklı kaygı alt boyutunun genel öz-yeterlik ölçeğinin başlama, yılmama alt boyutları ve toplam puanı ile orta düzeyde, ısrar alt boyutu ile düşük düzeyde negatif yönde bir ilişkisinin olduğu; konuşma psikolojisi alt boyutunun genel öz-yeterlik ölçeğinin başlama ve yılmama alt boyutları ile yüksek düzeyde, toplam puanı ile orta düzeyde, ısrar alt boyutu ile düşük düzeyde negatif yönde bir ilişkisinin olduğu; konuşma kaygısı ölçeğinin toplam puanında ise genel öz-yeterlik ölçeğinin yılmama, ısrar alt boyutları ve toplam puanı ile orta düzeyde, başlama alt boyutu ile yüksek düzeyde negatif yönde bir ilişkisinin olduğu belirlenmiştir. Konuşma kaygısı ölçeği ile genel öz-yeterlik ölçeğinden elde edilen puanlar arasında negatif yönde ve toplam puanlar açısından orta düzeyde bir ilişkinin belirlenmiş olması öğrencilerin öz-yeterlik düzeyleri yükseldikçe sosyal kaygı düzeylerinin azaldığı şeklinde yorumlanabilir. Arslan (2018a) tarafından ortaokul düzeyindeki öğrenciler üzerinde yapılan çalışma bulgularına göre öğrencilerin konuşma kaygıları ve öz-yeterlik algıları arasında bu çalışmayla uyumlu olarak orta düzeyde negatif yönde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Koç ve Arslan'ın (2017) yaptıkları araştırma sonuçlarında öğrencilerin öz-yeterlik algıları ile okuma stratejileri biliş üstü farkındalıkları arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Bu doğrultuda öz-yeterliğin olumsuz etkenlerle ilişkisine bakıldığında ağırlıklı olarak negatif, olumlu etkenlerle ilişkisine bakıldığında pozitif yönde bir ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bireyin öz-yeterlik algısı yükseldikçe olumsuz duygu ve durumlarla baş edebilmesinin de kolaylaşacağı şeklinde değerlendirme yapılabilir. Ayrıca öz-yeterliğin yüksek olması diğer olumlu duygu ve durumları da olumlu anlamda desteklemektedir.

Bireyin çevresiyle kurduğu iletişimin daha çok konuşma ağırlıklı olduğu ve konuşmaya yönelik yaşadığı olumsuz durumların da hem ilişkilerini hem iletişimini hem de iş yaşantısını olumsuz etkilediği belirtilmektedir. Konuşma kaygısı her düzeyde ve yaşta görülebilen olumsuz bir durumdur. Bu kaygıyı yaşayan öğrencilerin bu sorunlarının çözümü için her kademedeki eğitim kurumunda topluluk önünde konuşma kaygısını azaltabilmeleri için deneyim yaşamaları sağlanmalıdır. Bireyin sosyal ortamlarda çevreyle iletişim kurması (Gedik, 2015) grup çalışmaları yapması vb. tedbirler alınmalıdır. Konuşma kaygısı yaşaya bireylerin topluluk önünde konuşma yapmadan önce konuşacakları konu ve ortam ile ilgili bilgi sahibi olmaları ve bu yönde gerekli hazırlıkları yapmalarının yaşadıkları kaygı düzeyinin azaltılması yönünde etkili olacağı ifade edilmektedir (Özdemir, 2018). Öğrencilerin konuşmaya yönelik kaygı düzeylerinin azaltılması ve kontrol altına alınması, akademik başarısı için oldukça önemlidir. Öğrencilere öncelikle küçük topluluklar önünde konuşma yaptırmanın ve küçük gruplarda görev vermenin de önemli olduğu belirtilmektedir (Özkan & Kınay, 2015). Öğretmenlerin bu konuda öğrencilere yardımcı olması ve başarabilecekleri yani kendilerini aşırı kaygılı hissetmeyecekleri ortamda onlara görev vermelerinin onlarda başarılı olma duygusunu yaşamalarını sağlayacağı düşünülmektedir. Başarı duygusunu yaşayan öğrenci bir sonraki adımda daha az tedirgin olacaktır.

Bireylerde öz-yeterlik algısının yüksek düzeyde olmasının gösterecekleri performans üzerinde olumlu etkileri yapılan pek çok çalışma ile desteklenmektedir (Akkuzu & Akçay, 2012; Arslan, 2018a, 2018b; Koç ve Arslan, 2017). Bu doğrultuda öğrencilerin öz-yeterlik algılarını destekleyeceği farklı etkinliklerin okullarda öğretmenlerince yaptırılması gerekmektedir. Öğrencinin kendi yapabileceklerinin farkına varması sağlanmalıdır. Bu anlamda öncelikle basit görevler vererek kademe kademe başarıma duygusunu yaşaması ve kendine inanmasının sağlanması gerekmektedir. Bilişüstü becerilerin farklı kaygı durumları ile ilişkisini araştıran çalışmalar yapılabilir. Konuşma kaygısı ilişkisini

belirlemek amacıyla farklı eğitim kademelerinde, farklı değişkenlerle de araştırmaların yapılmasının ilgili alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akgün, Ö. E. (2008). Bilgisayar öz-yeterlik algısı. D. Deryakulu (Ed.). *Bilişim teknolojileri eğitiminde sosyo-psikolojik değişkenler* içinde (ss. 1-32). Ankara: Maya Akademi.
- Akgün, F. (2013). Preservice teachers' web pedagogical content knowledge and relationship between teachers' perceptions of self-efficacy. *Trakya University Journal of Education*, 3(1), 48-58.
- Akkuzu, N., & Akçay, H. (2012). Kimya öğretmen adaylarının öz yeterlik inançlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi (Dokuz Eylül Üniversitesi örneği). *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12, 2195-2216.
- Altıntaş, E., & Kaya, H. (2012). Fen bilgisi öğretmen adaylarının drama yöntemiyle fen ve teknoloji dersinin işlenmesine yönelik öz-yeterlik ve tutumları. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Fen Bilimleri Dergisi*, 28(4), 287-295.
- Arastaman, G. (2013). Eğitim ve fen edebiyat fakültesi öğrencilerinin öz-yeterlik inançları ve öğretmenlik mesleğine karşı tutumlarının incelenmesi. *Abi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 205-207.
- Arslan, A. (2012). İlköğretim öğrencilerinin öz yeterlik inancı kaynaklarının öğrenme ve performansla ilgili öz yeterlik inancını yordama gücü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 1907-1920.
- Arslan, A. (2017a). Ortaokul öğrencilerinin okuma kaygıları ve akademik özyeterlik inançlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 30-44.
- Arslan, A. (2017b). Ortaokul öğrencilerinin dinleme kaygıları ve akademik özyeterlik inançlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International e-Journal of Educational Studies (IEJES)*, 1(1), 12-31.
- Arslan, A. (2018a). Ortaokul öğrencilerinin konuşma kaygıları ve akademik öz-yeterlik inançlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International e-Journal of Educational Studies (IEJES)*, 2(1), 26-43. DOI: [10.31458/iej.es.399014](https://doi.org/10.31458/iej.es.399014)
- Arslan, A. (2018b). Ortaokul öğrencilerinin yazma kaygıları ve akademik özyeterlik inançlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 1286-1312.
- Aydın, S. (2014). Öğretmen adaylarının başarı amaç yönelimleri ve akademik öz-yeterliklerinin yapısal eşitlik modeliyle incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 9(2), 221-230.
- Baki, Y., & Kahveci, G. (2017). Türkçe öğretmeni adaylarının konuşma kaygılarının etkili konuşma becerileri üzerindeki etkisi: bir yapısal eşitlik modellemesi. *Electronic Turkish Studies*, 12(4), 47-70.
- Baki, Y., & Karakuş, N. (2014). A research on speech of prospective Turkish teacher. *The Anthropologist*, 21, 271-276.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84, 191-215.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ, US: Prentice-Hall, Inc.
- Bandura, A. (1994). Self-efficacy. V. S. Ramachaudran (Ed.). In *Encyclopedia of human behavior* (Vol. 4, pp. 71-81). New York: Academic Press

- Bandura, A. (1995). *Self-efficacy in changing societies*. Cambridge University Press.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Berk, R. R. (2014). *Altı, yedi ve sekizinci sınıf öğrencilerinin yazma kaygı ve eğilimlerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Boylu, E. & Çangal, Ö. (2015). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Bosna-Hersekli öğrencilerin konuşma kaygılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4(1), 349-368.
- Burkovik, Y. (2009). *Kaygılanacak ne var*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Demir, T. & Melanlıoğlu, D. (2014). Speaking anxiety scale for secondary school education students: validity and reliability study. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 47(1), 103-124.
- Demirel, Ö. (1999). *Türkçe öğretimi*. Ankara. Pegem Akademi Yayınları.
- Demirel, Ö. (2010). *Eğitim sözlüğü*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Gedik, M. (2015). Sürt örnekleminde ortaöğretim öğrencilerinin konuşma kaygılarının incelenmesi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13, 77-93.
- Gülmez, T. (2015). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının internet öz-yeterlik düzeyleri ile bilgi okuryazarlık öz-yeterlikleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Gençtürk, A., & Memiş, A. (2010). İlköğretim okulu öğretmenlerinin öz-yeterlik algıları ve iş doyumlarının demografik faktörler açısından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 9(3), 1037-1054.
- Güneş F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Henson, R. K. (2001). Teacher self-efficacy: substantive implications and measurement dilemmas. *Annual Meeting of the Educational Research Exchange*, 24. <https://doi.org/10.1007/s13398-014-0173-7>.
- İkiz, F. E., & Yörük, C. (2013). Öğretmen adaylarının öz-yeterlik düzeyleri ile aile işlevlerinin incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 228-248.
- Kardaş, M. N. (2015). İkinci dili Türkçe olan çok dilli Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe konuşma kaygıları ve bu kaygılarının bazı değişkenlerle ilişkisi. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10, 541-556.
- Katranç, M., & Kuşdemir, Y. (2015). Öğretmen adaylarının konuşma kaygılarının incelenmesi: sözlü anlatım dersine yönelik bir uygulama. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 415-445.
- Kavruk, H., & Deniz, E. (2015). Ortaokul öğrencilerinin konuşma kaygıları (Samsun ili örneği). *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 3(15), 63.
- Koç, C., & Arslan, A. (2015). Ortaokul öğrencilerinin başarı yönelimlerinin ve okuma stratejileri bilişüstü farkındalıklarının incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi= Pegem Journal of Education and Instruction*, 5(5), 485. DOI: 1.14527/pegegog.2015.027
- Kurudayıoğlu, M. (2003). Konuşma eğitimi ve konuşma becerisini geliştirmeye yönelik etkinlikler. *Türklük Bilimi Araştırmaları Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı*, 13, 267-309.
- Maden, S., Dincel, Ö., & Maden, A. (2015). Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin yazma kaygıları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4 (2), 748-769.
- Morgan, C. T. (1998). *Psikolojiye giriş*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.

- Özbay, M. (2009). *Anlama teknikleri II dinleme eğitimi*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özdal, F. & Aral, N. (2005). Baba yoksunu olan ve anne-babası ile yaşayan çocukların kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 255-267.
- Özdemir, E. (2000). *Güzel ve etkili konuşma sanatı* (6. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Özdemir, E. (2013). *Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin konuşma kaygılarının kaynakları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir, S. (2018). Türkçe öğretmeni adaylarının konuşma kaygısını gidermede hazırlıklı konuşmaların rolü. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 361-374.
- Özkan, E., & Kınay, İ. (2015). Öğretmen adaylarının konuşma kaygılarının incelenmesi (Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi örneği). *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4(3), 1290-1301.
- Pajares, F. (2002). *Overview of social cognitive theory and of self-efficacy*. 04 Şubat 2019 tarihinde <http://www.emory.edu/education/mfp/eff.html> adresinden alınmıştır.
- Recepoglu, S. (2017). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının mesleki öz-yeterlik algıları ile öğretmenlik mesleğine yönelik motivasyonları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Rector, N. A., Bourdeau, D., Kitchen, K., & Joseph-Massiah, L. (2008). *Anxiety disorders: an information guide*. Canada: Centre for Addiction and Mental Health.
- Sallabaş, M. E. (2012). Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin konuşma kaygılarının değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 7(3), 2199-2218. DOI: 10.7827/TurkishStudies.3481
- Saracaloğlu, A. S., & Yenice, N. (2009). Investigating the self-efficacy beliefs of science and elementary teachers with respect to some variables. *Journal of Theory & Practice in Education (JTPE)*, 5(2), 244-260.
- Scovel, T. (1991). The effect of affect on foreign language learning: A review of the anxiety research. E. K. Horwitz and D. J. Young, (EDS.). In *language anxiety: from theory and research to classroom implications*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
- Sevim, O. (2012). Öğretmen adaylarına yönelik konuşma kaygısı ölçeği. *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(2), 927-937.
- Sevim, O. (2014). Yabancı uyruklu öğrencilerin Türkçe konuşma kaygılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 60(60), 389-402.
- Sevim, O., & Gedik, M. (2014) Ortaöğretim öğrencilerinin konuşma kaygılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, 52, 379-393.
- Sezer, F., İşgör, S. Y., Özpolat, A. R., & Sezer, M. (2006). Lise öğrencilerinin öz-yeterlik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 13, 129-137.
- Sherer, M., Maddux, J. E., Mercandante, B., Prentice-Dunn, S., Jacobs, B., & Rogers, R. W. (1982). The self-efficacy scale: Construction and validation. *Psychological reports*, 51(2), 663-671.
- Sönmez, V., & Alacapınar, F. G. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (1. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Suroğlu Sofu, M. (2012). *Öğretmen adaylarının konuşma kaygıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Taş, Y. (2006). *Kaygı nedir?* Bilkent Üniversitesi Öğrenci Gelişim ve Danışma Merkezi. 04 Şubat 2019 tarihinde http://www.pdgm.bilkent.edu.tr/sinav_kaygisi.html adresinden alınmıştır.

- Taşkın, Ş. H., & Hacıömeroğlu, G. (2010). Öğretmen özyeterlik inanç ölçeğinin Türkçeye uyarlanması ve sınıf öğretmeni adaylarının özyeterlik inançları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 62-75.
- Temiz, E. (2015). Pedagojik formasyon alan öğretmen adaylarının konuşma kaygıları. *Journal of Turkish Studies*, 10(3), 985-985
- Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.
- Uçar, F. (2004). Streste zihnin rolü ve strese bağlı zihinsel/ruhsal hastalıklar. *Türk Psikoloji Bülteni*, 10 (34-35), 85-102.
- Viau, R. (2015). *Okulda motivasyon. Okulda güdülenme ve güdülenmeyi öğrenme*. (Çev. Y. Budak). Ankara. Anı yayıncılık.
- Vural, B. (2004). *Toplum önünde etkili ve başarılı konuşma*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Woolfolk, A. E., & Hoy, W. K. (1990). Prospective teachers' sense of efficacy and beliefs about control. *Journal of educational Psychology*, 82(1), 81-91.
- Yaman, H., & Suroğlu Sofu, M. (2013). Öğretmen adaylarına yönelik konuşma kaygısı ölçeğinin geliştirilmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 17(3), 41-51.
- Yenice, N. (2012). Öğretmen adaylarının öz-yeterlik düzeyleri ile problem çözme becerilerinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 39(39), 36-58.
- Yıldırım, G. (2015). *Ortaokul öğrencilerinin konuşma kaygıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Yıldırım, F., & İlhan, İ. Ö. (2010). Genel öz yeterlilik ölçeği Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(4), 301-308.
- Zimmerman, B. J. (1995). Self-efficacy and educational development. Bandura, A. (Ed.). (1995). *Self-efficacy in changing societies*, Cambridge university press 202-231.

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN: 2636-8641

Cilt/VOLUME 2 Sayı/ISSUE 4 Yıl/YEAR: 2019

Gönderim: 15-05-2019 – Kabul: 02-12-2019

A Research on the Translations of Talat
Sait Halman's Yunus Emre Poems

Talât Sait Halman'ın Yunus
Emre Şiirlerinin İngilizce
Çevirileri Üzerine Bir İnceleme

Rabia AKSOY ARIKAN¹
Nezir TEMUR²

Abstract

In this research, it is examined how much the translation work called us Yunus Emre Selected Poems made by Talât Sait Halman reflects Yunus's understanding in the target language and the translation strategies applied in the work. The main purpose of the reserach is to find the answer to the question of Yunus Emre's idea and understanding in the translation of Talât Sait Halman. In addition, it is aimed to reconsider Yunus, which expresses the most needed human understandings centuries ago in today's world with his poems, to examine the extent to which the tasawwuf understanding translated into the target language is expressed and to create a unique tasawwuf terminology.

KeyWords: *Translation Criticism, Translation and Culture, Tasawwuf, Yunus Emre, Research*

Öz

Bu çalışmada Talât Sait Halman tarafından yapılan “Yunus Emre Selected Poems” adlı çeviri eserin hedef dilde Yunus’un anlayışını ne kadar yansıttığı ve eserde uygulanan çeviri stratejilerinin neler olduğu incelenmiştir. Çalışmanın asıl amacı ise Talât Sait Halman’ın çevirisinde Yunus Emre’nin fikri ve anlayışı, hedef dilde karşılığını bulabilirdi mi sorusunun cevabını bulmaktır. Ayrıca günümüz dünyasında en çok ihtiyaç duyulan insani anlayışları yüzyıllar önce ifade eden Yunus’u şiirleri ile tekrar ele almak, hedef dile çevrilen tasavvufî anlayışın ne ölçüde dile getirildiğini incelemek ve özgün bir tasavvuf terminolojisi oluşturmak amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Çeviri Eleştirisi, Çeviri ve Kültür, Tasavvuf, Yunus Emre, İnceleme*

¹ Rabia Aksoy Arıkan, Öğretim Görevlisi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Yabancı Diller Bölümü, rarikan18@gmail.com, Orcid: 0000-0002-9074-7428

² Temur Nezir, Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, ntemur@gazi.edu.tr, Orcid: 0000-0002-8052-1927

Giriş

Talât Sait Halman, Princeton ve New York Üniversitelerinde Türk Dili ve Edebiyatı Profesörlüğü yapmış, Amerikan sanat ve edebiyat dergilerinde günümüz Türk şairleri üzerine tanıtımlar ve değerlendirmelerde bulunmuştur. Türkiye'nin ilk kültür Bakanı olup özellikle yaptığı kültür çevirileri ile tanınmış bir kültür ve edebiyat bilimcidir. Yunus Emre, Mevlana, Kanuni Sultan Süleyman, Fazıl Hüsni Dağlarca, Orhan Veli Kanık, Melih Cevdet Anday, İlhan Berk, Kemal Özer ve Sait Faik Abasıyanık'tan İngilizceye çevirdiği şiir ve hikâye kitapları ABD'de yayımlanmış, Shakespeare, Faulkner, Langston Huges ve Wallace Stevens'tan da Türkçeye çeviriler yapmıştır. Uluslararası Şiir Komitesi ve Amerikan Şiir Akademisi üyesidir. Halman bu kimliğiyle bizim kültürel metinlerimizi Batı'ya; Batı'nın bilinen kültürel metinlerini ise bize taşıyarak kültürlerarası iletişim ve etkileşime kültürel metinleri araç kılarak önemli katkılar sağlamıştır. Çalışmada Yunus Emre Divanı'ndan bu anlayış çerçevesinde seçilerek İngilizceye çevirilen bazı şiirler farklı bakış açılarıyla incelenerek değerlendirmelerde bulunulacaktır.

1. Çeviri ve Kültür

Edward Said'in "*Oryantalizm*" (Şarkiyatçılık) adlı eseri, kültüre yeni bakışın gelişmesinde temel bir rol oynar. Said'in oryantalizmi, sömürgeciliğin metinsel ve söylemsel üretimi alanında yüzyıllardır Doğu ve Batı üzerine sürdürülen zıtlıkları, metinlerin işlevleriyle ortaya çıkarır. Bu yaklaşım Batı'yı başkasının gözünden yapılanmaya götüren bir bakış açısidir ve sonuçları oldukça önemlidir. Çünkü gelenekler ve kültürler bir tür yapılar olarak sömürgeci kültür hareketinin bulunduğu yerlerde ve bu sömürgeci etkileşimin ekonomik ve politik bağlamında ele alınmaktadır. Böylece kültür kökeniyle ilgili iddianın varlığını sürdürmeyeceği açıktır. Kültür, jeopolitik ve etnik kodların sınırlarını aşarak gelişir; kültür, bir toplumun üyeleri tarafından yaratılır ve zaman içerisinde coğrafi, etnik, dilsel, siyasal, dinsel, ulusal sınırları aşar. Kültür, her zaman jeopolitik ve ulusal sınırların ardında devamlı şekilde yeniden oluşturulan bir sistemde ve nesilden nesile devamlı bir aktarım olayıdır. (Arı, 2016, s.36)

Homi Bhabha'nın yaklaşımında ise kültür; göç aracılığıyla karşılaşma durağı olan, sürekli olarak uyumsuzluğun, kırılmaların ve farklılıkların ortaya çıktığı bir ana düşünce formudur. Bhabha bu düşünceler sonucunda göç kültürleri için tanım olarak kullanılan "hibrit" (kültürlerin karışımı) özelliklerini ifade ederken tüm kültürlerin esasında hibrit olduğunu şu açıklamasıyla dile getirir: *Eğer kültürel çeviri eylemi orijinal kültürün esasını reddediyorsa, o zaman tüm kültürlerin formlarının hibritleşme sürecine girdiğini görebiliriz.* Etnik veya diğer pozisyonları saptamak yerine, kültürlerin kesişme noktasında bireysel farklılıkları oluşturan, farklı etnik, sınıf ve cinsiyete özgü kimliklerin veya belirlenimlerin farklılığını ve sınırlarının aşılması düşüncesini açığa çıkarır. Kültür artık, geleneklerin ve kimliklerin kendi devamına devam eden, onu sağlayan bir etki değil, anlamlandırma süreçlerinin birlikte akışı aracılığıyla tanımlanan, daha çok sembollerin ve anlamların derinliği arasında bir etkidir. Metinlerle ilgili yüzeysel, genel bir yorum ya da karşılaştırma yaparak onların kültürel özelliklerini, sembolik değerlerini anlamak oldukça zordur. Bir metnin derin ve anlamsal bir çözümlemesi için, metnin derinlerinde yatan kültürel semboller araştırılarak ortaya çıkarılması ve eleştirilmesi gerekmektedir. (Arı, 2016, s.21)

Son yıllardaki kültür ve çeviri arasındaki ilişkiye değinen Bachmann-Medick, kültürlerin birbirleriyle örtüşükleri alanı tanımlayarak, kültürün özellikle çeviri olduğunu ifade eder. Kültürler içinde kesişme, örtüşmenin gerçekleştiği, çevirinin de içine nüfuz ettiği ve kendisi aracılığıyla kendine yer bulduğu, farklı bir söylemle çevirinin gerçekleştiği yerdir. Kültürlerin kesişme noktaları çeviri alanıdır. Kültürün bütün sahası bir anlamda çevirinin sahasıdır, çünkü kültürler birbirleriyle tüm alanlarda etkileşirler. Bachmann-Medick'in kültür kuramı, Luhmann'ın sistem kuramına uygun bir kuramsal bakıştır. Luhmann'ın sosyal sistem kuramında bir kültürün alt sistemleri, kültürel etkileşim olarak diğer kültürlerin alt sistemleriyle devamlı etkileşim hâlinindedirler. Kültürlerarası her bir etkileşim çeviri aracılığıyla gerçekleştiği için, çevirinin tüm alt alanlarla kaçınılmaz bir ilişkisi söz konusudur. Bu şekilde, çeviri üzerinden kültürler, devamlı olarak etkileşim ve değişim hareketi içinde yaşarlar. Çevirinin sahası, tüm kültürün sahasıdır ve bu anlamda Bhabha'nın görüşüne uygun olarak, kültürün her alanı ve dolayısıyla özellikle de kendisi çeviridir. (Arı, 2016, s.29)

Çevirmenler tarafsız olmaya çalıştıklarında dahi kullanılan dil tarafsız değildir. Çevirmenler ister yerelleştirme ister yabancılaştırma stratejisini kullansınlar, başka bir dile aktardıkları metni ister doğru ister yanlış anlasınlar, çeviri faaliyeti zorunlu olarak hem bağlamdan koparma hem de yeniden bağlamsallaştırma gerektirir. Çeviride daima bir şeyler kaybolur. Fakat kaybolan şeyin yakından incelenmesi kültürler arasındaki farkları tespit etmenin en etkili yollarından biridir. Bu nedenle çeviri incelemesi kültür tarihi uygulamalarının merkezindedir veya öyle olmak zorundadır. (Smith,2001, s.39)

Nitekim çeviri ve kültür birbirini tamamlayan bir olgudur. Çeviri eserin yapıldığı kültürden bağımsız bir anlayış düşünülemez; dil yaşayan bir dünyanın dışı vurumudur. Ruhsuz, bağımsız bir çeviri ise deneysel bir veriden başka bir şey değildir. Çeviri içinde yaşadığı kültürle beslenir, hayat bulur. Bu şekilde sürekli gelişir, yenilenir, ilerler ve olgunluğa erişir. İnsanların farklılıkları, kültürlerin etkileşimi ve kaynaşmasıyla harmanlanır, doruk noktasına ulaşır. Kültür, toplumların maddi dünyasının manevi dünyalarıyla bir araya gelmesidir. Dolayısıyla ne kültürsüz bir çeviri ne de çevirisiz bir kültür düşünülebilir.

2. Çeviri Eleştirisi

Bir çeviri ürünü tüm yönleriyle ele alarak incelemek ve değerlendirmektir. Genel anlamda tanımı ise bir sanat eserini her yönüyle irdelemek, açıklamak, doğru anlaşılmasını sağlamak ve değerlendirmek üzere belirlenen yazı türüdür. (Yalçın, 2015, s.81)

Çeviri eleştirisinde amaç, eserlerin olumlu ve olumsuz yanlarını, yazarın dilsel, sanatsal ve zihinsel özelliklerini ve bunların dış dünya ile ilişkilerini betimleyici bir yöntemle değerlendirmektir. Günümüzde ise ulaşılmak istenen çevirinin, hem eserin hem de sürecin, dizgesel-betimleyici bir incelemesini yapmak ve bunu yaparken nesnel yargılardan yararlanmaktır. Belirli bir dil ve kültürde ya da edebî veya akademik bir çevre içinde çeviri eleştirisine olan yaklaşım, aynı zamanda çeviriye nasıl yaklaşıldığının, çeviri ortamının bir yansıması olabilir. Örneğin bazı ortamlarda eleştiri edebiyatçılar ve dilbilimciler tarafından yapılırken, bazı ortamlarda çevirmenler birbirlerini öznel yargılarla değerlendirebilirler. (Aksoy, 2002, s.165) Çeviri eleştirisi, çeviri eğitiminin amaçladığı gibi, bitmiş bir ürün olarak, çevirmenlerin yaptığı işleri değerlendirmek ve aynı şekilde çeviri yetisini

geliştirecek ölçütler geliştirmek için neler yapılabileceği sorusunun cevabını bulmaya çalışır. (Tosun, 2013, s.166)

Sonuç olarak çalışmalarda hedeflenen yanlış çözümlenmesi ve hata arayışı değil, kaynak eserin korunumu ve yarattığı etkiye göre çevirmeni kendi kültürü, edebî geleneği ve beğenisi çerçevesinde yönlendiren unsurların karşılaştırmalı ve düzenli bir çevirisiyle ortaya çıkarılmasıdır. Gideon Toury'nin de dediği gibi “gerçek eşdeğerliğin” yani “yeterli çevirinin” sağlanıp sağlanmadığını incelemek için kaynak metin ile çeviri metnin karşılaştırmasının en uygun şekilde yapılmasıdır.

3. Şiir Çevirisi

Şiir Çevirisi, diğer edebî türlerin çevirisine göre daha dikkatli olunması gereken karmaşık yapılar ve şiir dilinden oluşmaktadır. Bunların en önemlileri şiirde anlamın içerik olduğu kadar biçimle de oluşturulması ve en az içerik kadar hatta bazen daha da öncelikli olmasıdır. Şiiri diğer edebî türlerden farklı yapan ve bu nedenle çeviri açısından özgün stratejiler geliştirilmesini gerektiren durumlar şunlardır:

- Biçim ve içeriğin birbirinden ayrılmaz oluşu,
- Şiirin son derece yoğun ve “öz” dil kullanımı, yani az sözcükle çok şey aktarılma çabası,
- Kullanılan dilin düz yan anlamlara değil, imgesel ve çağrışımsal anlamlara dayalı olması ve bu nedenle sayısız yoruma olanak sağlaması,
- Şiirin kendine özgü bir ritmi olmasıdır. Bu ritim klasik şiirde ölçü ve uyak ile yaratılırken çağdaş şiirde her metne özgün bir müzikal sesin yakalanması ile mümkün olabilmektedir.

Maddelerle özetlendiği gibi şiir dili çevirisinde şiirin doğası gereği şiire özgü dil, form ve yapılar bulunduğu için farklı ve özenli çeviri çalışması gerekmektedir.

Kaynak metinde şiir olarak yazılan bir metni hedef dile de şiir olarak aktarabilmek için şiiri şiir yapan bütün bu özelliklerin dikkate alınması gerekmektedir. Nitekim ulaşılmak istenen asıl amaç hedef dilde şiir olarak kabul edilecek bir çeviri üretmektir. Bu nedenle diğer türlere göre çok daha fazla uzmanlık ve özel şairlik yeteneği gerektiren bir alan olarak görülmüştür. Şiiri ancak şairlerin çevirebileceği yani şiir çevirisini olması gerektiği gibi yapan çevirmenin esasında bir şair olduğu Türkiye’de de edebiyat çevrelerinde kabul edilen bir görüştür. (Gürçağlar, 2014, s.44-45)

Wills Barnstone, “Şiir Çevirisinde Tercihler” adlı makalesinde, şiir çevirisi için şu yedi ölçütü belirlemiştir:

1. Özgün metne saygı: Çevirmen ne sözcüğü sözcüğüne çevirmeli, ne de haksızlık yapmalı, ilk yazanın hizmetinde kalarak şairin niteliklerine yöneltmelidir. Örneğin uyak, ölçü, sözcüksel ton, dizem gibi sessel özellikler göz önüne alınmalı, uyaklı eski şiirler uyaksız koşuğa çevrilmemeli, uyağın şiire verdiği müziksellik yitirilmemelidir.
2. Sözcüksel ton açısından, örneğin XIX. yüzyıl şiiri, XIX. yüzyıl diline çevrilmemeli, amaç, hedef dilde doğallığı ve okunabilirliği sağlamak olmalıdır.
3. Kaynak şiiri okuma-çözümleme-anlama faaliyeti sorumlu bir danışman aracılığı ile yapılabilir.
4. Öykünme ve açıklamalardan olabildiğince kaçınılmalıdır; bilgisizlik nedeniyle yapılan hatalar kabul edilemez.

5. Şiire şüireliliğini veren notalar hedef dilde bulunmayıp, doğru yorumlanarak yeniden oluşturulmalıdır.
6. Çevrilemez metinler insanı özgürlüğe ve oluşuma teşvik eder. Yeniden oluşturma süreci bilinçli bir şekilde gerçekleşmelidir.
7. Şiir çevirmeni, tüm yeteneklerini, bir başka yaratıcının yapıtını başka bir dilde ortaya çıkarmak için kullanması gerektiğini unutmamalıdır. (Aksoy, 2002, s.135)

Andrew Lefevere'e göre ise ideal şiir çevirisi, sadakat-özgürlük karşıtlığı olmadan, ancak kaynak metne bir bütün olarak bağlı kalma ilkesini dikkate alarak ayrıntıları özgür bir biçimde ele alıp birleştiren bir çeviridir. Diğer yandan, Anton Popoviç'e göre şiirde çevrilebilirlik, kaynak metindeki dil öğelerinin çeviride anlatım açısından olduğu ölçüde yapısal, yazınsal ya da işlevsel ve anlamsal açıdan yerine koyulabilme olanağıdır. Deyiş kaydırması kavramı şiir çevirisinde önem kazanır, çünkü çevirmen, kaynak metnin anlamsal çekiciliğini ve kurallarını, kaynak metni çeviriden ayıran dizgeler arasındaki, iki dil arasındaki ve konuyu sunum biçimleri arasındaki tüm farklılıklara rağmen koruma amacındadır. Dolayısıyla çevirmen özgün bir eser yaratma, bağımsız davranma özgürlüğüne, kaynak metin bağlamında ve onu yaşayan ve okunan bir eser olarak üretmek koşuluyla sahiptir. Böylece çevirmen içinde bulunduğu toplumsal ve kültürel ortamda uygun karşılıklar bulma çabasına girişir. (Aksoy, 2002, s.137)

Çeviri açısından incelendiğinde ise, şiirde yöresel ağızların kullanımı, öykü roman gibi diğer edebî türler için de geçerli olan yöresel ağızların hedef dile nasıl aktarıldığı sorunu ortaya çıkarmaktadır. Şiire kültürel artalana özgü öğelerin büyük bir sıklıkla yansımaları, bu öğelerin hedef dilin kültüründe bulunmaması, hedef dil okuyucusuna yabancı olması ya da bu okurca farklı algılanması nedeniyle önemli bir çeviri sorunu oluşturmaktadır. Tüm edebî türlerin çevirisinde çeşitli zorluklara neden olmaktadır. Şiir çevirisi için çok daha büyük çeviri sorunlarının kaynağı olan kültürel artalan konusunda Gertrude Durusoy, yeni olan boyutun kültür çevresi olduğunu, ancak ozanı anlayabilmek için yaşadığı kültürel ortamı tanımak gerektiğini, şiirde yapılan atıflar, ortaya çıkan kelime oyunları ve çağrışımların ancak bu çerçevede tam algılanabilir ve aktarılabilir olduğunu ifade etmektedir. (Toklu, 2003, s.96)

Kısacası, edebî çeviri türlerinden olan şiir çevirileri farklı bir özen gerektirmektedir. Şiirin kendine özgü özellikleri olan uyak, redif gibi ölçülerin çevirmen tarafından olabildiğince uyarlanması gerekmektedir. Eğer şiir bu şekilde çevrilmez ise özgünlüğünden ayrılır, anlamını kaybeder.

4. Yunus Emre'nin Tasavvuf Anlayışı

Yunus Emre'nin tasavvufî anlayışı incelendiğinde tasavvufun temel şartlarından olan "birlik" dünyasına geçmeyi başarmış ve burada "benlikten geçme" veya "benlik genişlemesi, güçlenmesi" olarak adlandırılabilen durumu çok iyi ifade ettiği görülmektedir. İkilikten birlik evrenine geçip orada *canlar canı* ile birleşen, varlık ve benlik davalarından vazgeçip Allah'ın sevgi gücünün tadına varan Yunus, Mevlâna, Mansur gibi mutasavvıflar için diğer dünyada da nefis peşinde koşmanın, cennet ve cehennem düşüncelerinde olmanın bir anlamı yoktur. Allah'ın kudret denizi içinde bir damla gibi kaybolduktan sonra, Cehennem' den korkmama veya Cennet'i istememe gibi durumların anlayışla

karşılanması gerekir. Yoksa bu büyük velilerin Allah'ın dininden çıkmak, ona karşı gelmek gibi bir amaçları olamayacağı son derece açıktır. Bu dünyada insanların iyi, doğru ve güzel davranmaları için ahiret hayatından Cennet ve Cehennem olarak iki parça yansıtılmaktadır. Yunus, “*sâfilere ver sen onu, bana seni gerek seni*” demektedir. Âşşğın Allah katında bu derece kabulü ve ona sırlar dünyasının açılması, aşkını artırmakta, gizli sırlar açılmakta, bakılan her yerde Hak görülmekte, Hak söylenmektedir. Allah, insanın gözünü bu şekilde açtıktan sonra kişi kendi özünün, benliğinin ve yüceliğinin farkına varmaktadır.

Bende baktım, bende gördüm, benim ile bir olanı
Sûretime can vereni, kimdurur ben bildim ahi.
İsteyüben bulmazam, ol benisem ya ben kanı
Seçemedüm andan ben, bir kezden ol oldum ahi.
Mansûr idüm ben ezelde, anın için geldim bunda
Yak külümü savur göğe, ben “ene'l Hak” oldum ahi.
Nitekim ben beni buldum, bu oldu ki Hakk'ı buldum
Korkum anı buluncadı, korkudan kurtuldum ahi.
Yunus kim öldürür seni, viren alur gine canı
Bu canlara hükm ideni, kim idüğün bildim ahi.
(*Millî Kültür Dergisi, Ocak 1991, s.76*)

Yunus'un tasavvufî anlayışına göre insan gönül sahibidir. Gönül bütün yüceliklerin kendisinde toplandığı yerdir. Gönül “nazargâh-ı ilahî” dir. Allah'ın baktığı, Onun imanının yuvalandığı yerdir. Onun için gönül temiz olmalı, Allah'tan başka şeylerin sevgisini oraya sokmamalıdır. Tasavvuf düşüncesi insanı alabildiğine yüceltmiş, hatta “insan-ı kâmil” (olgun insan) motifıyla onu kâinatın eksenini kabul etmiştir. Gerekli çalışmalarla, yaratılışındaki sivrilikleri yok edip, onların yerine iyi huyları koyarak, her insan olgun bir seviyeye yükselebilir (Demirci, 2017, s. 177).

Yunus Emre gönül Tanrı'nın evi kabul etmekte ve gönül yıkan kişinin her iki dünyada bedbaht olacağını ifade etmektedir: “*Sen sana ne sanursan ayrığa da onu san.*” Mısra'sı, Konfüçyüs'te: “*Sana yapılmasını istemediğini sen de başkasına yapma.*” özdeyişiyle, Hz. Muhammed'in dilinde de: “*Müslüman'ın hayırlısı başkasına yararlı olandır.*” hadisiyle karşılık bulmuştur. Kısacası Yunus'un öngördüğü tasavvufî, ahlâk, öncelikle herkesi Kur'an ve Hadis'e uymaya, şer'i esaslara en ince ayrıntısına kadar uymaya davet etmektedir. Yunus, Kur'an ve sünnetin öngördüğü ahlakî esaslara sıkı sıkıya bağlı kalma gerekliliğini eserlerinde uzun uzun anlatmaktadır. Yunus'un asıl işi sevgi iledir. İyi ahlâklı olmak, insanların birbirlerini sevmeleri, saymalarıyla mümkündür. Zaten kendisi de dünyaya uğraşmak, başkalarıyla savaşmak için değil, sevmek, sevilmek, gönül yapmak için gelmiştir (Yılmaz, 2011, s.114).

5. Yunus'un Dili ve Sanatı

Yunus'un eserlerinde o dönem Anadolu eserlerinde olduğu gibi arkaik özellikler içeren saf Anadolu Türkçesi özellikleri görülmektedir. Yunus'un eserleri vezin ve şekil bakımından da ayrıca incelemeye değerdir. Günümüze kadar yapılan araştırmalar onun sadece hece vezni kullanmış olarak kabul etse de Yunus hem aruz veznini hem de hece veznini kullanmıştır. Ancak ilahilerinin önemli

bir kısmını hece vezniyle yazmıştır. Hece veznini tercihinde en büyük etken, içinde yaşadığı halk kitlesine daha iyi ve anlaşılır bir şekilde hitap etme isteği olmuştur. Manzumelerini sanat kaygısıyla değil hatta sanat endişesinden uzak, sadece ilahi bir anlayışla ifade eden Yunus Emre, vezin konusunda olduğu gibi şekil konusunda da halkın zevkından uzaklaşmamış, halk ruhunun asırlardan beri biriktirdiği güzellik kaynaklarından faydalanmıştır (Köprülü, 2013, s. 411).

Yunus, şiirlerinde “Allah, cennet, cehennem, ışık, ilim, mest, şarap, günah, mücrim, tevazu, veli, evliya, vahdet, şirk, Azrail, hisab, tekebbür, gassal, ümit, fayda, pend” gibi kelimeleri kullanmakla birlikte bunların Türkçeleri olan “Tanrı ve Çalab, uçmak, tamu, sevi, bili, esrik, sücü, yazık, yazıklı ve eksikli, aşâğılık, eren, erenler, birlik, ikilik, can, alıcı, soru, ululanmak, yuyucu, umu, ası, öğüt” sözlerini de kullanır. Bu bakımdan Yunus, bir istihale şairidir, bir istihale devrini temsil eder. Ondan önce de, onun zamanında da, kuşkusuz bir halk edebiyatı vardı, fakat batı Oğuz lehçesiyle kurulmuş ve ustalarını yetiştirmiş bir divan edebiyatı oluşmamıştı. Yunus aruzlu şiirler de söylemişti. Fakat Yunus’un şiirlerinde hâkim olan unsur, halk unsurlarıydı ve daha çok tercih ettiği vezin, hece vezniydi (Gölpınarlı, 2015, s. 19).

Abdülbaki Gölpınarlı’ya göre Yunus’un dili XIII-XIV. yüzyıl Anadolu Türkçesinin bir örneği, o devrin bir dil hazinesidir. Dil özellikleri, Sultan Veled’in, Âşık Paşa’nın, XIII. yüzyılda yazılmış olan “Vurgazi Fütüvvet-namesi” nin dilinin aynıdır. Gölpınarlı bu düşüncesini şu örneklerle destekler:

- Dilbilgisi özellikleri ve kullanılan sözler, tamamıyla diline ait özellikler taşımaktadır. Örneğin; “nesne”, Sultan Veled’de olduğu gibi, nasıl,
- Yunus Dîvanını incelediğimizde; bugün “oldukça, geldikçe”, “olduğınca, geldüğince” şeklinde,
- “Görünce, olunca, gelince”, “göricek, olıcak, uyanıcak, gelicek” bazen de, zamana uygun olarak “göricez, olcagız” tarzında,
- “y”: “olam, görem, varam” gibi “olavuz, dimezüz, bulasız”,
- “m”, bazı “yem, vam”, bazı da “van, yanan” oluyor, “farıgvam, refıkvam, yokyam, benven, olvanan” gibi,
- “Kişisiniz, eşisiniz”, “kişisüz, işisüz” oluyor.
- “Olmamalı, kılmamalı” şeklinde kullanılan fiil, “olmaya, kıl-maya” şeklinde; aynı zamanda bu şekli, emri de ifade ediyor. “Ola, olmaya” gibi,
- “Olmalısınız, bulasınız” yerine “olasuz, bulasuz”; “deyin, deyiniz, eyleyin, yürüyün” yerine, “din, dinüz, eylen, yürün” kullanılmakta. Emirlerin sonuna “gil, gıl”: “Gelgil, kılğıl” gibi.
- Bugün “kendine, kendisine” şeklinde kullandığımız söz “kendüye, kendözine” şeklinde; “önceden, gelmeden, olmadan” şeklinde söylediğimiz sözler, “öndin, gelmedin, olmadın” şeklinde,
- Sıla ekinin üçüncü şahsı “kılası, göresi” birinci şahsı da “kılasım, göresim” şeklinde. “Bende yoksa âşıksak” gibi şart ekleri, “Yagımassa, âşıksavuz şeklinde. “n” eki gelerek “çıkamazın, ayılmazın, korkayın, dimeyeyin, diyeyin, nideyin” gibi,

- “Seveliden, geleliden” yerine, “sevelden, geelden” kullanılıyor. “Buluncaydı, oluncaydı” şeklinde kullanılan hikâye fiili, “buluncadı, oluncadı” şeklinde. Bugün “sapmaksızın” şeklinde söylediğimiz söz “sapmasuz” şeklinde,
- Başka yerine “ayruk” ve “artuk” kullanılmakta. “deyip diyerek” şeklindeki “diyüben, oluban, diyübeni, olubanı” şeklinde, “olısaram, viriserem, gelisersin, bulısar...” olur,
- “Az-az, azar-azar” yerine “az-az, azın-azın” deniyor. Hatta “yaşın yaşın” şeklinde ahengi sağlamakta “i” ve “i”sı, “n” harfiyle bitmekte “Tomın, sözin, özin” gibi,
- “Dahi” sözü, “dahı” şeklinde ve hem “de, da”, hem “daha” yerine kullanılıyor ve bazen de “dakı” olur. “Andan” sözü, sonra yerine geliyor; “girü” sözü de öyle. “Bundan girü” gibi. “Bunlar”, daima “n” siz; “bular” gibi. “Vakitte” yerine “vaktin” denmekte. Fiillerin sonuna gelen “dürür, durur” tenkit ifade etmekte,
- Benzetme eki olan “gibi” yerine, bazı kere “leyin, layın” geliyor. “Bencileyin, sencileyin, kuşlayın, panbuklayın” gibi.
- “Rek, rak” eki “daha yeğ, daha iyi” yerine “yigrek, eyürek” gibi. Kimse bazı “kimesne” bazı “kimsene” olur ve bunda veznin de rolü vardır. (Gölpınarlı, 2010, 34-36)

Yunus, üslubuyla da gönül dilini en basit hâliyle halk diline uyarlayan tüm zamanların en etkili şahsiyetidir. Eserleri hâlen günümüzde okunabilmekte, onun hissiyatı şiirlerinde farklı kişiler ve dillerde ifade bulmaktadır. Dilsel ve bilgisel donanımına rağmen halka yakın olmak, anlaşılır olmayı tercih etmekle sadece kendi isteğini gerçekleştirmekle kalmamış dil ve kültürümüze de büyük katkı sağlamıştır.

Yunus Emre'nin sanatı millî bir anlayışı içeren klasik Türk sanatıdır. Yunus'un kişiliğinde ve kendine özgü üslubuyla bahsettiği konularda, saflık, samimiyet, basitlik ve anlaşılabilirlik; Yüce Yaradan'a seslenişlerinde aynı unsurlar hep vardır. Yunus'ta yapmacıklık ve gösteriş için bir şeyler yapmak gibi bir çaba yoktur, ruhunun yansıması bütün ilahilerinde hissedilir. Onun kendini ifade etme şekli o kadar doğaldır ki okuma yazma bilmeyen (ümmi) birisinin dile geldiği düşünülür; oysaki Yunus ümmi değildir hatta zamanının bütün ilim ve sistemlerini çok iyi bilmektedir (Tatçı, 2015, s.449, 450).

Arap ve Fars dillerini bilmesine ve yaşadığı dönemde en yaygın Farsça olmasına rağmen Yunus bu dillerde eserler yazmamış, şiirlerinde halkın kullandığı Türkçeyi benimsemiştir. O günün dilini kullanmış, akıcı ve canlı bir tarzda yazdığı şiirleri hâlen daha günümüzde anlaşılır bir şekilde okunmaktadır. Dilin yaşayan bir olgu olmasına ve zamanla değişmesine rağmen şiirlerinin aynı şekilde kalmasının sebebi çağdaşlarından farkı ve kendine özgü başarısıdır. Yunus'un evrensel insanlık anlayışı kendini aşmayı, dünyaya açılmayı, herkese iyilik etmeyi, hoş görülme ve sabırlı olmayı öngörür. Şiirlerinde ahlâkî öğütlerini verirken dahi ideal insan arayışı ve anlayışı içindedir. Onun bu anlayışı, hiçbir ayırımda bulunmaksızın tüm insanlığı kapsar. Tasavvuf felsefesini ulusal öğelerle birleştirip, kaynaştırmış, halka mâl etmiştir. Bu yüzden Yunusumuzun Anadolu'da birçok yerde mezarı vardır. Herkes onu kendinde görmüş, kendisine ait hissetmiştir.

Bu çerçevede Halman'ın Türk kültür tarihine önemli hizmetlerinden biri olan Yunus Emre Divanı'ndan seçme şiirlerin İngilizceye çevirisi, hem çeviri bilim çalışmaları hem de Türk tasavvuf

anlayışının sembol isimlerinden biri olan Yunus Emre'nin Batı medeniyete tanıtılması için değerli bir eser olarak nitelendirilebilir. Çalışmada Halman'ın eserinden alınan bir şiir farklı çevirmenler tarafından İngilizceye çevrilerek karşılaştırmalı bir değerlendirmede bulunulmuştur. Değerlendirme yapılırken şiir çevirisi yaklaşımları ve stratejileri dikkate alınmıştır.

Yunus Emre'nin şiirleri ve tasavvuf anlayışı hâlen güncelliğini ve geçerliliğini koruyan kadim öğretiler niteliğindedir. Onun insanları sınıflandırmayan, yargılamayan, farklılıkları zenginlik kabul eden hoşgörü anlayışı şimdilerde bizlere yol göstermeye devam etmektedir. Günümüz insanı yeni bir şeyler arama çabasındayken esasında yaşanan her şeyin eskiden de olduğunu, bütün olayların her devir ve dönemi kapsadığını, eskilerin sadece tozunu alıp yeniden hatırlamak gerektiğine vurgu yapmaktadır. Yapılması gereken onu tekrar okumak, okutmak, hatırd tutmak ve kıymetli öğretilerini tüm insanlığa, insana yaklaşımın bir örneği olarak sunmak olmalıdır.

6. Yunus Emre Şiirinin Farklı Çevirmenlerce Çevirileri

İşidin ey yârenler
Kıymetli nesnedir aşk
Değmelere bitinmez
Hürmetli nesnedir aşk

Dağa düşer kül eyler
Gönüllere yol eyler
Sultanları kul eyler
Hikmetli nesnedir aşk

Kime kim vurdu ok
Gussa ile kaygı yok
Feryad ile âhı çok
Firkatli nesnedir aşk

Denizleri kaynatır
Mevce gelir oynatır
Kayaları söyletir
Kuvvetli nesnedir aşk

Miskin Yunus neylesin
Derdin kime söylesin
Varsın dostu toylasın
Lezzetli nesnedir aşk

Prof. Dr. Talât Sait Halman'ın Çevirisi

Now hear this, lovers, my friends:

Love is a precious thing;
It doesn't grace everyone.
Love is a decorous thing.

It makes ash heaps out of hills,
Into hearts it blazes trails,
Turns sultans into vassals-
Love is a courageous thing.

The man struck by love's arrow
First feels no pain nor sorrow,
But then weeps and screams with woe:
Love is a torturous thing.

It makes the seas rage and boil,
Throws huge waves into turmoil,
And makes rocks speak from the soil:
Love is a vigorous thing.

Mystic Yunus is helpless;
No one feels for his distress.
His feast is the Friend's caress:
Love is a delicious t

Öğr. Gör. Rabia Aksoy Arıkan'ın Çevirisi

Ones you hear me
Love is a precious thing
It cannot deplete of touch
Love is an obeisant thing

It drops to mountain, turns into ashes
It turns into gonuls to the path
It turns into sultans to the slave
Love is an erudite thing

To whom the one arrowed

There is no pity with sorrow
There is more screech with woe
Love is an absenced thing

It burns into the seas
It paddles with the waves
It makes the rocks say
Love is a powerful thing

What can Miskin Yunus do?
To whom get off his chest
Drop in and wind up to Dost

Love is a spiritualised thing

Öğr. Gör. Zeynep Maden'in Çevirisi

Hear me out my dear friends,
Love is to be a precious matter.
Being absolved from us,
Love is a patriarchic matter.

Burning mountains to ashes,
Tying the hearts and souls,
Degrading the mighty ones to slaves,
Love is an erudite matter.

Doesn't matter who harms the other,
No place for grief and dolour,
Too much wail and clamour,
Love is a separation in fine.

Making the sea boil,
And the wave wiggles,
Nay the cliffs babble,
Love is vigorous matter.

What would poor Yunus do?
Who shall he sing his heart out?
He has fellows to host and feast,
Love is a delightful matter.

Arş. Gör. Ezgi Su Dağabak'in Çevirisi

Hear my voice, brethrens
Invaluable, love is
Not destined to every eye
An honor, love is

Mountains get burned down
Hearts wander around till dawn
Makes kings lose their crown
Mysterious, love is

Who shot the arrow, to whom
Worry and sorrow in their tomb
We cry and sigh since the womb
An agony, love is

Dries up the seas and oceans
Fills waves up with emotions
Echoes on the reefs and rocks
So strong, love is

What should poor Yunus do?
Will tell his misery, to who?
Shall feast his friends through
Much luscious, love is.

Arş. Gör. Betül Koçer'in Çevirisi

Hear oh fellows,
A precious thing is love.
No eminent meets it,
A respectable thing is love.

Makes mountain like ash,
Makes paths in hearts,
Makes sultans like serviles,
An erudite thing is love.

Who shoot arrows to whom?
No grief no qualm.
All bawl all curse,
A disruptive thing is love.

Boils the seas,
Moves the waves.
Gives the rocks voice,
A strong thing is love.

What should poor Yunus do?
Who should he say so?

To give feast let him go,

A delicious thing is love.

Yunus Emre şiirleriyle bütün dünyaya hoşgörü ve insanlığa dair ebedi bir mesaj vermeyi amaçlamıştır. İngilizce olarak yapılan bu çeviriler dünyanın farklı kültürlerine, Yunus'un şiirlerindeki ilahî sevgi ve coşkuyu aktarmak için bir araçtır. Yapılan çalışmalar; Yunus'un ruhuna onun özgün anlayışına sadık kalmanın, Yunus'un dünyasına farklı çevirilerle pencere açmanın yanı sıra edebî olarak da Yunus'u gündemde tutmak, daha fazla kitleye onu ulaştırmak hedeflenmiştir. Halman'ın da tüm çeviri eserlerinde vurguladığı gibi her zaman daha iyisine ihtiyaç olacaktır. Ancak yapılan çevirilerde asıl amaç tasavvuf terminolojisini özgün sözleriyle aktarmak, bu değerli söz ve söylemleri asıl anlamlarıyla dünyaya tanıtmaktır. Örneklerde hep açıklandığı gibi hiçbir çeviri asıl anlamı veremez; bu yüzden bu sözleri kendi hâlleriyle kullanmak yerinde bir karar olacaktır. Bu şekilde Yunus'un ruhu yakalanabilecek, dünyaya insanlığın şu an ihtiyaç duyduğu tasavvufî anlayış en doğru şekilde aktarılacaktır.

Yunus'un farklı çevirmenler tarafından yapılan yukarıdaki çevirileri analiz edildiğinde, tasavvuf edebiyatının kendine özgü bir dili olduğu bazı kelime ve kavramların İngilizce karşılığının olmadığı açıkça görülmektedir. Yunus'un şiirlerinin kendine özgü dili ve o dönemdeki Anadolu Türkçesini de dikkate alındığında yapılan çeviri daha da zorlaşmaktadır. Şiirlerinde geçen tasavvufî terimlerden olan Elif(Aleph), Ahi (Ahî), Aşk (Ashk), Çalab (Chalab) Eren, Derviş (Dervish), Dost, Gönül (Gonul), Hak (Haqq), Hoca (Hodja), Miskin, Sultan, Yâren kelimelerinin İngilizce olarak ifade edilmeleri mümkün olmadığından bu kelimeler özgün kullanımlarıyla ele alınmıştır. Burada amaç sadece bu sözcükleri tam karşılığıyla ifade etmek değil bu kelimelerin özgün kullanımlarının uluslararası terminolojiye kazandırılmasıdır. Çünkü bu terimler, İngiliz kültüründe yaşanan durum ve olgular olmadığından bu dilde de karşılığının olmaması son derece doğaldır. Örneğin yoğurt kelimesini ele alırsak Batı dünyasına doğudan kazandırıldığı için "yoghurt" olarak kullanılmaktadır. Ya da "ayran" kelimesi bizim kültürümüze özgü bir içecektir ve Batı kültüründe bilinmemektedir. Yunus Tanrı'yı; Hak, Çalab, Dost, Sevgili isimleriyle ifade etmektedir. Nitekim İngilizcede Tanrı kelimesine karşılık gelen "God" kelimesi, Yunus'un ilahî aşkını anlatmakta son derece yalın kalmaktadır. Yunus'un Tanrı'ya karşı hissettiği derin muhabbet ve aşk, onun taşıdığı yer olarak nitelediği gönül kelimesi İngilizcedeki "heart" kelimesiyle ifadesi son derece sıradan bir anlamı içerecektir. Ya da şiirlerinde sıkça geçen "yâren" ya da "ahî" ifadesi "brother" kelimesi olarak çevrilmemelidir. İşte yapılan bu çalışmayla amaç bu terim ve söylemleri İngilizcede de özgün anlamlarıyla kullanımını sağlamaya yöneliktir. Böylece dünyaya ve insanlığa evrensel mesajlar veren Yunusumuz söylemleriyle de ölümsüzleşmiş olacaktır. Gerek şiirlerinde gerekse yapılan çevirilerde görülen odur ki; çeviride eşdeğerlilik yoktur. Tüm anlatılanların ışığında ortak noktada bütün güzel ilimler, bilgeler, söylemler hep aynı şeyi söyler. Yine Kutsi bir hadiste belirtildiği gibi önemli olan menzile ulaşmaktır; güzergâhlar yolcuya aittir. Yunus'tan asırlar sonra yaptığımız çalışmalarla dünyanın en ücra köşesinde duyurabilirsek, Yunus'un Hakkı anlatan şiirlerindeki sözlerle insanlığın yüreğinde Hakka dair bir kıpırtı oluşturabilirsek en büyük mutluluk bizlerin olacaktır.

Sonuç

Bir metnin, okuyucu veya dinleyici olarak değerlendirildiğinde kişide farklı bakış açıları oluşturması son derece doğaldır. Ancak ilgilenilen metin tasavvufî ve yazarı da bir sûfî ise anlatılanlara daha farklı bir açıdan bakmak gerekmektedir. Ancak bu şekilde söz konusu kişiler ve metinler hakkında daha somut kavramlara ulaşılabilir. Anna Masala'nın da ifade ettiği gibi “*Yunus'u anlamanın iki yolu vardır: İlim yolu ve gönül yolu.*” İlim yolunun ortaya çıkışı görünüşü ile ilgili bir öğrenme olanağı sunarken Yunus'un yazdıkları ise onun ancak gönül yoluyla anlaşılabilceği eserlerdir. Bu yüzden onun ne kadar önemli olduğunu bir kez daha belirtmek gerekir.

Aralarında Jorge Borges ve Dennis Tedlock'un da bulunduğu XXI. yüzyıl kuramcıları “*Neden Çeviriyorum?*” sorusunun cevabını ararken cevabını asıl metinde bulmaya çalışırlar. Kaynak ve hedef kültürün ne olduğu, nerede yayınlanacağı, kimin tarafından yayınlanacağı, niçin çevrildiğini irdelerler. Sonuç olarak bütün kuramcıların ortak söylemi, bir dilin diğer bir dille moda mod, aynı, tıpatıp bir çeviri benzerliğinin olamayacağı yönündedir. Aynı metnin farklı kişilerce yapılan çalışmalarında eşdeğerlik olmayacağı konusunda hepsi ortak görüştedir. Nitekim Yunus Emre Şiirinin farklı çevirmenlerce yapılan çevirisi de bu fikrin ispatı niteliğindedir. “*There is no equivalence on translation*” (Çeviride eşdeğerlilik yoktur.) görüşü hâkimdir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2005). *Yunus Emre şiirinin gücü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, B. (2002). *Geçmişten günümüze yazın çevirisi* Ankara: İmge Yayıncılık.
- Arı, S. (2016). *Çeviri ve kültürel semboller*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Bhabha, K.Homi. (2016). *Kültürel konumlanış*. Çev.: Tahir Uluç. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Bullock, M.&W. Jennings, M. (2002). *Walter Benjamin selected writings volume I(1913-1923), The Task of the Translator*. London: Harvard University Press.
- Gürçağlar Tahir, Ş. (2014) *Çevirinin ABC'si*. Ankara: Say Yayıncılık.
- Gölpınarlı, A. (2010). *Yunus Emre Divan ve Risaletü'n-Nushıyye*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (2015). *Yunus Emre*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Halman, T.Sait. (1993). *Yunus Emre selected poems*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kur'an-ı Kerim Meâli*. (2009). 11.Baskı. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Köprülü, M.Fuad. (2013). *Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Said, W. Edward. (2017). *Şarkiyatçılık Batı'nın şark anlayışları*. Çeviren: Berna Yıldırım. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Milli Kültür Dergisi* .(Ocak 1991, Sayı: 80). Yunus Emre Özel Sayısı. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Okumuş, E. (2013). *13. yüzyıldan 21.yüzyıla Yunus Emre*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Özbay, M.-Tatçı, M.(1991) *Yunus Emre ile ilgili makalelerden seçmeler*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Özçelik, M.(2013). *Bizim Yunus*. İstanbul: Nar Yayınları.
- Özçelik, M.(2015). *Yunus Emre*, Ordu Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Smith, P.(2001). *Kültürel kuram*. İstanbul: Babil Yayınları.
- Tatçı, M. (2015). *Yunus Emre ile Aşk Yolculuğu, Hayatı ve Seçme Şiirleri*. İstanbul: H Yayınları.
- Toklu, O. (2003). *Şiir dili ve çevirisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tosun, M.(2013). *Çeviri eleştirisi kuramı*. İstanbul: Aylak Adam Yayınları.
- I.Ulusal Yunus Emre Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Yunus Emre'yi Anlamaya Doğru*. (2010).Karaman: Karaman Valiliği Kültür Yayınları.
- Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-10 Ekim 1991.(1995) Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Uluslararası Yunus Emre Bildiriler* (2016) Örgün Yayınevi: İstanbul.
- Venuti, L. (2012). *The translation studies reader*. (3rd Ed.) London: Routledge.
- Yalçın, P. (2015). *Çeviri stratejileri kuram ve uygulama*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yılmaz, F.(2011). *Yunus Emre ve tasavvuf felsefesi*. Ankara: Berikan Yayınevi.

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN: 2636-8641

Cilt/VOLUME 2 Sayı/ISSUE 4 Yıl/YEAR: 2019

Gönderim: 15-05-2019 – Kabul: 09-12-2019

**Gentrification from Country: Sivas
İşhanı Köyü-Eğri Köprü Mahallesi**

**Taşrada Soylulaştırma: Sivas
İşhanı Köyü-Eğri Köprü
Mahallesi**

Meltem Yılmaz Bilecen*

Abstract

The phenomenon of gentrification is a research subject which is frequently studied in urban and urban-related disciplines nowadays. In particular, it is discussed over post-industrialized cities and in a limited framework over large cities in Turkey. In this study, it was aimed to describe the way gentrification functions and its equivalent in daily life through the case of a village in Sivas province, which has not yet achieved metropolitan status and has not completed the steps of industrialization. İşhanı village of Sivas was selected as the study area of the research. In the study, the traces of gentrification were followed using the decimal coding of Yılmaz Bilecen (2019) and the quadruple cascading of Philip Clay (2008).

Öz

Soylulaştırma olgusu, günümüzde kent ve kentle ilgili disiplinler tarafından sıklıkla incelenen bir araştırma konusudur. Özellikle post-endüstriyel kentler üzerinden tartışılan olgu Türkiye’de sınırlı bir çerçevede ve büyük kentler üzerinden incelenmektedir. Bu çalışmada ise henüz büyük şehir statüsü kazanamamış, sanayileşme basamaklarını tamamlayamamış, Sivas ili özelinde, bir köy örneğinden hareketle, soylulaştırmanın işleyiş biçimi ve gündelik hayattaki karşılığı betimlenmeye çalışılmaktadır. Çalışmanın inceleme alanı olarak Sivas İşhanı Köyü seçilirken sürecin açıklanması için Philip Clay’in (2008) dörtlü basamaklandırmasının yanı sıra, iletişim sürecinin çözülmesi için Yılmaz Bilecen’in (2019) onlu kodlamasından faydalanılmıştır.

* Meltem Yılmaz Bilecen, Arş.Gör. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İletişim fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, meltemyilmaz@cumhuriyet.edu.tr, Orcid: 0000-0002-3205-1027

In İşhanı Village, the process of gentrification has started in the last few years with the construction of TOKİ (housing development administration) houses on the hillside which is the cropland of the village. The lands, which are no longer the cropland of İşhanı Village, have now turned into a neighborhood where "luxury houses" are located. While academicians who had the leading role in gentrification spread towards other sites in the neighborhood, different income groups began to live together in the same area and accelerated a cultural transformation. In the study, this transformation was discussed with its reflections on daily life. In the study, villagers, neighborhood residents and neighborhood representatives were interviewed in addition to observations made by living in the neighborhood for the past ten years and face-to-face interviews performed, and the activity reports of Sivas Municipality and the wall writings in the neighborhood were examined. As a result of the study, it was observed that gentrification was realized rapidly in harmony with the gentrification model of Clay and included results compatible with the codes developed by Yılmaz Bilecen.

Keywords: Village, Gentrification, Communication Process, Sivas, TOKİ, İşhanı

İşhanı Köyü'nde soylulaştırma süreci, köyün ekenek alanı olan, tepe kısmında TOKİ'lerin yapılması ile son birkaç yıl içerisinde başlamaktadır. İşhanı Köyü'nün ekenek alanı olmaktan çıkan araziler günümüzde "lüks konutların" yer aldığı bir semte dönüşmüştür. Beyaz yakalı ve orta sınıfta yer alan kişilerin yaşamayı tercih ettiği mahallenin üst kısmı, ilk kez oturuma 2007 yılında yoksul aileler için yapılan TOKİ konutlarıyla birlikte açılmıştır. Soylulaştırmada öncü rolü üstlenen akademisyenler çevredeki diğer sitelere doğru yayılım gösterirken farklı gelir grupları aynı alan içerisinde birlikte yaşamaya başlamış ve akademisyenler kültürel dönüşümü hızlandırmıştır. Çalışmada bu dönüşüm gündelik hayata yansımaları ile birlikte tartışılmaktadır. Çalışmada yöntem olarak son on yıldır mahallede yaşanarak gerçekleştirilen doğrudan gözlemin yanı sıra, yüz yüze gerçekleştirilen mülakatlarla; köylüler, mahallede yaşayanlar ve muhtarlarla görüşülmüş ek olarak Sivas Belediyesi'ne ait faaliyet raporları ve mahallede yer alan duvar yazıları incelenmiştir. Görüşmeler yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile gerçekleştirilirken diğer materyaller niteliksel metin analizinden hareketle incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda görülmüştür ki, hızla gerçekleştirilen soylulaştırma Clay'in soylulaştırma modeli uyumlu bir şekilde hareket edilmekte ve Yılmaz Bilecen'in geliştirdiği kodlarla uyumlu sonuçlar içermektedir.

Keywords: Köy, Soylulaştırma, İletişim Süreçleri, İşhanı,

Giriş

Metropol kentler üzerinden sıklıkla tartışılan bir konu olan soylulaştırma olgusunun taşrada işleyiş biçimini; taşradaki gündelik hayatı, kültürel örüntüyü ve üretim sürecini nasıl dönüştürdüğü akademik bağlamda oldukça dar bir alanda sınırlı kalmıştır. Oysaki günümüzde metropol kentlerde kentleşme saçaklanarak kent çeperine doğru ilerlerken benzer bir durum artık taşra kentleri için de ifade edilebilmektedir. Özellikle, Türkiye’de 2000’lerden itibaren her şehre en az bir üniversite kurma mantığı kente yeni gelen memurlar, akademisyenler ve öğrenciler için yeni konut alanları gerektirmiş, küçük kentlerde yeni hizmet kollarına ihtiyaç doğmuş, küçük kentlerdeki kira ve ev fiyatlarındaki artış gazetelerde kendine yer bulmuştur. Süreçten mekânsal olarak en fazla etkilenenlerin artan toprak rantıyla birlikte merkeze bağlı ya da üniversiteye yakın köylerin olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle küçük kentlerde soylulaştırmanın nasıl işlediğini ve bu durumun farklı boyutlarıyla köy hayatında ne tip dönüşümlere yol açtığını ortaya koymak gerekmektedir.

Çalışmada inceleme alanı olarak Sivas merkeze bağlı köylerden biri olan ve üniversiteye yaklaşık olarak 2 km uzaklıkta bulunan İşhanı Köyü seçilmiştir. Bu köyün seçilme nedeni; eski bir Ermeni yerleşimi olan köyün; günümüzde çokkültürlü bir yapıya sahip olması, ekenek arazisinin soylulaştırmadan kaynaklı olarak giderek azalması, arazisi üzerinde günümüzde 20’den fazla sitenin bulunması, oturma alanı içerisinde giderek artan sayıda çok katlı yapıya rastlanması, köyde toprak rantının hızla yükselmesi ve yeni oluşumların ortaya çıkmasıdır.

Çalışmada Yöntem olarak etnografik alan araştırmalarında sıklıkla kullanılan yarı yapılandırılmış mülakat ve doğal gözlem tekniklerinin seçilmiştir. Bu yöntemlerin seçilmesindeki temel neden ise süreci farklı boyutlarıyla birlikte incelemeyi mümkün kılmasıdır. Erdoğan’a göre niteliksel etnografyada araştırmacı incelediği grubun veya organizasyonun günlük yaşamına girilerek gerçekleştirilmektedir ve amacı bir toplumun kültürünü anlamak ve tanımlamaktır (2007: s.136). Soylulaştırmanın en nihayetinde gündelik yaşam pratiklerinde dönüşme yol açması bu yöntemin seçilmesine neden olmaktadır. Katılımcılara sorulan sorular aracılığıyla ve gözlemlerle sürecin gelişimi açıklanmaya çalışılmaktadır.

Çalışmaya katılan kişiler köyün içerisinde oturan ve farklı etnik kimliklere sahip kişilerden oluşmaktadır. Köyde Aleviler ve Sünniler farklı yerlerde oturduğu için farklı etnik kimliklerin bulunmasında zorlanılmamıştır. Ek olarak köyün imamı ve muhtarıyla da yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmada araştırma etiğine sadık kalınmış olup araştırmaya katılacak kişilere çalışmayla ilgili gerekli bilgiler verilmiş ve tüketim normlarının farklı boyutlarının kavranabilmesi açısından evlerine misafir olunmuştur. Köylülerin küfür ve argo kelimeler dışında ifadeleri olduğu gibi yansıtılmıştır. Herhangi bir müdahalede bulunulmadığı gibi yazım imla, anlatım bozukluğu gibi maddi hatalar da giderilmemiştir.

Araştırmanın temel soruları süreci betimlemeye yöneliktir:

A.S₁ Soylulaştırma taşrada ve köyde nasıl işlemektedir?

A.S₂ Soylulaştırmanın yol açtığı temel sorunlar nelerdir?

A.S₃ Soylulaştırmanın gündelik hayattaki rolü, ekonomik olarak yol açtığı değişimler nelerdir?

A.S₄ Soylulaştırma taşrada da iletişim süreçlerinden geçerek betimlenebilir mi?

Soylulaştırma Olgusunun Serencamı

Soylulaştırma olgusu son yirmi yılda İngiltere'den Japonya'ya kadar geniş bir coğrafyada tartışılmaya başlanmıştır. İlk kez 1964 yılında Ruth Glass tarafından kullanılan kavram; restorasyon sonucunda yenilenen konut stokunun fiyatlarındaki ve kiralarındaki artış sonucunda, işçi sınıfının yerlerinden edilerek, orta sınıfın bu konutlara yerleşmesini anlatmak için kullanmıştır. Glass'a göre soylulaştırma; sınıf eşitsizliğinin ve adaletsizliğinin, kapitalist kent arazi piyasası ve politikaları tarafından planlanan, en basit ve görünür kısmını oluşturmaktadır (Glass, 2010: s. 22-27). Olgu tarihsel süreç içerisinde birtakım eklemelerle birlikte farklı bir boyuta ulaşırken her ülkenin kendine özgü koşulları ortaya koyan metinler oluşturulmuştur.

Olguya ilk köklü eklemenin, olgunun incelemesi konusunda öncülerden biri olan Neil Smith tarafından 1979 yılında "rent gap" yaklaşımı ile gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür. Kuramsal tartışmanın yönünü değiştiren Neil Smith soylulaştırma tartışmalarını tüketiciden (sınıf çatışmalarından) ürüne (kapitalist kent pazarına) doğru evirtmiştir. Yenilen konut stokları, konut fiyatlarında ve kiralarda bir artışa neden olduğunu tespit eden Smith yükselen fiyatların vergilerin artmasına da neden olduğu için yönetsel erk tarafından desteklendiğini vurgulamış ve devlet eliyle soylulaştırmanın kurallarını belirlemiştir. Fakat soylulaştırma devlet desteği ile sınırlı kalmamış artan ranttan kaynaklı olarak arsa ve konut sahipleri, emlakçılar ve yerel yönetimler de desteğini beraberinde getirmiştir. Bu nedenle de Smith'e göre soylulaştırmayı yaratan şey insan değil kapitaldir (1979: s. 538-539). Bu teori aynı zamanda kiracıların konumunun da tartışmaya açılabilmesini sağlamıştır. Süreç sadece konut sahiplerini değil, konut fiyatlarındaki artış ve değerlenmeyle birlikte uzun süredir mahallede yaşayan ve mahalle ile aidiyet bağları kuran kiracıların da yaşamlarını güçlendirmektedir.

Diğer önemli bir gelişme ise 2000'lere gelindiğinde ise Lees, Wyly ve Slater'in hazırlamış olduğu bir çalışmada tanıma yeni eklemelerde bulunmasıdır. İskânı olan mahallelerin eski sakinlerinin tahliyesine ek olarak merkezdeki boş arazilere orta sınıf ailelerin oturma ya da ticari amaçlı yerleşmesi/tirilmesi de soylulaştırma tanımlarında görünür olmaya başlamış soylulaştırma bu sayede kent merkezini temel alan çalışmaların ötesine geçmiştir. Bahsedilen çalışmada altı çizilen bir diğer önemli nokta ise olgunun ortaya çıktığı zaman dilimi ve gelişimine bakılacak olduğunda endüstriyel üretimin gerçekleşmediği ya da üretimin bırakıldığı noktalarda da geçerli olmasıdır (Lees vd.: 2007, s.XV-XVII). Bu durumun sonucunda sanayileşme basamaklarını atlayarak doğrudan hizmet sektörüne yönelen illerde de olguyu tartışmak mümkün olmuştur.

Soylulaştırmayı temel alan çalışmalarda ülke ve disiplin farkı olmaksızın genellikle bir mahalle özelinden hareketle tartışılmaya gidildiği görülmektedir. Sharon Zukin'in (1982), Manhattan'ında küçük imalatçılara ait asma katı bulunan mekanların, bu tip üretime kent merkezinde ihtiyaç kalmaması ve hizmet sektörünün merkezde ağırlık kazanmasıyla birlikte mekanın sanatçılar tarafından dönüştürülmesiyle ortaya çıkan loftları incelediği *Loft Living*, benzer şekilde Brooklyn'i incelediği (2004) *Naked City*, Judith DeSena'nın (2009) Brooklyn'de ağırlıklı olarak Latin Amerikalılarının soylulaştırma sonucunda gündelik hayatındaki dönüşümleri incelediği ve etnik kimlik temelli soylulaştırmayı konu aldığı *The Gentrification and Equality in Brooklyn* adlı çalışması, David Maurasse'nin (2006), yine Afro Amerikanların ağırlıklı olarak yaşadığı ve etnik kimliğe dayalı soylulaştırmanın yaftalamayla birlikte geliştiği Harlem'i incelediği *Listening to Harlem*, Dwiparna Chatterjee ve D. Parthasarathy'nin (2010) Mumbai tekstil bölgelerinin boşalmasıyla birlikte yerini hizmet sektörüne bıraktığı eski sanayi alanını

incelediği *Rising Urban Aspirations in the Gentrified Textile Mill Areas of Mumbai: Urbanism Redefined in the Inner City Space*, Yoshihiro Fujitsuka' nın (1992) yine geleneksel dokumaya dayanan kimonoların üretildiği bir alan olan ve zamanla önemini yitiren Kyoto'yu incelediği *Burgeon of Gentrification in Nishijin, Kyoto* adlı çalışmalar bu durumu özetleyen tipik örneklerdir. Mahalle bazlı incelemeler olgunun tartışılmasını daralttığı düşünülse de özgül örnekler olgunun tartışılmasında ve uygulamalardaki farklılıkların tespitinde önemli araçlar olmuşlardır. Bahsi geçen çalışmaların iki tanesi hariç post-endüstriyelleşme ile birlikte boşalan endüstriyel üretim alanlarının soylulaştırılmasını incelerken Maurasse'nin ve DeSena'nın çalışmaları etnik kimlik bağlamında örgütlenen mahallerin soylulaştırma sürecini incelemektedir. 60'ların sonlarından itibaren toplumsal hareket tartışmalarından yeni toplumsal hareket tartışmalarına geçiş sınıf kavramına ilişkin tartışmalardaki dönüşüm mahalle bazlı incelemelerdeki kimlik tartışmaları, olguyu sınıf temelli olmaktan çıkarmış ve kimlik tartışmalarının da eklenmesini sağlamıştır. Soylulaştırma çalışmalarının anlatılarının yukarıda anlatılan 55 yıllık süre zarfında ilk anlamından kopmamış fakat yeni eklemelerle geliştirilmiştir. Eklemelerle ilgili gerçekleştirilen ve çalışma açısından önemli son değişikliğin öncülerin tanımlamasıyla ilgili olarak gerçekleştiğini belirtmekte fayda bulunmaktadır. Öncüler sadece sanatçılar ve marjinaler olmaktan çıkmış orta sınıf beyaz yakalılar, tek çocuklu aileler, bekarlar ya da öğrencilerde öncü olarak tarif edilmeye başlanmıştır.

Çalışmaların ortak yönü ise temelde soylulaştırmayı bir sınıfın ya da etnik kimliğin tecridini içeren bir süreç olarak değerlendirirken Philip Clay'in dörtlü basamaklandırmasındaki öğeleri merkeze aldığını söylemek mümkündür. Clay'in modelinde ilk basamak, söz konusu alanlara habersiz öncü küçük bir risk grubun yerleştirilmesi ile başlatılmaktadır. Bu grup öncü (pioner) ya da soylulaştırıcılar (gentifier) olarak adlandırılmakta ve söz konusu alanların dönüşümü bu kişiler tarafından sağlanmaktadır. Bu grup, büyük oranda tasarımcı ya da sanatçılardan oluşmaktadır. İkinci aşamada aynı sınıf üyeleri tarafından evlerin ve mahallenin yenilenmesi özendirilmektedir. Bu dönemde sessiz ve incelikli tanıtım faaliyetleri yürütülmektedir. Bu konuda emlakçılar kimi evleri onararak öncülük etmekte ya da bu konuda büyük spekülasyonlar yaratmaktadır. Bu sayede üst düzey kamu kurumlarının dikkatinin alana çekilmesi sağlanmaktadır. Eğer mahallenin isminde bir değişiklik gerçekleştirilecekse o bu aşamada yapılmaktadır. Üçüncü basamakta medyanın ilgisi mahalleye çekilmekte ve cazibe merkezi haline getirilmektedir. Öncü bireyler alanı etkilemeye devam ederken artık kentsel dönüşümün eşiğine gelinmiştir. Yeni yatırımcıların iş hacmini arttırması sonucunda bu aşamada fiziksel görünüm iyice değiştiği görülmektedir. İtibarı artan, gelişen ve bakımlı hale gelen bölgede konut fiyatları ile birlikte yer değiştirmeler artmaktadır. Bu noktada yeni orta sınıf mahallelere yerleşmeye başlarken eski sakinler ile aralarında tartışma ve çatışmalar çıkabileceği belirtilmektedir. Süreç ilerledikçe yeni gelenlerin sayısı iyice artmıştır. Son aşamada ise artık konut fiyatları artmış ve kiralar iyice yükselmiş, konut harici alanlarda konutlara dönüştürülmeye başlanmış ve dönüşüm sınırları artık mahalle ile sınırlı olan yerlere kadar uzanmıştır (akt .Loretta vd., 2008, s. 31-33)

Türkiye'de ise soylulaştırma olgusuna giderek artan bir ilgi söz konusuken konuya ilişkin tez sayısı oldukça sınırlı kalmıştır. Bugün soylulaştırma adı altında on sekiz, farklı isimlendirmeler altında toplam otuz üç adet teze ulaşılabilmektedir. İsimlendirmelerdeki farklılaşmanın temel nedeni olgunun (gentrification) henüz nasıl çevrileceğine karar verilememiş ve yaygın kanaat soylulaştırmadan yana olsa da soylulaştırma, seçkinleşme, seçkinleştirme, mutenalaştırma, mutenalaştırma gibi farklı çevirilere

yönelinmiş olunmasıdır. Tezler konu bağlamında başta İstanbul olmak üzere büyük kentlerdeki belirli mahallelerdeki soylulaştırmayı incelemeye almıştır. Kırsal soylulaştırma ise daha geri planda kalırken tartışmalar genellikle turizmden kaynaklı sosyolojik değişimle birlikte ele alınmıştır.¹ Bu çalışmanın inceleme alanına uygun kırsal soylulaştırma çalışmaları ise ne yazık ki Yenigül'ün (2016) Ankara'nın Güneydoğu aksını incelediği çalışması ile sınırlıdır. Taşra kentlerinde benzer bir durumu ele alan çalışmalar ise Konya ve Kayseri örneğinden yani son birkaç yıl içerisinde büyükşehir olma konusunda öne çıkan kentlerle ilişkili olarak incelenmiştir. Bu çalışmalarda “öğrencileştirme” adı verilen yeni bir isimlendirme hâkim durumdadır.² Bu çalışmada ise ilk kez taşrada yer alan bir köy, kırsal soylulaştırma örneği olarak incelenmektedir. İnceleme için İşhan Köyü seçilmiştir. Köy kırsal soylulaştırmanın nüvelerinin gözlemlenebilmesi açısından oldukça verimli bir alandır. 2007 yılında iskân politikalarında gerçekleştirilen değişikliklerle ve köyün tarlalarına TOKİ tarafından toplu konutların yapılması ile birlikte tarım arazilerinin, devlet eliyle yoksul aileler için imara açılması köydeki soylulaştırma sürecinin başlangıcı olmuştur.

2019 yılında Yılmaz Bilecen tarafından Türkiye’de soylulaştırma sürecinin iletişim metinleri üzerinden analizini içeren çalışmada soylulaştırma sürecinin gelişiminde belirli kodların kullanıldığı tespit edilmiştir. Kategoriler; isim değişikliği, yakın geçmişle bağı koparıp uzak geçmişi referans alma, kahramanlık, lütufta bulunma, dışlama, anahtar kavramlar, görsel metin, garanti, soylulaştırma tipi ve konut türü olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada da soylulaştırmanın işleyiş düzenini ortaya koyabilmek amacıyla bu kategorilerden faydalanılmıştır.

İşhanı Köyü’nün Soylulaştırma Süreci

İşhanı Köyü, Sivas merkeze bağlı olup, Cumhuriyet Üniversitesi yerleşkesine yaklaşık olarak iki km uzaklıkta yer almaktadır. Fakat bu uzaklık köyün oturma alanı baz alınarak ifade edilmektedir. Oysaki üniversitenin yerleşkesinin bir kısmı İşhanı Köyü’nün arazisi içerisinde kalmaktadır. Eski bir Ermeni yerleşimi olan köy, Ermenilerin köyden ayrılması ile birlikte boşalmaya başlamış ve iskân politikası olarak farklı illerden göçen insanların yerleştirilmesi/yerleşmesi benimsenmiştir.³ Ermenice adı İşkhani (Keshishian, Löker, vd., 2018: s.48) olan köy zamanla Türkçeleştirilerek İşhanı adını almış köylülere tarafından ise İşhanı olarak kullanılmıştır. Köyün muhtarından edinilen bilgiye göre köyde günümüzde yaklaşık olarak 400 kişi ikamet etmektedir. Köyde yaşayan kişilerin 260’ı 18 yaşın üzerindedir. Bahsi geçen kişiler sürekli olarak köyde bulunmamaktadır. Kent merkezinde evi bulunan kişiler hafta sonları ya da yaz aylarında köye gelmektedir. Köyün nüfusu yaz aylarında kent merkezinden gelenlerin yanı sıra İstanbul’dan ve yurtdışından gelen kişilerle artış göstermektedir. Yine muhtardan alınan bilgiye göre köyün yaklaşık olarak %75’i Alevilerden, %25’i Sünnilerden

¹Bu tip çalışmalar için bkz. Uysal, Sakarya https://www.researchgate.net/profile/Arzu_Basaran-Uysal/publication/304525172_KIRSAL_SOYLULASTIRMA_VE_TURIZMIN_KIRSAL_YERLESIMLERE_ETKILERI_ADATEPE_VE_YESILYURT_KOYLERI_1/links/57723cfb08ae0b3a3b7f0f40.pdf Alyakut, Gençer (2018) <http://acikerisim.fsm.edu.tr:8080/xmlui/handle/11352/2727#sthash.2Fk1COeg.dpbs>

²Tuncer, İslam (2017) https://www.journalagent.com/planlama/pdfs/PLAN-77698-RESEARCH_ARTICLE-TUNCER.pdf

³Günümüzde köyde yaşayan Ermeni nüfusu bulunmamakla birlikte eskiden bu köyde yaşayan Ermenilerin alt kuşakları halen Sivas’ta yaşamaktadır.

oluşmaktadır. Köy günümüzde farklı etnik bağlamda çeşitliliğin hâkim olduğu bir yapılanma arz etmektedir. Köyde 93 Harbinden sonra; Tunceli'den, Malatya Arapgir'den ve Erzurum Hınıs'tan göçen vatandaşların yanı sıra, köylüler tarafından Muhacir olarak isimlendirilen Erzincanlılar yerleştirilmiş/yerleşmiş ek olarak Sivas'ın farklı köylerinden gelen Aleviler ve Sünniler köyde oturmaya başlamıştır. Bu nedenle Kürtler, Türkler, Aleviler ve Sünniler birlikte yaşamaktadır.⁴ Ermeni nüfusu ise kalmamıştır. Köyde oturan farklı kimliklerdeki, imam ve muhtar dahil, on beşi kadın, onu erkek olmak üzere yirmi beş kişi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1: Görüşmecilerin Dağılımı:

Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Düzeyi	Çocuk Sayısı	Çocukların Eğitim Düzeyi	Etnik Köken
15 Kadın	40<2 40 >5 50 >8	11 Evli 2 Bekar Eşi vefat eden: 1 Boşanan: 1	Üniversite Mezunu: 2 Lise Mezunu: 2 Ortaokul: 4 İlkokul:4 Okuryazar olmayan:1	Çocuğu olmayan: 1 İki Çocuğu olan:5 Üç ve üzeri: 6 kişi	Çocuklarının tamamı üniversite mezunu: 10 yüksek lisans: 1 kişi	Tunceli'den göçen Alevi ve Kürt olan 5, Türk Sünni olan 2, Sivas'ın farklı ilçelerinden göçen Alevi Türk 5
9 Erkek	40> 7 40<1	Evli:7 Eşi vefat eden:1 Boşanan:1	Üniversite mezunu:1 Lise mezunu: 2 İlkoku l:5	Bir çocuğu olan: 1 İki çocuğu olan: 2 Üç ve üzeri:4	Çocukların tamamı üniversite mezunu: 3, Lise mezunu: 2, okul çağından küçük: 1, Ortaokul mezunu: 2	Erzincan'dan göçen Alevi Türk 4, Tunceli'den göçen Alevi Kürt 1, Sivas'ın farklı ilçesinden göçen Sünni Türk 1, Sivas'ın farklı ilçelerinden

⁴Köylüler hem camisi bulunan hem de cemevi yapılan köyde farklı kimliklere saygılı bir şekilde yaklaşmaktadır. Kapı önünde sohbet edilen iki Alevi kadının tam cemevi hakkında bilgi verdikleri sırada yan komşuları olan yaşça büyük Sünni komşuları gelmiş hemen konu kapatılmış, “kadın ne yapıyorsunuz?” sorusuna “hoca araştırma yapıyor köyle ilgili” denmiş, kadının eklemek yapıcım siz de ... var mı diye sorması ve onun talebini karşılmasıyla birlikte yanlarından ayrıldıktan sonra evin içerisinde konuşmalara devam edilmiştir. “Olurda yanlış anlar, üzülüp kırılmasın çok sevdiğimiz bir komşumuzdur diye konuyu kapattık çekindiğimizden değil onlar bizi bilir biz onu biliriz yoksa” denmiştir. Yine köydeki cami konusunda konuşulan Alevi kadın ve erkekler imamı çok sevdiğini hatta imamın köyünün eski Alevi köyü olduğu için kendilerinden biri gibi düşündüklerini belirtmişlerdir. Cemevi hakkında görüş bildiren Sünniler “orası sadece cemevi değil aynı zamanda dernek gibi yurtdışından gelip evi olmayan orada kalacak iyi oldu” demiştir. Fakat köyün iç dinamiği dışında köyün dışına yani Şehiristan'a yapılan Cami için Sünniler tarafından yapılması istenen İmamevi Aleviler tarafından hoş karşılanmamaktadır. Zaten 5 tane cemaatin var. Burada okul yok taşınabilir sistemle çocukların okuyor. Şehiristan'da baraka yapan Sünniler zaten yaşlı burada cami de var imamevi de var o camiye imam atanması da imamevinin yapılması da devlete millete zarar” denmektedir.

						göçen Alevi Türk 5 Malatya Arapgir'den göçen Türk Alevi
--	--	--	--	--	--	--

Görüşmelerden edinilen bilgilere göre köy, oldukça yakın bir tarihte bugünkü yapılanmasına kavuşmuştur. Köye yerleşme konusunda verilen en eski tarih 1890'lar olmuştur. Köyün bir Ermeni yerleşkesi olduğu görüşmeye katılanların tamamı tarafından altı çizilen nokta olmuştur. Kimi zaman köyün eski sahipleri olan Ermenilerin köye ziyarete geldikleri bilgisine ulaşılmıştır. Buradan göçen Ermeni vatandaşların büyük çoğunluğu İstanbul'a göçerken Sivas'ta kalanların Kurtuluş Mahallesi'nde ikamet ettiği bilgisine ulaşılmıştır.

Köyde tarla tahsisi Ermenilere ait toprakların şahıslar tarafından satılması ve Ermenilere ait olmayan kısımların ise köye sonradan yerleşenlere devlet tarafından hibe edilmesi ya da düşük meblağlarla satılması yoluyla gerçekleştirilmiştir⁵. Görüşmecilerden birinin dedesi köydeki değişimle birlikte köye yerleşen ilk kişilerden biri olmakla birlikte köydeki ev dışında herhangi bir araziye sahip değildir.

K9: "Dedeme istediğin kadar araziyi çevir parada verme demişler. Dedem kabul etmemiş o adamlar buradan ağlayarak gittiler ağlayanın malı gülene hayır etmez demiş almamış. Bu nedenle köyün en fakiri maddi açıdan bizken manevi açıdan en zenginimiz, en zengini de para vermeden almış, dedeme söylenen ona da söylenmiş" demiştir. Diğer görüşmeciler ise sahip oldukları tarlaları bir kısmını satın alma yoluyla bir kısmının ise devlet tarafından hibe yoluyla edindiklerini belirtmiştir.

Köyün tarlalarının değer kazanması 1974 yılında üniversitenin kurulması ile gerçekleşmiştir. Üniversitenin kampüsünde kalan kimi bölümler İşhanı Köyü'ne doğru bir gelişim göstermiştir. Günümüze oldukça yakın dönemlerde alana Polis Meslek Yüksekokulu ve Kredi Yurtlar Kurumu'na ait yeni yurtlar eklenmiştir. Aynı zamanda köyün arazisinde yüksek hızlı tren için köprü inşaatı yapılmaktadır. Kentsel ilerleme ve soylulaştırmaya dair göstergeler olarak değerlendirilebilecek yapı stokundaki gelişimin de ilk dalgayı bu nedenle üniversitenin kurulması ile gerçekleştiği söylenebilir.

İkinci önemli gelişme ise köy, ana yol güzergahına tali bir yolla bağlanmaktadır. Köyün ekenek alanı olarak geçen boş araziler ise ana yol güzergahının üstünde bulunmaktadır. Devlet eliyle soylulaştırmanın başlatıldığı köyde; 04.02.1998 tarihli 3 nolu belediye meclisinin kararıyla İşhanı

⁵Köyde Ermenilere ait mimari örneği olarak sadece camiye çevrilen eski bir kilise bulunmaktadır. Kubbeli bir yapıya sahip kilisenin ana giriş kapısı kapatılmış, dış cephesine caminin imamının kalacağı yeni bir ev-lojman- inşa edilmiş, içerisi beyaz, sütunlar ise kırmızıya yakın bir yavruağzı renge boyanmıştır. Sunak kısmına ayrı bir kapıdan geçilmektedir. Sunak işlevsizleştirilmiş ve camide kullanılan alanlara eklenmemiştir. Avlu kısmında yapılan boyamalar burada mevcut değildir. Benzer şekilde bırakılan bir diğer alan ise minareye çıkılan alandır. Sütunların bazılarında deformasyona rağmen iyon tarzı sütun kaideleri görülebilmektedir. Kısacası kubbeli yapısı da göz önünde bulundurulduğunda ve kilitle olmayan diğer kapalı alanlara bakılmadığında kilise tamamıyla camiye benzemektedir. Ermenilere ait diğer bir yapı ise çevresel koşullarla oluşan karşıda yer alan dağda mağara biçiminde bulunan ziyaret adı verilen doğal oluşumdur. Ermeniler ve köylüler kimi dönemlerde burada mum yakmaktadır.

Köyüne ait arazilerin bir kısmı toplu konut alanı olarak ilan edilmiş ve alana İşhanı Toplu Konut Bölgesi adı verilmiştir. İlk toplu konutlar ise 2007 yılında oturma açılmıştır. 2008 yılında ise konutlara yeni bloklar eklenmiştir. Sivas Belediyesi'nin 2007 yılındaki faaliyet raporunda da görüleceği üzere toplu konutlarda oturmaya başlanmasının ardından üniversite ile belediye ait Özbelsan A.Ş. arasında bir protokol imzalanmıştır.

“İşhanı 1.etap villa alanı imar uygulaması tescil oldu. Cumhuriyet Üniversitesi ile Özbelsan A.Ş. arasında yapılan protokol çerçevesinde Şefliğimizce yapılan İşhanı 1.etap villa alanı imar uygulaması tescil edilerek villa inşaat ruhsatlarının alınması sağlanmıştır. “İşhanı 2.etap villa alanı imar uygulaması askıya çıkarıldı. Yandaki parselasyon planında Cumhuriyet Üniversitesi ile Özbelsan A.Ş. arasında yapılan protokol çerçevesinde İşhanı TOKİ sahasında eksik kalan villa alanına ait yapılan imar uygulaması askıya çıkarılmıştır” (s.52-53).

Üniversitenin, belediye ile imzaladığı protokol sonucunda söz konusu alana Akademisyen Villaları ve Akademisyenler Sitesi I. ve II. Etap olmak üzere üç farklı site kurulmuştur. TOKİ'ler ise bu iki site oluşumunun ortasında kalmıştır. Sitelerin çevresine ise önce Memursen (şimdiki adıyla Eğriköprü Sitesi) olmak üzere kooperatif usulü ile yapılan yeni siteler eklenmiştir. Eklenen siteler adından da anlaşılacağı üzere beyaz yakalı kişilerin (memurlar ve akademisyenler) barınma sorunlarını çözmek için oluşturulan sitelerdir. Bu bağlamda öncül rolünün akademisyenler ve kiracı olan öğrenciler tarafından gerçekleştirildiği söylenebilir. Yoksul aileler için imara açılan alan devlet eliyle gerçekleştirilen dönüşümün ardından soylulaştırılmaya başlamıştır. Son birkaç yılda ise söz konusu mahallede “lüks”, yüksek katlı, site toplulukları yapılmaya başlanmıştır. Yeni siteler saçaklanarak ana yolu çevreleyecek şekilde köyün eknek alanlarının büyük kısmını kaplamıştır. Yine üniversite tarafında Cumhuriyet Akademisyenleri Villa sitesi, İşkar Moon sitesi ile birlikte soylulaştırma köyün aşağı tarafına doğru ilerleyip üniversite ile birleşmiştir. Yine bu bölümde çok sayıda kafe ve iki adet kreş açılmıştır. Soylulaştırma sürecinin öncülükleri akademisyenler ve üniversite öğrencileri olurken, sürecin başlamasında önemli etkenlerden biri olan TOKİ'lerde kiralar on yılda on katına kadar yükselmiş ilk başta ucuz olduğu için kiracı olan öğrenciler TOKİ'lerde oturamaz hale gelmiş, yoksul ailelerde benzer şekilde kira artışının kurbanı olmuştur. ⁶

Faaliyet raporu incelendiğinde söz konusu alana; İşhanı TOKİ ya da Kardeşler TOKİ adıyla hitap edilmektedir. Günümüzde ilgili alana Eğri Köprü Mahallesi adı verilmiştir. Yılmaz Bilecen'in (2019) Türkiye'de soylulaştırma sürecini, iletişim araçları açısından incelediği ve on temel kodla çözümlediği çalışmasında isim değişikliğinin aslında mahallerinin geçmiş ile bağını koparmak için gerçekleştirilen bir strateji olduğu görülmektedir. Köye dair referansların, yakın geçmişinin isim değişikliği ile birlikte belleklerden silinmesini sağlayan bu stratejiye ek olarak isim değişikliği yapılırken

⁶ 2009 yılından günümüze değin söz konusu mahallede farklı sitelerde farklı aralıklarla oturma fırsatı olduğu için on yıllık süreçte doğrudan gözlem yapılma fırsatı doğmuştur. 2015 yılında TOKİ'lerde 400 TL'ye oturan eski kiracılar bulunurken yeni kiracılar için fiyat aralığı 750 TL'ye kadar yükselmiştir. İlgili tarihte ev kiralamak için yapılan görüşmelerde kiralanın evin karşı dairesinde oturan kiracı, ev sahibinin ön gördüğü rakama evin kiralanmaması konusunda ısrarcı olmuş, kendi ödediği kira ücretini belirtmiş ve ev sahibinin neredeyse %100 oranında farkla kiralamaya çalıştığı evin o kadar etmeyeceği, ön görülen rakamı kabul etmemiz sonucunda, kendi ev sahibinin de baskı yapacağı ve o fiyat aralığında buradan daire tutamayacağını, taşınmak zorunda olduğunu ve bu durumla sık karşılaştığı belirtmiştir.

yeni koyulan ismin uzak geçmişe referansta bulunan bir isim olması yönetsel erk tarafından öncelenmektedir. Köyün soylulaştırma süreci on kodun ikisi ile örtüşmektedir. Türkiye’de gerçekleştirilen soylulaştırma çalışmalarının temel iletişim stratejilerinden biri olan isim değişikliği ve geçmiş ile bağı kopartma kodları İşhanı Köyü içinde geçerlidir. Yeni ismi halen günümüzde Kızılırmak’ın üstünde sağlam bir şekilde korunan Selçuklu mimarisinin de bir örneği olan Eğri Köprü’den gelmektedir. İsim değişikliği ile birlikte isimden köyün Ermeni kökenleri ya da yakın zamandaki köylü geçmişi silinmiştir. Yeni isimlendirme ise söz konusu köyün ve kentin tarihi köklerine ve belediye tarafından kimlik olarak seçilen “sultan şehir”e vurgu yapılmaktadır.

Köyü, kente bağlayan anayol kentin yeni kurulan ve lüks semtlerin biri olarak değerlendirilen Bağdat Caddesi’ne bağlanmaktadır. Eskiden Kardeşler Mahallesi olarak adlandırılan mahalle Bağdat Caddesi isimlendirmesi ile yine yakın geçmiş ile bağı kopartan ve uzak geçmişte Bağdat Yolu’na referansta bulunan bir dönüşümü temsil etmektedir. Caddeye inen yol üzerinde yine yüksek katlı, güvenli, lüks, çeşitli spor kompleksleri de bulunan siteler yer almaktadır. Kızılırmak’a paralel olarak genişleyen konut alanları Sivas’ın Venedik’i olacak mottosu ile popüler bir alana dönüşmüş ve buradaki siteler de son birkaç yıl içerisinde yapılmıştır.

Tablo 2: Köy Mücavir Alanı İçerisinde Bulan Son Dönem Yapılaşma Envanteri

Site - Apartman	Villa - Apart	Cafe - Restoran	Eğitim Kurumları	Özel Rekreasyon al.
Kardeşler TOKİ	Akademisyen Villaları	Taşev Restoran	Çilek Kreş	Doğa At Çiftliği
Akademisyenler Sitesi I. Ve II. Etap	Altneveler Sitesi	221 B Cafe	Neşe Erbek Kreş	Doğal Yaşam Köyü Hobi Bahçeleri
Eğriköprü (Memursen) Sitesi	Aydınkent Villaları	Yamaç Cafe	Batı Koleji	Paintball Sahası
Koç Platform	Cumhuriyet Akademi Villaları	Albatros Cafe	Sivas Fen Lisesi	
Panorama	Manzara Villaları	Benzin Cafe	Toki Şehit Uzm. Çav. Bahaddin Erturhan Ortaokulu	
Turanoğlu Era Vita Sitesi	Villa Gold City	Latte Fotoğraf Cafe		
Turanoğlu Anatolia Life Sitesi	Göksu Villa	Selda Güzellik Salonu		
Turanoğlu Twins Sitesi	İşkar Villaları			

Göksu Yalıları	Bahçekent Villaları			
Turanoğlu Country	Şahıslara ait Villalar			
Göksu İnci				
Göksu Suit				
Öz-Ak Prestij Teras Konutları				
Öz-Ak Life City Next City				
Kısacık Liva City				
İşkar Moon				
İnal İnşaat Diamond Life				
İnal İnşaat Lalezar Evleri				
Tepe Konutları				
Cadde 346				

*Ek olarak Yüksek Hızlı Tren Hattı yine bu köyün üzerinden geçmektedir.

Mahallede hızla yeni sitelerin yapımına devam edilmektedir. Yeni yapılan sitelerin pek çoğu son üç yıl içerisinde yapılmıştır. Bu durum soylulaştırmanın geldiği boyutu ve ulaştığı hızı anlamak için oldukça önemlidir. Köylüler devlet eliyle yapılmayan konut alanlarının satışında sahip olduğu arsaları genellikle kat karşılığında vermektedir. Kat karşılığı olmayan arsa satışları da gerçekleştirilmektedir. Kat karşılığı satışlardaki temel handikap zamanında tarla olan arsaların dededen ya da babadan kalmasından dolayı miras taksiminin yapılması gerekmektedir. Bu da payların bölünmesine, ailenin diğer fertleri arsaları satmak istemese de satılmasına neden olmaktadır.

Bulgular ve Tartışma

Köylülerin bir dönem önceki belediye ile temel sorunlarından birini TOKİ yapımı için satın alınan araziler oluşturmaktadır. Sivas'ta bir önceki belediye başkanı Sami Aydın 2004-2009 ve 2014-2018 yılları arasında belediye başkanlığını yürütmüştür. İşhanı Köyü'nün soylulaştırmaya açıldığı ve soylulaştırmanın saçaklandığı dönemlerde belediye başkanlığı yapan Sami Aydın'ın sürece yaklaşımı görüşülen katılımcıların en önemli sorununu oluşturmaktadır.

E3: "Biz her şeyi biliyoruz, bize ne dediler ne yaptılar, kamulaşan arsalar ne oldu hepsini. Oturmuyoruz takip ediyoruz. Bize kasaba olun dediler olmadık, Eğriköprü'ye bağlanın dediler bağlanmadık, bağlanmayacağız istemiyoruz. O zaman bu köyde kalma, belediye istiyor ki arsalar değerlendirildi köyün ne işi var burda"

K1: "Bizden TOKİ için arazi aldılar, şimdi ise bizden aldığı arazinin TOKİ'den artan kısmını ise müteahhitlere sattılar. Buradan ayrıca para kazandılar madem TOKİ'den sonra yer kalıyordu bizden o kadar büyük alan almasıydı da bizim tarlalarımız kalsaydı."

Diğer bir görüşmeci E1: “bizim köyün tarlasından yüksek bızlı tren geçiyor. Bu nedenle belediye düşük emsal bedelle tarlaları satın aldı. Vazgeçen ve razı olmayanlara o parayı da vermiyorum, git mahkemeye başvur dendi. Mağdur oldu insanlar şimdi ne tarla var ne de mahkeme bitene kadar paraları. Belediye buraları imara açtı. İmara açmadan önce dıyım alan, köy dışından kimseler tarla satın aldı. Alana lafım yok satana var. Alan alır satan niye sattı. Bizim tarlalar dedeye ya da babaya aitti. Dede vefat edince tarlaların bölüşülmesi gerekti. Biri çıkıp satacam diyince diğerleri de mecbur kaldı. Üç on paraya sattıkları tarlalar şimdi villa, site alanı oldu.”

K3: “Çoğu belediye ile anlaşp önce %25’e bir sonraki tarlaları arsa çevirmeye işleminde %35’e razı olup tarlalarını verdi. Sıcak para başta tatlı geldi. Müteahhitte verdiler karşılığında ev aldılar ama bepsi çok hisseli, aslında karda etmediler ama kolay para tatlı geldi”.

K2: “Bizden sonraki nesil üniversite mezunu, atanamamış gel besicilik yap diyorsun yapmıyor, tarla ek yok öyle olunca maaşlı çalışmayı yeğliyorlar, kolayda alışkın git marketten al gel. Bizden sonra kim hayvan bakacak köyde 10’u geçmez hayvanı olan. Para var hayvancılıkta tek maaşla nasıl okutacaktık. Ordan gelen para ile okuttuk, çocukları şimdi onlar yapmıyor. Belediye buraları imara açarken villa olarak açtı biz razı olmadık, niye villa diye lafımız geçmedi”

E10: Burada önceden de çok fazla üretim yapılmıyordu. Köyde ekme biçme işlerini biz yapmıyoruz. Ortak dikiyoruz, ıcaarla. Çıkarıdıkların/Tepeönü mahallesi tarlası olmadığı için bizim tarlaları onlar dikiyor buğday üzerinden ya da satıldığında elde edilecek olan para üzerinden anlaşıyoruz.

E5: “Kimimizin tarlası villa arazisi olarak imara açıldı. Villa olunca atıyorum 500 metrekareye bir ev düşüyor, zaten imar geçerken tarla arsaya çevrilirken de bizden gitti, yapan bir tane villa veriyor bir de bunu bölüşeceksin, elimize bir şey geçmiyor. Ama para görmemiş çok, git alabilir misin ordan bir ev mümkün değil, bağın bahçen, uçsuz bucaksız tarlan kış oluyor”

E3: “Köy kalmadı, köyün dibine kadar imar geldi, burada oturmayan sorun etmez de, şimdi köyün içine de gelirse ben yabancı istemem”,

K4: “Valla köyün yukarısı hala tarla vermiycem, imar geçirse de vermiycem, köyün içine sokmuycam”.

K5: “Biz bu durumdan memnun muyuz insanlar haklarını alırsa bir yandan memnunuz ama buralarda bir şekerpancarı yetiştirdi humuslu toprak... Biz ekmemiz için teşvik verirdi o zaman yağından makarnasına ofis verirdi, öyle bir şekerli olurdu ki pancar. K6: bütün köye dağıttı bunlar gelenleri şekerler torba torba şeker almazdık. K5: Şimdi oralar ev oldu. Zarar devlete millete zarar. Ben de ev aldım, ev düştü bana ama zarar. Bir de evin balkonuna çıktım mı içim gidiyo o günleri hatırlıyorum.

K15: “Bizim arsaların iki dönümünden tren yolu geçiyor. Biz verdiğimiz bedel aşağı yukarı 385.000 lira civarı. Mahkemeye taşıdık bilirkişi 1.600.000 TL gibi bir mebla belirlemiş. Arada uçurum var. Şuanda kiralda oturuyorum Memursen’de paraya ihtiyacım yok. Onun için mahkemeye taşıdım. Paraya ihtiyacı olanlar düşük bedele verdiler. Ben mahkemeyi bekliyorum.

Soylulaştırma sürecine köylülerin bakışı birtakım olumsuzluklar içermektedir. İlk olarak haklarını tam anlamıyla alamamaları, ikinci olarak arsa spekülasyonlarından kaynaklı erken elden çıkarmanın ya da değer artışının kendilerini mağdur ettiğini düşünmektedirler. Üçüncü olarak genişlemenin köyün içine doğru ilerlemesi gündelik hayatlarını etkileyecek olması ve yabancıların köye yerleşmesi onları tedirgin etmektedir. Dördüncü boyut ise ekonomik dönüşümle ilgilidir. Taşıma su ile değirmenin dönmeyeceğini düşünenler üretimin bitmesini istememektedir. Beşinci boyut ise köyün içerisinde büyük baş ve küçük baş hayvancılığın bitmesinden rahatsızdırlar.

E6: “Evlerin önünde bahçe, tavuk olmaz mı, yok” bu derece köy hayatı bitti demektedirler. Memnun olanlar ise tarlalarından imar geçmesi ile “lüks” ev sahibi olabilenler ve ellerine toplu para geçenlerdir. Onlara göre yaşları geçenler bir boşluğa düşerken ve anılarını yitirirken gençler har vurup harman savurmaktadır.

K15: Kaçınılmaz bir son bu. İleride köy de kalmayacak yapacak bir şey yok. Düşününce evet köye dair tek şey evimizin köyde olması.

Köydeki soylulaştırma ilk olarak üretime ilişkin bir dönüşüme yol açmıştır. Bu saçaklanmanın sonucunda alanın yerleşime açıldığı ilk yıllarda sitelerin etrafındaki boş alanlara ya da tarlalara otlatmak için getirilen büyük ve küçük baş hayvan sürülerinde azalma olmuştur. Toprak rantına dayalı zenginleşmenin arttığı köyde hayvancılıkla uğraşan yedi-sekiz hane kalmıştır.⁷ Ekenek alanlar arsaya çevrilmiş, imara açılmasından dolayı da daha önce ekilen hem yemek ve satmak hem de hayvanların beslenmesi için kullanılan buğday ve arpa üretimi durmuştur. Bu nedenle köyde yeni bir tüketim kültürü de doğmaktadır. Köyde hayvansal üretime dayalı; et, süt, yoğurt, kaymak ve tereyağı ve yumurta üretimi ve buna ek olarak buğday, un, erişte, kışlık bakliyat üretimi artık birkaç hane dışında yapılmamakta, köyde yaşayanlarda bu hanelerden ürün almakta ya da hane için gerekli olan bu ürünler dışarıdan marketler aracılığıyla temin edilmektedir. Kendi kendine yeten üretim sistemi yerine dışarıya bağımlı bir tüketim geliştiği gözlemlenmektedir. Artık köy evlerinin önünde lüks araçlara rastlanırken, köylüler arsa karşılığında aldıkları dairelerinin kiminde oturarak, kimini satarak ya da kiraya vererek üretim sürecinde yer almadan para kazanmanın başka bir yolunu da bulmuştur. Bu durum Smith’in kuramında yer alan soylulaştırmanın kapitalist kent pazarına hizmet ettiğinin -tıpkı kira ve konut fiyatlarındaki artış gibi- bir göstergesidir.

Köyün girişinde villalar, iki üç katlı apartmanlar yer almaktadır ve klasik köy evi olarak nitelendirilecek yapı stoku neredeyse kalmamıştır. Bu durum evlerin işlevsel dönüşümüne de işaret etmektedir. Artık ahır ve benzeri üretime dayalı eski üretime dair yapılar terk edilmiştir. Yine evlerin altında yer alan “evlik” olarak isimlendirilen ve kışlık ihtiyaçlar için yazdan hazırlanan, turşu, peynir, salça, ekmek ve benzerlerinin sağlandığı bu alan ortadan kalkmıştır. Yeni evlerin inşasında konfor, lüks ve modern kavramları ön plana çıkmaktadır. Bu durum yine Yılmaz Bilecen’in soylulaştırmanın anahtar kavramları olarak bahsettiği iletişimsel eylemlerle ve stratejilerle uyumludur.

Soylulaştırmanın ve kentleşmenin ortaya çıkardığı bir başka durum ise köyde sürekli oturan nüfusun azalmasıdır. Köydeki evler sürekli yenilenirken ve konut tipi değişirken köylüler evlerine hafta sonlarında ya da tatil dönemlerinde dönmektedir. Tarıma dayalı üretimin bittiği köy süreklilik arz eden bir yaşam alanı olmaktan da çıkmıştır. Ek olarak köyde birlikte ve sürekli yaşamaya vurgu yapan kimi yapılar da anlamını yitirmektedir. Mezhep açısından karışık bir köy olan İşhanı’nın camisinde sürekli yaşayan nüfusun azalması ile birlikte sabit bir cemaat bulunmamaktadır. Caminin hocasından alınan bilgiye göre sürekli gelen kişi sayısı bir elin parmaklarını geçmemektedir. Benzer bir durum Aleviler içinde söz konusudur. -Aleviler diğer etnik ayrımlara bakılmaksızın köyün iç kısmında oturmakta ve nüfus olarak çoğunlukta Sünniler köyün dış çeperinde kalmaktadır.- Köyde yaşayan Aleviler süreklilik arz eden ve yıllık gerçekleştirilen görgü cemini ilk başta köyün ilkokulunda gerçekleştirirken zamanla haftalık Perşembe cemleri yapılmamaya başlanmıştır. Bu duruma tezat

⁷Bu duruma ilişkin ilginç bir örnekse. Köyde hayvancılık bırakılırken. Cadde 346 Sitesi’nde (ki henüz tamamlanmamıştır) oturmaya başlayan bir kişi bulunmaktadır ve sitenin yan bahçesine ağıl inşa etmiş ve koyun beslemektedir.

olarak köyde Cem evi işlevine de sahip bir yapının inşaatı başlamıştır. Geçmişle bağı korumak ve dağılan köylüleri bir araya getirmek için cem evi bir araç olarak değerlendirilse de cemin gerçekleştirilmesinin bir dedeye bağlı olması ve dede sayısının az olması cemin yürütülmesini yapının varlığına rağmen zorlaştırmaktadır. Aleviler açısından temel handikaplarından biri olan kentleşme, taliplerin dağınık olarak ikamet etmelerine yol açmakta bu durum düzenli cemaat ilişkisini ortadan kaldırmaktadır.

Henüz köyün iç kısımlarına, yani ana oturma alanına, dışardan gelenlerin yerleşmemesinden dolayı köyün eski ve yeni sahipleri arasında bir çatışma söz konusu değildir. Soylulaştırma sürecinden köylüler artan rantın sağladığı zenginleşmeyi gençler kimi yönleri ile memnuniyetle karşılamaktadır. Az sayıda kalan yerleşik köylü halkın halen hayvancılığa dayalı üretime devam etmesi ise sitelerin etrafında boş olan arazilerde otlatılan küçük ve büyükbaş hayvanlar ile görünür olmakta bu durum ise yeni taşınan orta sınıf için alışılmamış bir görüntü oluşturmaktadır. Bu noktada Yılmaz Bilecen'in kodlarından biri olan dışlamanın izleri görülmeye başlamaktadır. Dışlamanın birinci nüvesi lüks konutların etrafında otlatılan hayvanların konutlarda oturanlar tarafından çağ dışı olarak nitelendirilmesi ve köyün burada istenmemesiyle ikinci nüve ise lüks konutlarda arsa karşılığında oturan köylülerin diğerleri tarafından benimsenmemesinde yatmaktadır.

K 10: “Şimdi benim kız Göksu Konutları’nda oturmaya başladı. Komşuları hep üniversite de boca, doktor... Sanki biz buraya emek vermeden oturmuşuz gibi bir tavırları var. Şunu demeye getiriyorlar eğer arsa sizin olmasa siz burada nereden oturacaksınız. Asıl biz olmasak onlar nasıl oturacaktı. Biraz hakir görme oluyor yani.”

E6: “Oturduğumuz sitede aileye ait birkaç tane evimiz var. Toplantılarda birkaç hane adına katılıyoruz. Sonradan görme gibi davranıyorlar bize. Oysa buranın tamamı da aşağıdaki sitelerin yeri de hep bizim”

K11: Ben Aleviyim, köyümüz karışık ama Sünniler sayıca azlar Alevi ağırlıklı. Sitenin bir bloğu tamamen bizim. Kiracılar oturuyor. Yetkim var istesem hepsini çıkarttırırım. Şöyle yani evlerin idaresini kontratları bana bıraktılar. Komşularım da Sünniler var beni beğenmiyorlar. Bir şey söylemiyorlar konuşuyoruz falan ama hissediyorum. Kendi malım da ikinci sınıf muamelesi görüyorum. Görüş farklılıklarımız çok belirgin. Komşuluk yapıyoruz problem yokta kendimi ait hissetmiyorum. Onların hissetmemesi lazım.”

Özetle eski ve yeni sakinler arasında artan fiyatlar sınıfsal ve kimliğe dayalı üstü kapalı bir ayırım ve buna dayalı dışlama buradaki soylulaştırma sürecinde de farklı biçimlerde de olsa söz konusudur.

Köyün içerisinde soylulaştırmanın neden olduğu zorunlu bir yer değişimi henüz söz konusu değildir. Sürecin mağdurları ise TOKİ'lere ilk yerleşenlerdir. Uygun fiyatlarla aldıkları konutların fiyat artışı, ev sahipleri tarafından olumlu karşılanırken kiracılar artan kira fiyatlarının altında ezilmekte ve kentin dış çeperlerine doğru taşınmaktadır. -Bu durum soylulaştırmanın yol açtığı sınıfsal tecriti görünür kılmaktadır.- Daha ucuz bir yakıt olduğu için TOKİ'lerde, kömürle çalışan ve ısınma sorunun daha ucuz çözülmesini sağlayan merkezi bir sistem kullanılmaktadır. Sistemden kaynaklı ortaya çıkan kirlilik, önemli bir sorun ve diğer site sahipleri tarafından bir tartışma konusuyken yakın gelecekte burada var olan sistemin değiştirileceği ön görülmektedir. Çevreci, temiz ve sağlıklı bir çözüm olan ve yine yenilenebilir enerji olmayan doğal gaz sisteminin dar gelirli aileler için yeni bir masraf kapısı olacağı ise rahatlıkla ön görülebilmektedir.

Soylulaştırma ile birlikte mahallede ortaya çıkan diğer bir sorun ise “semt çocuğu” olmanın yerini alan “Toplu Konut Çocukları” ve “Lüks Site Çocukları”dır. Toplu Konutlar; inşa edilirken site içlerinde ve çevresinde çeşitli sosyal donatılar yer alacak şekilde planlanmıştır. Kendi içerisinde; cami,

İlköğretim okulu, çarşısı ve parkları bulunan TOKİ'ler temel ihtiyaç olarak görülen hizmetleri asgari düzeyde de olsa sağlamaktadır. Fakat yeni kurulan sitelerde ikamet eden veliler çocuklarını kentin farklı yerlerinde yer alan kolejlere göndermeyi tercih etmektedir.-Son birkaç ay içerisinde mahalleye, yapımına devam edilen bir siteye bağlı Batı Koleji'de eklenmiş, site bitmeden kolej eğitim ve öğretime açılmıştır.- Çalışan ailelerin “okul öncesi çağ” olarak nitelendirilen yaş gurubunda yer alan çocukları mahallede yer alan kreşe ya da bakıcılara emanet edilmektedir. Çocuklar benzer okullarda eğitim görmedikleri için de bağ kuracakları ortak bir kamusal alan bulunmamaktadır. Giyim açısından daha pahalı markaların orijinal ürünlerini giyen, kendi sitelerine ait alanlarda zaman geçiren çocukların diğer sitelerde ve TOKİ'lerde oturan çocuklarla iletişimi bu nedenle oldukça kopuktur. Sitelerine şifre ile giriş çıkış yapan çocuklar, topluluk halinde oynanacak futbol ve benzeri oyunları en fazla yan sitelerinde yer alan çocuklarla oynamaktadır.

Çocuklar arasındaki ekonomik farklılık TOKİ'lerin ön tarafında yer alan Era Vita Sitesi'nin duvarında da görülebilmektedir. “Zenginlermiş, salaklar, mallar yazısı” sınıfsal farklılığın ve bu durumdan kaynaklı hoşnutsuzluğun göstergesi olarak değerlendirilebilir. Yine Anatolia Life, Akademisyenler, Memursen Sitesi'nin dış duvarlarında yer alan çeşitli duvar yazılarına rastlanırken TOKİ'lerde bu tip duvar yazılarına rastlanmamaktadır. Bu durum dar gelirli gençlerin ve çocukların zenginlerin karşısında görünür olmayı amaçladıkları biçiminde yorumlanabilir. Diğer bir dikkat çekici duvar yazısı ise Akademisyenler Sitesi I. Etap'ın dış duvarında yer alan “Kürde Su Yok” yazısıdır. Pek çok etnik kimlik gibi Kürtler'in de yaşadığı İşhanı Köyü soylulaştırılırken toprağın asıl sahipleri yeni konut alanlarının dışlanana olmuştur.

Mahalleye yeni eklenen lüks konutlar sadece TOKİ'lerde ikamet eden kiracıları değil aynı zamanda Akademisyenler ve Memursen Sitelerinde oturan kiracıları da etkilemektedir. Memursen Sitesi ekonomik açıdan mahallenin ara geçişi olarak değerlendirilebilir. İşhanı Köyü'nün yerlileri, dört blokluğun neredeyse bir bloğunun sahibi konumundadır. Ve sadece iki aile konutlarda ikamet ederken diğerleri evlerini kiraya vermektedir. Ek olarak diğer bloklarda da kiracıların yoğunlukta olduğu bir yerleşim söz konusudur. Kiracıların genellikle; memur, polis, akademisyen ve doktorlardan oluştuğu görülmektedir. Özellikle polislerin tayin dönemlerinde sitede oturan kişilerde değişiklik gözlemlenmekte, değişim kira artışlarını da beraberinde getirmektedir. Ev sahipleri mahallenin “nezihleşmesi” ve “lüksleşmesini” kiracıların, kira bedellerine zam yapmaları için bir araç olarak kullanmakta ve diğer sitelerin fiyatlarını örnek olarak göstermektedir. Aynı zamanda ilgili sitelerde oturanların “lüks konutlarla” bir yarış içerisinde olduğu gözlenmektedir. Bu yarış siteye sürekli olarak eklenen yeni üniteler, güvenlik önlemleri, güzelleştirme vb. faaliyetlerle yeni bir gider kaleminin açılmasına neden olmaktadır. Her ne kadar ortaya çıkan durum tarihi konutların restorasyonu ile bir tutulmasa da soylulaştırmanın temel araçlarından olan; seçkinleştirme, nezihleştirme ve güzelleştirme çalışmaları bu mahalleyi de etkilemektedir ve site sakinlerinin sadece ev içini değil ev dışını da öncelediği yeni bir tüketim kültürünü hareketlendirmektedir. Mahalle adlarında gerçekleştirilen değişiklikler, site adalarına da yansımaktadır. Memursen adı ile kooperatif usulünde yapılan site günümüzde Eğriköprü Sitesi adını taşımaktadır. Soylulaştırmaya bağlı isim değişikliği artık sitelere kadar genişlemiştir.

Diğer bir altı çizilmesi gereken durum ise “lüks” tanımlaması ile ilgilidir. Farklı villa bölgeleri bulunan mahallede villalar ilk başta akademisyenlere yönelik inşa edilirken şu anda yüksek gelirli

esnaflarında bireysel olarak villa inşa ettiği ya da var olan sitelere yerleştiği görülmektedir. Müstakil tarzdaki yatay mimari lüksün bir nüvesi olarak değerlendirilmekte ve burada oturanlar “zengin olarak” tanımlanmaktadır. Diğer yüksek katlı sitelerde ise “lüks”ün ne ile tanımlandığı oldukça tartışmalıdır. Ağırlıklı olarak 4 oda bir salon ve bir ebeveyn banyosundan oluşan sitelerde sadece kapalı otapark ve oyun parkı için ayrılmış alanlar bulunmaktadır. Yüzme havuzu, sauna, fitness center ve benzeri ortak alanlar ise birçoğunda bulunmamaktadır. Güvenlik önlemi olarak şifreli kapı sistemlerinin yer aldığı sitelerin sadece bazılarında sabit “güvenlik” personeli istihdam edilmektedir. -Ek olarak misafirlğe gelen misafirlerini ana kapıdan almaya üşenen ev sahipleri, örneğin Anatolia Life Sitesi’nde, pencereden ya da balkondan kapı şifrelerini bağırarak söylemeyi tercih etmektedir. Bu durum da güvenlik sisteminin göstermelik olduğunun altını çizmektedir. İşkar Moon gibi sitelerde ise sabit bir güvenlik bulunmakta ve gelen misafirler görevliler tarafından haber verilmektedir. Özetle neyin lüks olduğu oldukça tartışmalı bir konudur. Lüks sadece yapıların dış mimarisıyla ilişkilmiş gibi gözükmektedir. Ve her yeni yapılan siteye yeni eklenen kompleksler lüks ve daha lüks ayrımında temel olarak kabul edilmektedir.

Son olarak değinilecek ve soylulaştırmanın nüvesi olarak değerlendirilebilecek gelişme ise köyün dış çeperlerine eklenen yeni alanlardır. “İlk Hayat Derneği” tarafından İşhanı Köyü’nde Doğal Yaşam Köyü Hobi Bahçeleri⁸ kurulmuştur. Hobi bahçelerinde tavuk kümesleri, açık besi yerleri, kapalı sera, köy fırını ve çocuk parkı yer almaktadır. Kooperatif üyelerine kişi başı 100 metre kare dikim alanı sağlanmaktadır. Köyde üretime dair her şey son bulurken kentin başka yerlerinden gelenler için köy hayatı küçük ölçekli tarımsal ve hayvansal üretime, bir hobiye dönüştürülmektedir. Köyün içerisinde yapay köy hayatı kurulmaktadır. Yine hayvancılığın terk edildiği köyde aynı zamanda kafe ve restoran işlevi gören Doğa At Çiftliği’nin bulunması, çiftlikte küçük baş hayvan ve kümes hayvanlarının yetiştirilmesi, köy yumurtası üretilmesi köy yaşamını seyirlik ve eğlencelik bir malzemeye dönüştürmektedir. Köyün dış çeperinde paintball oyunu için oluşturulmuş bir alanın bulunması yine soylulaştırmanın yansımalarından biridir. Çoğu köylünün hayatında anlamı bulunmayan bir eğlence kültürü köye adapte edilmektedir.

SONUÇ

Soylulaştırma pek çok kentte olduğu gibi Sivas’ta da farklı mahallerde hızla ilerlerken İşhan Köyü’nün üniversiteye yakınlığı yani hazır pionerlarının bulunması mahallede soylulaştırmayı hızlandırmaktadır. Bu durum merkezde yer alan köylerde üretimin durmasını tüketime dayalı yeni bir örgütlenmeyi ve ranta dayalı zenginleşmeyi, kolay yoldan para kazanmayı teşvik etmektedir. Birkaç kuşak sonra ranta dayalı yaşam biçimi, miras ve vesayet nedenleri ile köylüler açısından önemli sorunlara neden olacak ve köyün içine doğru ilerleyen soylulaştırma köy yaşamından arda kalanları da ortadan kaldıracaktır. Yoksul ve zengin arasındaki fark keskinleşirken yasalardan kaynaklı olarak bir süre daha uygun fiyatlarla kirada oturanlar mahalleden taşınmak zorunda kalacaktır.

Kentsel soylulaştırma sadece etnik kimlik ve yoksulların tecritini değil aynı zamanda kapitalist sistemin işleyişinde yeri olmayan ekonomik ve sosyal örgütlenmelerin de ortadan kaldırılmasına hizmet etmektedir. Köy ve köye dair unsurlar üst sınıfların eğlencelerine, seyirlik malzemelerine

⁸ <https://www.facebook.com/groups/745751752485101/>

dönüşmektedir ve soylulaştırma köylerin korunması yerine gerçek köy yaşamına dair unsurların yerinden edilmesine neden olmaktadır.

İşhan Köyü, günümüzde hala köylü geçmişini içinde barındıran bir isme sahip olmakla ve kendine ait bir muhtarlığı bulunmakla birlikte uzun vadede köy Eğriköprü Mahallesi'ne bağlanarak, kendisinden daha küçük bir birimin parçası haline dönüşecek ve geçmiş ile bağı tamamen ortadan kalkacaktır.

KAYNAKÇA

- Alyakut, G. (2018), *Kırsal mimarlık mirasının korunmasında turizmin etkisi: çanak kale - adatepe köyü*, <http://acikerisim.fsm.edu.tr:8080/xmlui/handle/11352/2727#sthash.2FkJCOeg.dpbs>, Erişim Tarihi: 13.04.2019
- Basaran, A., Sakarya, İ. (2012), *Kırsal soylulaştırma ve turizmin kırsal yerleşimlere etkileri: adatepe ve yeşilyurt köyleri*,1, https://www.researchgate.net/profile/Arzu_BasaranUysal/publication/304525172_KIRSAL_SOYLULASTIRMA_VE_TURIZMIN_KIRSAL_YERLESIMLERE_ETKILER_I_ADATEPE_VE_YESILYURT_KOYLERI_1/links/57723cfb08ae0b3a3b7f0f40.pdf, Erişim Tarihi: 13.04.2019
- DeSena, J. (2009) *Gentrification and inequality in brooklyn the new kids on the block*. United Kingdom: Lexington Books
- Dwiparna C., Parthasarathy D. (2010), *Rising urban aspirations in the gentrified textile mill areas of Mumbai: urbanism redefined in the inner city space*, https://www.academia.edu/24652843/Rising_Urban_Aspirations_in_the_Gentrified_Textile_Mill_Areas_of_Mumbai_Urbanism_Redefined_in_the_Inner_City_Space Erişim tarihi: 12.02.2019
- Erdoğan, İ. (2007), *Pozitivist metodoloji*, Ankara: Erk Yayınları
- Fujitsuka, Y. (1992), *Burgeon of gentrification in Nishijin, Kyoto*, DOI: 10.4200/jjhg1948.44.495
- Glass, R. (2010) *Aspects of change*.ed. B.-S. Japonica. içinde, Gentrification Debate. s. 19-27. London and New York: Routledge.
- İslam, T. (2009), *Devlet eksenli soylulaştırma ve yerel halk: Neslişah ve Hatice Sultan mahalleleri (sulukule) örneği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- İslam, T. (2003), *İstanbul'da soylulaştırma Galata örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Keshishian V., Löker K., Polatel M. (2018), *Ermeni kültür varlıklarıyla Sivas*, <https://hrantdink.org/tr/hdv-yayinlari/31-kulturel-miras/1401-ermeni-kultur-varliklariyla-sivas> Erişim Tarihi: 3.10.2019
- Lees, L., Slater, T., Wyly, E. (2008) *Gentrification*. London and New York: Routledge
- Maurasse, J. D. (2006). *Listening to Harlem*, Gentrification, Community and Business. London and New York: Routledge.
- Smith, N. (1979) *Toward a theory of gentrification a back to the city movement by capital*, not People. Journal of the American Planning Association, 4(45), s. 538-548. doi:10.1080/01944367908977002
- Tuncer, T., İslam, T. (2017), *Yeni bir soylulaştırma formu olarak öğrencileştirme (Studentification): Bosna-*

Hersek Mahallesi'nde (Konya) değişen mahalle içi dinamikler,

https://www.journalagent.com/planlama/pdfs/PLAN-77698-RESEARCH_ARTICLE-TUNCER.pdf

Yılmaz Bilecen, M. (2019) *Soylulaştırma sürecinin iletişim metinleri üzerinden analizi: 1980-2015 dönemi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Yenigül, S. B. (2016). *Kırsal soylulaştırma: soylulaştırma sürecinin kırsaldaki yansımaları*. Mimarlık Dergisi:<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=405&RecID=4025> adresinden alındı

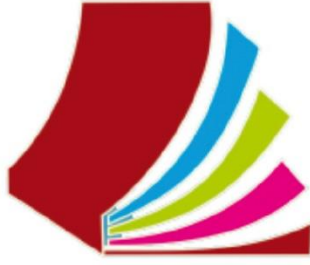
Zukin, S. (1982) *Loft living culture and capital urban change*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Zukin, S. (2000) *Naked City*. United Kingdom: Blackwell Publishers.

<https://www.facebook.com/groups/745751752485101/>, Erişim Tarihi: 15.03.2019

<http://sivas.bel.tr/Files/PDF/2007Faaliyet.pdf>, Erişim Tarihi: 15.03.2019

http://www.sivaspostasi.com.tr/haber/hic_bir_seyi_tek_basiniza-256.html, Erişim Tarihi: 15.03.2019

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

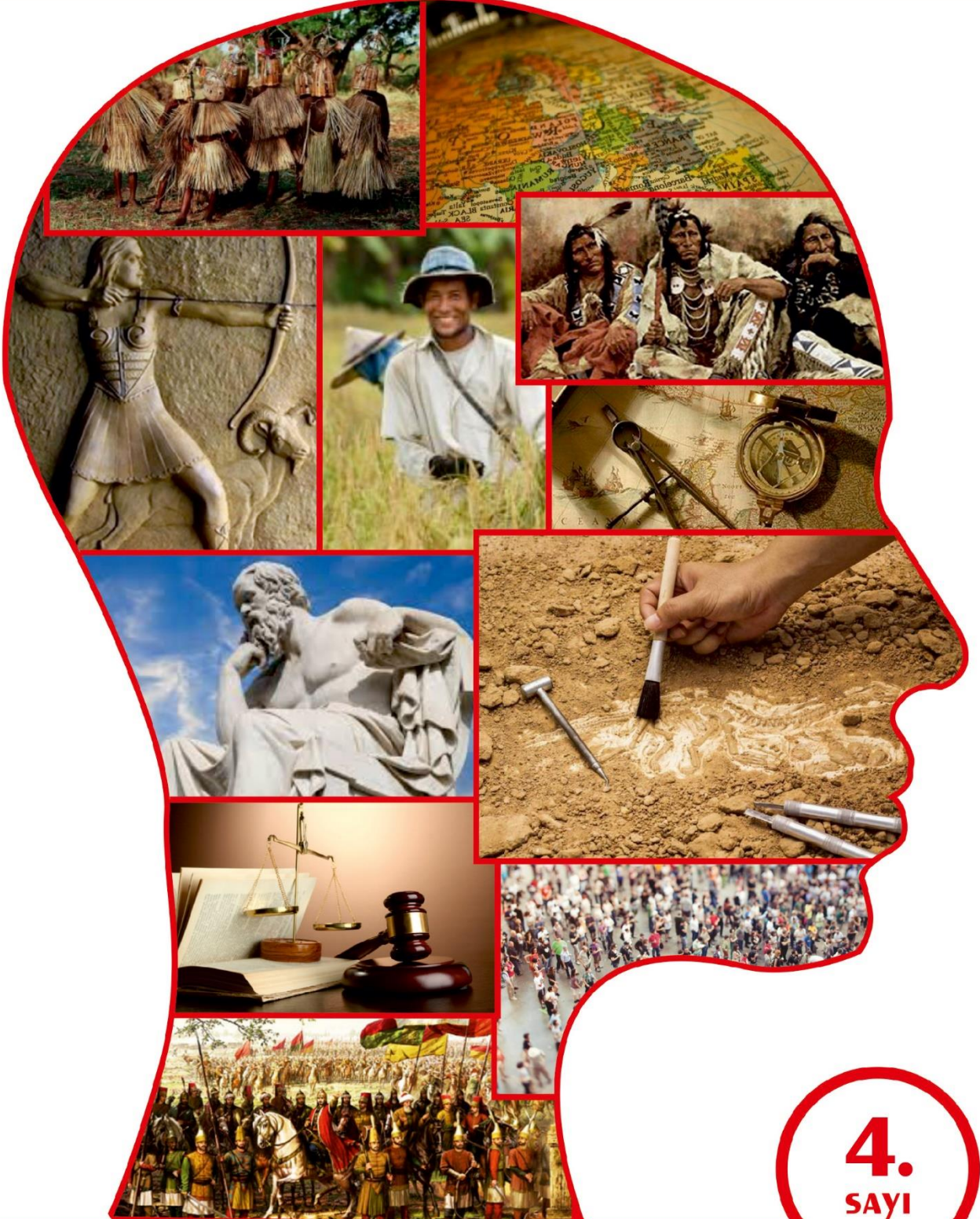
INTERNATIONAL JOURNAL of HUMAN STUDIES

Cilt/VOLUME: 2

Sayı/NUMBER: 4

Yıl/YEAR: Aralık 2019

ISSN: 2636-8641

4.
SAYI

ISSN: 2636-8641
SAYI / ISSUE 4 – 2019

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL of HUMAN STUDIES

Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi yılda iki sayı yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.

Dergide yer alan yazıların ilmî ve fikrî sorumluluğu yazarlarına aittir.

.....

International Journal of Human Studies is a peer-reviewed, biannual journal.

The responsibility of statements or opinions uttered in the articles is upon their authors.

Bu dergi *International Scientific Indexing, Eurasian Scientific Journal Index, Index Islamicus, ResearchBib, ASOS Index, Rootindexing, CiteFactor, Scientific Indexing Services, DRJI* veri tabanında yer almaktadır.

.....

Articles in this journal are indexed or abstracted in *International Scientific Indexing, Eurasian Scientific Journal Index, Index Islamicus, ResearchBib, ASOS Index, Rootindexing, CiteFactor, Scientific Indexing Services, DRJI*.

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL of HUMAN STUDIES

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Emine Feryal Turan – Prof. Dr. Hüseyin Türk

Prof. Dr. Kurtuluş Kayalı – Prof. Dr. Serpil Aygün Cengiz

Doç. Dr. Ceren Aksoy Sugiyama - Doç. Dr. Meryem Bulut

Doç. Dr. Halil Çağlar Enneli - Doç. Dr. Elif Asude Tunca

Ankara 2019

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ / INTERNATIONAL JOURNAL of HUMAN STUDIES

SAYI / ISSUE 4 – YIL / YEAR 2019

Sahibi/ Published : Zeynel Karacagil
under the auspices of
Yazı İşleri Müdürü

Yazı İşleri Müdürü : Ali Osman Tiro, Efecan Anaz
Yardımcıları /
Co-editors

Yayın Kurulu / : Prof. Dr. Emine Feryal Turan – Ankara Üniversitesi
Editorial Board : Prof. Dr. Hüseyin Türk – Ardahan Üniversitesi
: Prof. Dr. Kurtuluş Kayalı – Ankara Üniversitesi
: Prof. Dr. Serpil Aygün Cengiz – Ankara Üniversitesi
: Doç. Dr. Ceren Aksoy Sugiyama – Ankara Üniversitesi
: Doç. Dr. Meryem Bulut – Ankara Üniversitesi
: Doç. Dr. H. Çağlar Enneli – Ankara Üniversitesi
: Doç. Dr. Elif Asude Tunca - Lefke Avrupa Üniversitesi

Yay. Kur. Sekreteri/ Sec. of the Ed. Board : Cansu Aral

Sekreter Yrd./ Ass. Sec. of the Ed. Board : Şafak Bozgun

Ön Dil Kontrolü / Grammer Check : Sema Şişman

Mizanpaj Editörü / Assing Loyout Editor : Deniz Karatekin

Son Okuma / Proofreading : Elif Akkaş

Editör-Hakem(Yayın Danışma) Kurulu
Review Board

- Prof. Dr. Ali Duymaz-Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Gülay Günay- Karabük Üniversitesi
Prof. Dr. İrfan Albayrak-Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan Biçer- Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Sibel Erkal-Hacettepe Üniversitesi
Doç. Dr. Berrin Güzel-Adnan Menderes Üniversitesi
Doç. Dr. Erkin Emet- Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Halil İbrahim Şahin- Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Hande Şahin-Kırıkkale Üniversitesi
Doç. Dr. İnci Erdoğan-Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Şaban Karasakal- Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Utkuseven-İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ceren İşçi-Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Elif Ulu Ercan- Ege Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gözde Karabacak-Nişantaşı Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Haydar Lütfü EJDER-Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mevlüt Yılmaz-Fırat Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Fırat-Fırat Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Özcan Erdoğan-Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Esat Özcan-Siirt Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Nilay Erdem Ayyıldız-Fırat Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr.Ebru Birkan Akhan- Selçuk Üniversitesi
Öğr. Gör. Kübra Baysal-Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Mehmet Tan-Siirt Üniversitesi
Dr. Ömer Kahya - Ankara Üniversitesi

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Konuşma Kaygıları ve Öz-Yeterlik Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi / Study of Speaking Anxiety and Self-Sufficiency Perceptions of Health Services Vocational School Students from the Point of Various Variables • 124 - 147

AYSEL ARSLAN, EBRAR ILIMAN, RUKİYE ASLAN

Talât Sait Halman'ın Yunus Emre Şiirlerinin İngilizce Çevirileri Üzerine Bir İnceleme / A Research on the Translations of Talat Sait Halman's Yunus Emre Poems • 148 - 161

RABİA AKSOY ARIKAN, NEZİR TEMUR

Taşrada Soylulaştırma: Sivas İşhanı Köyü-Eğri Köprü Mahallesi / Gentrification from Country: Sivas İşhanı Köyü-Eğri Köprü Mahallesi • 161 - 179

MELTEM YILMAZ BİLECEN

Kur'an'da Örnek Genç Modeli / Sample Young Model in The Qur'an • 180 - 195

CAHİT KARAALP

Kemer Sıkmanın Eleştirel Bir Politik Sosyolojisi / A Critical Political Sociology of Austerity • 196 - 211

CEYHUN GÜRKAN

Vefa Borcu ve Adalet Arasındaki Seçim-Akrabanın Suçunu Gizleme / Preference Between Duty Of Loyalty And Justice - Concealment Among Relatives • 212 - 221

MAİERHABA MAİMAİTİ

Immigration as a Recuperative Process in The Emigrants • 222 - 233

CENGİZ KARAGÖZ

ISO 26000 Standardı Kapsamında Türk Dünyası Ülkeleri Konaklama Endüstrisinin İncelenmesi / The Evaluation of the Hospitality Industry within Turkic Countries Regarding ISO26000 Standards • 234 - 248

MİTHAT ZEKİ DİNÇER, ALİ TURAN BAYRAM, GÜL ERKOL BAYRAM

DEĞERLENDİRME MAKALESİ / REVIEW ARTICLE

Asur ile Urartu Arasında Tampon Bir Bölge Şubria Ülkesi • 249 - 252

FARUK AKYÜZ

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN: 2636-8641

Cilt/VOLUME 2 Sayı/ISSUE 4 Yıl/YEAR: 2019

Gönderim: 12-02-2019 – Kabul: 02-11-2019

Study of Speaking Anxiety and Self-Sufficiency Perceptions of Health Services Vocational School Students from the Point of Various Variables

Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Konuşma Kaygıları ve Öz-Yeterlik Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

**Aysel ARSLAN¹
Ebrar ILIMAN²
Rukiye ASLAN³**

Abstract

It is aimed to determine whether there is a significant difference in the speaking anxiety and self-sufficiency of the Vocational School of Health Services students in terms of gender, type of education, economic situation, place of residence and branch of education, in this study. The sample of the research is constituted by 451 students in total, comprising 335 girls and 116 boys, being education in Health Services Vocational School of Sivas Cumhuriyet University in the spring period of 2018-2019 education- training year. In order to determine the speaking anxiety of the students, the “*Speaking Anxiety Scale*” which consisting of 20 items and one size developed by Sevim (2012),

Öz

Bu çalışmada; Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu (SHMYO) öğrencilerinin konuşma kaygıları ve öz-yeterliklerinin cinsiyet, öğretim türü, ekonomik durum, ikamet yeri ve eğitim alınan branş değişkenleri açısından anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 2018-2019 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Sivas Cumhuriyet Üniversitesi SHMYO’da eğitim görmekte olan 335 kız, 116 erkek olmak üzere 451 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin konuşmaya yönelik yaşadıkları kaygı durumlarının belirlenmesi için Sevim (2012) tarafından geliştirilen ve 20 maddeden

¹ Aysel Arslan, Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, SHMYO, arslanaysel.58@gmail.com, Orcid: 0000-0002-8775-1119

² Ebrar Ilıman, Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, SHMYO, ebrar@cumhuriyet.edu.tr, Orcid: 0000-0002-5255-8482

³ Rukiye Aslan, Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, SHMYO, raslan@cumhuriyet.edu.tr, Orcid: 0000-0001-5843-626X

was used for the collection of data for research. The reliability of the scale determined to be .91, was found to be 0.94 in this study too. In order to determine the self-sufficiencies of the students, the “General Self-Sufficiency Scale” developed by Sherer, Maddux, Mercandante, Dunn, Jacobs and Rogers (1982) and adopted to Turkish by Yıldırım and İlhan (2010), was used. The scale comprises three sub-dimensions, namely quitting and insistence, and a total of 17 articles. The total reliability of the scale adapted was found as .80, and in this study as .84. The data related to the research was analyzed using Kolmogorov-Smirnov (K-S), Arithmetic Average, Standard Deviation, Independent T Test, ANOVA, LSD, Pearson Correlation Coefficient. It was concluded that the self-sufficiencies of the students were significantly different by the economic situation, gender and branch variables; the speaking anxiety of the students were significantly different by the place of residence, type of education, economic situation and branch variables. Besides, it was determined that total score correlations of the speaking anxiety and self-sufficiencies of the students were at medium level in negative direction (-.57).

Keywords: *Speaking Anxiety, Anxiety, University, Student*

oluşan “Konuşma Kaygısı Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçeğin toplam güvenilirliği .91, bu çalışmada ise .94 olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin öz-yeterlik algılarını belirlemek içinse Sherer, Maddux, Mercandante, Dunn, Jacobs ve Rogers (1982) tarafından geliştirilen Türkçeye uyarlaması Yıldırım ve İlhan (2010) tarafından yapılan “Genel Öz-yeterlik Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, başlama, yılmama ve ısrar olmak üzere üç alt boyuttan ve toplamda 17 maddeden oluşmaktadır. Uyarlanan ölçeğin güvenilirliği .80, bu çalışmada ise .84 olarak bulunmuştur. Araştırma verilerinin analizinde; Kolmogorov-Smirnov (K-S), Aritmetik Ortalama, Standart Sapma, Bağımsız T Testi, ANOVA, LSD, Pearson Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır. Analizler sonucunda elde edilen bulgulara göre öğrencilerin konuşma kaygılarının öğretim türü, ekonomik durum, ikamet yeri ve branş değişkenleri; genel öz-yeterliklerinin cinsiyet, ekonomik durum ve branş değişkenleri açısından anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin konuşma kaygıları ve genel öz-yeterlikleri arasında orta düzeyde (-.57) negatif yönde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Konuşma Kaygısı, Kaygı, Üniversite, Öğrenci*

Giriş

Konuşma; dinleme becerisinden sonra neredeyse bireyin doğduğu andan itibaren edinmeye başladığı ve hayatı boyunca geliştirdiği bir dil becerisidir (Boylu & Çangal, 2015, s 355). Konuşma, dil beceri alanlarında yazma ile birlikte anlatma becerisi olarak tanımlanmaktadır (Berk, 2014, s. 7). Bireyin karşıdaki kişi veya kişilere duygu, düşünce, yargılarını doğrudan ve hızlı bir şekilde iletebilmesini,

onlarla işbirliği yapabilmesini sağlayan sözlü ve etkili bir iletişim aracı olarak kabul edilmektedir (Güneş, 2007, s. 99). Demirel (1999) konuşmayı, düşünce ve fikirlerin seslerden oluşan ve kodlamaları üzerinde anlaşılabilir bir dil aracılığıyla sesli olarak aktarılması olarak ifade etmektedir. Konuşma, günlük hayatta en sık kullanılan iletişim aracı olduğu için doğru kullanılması, bireyin konuşma sürecinde söylediklerinin karşısındaki kişilerce tam ve doğru olarak anlaşılmasını sağlamaktadır. Birey, konuşma becerisini etkin kullandığı oranda iş ve özel hayatında daha doğru başarılı olmaktadır (Kurudayıoğlu, 2003, s. 288). Özbay (2009, s. 99), güzel ve etkin konuşmak dolayısıyla da başarılı bir iletişim kurmak için bazı unsurlara dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu unsurların; sesi etkin olarak kullanma, kelimeleri anlaşılabilir bir açıklıkta telaffuz etme, beden dilini konuşmayla uyumlu kullanma olduğunu söylemektedir. Birey, konuşma becerisini etkin kullandığı oranda iş ve özel hayatında başarılı olmaktadır (Kurudayıoğlu, 2003, s.288). Konuşma becerisi bireyin içinde bulunduğu çevreden informal eğitim yoluyla edindiği bir beceri olduğu ve ilk önce bu beceri yoluyla iletişim kurmaya başladığı için konuşma becerisini süreç içerisinde geliştirmektedir. Ancak birey bu beceriyi sürekli kullanmasına rağmen akademik ya da özel hayatında konuşmayla ilgili sorunlar yaşayabilmekte ve özellikle topluluk karşısında konuşmaktan kaçınmaktadır (Boylu & Çangal, 2015, s. 355). Bireyin hazırlıklı ya da hazırlıksız yaptığı konuşmalarla ilgili yaşadığı sıkıntılar konuşma kaygısı olarak tanımlanmaktadır (Demir & Melanlıoğlu, 2014, s. 108).

Kaygı kavramı genel olarak bireyin rahatsız olduğu bir durum ya da olay karşısında hissettiği güçlü tedirginlik ve negatif yönde uyarılma hissi olarak ifade edilmektedir. Kaygı Türkçe Sözlük'te (2005, s. 11), bireyin herhangi bir isteğinin gerçekleşmemesi ya da istemediği bir olayın gerçekleşmesi ihtimali karşısında yaşadığı tedirginlik olarak tanımlanmaktadır. Kaygı; Uçar (2004), içinde korku ve endişenin yer aldığı duygu; Scovel (1991), tehlike hissedilen olay ya da durumlara ilişkin huzursuzluk, tedirginlik hali; Taş (2006), bireyin olumsuz bir uyarana karşısında yaşadığı fizyolojik, psikolojik veya duyuşsal değişimlerle oluşan ve farklı düzeylerde gözlemlenebilen uyarılmışlık; Boylu ve Çangal (2015), bireyin kendini güvende hissetmediği ve dolayısıyla rahatsız hissettiği ortam ve durumlarda yaşadığı başarısız olma ve yanlış yapma endişesinden kaynaklanan korku; Demirel (2010, s. 18), stres yaratan her türlü durumun bireyde yarattığı üzüntü, gerginlik ve tedirginlik şeklinde ortaya çıkan, negatif duygusal etki oluşturan reaksiyonlar; Morgan (1998), temel nedeni tam olarak ifade edilemeyen ancak kişiyi çeşitli durumlarda engelleyici etkisi bulunan olumsuz duygu durumu olarak tanımlamışlardır. Kaygı; aslında bireyin hayatta kalabilmesi ve bir işi yapabilmesi için orta düzeyde bulunması gereken doğal bir duygu olmakla birlikte (Burkovik, 2009), bireysel ya da çevresel olumsuz etkenler nedeniyle olması gerekenden çok daha fazla yaşanmakta ve bu da bireyin hayatını olumsuz etkileyecek düzeyde problemler ortaya çıkarmaktadır (Rector, Bourdeau, Kitchen & Joseph-Massiah; 2008). Bireyin hissettiği ve onu bazı eylem ya da davranışları yapmaktan alıkoyan kaygı pek çok nedenden ortaya çıkmakta (Özdal & Aral, 2005; Yaman & Suroğlu Sofu, 2013, s. 43); bireyde üzüntü, sıkıntı hali, aciziyet, yargılanma korkusu, başarısızlık hissi, tedirginlik olarak kendini göstermektedir (Arslan, 2018a). Kaygı, yaşanan olaya ya da durumun bireydeki etkisine bağlı olarak geçici ya da sürekli kaygı olarak iki farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. Bireyin yaşadığı geçici kaygı, o an için bir isteğin karşılanmaması ya da istenilmeyen bir durumun olmasının istenmemesi sonucunda gelişmekte ve olumsuz durum ortadan kalktığında kaygı da sona ermektedir. Sürekli kaygı ise bireyin yaşadığı olumsuz bir olay ya da durumdan

kaynaklanan, maddi-manevi tehdit hissedilen, kimi durumlarda kişisel güvenlik endişesi taşınan bir halin uzun süre yaşanması sonucunda oluşmaktadır (Maden, Dinçel & Maden, 2015).

Konuşma kaygısı, bireyin bir topluluk önünde hazırlıklı ya da hazırlıksız konuşma yapmak zorunda oldukları durumlarda yaşadığı psikolojik ve fizyolojik problemler olarak ifade edilmektedir (Suroğlu Sofu, 2012, s. 12-16; Özdemir, 2013, s. 43). Birey, konuşma yapmaya başladığı anda heyecan seviyesi yükseldiği için psikolojik ve fizyolojik olarak bir takım sorunlar yaşamaktadır. Konuşma kaygısını yaşayan bireyde psikolojik olarak; düşüncelerin akışında kesintiye uğraması, olumsuz duygu ve düşüncelerin yaşanması vb. etkiler (Demir & Melanhoğlu, 2014, s. 109), fizyolojik olarak; ellerin ve bedenin titremesi, kalbin hızlanması, terleme, sesin titremesi, dinleyenlerle göz teması kuramama vb. etkiler görülmektedir (Vural, 2004). Bireyin konuşma yaptığı konuya olan hâkimiyeti, konuştuğu konu, konuşma yapılan mekânın olumlu ya da olumsuz özellikleri, dinleyenlerin konuşmacıya olan yaklaşımı ve ilgisi, konuşmacının psikolojik durumu gibi pek çok neden yaşadığı konuşma kaygısını olumlu veya olumsuz şekilde etkilemektedir (Kardaş, 2015, s. 546). Konuşma, bireyin çevresiyle kurduğu iletişimde ve kendini anlatmada kullandığı en önemli araç olduğu için konuşma kaygısı sosyal, mesleki ve akademik hayatında başarılı olmasını olumsuz etkilemektedir (Özdemir, 2000). Konuşmaya yönelik kaygı durumunun azaltılmasında; konuşma becerisinin geliştirilmesi, iyi bir dinleyici olunması, konuşma alıştırmaları yapılması önemli olmaktadır (Özdemir, 2013). Ayrıca bireyin motivasyon, özdüzenleme, öz-yeterlik vb. bilişüstü becerileri kullanma düzeyinin yüksek olmasının da konuşma kaygısını azaltmasında önemli bir faktör olduğu belirtilmektedir. Bilişüstü becerilerin yüksek olması, bireyin yaşadığı baskı, stres, kaygı, endişe vb. her türlü olumsuz duyguya baş etmesini kolaylaştırmaktadır (Bandura, 1997, s. 8).

Öz-yeterlik, Bandura'nın geliştirdiği Sosyal Öğrenme Kuramı'nda yer alan temel kavramlardan biridir (Bandura, 1977). Öz-yeterlik kavramının gelişmesinde bireyin gösterdiği performans üzerinde kendine yönelik inancının önemli bir etken olduğu düşüncesi yer almaktadır (Bandura, 1994). Öz-yeterlik; bireyin yaptığı eylem ve davranışların oluşması, belirli bir performansı sergilemesi için göstermesi gereken çabaya etki eden ve yapıp yapamayacağına ilişkin kendine yönelik yargısı olarak tanımlanmaktadır (Bandura, 1997). Diğer bir ifadeyle bireyin kendi yapabileceklerine ilişkin kendini değerlendirmesidir (Viau, 2015, s. 31). Woolfolk ve Hoy (1990) özyeterliğin, bireyin belli bir duruma yönelik olarak gelecekte ne yapabileceğine ilişkin inancı olduğunu söylemektedir. Bireyin belirli bir duruma yönelik gösterdiği performans üzerinde iki belirleyici etken bulunduğu: bu etkenlerden birincisinin belirli davranışlar ya da eylemler yapıldığında istenilen sonucun elde edileceği; ikincisinin ise gerekli davranışların ya da eylemlerin yapılmasına yönelik olarak kendine ve yeteneklerine inanmak olduğu belirtilmektedir (Bandura, 1977). Bireyin sahip olduğu yetenekleri kullanabilmesi için öz-yeterlik algısının yüksek olması gerekmektedir (Pajares, 2002). Öz-yeterlik algısı sadece bireyin bir eylemi gerçekleştirirken üzerinde kontrol sağlamasıyla ilgili olmayıp aynı zamanda eyleme yönelik güdülenmesi, kendi duyuşsal ve psikolojik durumunu yönetebilmesini de içermektedir. Kendi yeteneklerini performansla çeviren yüksek düzeydeki öz-yeterlik algısı, başarılı olunması için gerekli güdülenmeyi sağlayarak bilişsel ve duygusal süreci etkin hale getirmektedir (Bandura, 1997). Zimmerman (1995) özyeterliği, bireyin kendi bilgi, beceri ve stres yönetimi olduğunu; değerlendirici dönüt ve sosyal karşılaştırma gibi farklı etkenlerin de öz-yeterliğin oluşmasına katkı sağladığını söylemektedir. Öz-yeterlik algısı sadece bireyin performansına bağlı olmayıp elde ettiği başarılar

(Henson, 2001), gösterdiği çaba ve ısrar da öz-yeterlik algısı üzerinde etkili olmaktadır (Bandura, 1977). Öz-yeterlik algısı birkaç boyutta farklılık göstermektedir. Bu farklılıklardan ilkinin yapılan görevin zorluğu olduğu belirtilmektedir. Görevin zorluk derecesi ve önündeki engeller arttıkça bireyin öz-yeterlik algısında da farklılıklar görülmektedir. İkincisinin; performans sergilenirken var olan durumsal koşulların öz-yeterliği etkilediği, üçüncüsünün; öz-yeterlik algısının düzeyi yani bireyi güdüleme gücü olduğu ifade edilmektedir. Yüksek veya düşük öz-yeterlik algısı performans üzerinde etkili olmakta, olumsuz durumlar karşısında öz-yeterlik algısı düşük olan birey kolaylıkla vazgeçebilmektedir (Bandura, 1995, 1986).

Kendini ve yeteneklerini doğru olarak tanıma ve farkında olma olarak ifade edilen öz-yeterlik algısı dört bilgi kaynağına dayanmaktadır. Bu kaynaklar: bireyin kendi geçmiş tecrübelerini içeren *doğrudan deneyim*; başkalarının deneyimleri ve kararları ile kendi kararlarını karşılaştırarak yeterlik aktarımının sağlanmasını içeren *dolaylı yaşantılar*; çevrenin bireyin performansına ilişkin olumlu ya da olumsuz sözel etkisi olarak tanımlanan *sözel ikna*; performansa ilişkin yeterliklere yönelik psikososyal ve fizyolojik yeterliklerin değerlendirilmesini, yetersizliğe yönelik hassasiyeti ifade eden *fizyolojik ve psikolojik süreçler* olarak belirtilmektedir (Bandura, 1997). Öz-yeterlik kavramının ilk ortaya çıktığı andan itibaren mesleki özyeterlik (Recepoğlu, 2017), akademik özyeterlik (Arslan, 2017a, 2018a), öğretmen öz-yeterliği (Akgün, 2013), bilgisayar öz-yeterliği (Akgün, 2008), internet öz-yeterliği (Gülmez, 2015) gibi pek çok farklı kavrama yönelik olarak bağlantısı kurulmuş ve araştırmalar yapılmıştır. Öz-yeterliğin cinsiyet, sınıf düzeyi, ailenin eğitim durumu vb. demografik değişkenlerle ilişkisinin yanı sıra dinleme kaygısı (Arslan, 2017b), yazma kaygısı (Arslan, 2018b), drama (Altıntaş & Kaya, 2012), mesleki tutum (Arastaman, 2013), başarı amaç yönelimleri (Aydın, 2014), bilişüstü okuma stratejileri (Koç & Arslan, 2017) gibi farklı etkenlerle ilişkisine de bakılmıştır. Alan yazında öz-yeterliğin olumlu ya da olumsuz pek çok farklı tutum ve davranışla olan ilişkisine yönelik çalışmaların bulunmasına karşın bireyin hem özel hem akademik hem de mesleki hayatında başarılı olması için önemli olan konuşma ile ilişkisini belirlemeye yönelik olarak Arslan (2018a) tarafından ortaokul öğrencilerine yönelik yapılan çalışma dışında başka bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Konuşma ile ilgili problemlerin bireyin temel eğitiminden sonraki eğitim süreçlerinde de görüldüğü (Arslan, 2012; Baki & Kahveci, 2017) tespit edilmiştir. Bu doğrultuda öz-yeterlik algısı ve konuşma kaygısı arasındaki ilişkinin bireyin sonraki eğitim süreçlerinde de incelenmesi gerektiğinden yola çıkılarak bu çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir. Araştırmada SHMYO öğrencilerinin öz-yeterlik algıları ve konuşma kaygılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, aralarındaki ilişki düzeyinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Belirlenen bu amaca uygun olarak aşağıdaki soruların yanıtı aranmıştır:

- a) SHMYO öğrencilerinin konuşma kaygıları ve genel öz-yeterlik algılarına ilişkin puan ortalamaları ölçeklerin toplam puanları ve alt boyutlarında ne düzeydedir?
- b) SHMYO öğrencilerinin konuşma kaygıları cinsiyet, sınıf düzeyi, öğretim türü, mezun olunan lise türü, ekonomik durum, ailenin ikamet yeri ve eğitim aldıkları branş değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?
- c) SHMYO öğrencilerinin genel öz-yeterlik algıları cinsiyet, sınıf düzeyi, öğretim türü, mezun olunan lise türü, ekonomik durum, ailenin ikamet yeri ve eğitim aldıkları branş değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?

d) SHMYO öğrencilerinin konuşma kaygıları ile akademik öz-yeterlik algıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde evren/örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizine yönelik bilgilere yer verilmektedir.

Evren/Örneklem

Bu araştırmaya dâhil olan katılımcıların belirlenmesi amacıyla tarama modelleri içerisinde bulunan basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 2018-2019 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Sivas Cumhuriyet Üniversitesi SHMYO’da eğitim görmekte olan 335 kız, 116 erkek olmak üzere toplamda 451 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın yapıldığı dönemde SHMYO’da eğitim almakta olan 3.669 öğrenci olduğu belirlenmiş ve örneklem sayısının ± 0.05 örnekleme hatası alındığında yeterli olduğu (Sönmez & Alacapınar, 2011, s. 338) görülmüştür. Tablo 1’de örnekleme ilişkin betimsel istatistikler sunulmaktadır.

Tablo 1. Örnekleme İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişkenler		Frekans (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kız	335	(74.3)
	Erkek	116	(25.7)
Öğretim Türü	Birinci Öğretim	387	(85.8)
	İkinci Öğretim	64	(14.2)
Ekonomik Durum	Çok iyi	16	3.6
	İyi	133	29.5
	Orta	288	63.9
	Düşük	14	3.1
İkamet Yeri	Köy	82	18.2
	İlçe	116	25.7
	Şehir	193	42.8
	Büyükşehir	60	13.3
SHMYO’da Okuduğu Branş	Ağız Dış Sağlığı	52	11.5
	Ameliyathane	42	9.3
	Çocuk Gelişimi	64	14.2
	Dış Protez	73	16.2
	Eczane Hiz.	37	8.2
	Odyometri	38	8.4
	Tıbbi Görüntüleme	35	7.8
	Tıbbi Laboratuvar	52	11.5
Yaşlı Bakım	58	12.9	

Tablo 1’deki bulgular incelendiğinde araştırmaya dâhil edilen öğrencilerin yaklaşık $\frac{3}{4}$ ’ünün kız öğrencilerden $\frac{1}{4}$ ’ünün ise erkek öğrencilerden oluştuğu görülmektedir. Araştırmanın yapıldığı SHMYO’da eğitim alan öğrenciler ağırlıklı olarak kız öğrencilerden oluştuğu için örneklem grubunun evreni temsil ettiği varsayılmıştır. SHMYO’da birinci öğretimde eğitim gören öğrencilerin sayısı ikinci öğretimde eğitim gören öğrencilere göre daha fazla olduğu için örneklem grubunda da birinci

öğretimde öğrenim gören öğrenci sayısı daha fazla yer almaktadır. Katılımcıların yaklaşık yarısının ekonomik durumunun orta düzeyde olduğu; %42.79'luk oranla şehirde yaşayan öğrencilerin sayısının daha fazla olduğu; öğrencilerin SHMYO'da dokuz farklı branşta eğitim aldıkları belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmaya ilişkin verilerin toplanması amacıyla, üniversite düzeyindeki öğrenciler için kullanılması uygun olan iki farklı ölçek kullanılmıştır. Öğrencilerin konuşma kaygı düzeylerini belirlemek için Sevim (2012) tarafından geliştirilen “*Konuşma Kaygısı Ölçeği*”; öz-yeterlik algılarını belirlemek için Yıldırım ve İlhan (2010) tarafından geliştirilen “*Genel Öz-yeterlik Ölçeği*” kullanılmıştır.

Konuşma Kaygısı Ölçeği

Çalışmada öğrencilerin konuşma kaygılarının belirlenmesi amacıyla Sevim'in (2012) geliştirdiği “*Konuşma Kaygısı Ölçeği*” kullanılmıştır. Ölçek toplamda 20 maddeden ve konuşmacı odaklı kaygı, çevre odaklı kaygı, konuşma psikolojisi olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek alt boyutlarında güvenilirlik; konuşmacı odaklı kaygı .89, çevre odaklı kaygı .82 ve konuşma psikolojisi .87; toplam güvenilirliği ise .91 olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmada ölçeğin alt boyutlarında güvenilirlik; konuşmacı odaklı kaygı .92, çevre odaklı kaygı .89 ve konuşma psikolojisi .74 olarak; ölçeğin toplam güvenilirliği ise .94 olarak bulunmuştur. Ölçek beşli likert tipinde hazırlanmış olup “Hiçbir Zaman=1”, “Çok Az=2”, “Bazen=3”, “Çoğu Zaman=4” ve “Her Zaman=5” şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 100 en düşük puan ise 20'dir.

Genel Öz-yeterlik Ölçeği

Sherer, Maddux, Mercandante, Dunn, Jacobs ve Rogers'in (1982) geliştirdiği, Türkçeye uyarlamasını Yıldırım ve İlhan'ın (2010) yaptığı “*Genel Öz-yeterlik Ölçeği*”; toplamda 17 maddeden ve “Başlama” (9 madde), “Yılmama” (5 madde) ve “Sürdürme Çabası-İsrar” (3 madde) olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin toplam güvenilirliği .80, bu çalışmada ise .84 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 85 en düşük puan ise 17'dir. Ölçekteki sorular, “hiç=1” ve “çok iyi=5” arasında olumsuzdan olumluya doğru derecelendirilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verilerinin elde edilmesi amacıyla 2018-2019 eğitim-öğretim yılı bahar yarıyılında uygulama için gerekli izinler alınmak suretiyle Sivas Cumhuriyet Üniversitesi SHMYO'da öğrenim görmekte olan öğrencilere *Konuşma Kaygısı Ölçeği* ve *Genel Öz-Yeterlik Ölçeği* uygulanmıştır. Araştırmaya dâhil olan öğrencilerin gönüllüğü gözetilmiştir. Ölçekler uygulama sürecinde toplamda 472 öğrenciye uygulanmış ancak analiz sürecine 21 ölçek uygun şekilde cevap verilmediğinin belirlenmesi nedeniyle araştırmadan çıkarılmıştır. Kalan 451 ölçek analiz edilerek değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde SPSS 25.0 paket programı kullanılmıştır. Ölçeklerden elde edilen puan ortalamalarının normallik dağılımını karşılayıp karşılamadığının belirlenmesi amacıyla Kolmogorov-Smirnov (K-S) Testi uygulanmış, aritmetik ortalama değerleri, standart sapma değerleri tespit edilmiştir. Verilerin normal dağılım gösterdiği belirlendikten sonra öğrencilerin genel öz-yeterlik ve konuşma kaygılarına ilişkin puan ortalamalarının belirlenen demografik değişkenlere göre anlamlı derecede farklılık gösterip

göstermediğinin belirlenmesi amacıyla veriler normalliği karşıladığı için ANOVA testi ve bağımsız gruplar T testi kullanılmıştır. ANOVA testinde farklılık belirlenen değişkenlerde farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla LSD testi yapılmıştır. Son olarak konuşma kaygısı ve genel öz-yeterlik arasındaki korelasyon düzeyinin ve yönünün belirlenmesi amacıyla Pearson Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, elde edilen verilerin analizi neticesinde ulaşılan bulgular yer almaktadır. Konuşma kaygısı ve genel öz-yeterlik ölçeklerinin betimsel analizi yapılmıştır. Alınan en yüksek ve en düşük puanlar, ölçek ortalamaları ve standart sapma değerlerine ilişkin veriler Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 2. Ölçeklere İlişkin Betimsel İstatistikler

Ölçekler	N	En düş. puan	En yük. puan	Ort.	ss
Konuşma Kaygısı Toplam	451	20	93	46.84	16.65
Konuşma odaklı kaygı	451	11	54	26.04	9.43
Çevre odaklı kaygı	451	6	30	13.94	5.66
Konuşma psikolojisi	451	3	15	6.86	2.91
Öz-yeterlik Toplam	451	29	85	59.69	10.05
Başlama	451	10	45	32.63	6.41
Yılmama	451	8	25	17.37	3.66
Israr	451	3	15	9.69	2.48

Tablo 2'de yer alan bulgular incelendiğinde; konuşma kaygısı ölçeğinin tamamından alınan en yüksek puanın 93 en düşük puanın ise 20 olduğu; öz-yeterlik ölçeğinden alınan en yüksek puanın 85 en düşük puanın ise 29 olduğu görülmektedir. Öğrencilerin konuşma kaygılarının toplamda (46.84), konuşma odaklı (47.35), çevre odaklı kaygı (46.47) ve konuşma psikolojisi alt boyutlarında (45.73) orta düzeyde olduğu; genel öz-yeterlik puanlarının ise toplamda (70.22) ve başlama alt boyutunda (72.51) yüksek düzeyde, yılmama (69.48) ve ısrar (64.60) alt boyutlarında ise orta düzeyde olduğu belirlenmiştir.

SHMYO öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre konuşma kaygıları ve genel öz-yeterlik ve konuşma kaygılarının değişip değişmediğini belirlemek amacıyla uygulanan bağımsız gruplar t-testi sonucuna göre ulaşılan bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. SHMYO Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Konuşma Kaygıları ve Öz-Yeterlik Bağımsız Gruplar T-Testi Bulguları

	Cinsiyet	n	Ort.	ss	t	p
Konuşma kaygısı toplam	Kız	335	47.21	17.01	.852	.40
	Erkek	116	45.75	15.59		
Konuşma odaklı kaygı	Kız	335	26.26	9.60	.879	.38
	Erkek	116	25.40	8.94		
Çevre odaklı kaygı	Kız	335	14.10	5.73	1.022	.31
	Erkek	116	13.49	5.43		
Konuşma psikoloji	Kız	335	6.86	2.96	-.018	.99
	Erkek	116	6.86	2.77		
Öz-yeterlik toplam	Kız	335	60.08	10.03	1.420	.16
	Erkek	116	58.54	10.06		
Başlama	Kız	335	32.72	6.40	.504	.62
	Erkek	116	32.37	6.43		
Yılmama	Kız	335	17.52	3.60	1.476	.14
	Erkek	116	16.92	3.81		
Israr	Kız	335	9.84	2.38	2.086	.03*
	Erkek	116	9.25	2.72		

p<.05

Tablo 3'te yer alan bulgular incelendiğinde öğrencilerin konuşma kaygılarına ilişkin puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre ölçeğin toplamında ve alt boyutlarında anlamlı farklılık oluşturmadığı (p>.05) ancak kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha yüksek kaygı düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir. Öğrencilerin genel öz-yeterlik algılarına ilişkin puan ortalamalarının ise cinsiyet değişkeni açısından sadece ısrar alt boyutunda kız öğrenciler lehine anlamlı farklılık gösterdiği (p<.05), diğer alt boyutlar ve toplam puanda anlamlı farklılık bulunmadığı (p>.05) belirlenmiştir. Toplam puan açısından değerlendirildiğinde kız öğrencilerin daha yüksek öz-yeterliğe sahip oldukları görülmektedir.

SHMYO öğrencilerinin konuşma kaygıları ve genel öz-yeterlik puanlarının öğretim türü değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığının tespiti amacıyla yapılan bağımsız gruplar t-testi sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. SHMYO Öğrencilerinin Öğretim Türü Değişkenine Göre Konuşma Kaygıları ve Öz-Yeterlik Bağımsız Gruplar T-Testi Bulguları

	Öğretim türü	n	Ort.	ss	t	p
Konuşma kaygısı toplam	Birinci Öğr.	387	47.57	16.71	2.404	.02*
	İkinci Öğr.	64	42.42	15.72		
Konuşma odaklı kaygı	Birinci Öğr.	387	26.44	9.46	2.350	.02*
	İkinci Öğr.	64	23.59	8.90		
Çevre odaklı kaygı	Birinci Öğr.	387	14.19	5.69	2.419	.02*
	İkinci Öğr.	64	12.45	5.25		
Konuşma psikoloji	Birinci Öğr.	387	6.94	2.92	1.467	.15
	İkinci Öğr.	64	6.35	8.83		
Öz- yeterlilik Toplam	Birinci Öğr.	387	59.56	10.10	-.648	.52
	İkinci Öğr.	64	60.42	9.77		
Başlama	Birinci Öğr.	387	32.56	6.42	-.564	.57
	İkinci Öğr.	64	33.05	6.38		

Yılmama	Birinci Öğr.	387	17.34	3.73	-.350	.73
	İkinci Öğr.	64	17.50	3.23		
Israr	Birinci Öğr.	387	9.66	2.47	-.626	.53
	İkinci Öğr.	64	9.88	2.57		

p<.05

Tablo 4'teki bulgulara göre öğretim türü değişkeni açısından öğrencilerin konuşma kaygılarının ölçeğin toplam puanında, konuşma odaklı ve çevre odaklı kaygı alt boyutlarında anlamlı olarak farklılaştığı (p<.05), konuşma psikolojisi alt boyutunda ise farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Öğrencilerin öz-yeterlik algılarının ise öğretim türüne göre ölçeğin toplamında ve alt boyutlarında anlamlı farklılık oluşturmadığı (p>.05) belirlenmiştir.

SHMYO'da öğrenim gören öğrencilerin konuşma kaygıları ve genel öz-yeterliklerinin ekonomik durum değişkeni açısından anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yönelik olarak yapılan ANOVA testi sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. SHMYO Öğrencilerinin Ekonomik Durum Değişkenine Göre Konuşma Kaygıları ve Genel Öz-Yeterlik ANOVA Testi Bulguları

	Ekonomik Durum	N	Ort.	ss	F	p	Anlamlı Fark LSD
Konuşma kaygısı toplam	Çok iyi	16	42.00	16.91	5.288	.00*	*İyi-Orta *İyi-Düşük
	İyi	133	42.70	15.24			
	Orta	288	48.69	16.57			
	Düşük	14	53.57	22.79			
Konuşma odaklı kaygı	Çok iyi	16	24.50	10.01	3.367	.02*	*İyi-Orta
	İyi	133	24.08	8.62			
	Orta	288	26.88	9.40			
	Düşük	14	29.07	13.81			
Çevre odaklı kaygı	Çok iyi	16	11.69	5.41	5.698	.00*	*Çok iyi-Orta *Çok iyi-Düşük *İyi-Orta *İyi-Düşük
	İyi	133	12.55	5.25			
	Orta	288	14.61	5.66			
	Düşük	14	16.07	6.73			
Konuşma psikolojisi	Çok iyi	16	5.81	2.34	6.853	.00*	*Çok İyi-Düşük *İyi-Orta *İyi-Düşük
	İyi	133	6.08	2.58			
	Orta	288	7.20	2.97			
	Düşük	14	8.43	3.44			
Öz- yeterlilik Toplam	Çok İyi	16	62.56	11.35	2.281	.07	*Çok iyi-Düşük *İyi-Düşük
	İyi	133	60.72	9.88			
	Çok iyi	288	59.30	9.81			
	Düşük	14	54.57	13.43			
Başlama	Çok iyi	16	33.44	7.91	.828	.48	Yok
	İyi	133	33.05	6.37			
	Orta	288	32.50	6.25			
	Düşük	14	30.50	8.06			
Yılmama	Çok iyi	16	19.00	3.29	3.865	.01*	*Çok iyi-Orta *Çok iyi-Düşük *İyi-Orta
	İyi	133	17.92	3.88			
	Orta	288	17.11	3.48			

	Düşük	14	15.50	4.29			*İyi-Düşük
	Çok iyi	16	10.13	2.50			
Israr	İyi	133	9.75	2.62	1.140	.33	Yok
	Orta	288	9.69	2.37			
	Düşük	14	8.57	3.37			

*p<.05

Tablo 5'teki verilere göre; SHMYO'da öğrenim gören öğrencilerin ekonomik durum değişkeni açısından konuşma kaygısı ölçeğinin toplam ve alt boyutlarında anlamlı farklılık gösterdiği (p<.05); genel öz-yeterliklerinin ise ölçeğin toplam ve yılmama alt boyutunda anlamlı farklılık gösterirken, başlama ve ısrar alt boyutlarında anlamlı farklılık göstermediği (p>.05) saptanmıştır. Anlamlı farklılığın hangi gruplar olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan LSD testi sonucuna göre; konuşma kaygısı ölçeğinin toplam puanında "İyi-Orta" ve "İyi ve Düşük" arasında iyi lehine; konuşma odaklı kaygı alt boyutunda "İyi-Orta" arasında iyi lehine; çevre odaklı kaygı alt boyutunda "Çok iyi-Orta", "Çok iyi-Düşük", "İyi-Orta" ve "İyi-Düşük" arasında ekonomik durumu daha iyi olan gruplar lehine; konuşma psikolojisi alt boyutunda "Çok iyi-Düşük", "İyi-Düşük" ve "Düşük-Orta" arasında yine ekonomik durumu iyi olan gruplar lehine olduğu belirlenmiştir. Genel öz-yeterlik algılarına ilişkin puan ortalamalarının ise ölçeğin toplam puanında "Çok iyi-Düşük", "İyi-Düşük" arasında çok iyi ve iyi lehine; "Çok iyi-Orta", "Çok iyi-Düşük", "İyi-Orta" ve "İyi-Düşük" arasında ekonomik durumu daha iyi olan gruplar lehine anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Ölçek alt boyutları ve toplam puanlara bakıldığında en yüksek kaygı puanına ekonomik durumu düşük olan grubun en düşük kaygı puanına ise ekonomik durumu yüksek olan grubun sahip olduğu görülmektedir. Tüm gruplar arasında puan ortalamalarında farklılığın olduğu, öğrencilerin ekonomik durumu yükseldikçe konuşma kaygılarının azaldığı görülmüştür. Öz-yeterlik algılarına ilişkin puan ortalamalarının ise öğrencilerin ekonomik durumu yükseldikçe arttığı, azaldıkça düştüğü belirlenmiştir. SHMYO'da öğrenim gören öğrencilerin konuşma kaygıları ve genel öz-yeterliklerinin ikamet yeri değişkeni açısından anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yönelik olarak yapılan ANOVA testi sonuçlarına Tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 6. SHMYO Öğrencilerinin İkamet Yeri Değişkenine Göre Konuşma Kaygıları ve Genel Öz-Yeterlik ANOVA Testi Bulguları

	Ekonomik Durum	N	Ort.	ss	F	p	Anlamlı Fark LSD
Konuşma kaygısı toplam	Köy	82	49.26	15.99	3.125	.02*	*Köy-Şehir *Şehir-Büyükşehir
	İlçe	116	47.66	16.60			
	Şehir	193	44.25	16.60			
	Büyükşehir	60	50.28	16.93			
Konuşmacı odaklı kaygı	Köy	82	27.39	8.97	3.083	.03*	*Köy-Şehir *Şehir-Büyükşehir
	İlçe	116	26.48	9.42			
	Şehir	193	24.59	9.52			
	Büyükşehir	60	28.00	9.28			
Çevre odaklı kaygı	Köy	82	14.85	5.71	2.598	.04*	*Köy-Şehir *Şehir-Büyükşehir
	İlçe	116	14.15	5.75			
	Şehir	193	13.15	5.40			

	Büyükşehir	60	14.87	5.97			
Konuşma psikoloji	Köy	82	7.01	2.75	1.831	.14	*Şehir-Büyükşehir
	İlçe	116	7.03	2.89			
	Şehir	193	6.52	2.94			
	Büyükşehir	60	7.42	2.99			
Öz- yeterlilik Toplam	Köy	82	58.84	9.21	.332	.80	Yok
	İlçe	116	60.04	10.04			
	Şehir	193	59.97	10.49			
	Büyükşehir	60	59.23	9.91			
Başlama	Köy	82	32.23	5.91	.534	.66	Yok
	İlçe	116	33.22	6.21			
	Şehir	193	32.59	6.83			
	Büyükşehir	60	32.17	6.08			
Yılmama	Köy	82	17.00	3.31	.664	.57	Yok
	İlçe	116	17.28	3.72			
	Şehir	193	17.63	3.80			
	Büyükşehir	60	17.20	3.54			
Israr	Köy	82	9.61	2.10	.288	.83	Yok
	İlçe	116	9.55	2.55			
	Şehir	193	9.75	2.53			
	Büyükşehir	60	9.87	2.72			

*p<.05

Tablo 6'daki verilere göre öğrencilerin ikamet yeri değişkenine göre konuşma kaygılarına ilişkin puan ortalamalarının ölçeğin toplamında ve alt boyutlarında anlamlı farklılık gösterirken ($p<.05$) genel öz-yeterlik algılarına ilişkin puan ortalamalarının anlamlı farklılık göstermediği ($p>.05$) belirlenmiştir. Öğrencilerin konuşma kaygılarının toplam puanda, konuşmacı odaklı kaygı ve çevre odaklı kaygı alt boyutlarında "Köy-Şehir" ve "Şehir-Büyükşehir" arasında şehir lehine; konuşma psikolojisi alt boyutunda ise "Şehir-Büyükşehir" arasında yine şehir lehine anlamlı farklılık oluşturduğu saptanmıştır. Toplam puan açısından değerlendirildiğinde konuşma kaygısı en düşük olan öğrencilerin şehirde, en yüksek olan öğrencilerin ise büyükşehirde ikamet ettikleri; genel öz-yeterlik algılarında ise en yüksek puan ortalamasına ilçede yaşayan öğrencilerin en düşük öz-yeterlik algısına ise köyde yaşayan öğrencilerin sahip oldukları tespit edilmiştir.

SHMYO öğrencilerinin konuşma kaygılarının branş değişkeni açısından anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yönelik olarak yapılan ANOVA testi sonuçları Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. SHMYO Öğrencilerinin Branş Değişkenine Göre Konuşma Kaygısı ANOVA Testi Bulguları

	Branş	N	Ort.	ss	F	p	Anlamlı Fark LSD
Konuşma Kaygısı Toplam	Ağız Diş Sağlığı	52	47.40	16.52	2.455	.01*	*Ağız diş sağ.-Yaşlı bak.
	Ameliyathane	42	48.50	16.26			*Ameliyathane-Yaşlı bak.
	Çocuk Gelişimi	64	49.55	16.81			*Çocuk gel.-Yaşlı bak.
	Diş Protez	73	49.84	17.00			*Diş protez-Yaşlı bak.
	Eczane Hiz.	37	44.08	18.59			*Odyometri-Yaşlı bak.
	Odyometri	38	51.29	16.13			*Odyometri-Tıbbi lab.

	Tıbbi Gör.	35	46.03	16.01		
	Tıbbi Lab.	52	44.08	15.76		
	Yaşlı Bakım	58	40.16	14.91		
Konuşma Odaklı Kaygı	Ağız Diş Sağlığı	52	26.04	9.26	1.912	.04*
	Ameliyathane	42	26.74	9.24		
	Çocuk Gelişimi	64	27.81	9.72		
	Diş Protez	73	27.81	9.89		
	Eczane Hiz.	37	24.65	10.22		
	Odyometri	38	27.39	8.52		
	Tıbbi Gör.	35	25.80	9.48		
	Tıbbi Lab.	52	24.69	8.76		
	Yaşlı Bakım	58	22.69	8.77		
Çevre Odaklı Kaygı	Ağız Diş Sağlığı	52	13.94	5.77	2.410	.02*
	Ameliyathane	42	14.86	6.03		
	Çocuk Gelişimi	64	14.58	5.49		
	Diş Protez	73	14.90	5.70		
	Eczane Hiz.	37	13.19	6.33		
	Odyometri	38	15.68	5.68		
	Tıbbi Gör.	35	13.71	5.19		
	Tıbbi Lab.	52	12.96	5.21		
	Yaşlı Bakım	58	11.72	5.02		
Konuşma Psikolojisi	Ağız Diş Sağlığı	52	7.24	2.92	3.0270	.00*
	Ameliyathane	42	6.90	3.02		
	Çocuk Gelişimi	64	7.16	2.83		
	Diş Protez	73	7.14	3.13		
	Eczane Hiz.	37	6.24	3.08		
	Odyometri	38	8.21	2.52		
	Tıbbi Gör.	35	6.51	2.89		
	Tıbbi Lab.	52	6.42	2.65		
	Yaşlı Bakım	58	5.74	2.91		

p<0.05

Tablo 7 incelendiğinde SHMYO öğrencilerinin konuşma kaygı düzeylerinin branş değişkenine göre ölçeğin toplamında ve tüm alt boyutlarında anlamlı olarak farklılaştığı p<0.05 tespit edilmiştir. Farklılığın belirlenmesi amacıyla yapılan LSD analizine göre toplam puanda ve çevre odaklı kaygı alt boyutunda “Ağız Diş Sağlığı-Yaşlı Bakımı”, “Ameliyathane-Yaşlı Bakımı”, “Çocuk Gelişimi-Yaşlı Bakımı”, “Diş Protez-Yaşlı Bakımı”, “Odyometri-Yaşlı Bakımı” arasında yaşlı bakımı lehine, “Odyometri-Tıbbi Laboratuvar” arasında odyometri aleyhine; konuşmacı odaklı kaygı alt boyutunda “Ameliyathane-Yaşlı Bakımı”, “Çocuk Gelişimi-Yaşlı Bakımı”, “Diş Protez-Yaşlı Bakımı”, “Odyometri-Yaşlı Bakımı” arasında yaşlı bakımı lehine; konuşma psikolojisi alt boyutunda “Ağız Diş Sağlığı-Yaşlı Bakımı”, “Ameliyathane-Yaşlı Bakımı”, “Çocuk Gelişimi-Yaşlı Bakımı”, “Diş Protez-Yaşlı Bakımı”, “Odyometri-Yaşlı Bakımı” arasında yaşlı bakımı lehine, “Odyometri-Ameliyathane” “Odyometri-Eczane Hizmetleri” “Odyometri-Tıbbi Görüntüleme” “Odyometri-Tıbbi Laboratuvar” arasında odyometri aleyhine anlamlı farklılık belirlenmiştir. Toplam puan açısından değerlendirildiğinde konuşma kaygısı en yüksek olan grubun odyometri en düşük olan grubun ise yaşlı bakımı olduğu görülmektedir.

SHMYO öğrencilerinin genel öz-yeterlik düzeylerinin branş değişkeni açısından anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yönelik olarak yapılan ANOVA testi sonuçları Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. SHMYO Öğrencilerinin Branş Değişkenine Göre Genel Öz-Yeterlik ANOVA Testi Bulguları

	Branş	N	Ort.	ss	F	p	Anlamlı Fark LSD
Öz-yeterlik Toplam	Ağız Diş Sağlığı	52	60.46	8.78	.893	.52	Yok
	Ameliyathane	42	60.19	10.69			
	Çocuk Gelişimi	64	60.42	9.81			
	Diş Protez	73	58.73	11.31			
	Eczane Hiz.	37	59.08	9.86			
	Odyometri	38	57.60	9.75			
	Tıbbi Gör.	35	57.54	8.71			
	Tıbbi Lab.	52	61.77	9.65			
Başlama	Yaşlı Bakım	58	60.19	10.67	1.089	.04*	*Odyometri-Yaşlı bak. *Eczane hiz.-Yaşlı bak.
	Ağız Diş Sağlığı	52	32.60	5.55			
	Ameliyathane	42	33.10	6.82			
	Çocuk Gelişimi	64	32.94	6.51			
	Diş Protez	73	32.14	6.64			
	Eczane Hiz.	37	31.49	6.58			
	Odyometri	38	30.97	5.81			
	Tıbbi Gör.	35	32.09	5.33			
Yılmama	Tıbbi Lab.	52	33.25	6.50	.975	.46	Yok
	Yaşlı Bakım	58	34.19	7.07			
	Ağız Diş Sağlığı	52	17.92	3.33			
	Ameliyathane	42	17.52	3.38			
	Çocuk Gelişimi	64	17.36	3.81			
	Diş Protez	73	17.05	4.13			
	Eczane Hiz.	37	17.68	3.65			
	Odyometri	38	17.21	3.42			
İsrar	Tıbbi Gör.	35	16.49	3.68	1.654	.03*	*Çocuk gel.-Yaşlı bak. *Tıbbi lab. Yaşlı bak. *Çocuk gel.-Tıbbi gör. *Tıbbi lab.-Tıbbi gör.
	Tıbbi Lab.	52	18.17	3.33			
	Yaşlı Bakım	58	16.86	3.75			
	Ağız Diş Sağlığı	52	9.94	2.15			
	Ameliyathane	42	9.57	2.04			
	Çocuk Gelişimi	64	10.13	2.30			
	Diş Protez	73	9.53	2.33			
	Eczane Hiz.	37	9.92	2.76			
Odyometri	38	9.42	2.74				
Tıbbi Gör.	35	8.97	2.35				
Tıbbi Lab.	52	10.35	2.46				
Yaşlı Bakım	58	9.14	2.99				

p<.05

Tablo 8’deki bulgular değerlendirildiğinde SHMYO’da öğrenim görmekte olan öğrencilerin genel öz-yeterlik algılarının ölçeğin toplamında ve yılmama alt boyutunda anlamlı farklılık göstermediği (p>.05) başlama ve ısrar alt boyutlarında anlamlı farklılık gösterdiği (p<.05) tespit edilmiştir Anlamlı

farklılığın görüldüğü grupların belirlenmesi için yapılan LSD testi sonucuna göre “Odyometri-Yaşlı Bakımı”, “Eczane Hizmetleri-Yaşlı Bakımı” arasında yaşlı bakımı lehine; Israr alt boyutunda “Çocuk Gelişimi-Yaşlı Bakımı”, “Tıbbi Laboratuvar-Yaşlı Bakımı” arasında yaşlı bakımı aleyhine, “Çocuk Gelişimi-Tıbbi Görüntüleme”, “Tıbbi Laboratuvar-Tıbbi Görüntüleme” arasında tıbbi görüntüleme aleyhine anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Toplam puan açısından bakıldığında en yüksek öz-yeterlik puan ortalamasına tıbbi laboratuvar bölümünde öğrenim gören öğrencilerin en düşük öz-yeterlik algısına ise tıbbi görüntüleme bölümünde öğrenim gören öğrencilerin sahip oldukları görülmektedir.

SHMYO öğrencilerinin konuşma kaygıları ve genel öz-yeterlik algılarının alt boyutlar ve toplam puana göre aralarındaki korelasyon düzeyinin ve yönünün belirlenmesi amacıyla yapılan Pearson Korelasyon testi sonuçlarına Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 9. SHMYO Öğrencilerinin Öz-Yeterlik Algıları İle Konuşma Kaygıları Korelasyon Testi Sonuçları

	K. Kay. Top.	K. Od. Kay.	Ç. Od. Kay	K. Psik	Öz-yet. Top.	Başlama	Yılmama	Israr
K.Kay. Top.	1.00	.91**	.73**	.59**	-.57**	-.98**	-.41**	-.40**
K. Od. Kay.		1.00	.84**	.55**	-.78**	-.51**	-.69**	-.41**
Ç. Od. Kay.			1.00	.73**	-.35**	-.66**	-.36**	-.26**
K. Psik.				1.00	-.55**	-.90**	-.89**	-.22**
Öz-yet. Top.					1.00	.87**	.79**	.69**
Başlama						1.00	.82**	.67**
Yılmama							1.00	.65**
Israr								1.00

Tablo 9’da yer alan bulgular incelendiğinde öğrencilerin konuşma kaygısı ölçeğinden aldıkları puan ile genel öz-yeterlik ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde orta düzeyde ($r=-.57$) bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Konuşma kaygısı ölçeğinin konuşma odaklı kaygı alt boyutunun genel öz-yeterlik ölçeğinin başlama alt boyutu ($r=-.51$), yılmama alt boyutu ($r=-.69$) ve ısrar alt boyutu ile ($r=-.41$) orta düzeyde, toplam puanı ile ($r=-.78$) yüksek düzeyde negatif yönde bir ilişkisinin olduğu; çevre odaklı kaygı alt boyutunun genel öz-yeterlik ölçeğinin başlama alt boyutu ($r=-.66$), yılmama alt boyutu ($r=-.36$) ve toplam puanı ile ($r=-.35$) orta düzeyde, ısrar alt boyutu ile ($r=-.26$) düşük düzeyde negatif yönde bir ilişkisinin olduğu; konuşma psikolojisi alt boyutunun genel öz-yeterlik ölçeğinin başlama alt boyutu ($r=-.90$) ve yılmama alt boyutu ($r=-.89$) yüksek düzeyde, toplam puanı ile ($r=-.55$) orta düzeyde, ısrar alt boyutu ile ($r=-.22$) düşük düzeyde negatif yönde bir ilişkisinin olduğu; konuşma kaygısı ölçeğinin toplam puanında ise genel öz-yeterlik ölçeğinin yılmama alt boyutu ($r=-.41$), ısrar alt boyutu ($r=-.40$) ve toplam puanı ile ($r=-.57$) orta düzeyde, başlama alt boyutu ile ($r=-.98$) yüksek düzeyde negatif yönde bir ilişkisinin olduğu belirlenmiştir. Konuşma kaygısı ölçeği ile genel öz-yeterlik ölçeğinden elde edilen puanlar arasında negatif yönde ve toplam puanlar açısından orta düzeyde bir ilişkinin belirlenmiş olması öğrencilerin öz-yeterlik düzeyleri yükseldikçe sosyal kaygı düzeylerinin azaldığı şeklinde yorumlanabilir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmada; SHMYO'da öğrenim görmekte olan öğrencilerin konuşma kaygıları ve genel öz-yeterlikleri cinsiyet, öğretim türü, ekonomik durum, ikamet yeri ve branş değişkenlerine göre incelenmiştir. Öğrencilerin konuşma kaygıları ve genel öz-yeterlikleri arasındaki ilişki düzeyi ve yönüne bakılmıştır. Elde edilen bulgularla ilgili elde edilen sonuçlar ve tartışma aşağıda sunulmaktadır.

SHMYO'da öğrenim gören öğrencilerin konuşma kaygısına yönelik puan ortalamalarının ölçeğin toplam ve tüm alt boyutlarında orta düzeyde olduğu; genel öz-yeterlik puanlarının ise toplamda, başlama alt boyutunda yüksek düzeyde, yılmama ve ısrar alt boyutlarında ise orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Sallabaş (2012) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin orta düzeyde konuşma kaygısı taşıdıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Suroğlu Sofu'nun (2012) üniversite öğrencilerine yönelik çalışmasında da öğrencilerin orta düzeyde konuşma kaygısı yaşadıkları saptanmıştır. Arslan (2018b) tarafından ortaokul öğrencilerine yönelik yapılan araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin öz-yeterlik algılarının yüksek düzeyde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin konuşma kaygılarına ilişkin puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre ölçeğin toplamında ve alt boyutlarında anlamlı farklılık oluşturmadığı ancak kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha yüksek kaygı düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir. Baki ve Karakuş (2014) tarafından yapılan araştırma sonuçlarında bu çalışmayla uyumlu olarak cinsiyet değişkeninin öğrencilerin konuşma kaygıları üzerinde anlamlı farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir. Yine Sevim (2012), Özkan ve Kınay (2015), Sallabaş (2012) Gedik (2015) tarafından öğretmen adaylarına yönelik yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Ancak alan yazında cinsiyetin konuşma kaygısı üzerinde anlamlı farklılık oluşturduğuna yönelik çalışmalar da yer almaktadır. Baki ve Kahveci (2017) tarafından öğretmen adaylarına yönelik yapılan araştırma bulgularında kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha yüksek konuşma kaygısı yaşadıkları saptanmıştır. Katrancı ve Kuşdemir (2015), Sevim ve Gedik (2015), Arslan (2018a) tarafından yapılan çalışmalarda cinsiyetin konuşma kaygısı üzerinde belirleyici olduğu görülmüştür. Cinsiyet değişkenine yönelik yapılan çalışmalarda elde edilen bulguların ağırlıklı olarak kız öğrencilerin lehine olmak üzere (Arslan, 2018a; Katrancı & Kuşdemir, 2015; Suroğlu Sofu, 2012) belirlendiği görülmektedir.

Öğrencilerin genel öz-yeterlik algılarına ilişkin puan ortalamalarının cinsiyet değişkeni açısından sadece ısrar alt boyutunda kız öğrenciler lehine anlamlı farklılık gösterdiği, diğer alt boyutlar ve toplam puanda anlamlı farklılık bulunmadığı belirlenmiştir. Toplam puan açısından değerlendirildiğinde kız öğrencilerin daha yüksek öz-yeterliğe sahip oldukları görülmektedir. Arslan (2018a, 2018b), Koç ve Arslan (2017) tarafından farklı öğrenim kademelerinde yapılan çalışmalarda cinsiyet değişkeninin öğrencilerin öz-yeterlikleri üzerinde belirleyici farklılık oluşturduğu tespit edilmiştir. Ancak alan yazında farklı sonuçlar elde edilen çalışmalar da yer almaktadır. Yenice (2012) tarafından yapılan araştırma sonuçlarında cinsiyet değişkeni açısından öğrencilerin öz-yeterlik algılarında anlamlı farklılık bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Taşkın ve Hacıömeroğlu (2010), Akkuzu ve Akçay (2012) İkiz ve Yörük (2013) tarafından yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmış ve anlamlı farklılık görülmemiştir.

SHMYO öğrencilerinin konuşma kaygılarının öğretim türü değişkenine göre ölçeğin toplam puanında, konuşma odaklı ve çevre odaklı kaygı alt boyutlarında anlamlı olarak farklılaştığı konuşma

psikolojisi alt boyutunda ise farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Öğrencilerin öz-yeterlik algılarının ise ölçeğin toplamında ve alt boyutlarında anlamlı farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir.

SHMYO’da öğrenim gören öğrencilerin ekonomik durum değişkeni açısından konuşma kaygısı ölçeğinin toplam ve alt boyutlarında anlamlı farklılık gösterdiği; genel öz-yeterlikleri ise ölçeğin toplam ve yılmama alt boyutunda anlamlı farklılık gösterirken, başlama ve ısrar alt boyutlarında anlamlı farklılık göstermediği saptanmıştır. Anlamlı farklılığın hangi gruptan olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan LSD testi sonucuna göre; konuşma kaygısı ölçeğinin toplam puanında “İyi-Orta” ve “İyi ve Düşük” arasında iyi lehine; konuşma odaklı kaygı alt boyutunda “İyi-Orta” arasında iyi lehine; çevre odaklı kaygı alt boyutunda “Çok iyi-Orta”, “Çok iyi-Düşük”, “İyi-Orta” ve “İyi-Düşük” arasında ekonomik durumu daha iyi olan gruplar lehine; konuşma psikolojisi alt boyutunda “Çok iyi-Düşük”, “İyi-Düşük” ve “Düşük-Orta” arasında yine ekonomik durumu iyi olan gruplar lehine olduğu belirlenmiştir. Tüm gruplar arasında farklılığın olduğu ekonomik durumu arttıkça konuşma kaygısının azaldığı görülmüştür. Suroğlu Sofu’nun (2012) elde ettiği bulgularda ekonomik durumu iyi olan öğrencilerin düşük olan öğrencilere oranla daha yüksek konuşma kaygısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Yıldırım’ın (2015) yaptığı araştırmada da ekonomik durumun konuşma kaygısı üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Gedik (2015) tarafından yapılan çalışmada ekonomik durumun öğrencilerin konuşma kaygıları üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Genel öz-yeterlik algılarına ilişkin puan ortalamalarının ise ölçeğin toplam puanında “Çok iyi-Düşük”, “İyi-Düşük” arasında çok iyi ve iyi lehine; “Çok iyi-Orta”, “Çok iyi-Düşük”, “İyi-Orta” ve “İyi-Düşük” arasında ekonomik durumu daha iyi olan gruplar lehine anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Ölçek alt boyutları ve toplam puanlara bakıldığında en yüksek öz-yeterlik puanına ekonomik durumu çok iyi olan grubun, en düşük öz-yeterlik puanına ise ekonomik durumu düşük olan grubun sahip olduğu görülmektedir. Öğrencilerin öz-yeterlik algılarının ekonomik durumu yükseldikçe arttığı ve azaldıkça düştüğü belirlenmiştir. İkiz ve Yörük’ün (2013) üniversite düzeyinde yaptığı araştırmadan elde edilen bulgulara göre ailenin ekonomik durumunun öğrencilerin öz-yeterlik algıları üzerinde anlamlı farklılık oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin ikamet yeri değişkenine göre konuşma kaygılarına ilişkin puan ortalamaları ölçeğin toplamında ve alt boyutlarında anlamlı farklılık gösterirken genel öz-yeterlik algılarına ilişkin puanlarının anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Öğrencilerin konuşma kaygılarının toplam puanda, konuşmacı odaklı kaygı ve çevre odaklı kaygı alt boyutlarında “Köy-Şehir” ve “Şehir-Büyükşehir” arasında şehir lehine; konuşma psikolojisi alt boyutunda ise “Şehir-Büyükşehir” arasında şehir lehine anlamlı farklılık oluşturduğu saptanmıştır. Toplam puan açısından değerlendirildiğinde konuşma kaygısı en düşük olan öğrencilerin şehirde, en yüksek olan öğrencilerin ise büyükşehirde ikamet ettikleri; genel öz-yeterlik algılarında ise en yüksek puan ortalamasına ilçede yaşayan öğrencilerin en düşük öz-yeterlik algısına ise köyde yaşayan öğrencilerin sahip oldukları tespit edilmiştir. Kavruk ve Deniz (2015) tarafından yapılan çalışmada da bu çalışmayla uyumlu olarak ikamet edilen yer değişkenine göre öğrencilerin konuşma kaygılarında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır. Sallabaş’ın (2012) çalışmasında da ikamet yerinin anlamlı farklılık oluşturduğu görülmüştür. İkiz ve Yörük (2013) tarafından yapılan çalışmadan elde edilen bulgular incelendiğinde öğrencilerin ikamet ettikleri yer değişkeni açısından öz-yeterlik algılarına ilişkin puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Sezer, İşgör, Özpolat ve Sezer’in (2006) çalışmasında da benzer sonuçlara

ulaşmıştır. Öğrencilerin ikamet ettikleri yerin sosyal olanakları ve bireyi geliştirme için sunduğu avantajlar açısından oldukça büyük bir önemi bulunmaktadır.

SHMYO öğrencilerinin konuşma kaygı düzeylerinin branş değişkenine göre ölçeğin toplamında ve tüm alt boyutlarında anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir. Farklılığın belirlenmesi amacıyla yapılan LSD analizine göre toplam puanda ve çevre odaklı kaygı alt boyutunda “Ağız Dış Sağlık-Yaşlı Bakımı”, “Ameliyathane-Yaşlı Bakımı”, “Çocuk Gelişimi-Yaşlı Bakımı”, “Dış Protez-Yaşlı Bakımı”, “Odyometri-Yaşlı Bakımı” arasında yaşlı bakımı lehine, “Odyometri-Tıbbi Laboratuvar” arasında odyometri aleyhine; konuşmacı odaklı kaygı alt boyutunda “Ameliyathane-Yaşlı Bakımı”, “Çocuk Gelişimi-Yaşlı Bakımı”, “Dış Protez-Yaşlı Bakımı”, “Odyometri-Yaşlı Bakımı” arasında yaşlı bakımı lehine; konuşma psikolojisi alt boyutunda “Ağız Dış Sağlık-Yaşlı Bakımı”, “Ameliyathane-Yaşlı Bakımı”, “Çocuk Gelişimi-Yaşlı Bakımı”, “Dış Protez-Yaşlı Bakımı”, “Odyometri-Yaşlı Bakımı” arasında yaşlı bakımı lehine, “Odyometri-Ameliyathane” “Odyometri-Eczane Hizmetleri” “Odyometri-Tıbbi Görüntüleme” “Odyometri-Tıbbi Laboratuvar” arasında odyometri aleyhine anlamlı farklılık belirlenmiştir. Toplam puan açısından değerlendirildiğinde; konuşma kaygısı en yüksek olan grubun odyometri en düşük olan grubun ise yaşlı bakımı olduğu görülmektedir. Özkan ve Kınay (2015) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmadan elde edilen bulgulara göre öğrencilerin konuşma kaygıları bu çalışmayla uyumlu olarak branş değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılık göstermektedir. Katrancı ve Kuşdemir’in (2015) üniversite öğrencilerine yönelik yaptığı çalışma sonuçları incelendiğinde öğrencilerin eğitim aldıkları branşa göre konuşma kaygı düzeylerinde farklılık olduğu belirlenmiştir. Alanyazında konuşma kaygısı üzerinde branşın anlamlı derecede etkisinin belirlenemediği çalışmalar da yer almaktadır. Sevim (2014), Suroğlu Sofu (2012), Temiz (2015) tarafından yapılan çalışmalarda ise öğrenim görülen branşın öğrencilerin konuşma kaygıları üzerinde belirleyici derecede anlamlı farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

SHMYO’da öğrenim görmekte olan öğrencilerin genel öz-yeterlik algılarının ölçeğin toplamında ve yılmama alt boyutunda anlamlı farklılık göstermediği başlama ve konuşma psikolojisi alt boyutlarında anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Anlamlı farklılığın görüldüğü grupların belirlenmesi için yapılan LSD testi sonucuna göre “Odyometri-Yaşlı Bakımı”, “Eczane Hizmetleri-Yaşlı Bakımı” arasında yaşlı bakımı lehine; ısrar alt boyutunda “Çocuk Gelişimi-Yaşlı Bakımı”, Tıbbi Laboratuvar-Yaşlı Bakımı” arasında yaşlı bakımı aleyhine, “Çocuk Gelişimi-Tıbbi Görüntüleme”, Tıbbi Laboratuvar-Tıbbi Görüntüleme” arasında tıbbi görüntüleme aleyhine anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Toplam puan açısından bakıldığında en yüksek öz-yeterlik puan ortalamasına tıbbi laboratuvar bölümünde öğrenim gören öğrencilerin en düşük öz-yeterlik algısına ise tıbbi görüntüleme bölümünde öğrenim gören öğrencilerin sahip oldukları görülmektedir. Gençtürk ve Memiş’in (2010) yaptıkları çalışma sonuçlarında bu çalışmayla paralel olarak öğrencilerin öz-yeterlik algıları üzerinde branş değişkeninin anlamlı farklılık oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Saracaloğlu ve Yenice (2009) tarafından yapılan araştırma sonuçlarında da öğrencilerin öz-yeterlik algılarına ilişkin puan ortalamalarında branş değişkeni açısından anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Öğrencilerin konuşma kaygısı ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ile öz-yeterlik ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları arasında negatif yönde orta düzeyde bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Konuşma kaygısı ölçeğinin konuşma odaklı kaygı alt boyutunun genel öz-yeterlik ölçeğinin başlama yılmama ve ısrar alt boyutları ile orta düzeyde, toplam puanı ile yüksek düzeyde negatif yönde bir

ilişkisinin olduğu; çevre odaklı kaygı alt boyutunun genel öz-yeterlik ölçeğinin başlama, yılmama alt boyutları ve toplam puanı ile orta düzeyde, ısrar alt boyutu ile düşük düzeyde negatif yönde bir ilişkisinin olduğu; konuşma psikolojisi alt boyutunun genel öz-yeterlik ölçeğinin başlama ve yılmama alt boyutları ile yüksek düzeyde, toplam puanı ile orta düzeyde, ısrar alt boyutu ile düşük düzeyde negatif yönde bir ilişkisinin olduğu; konuşma kaygısı ölçeğinin toplam puanında ise genel öz-yeterlik ölçeğinin yılmama, ısrar alt boyutları ve toplam puanı ile orta düzeyde, başlama alt boyutu ile yüksek düzeyde negatif yönde bir ilişkisinin olduğu belirlenmiştir. Konuşma kaygısı ölçeği ile genel öz-yeterlik ölçeğinden elde edilen puanlar arasında negatif yönde ve toplam puanlar açısından orta düzeyde bir ilişkinin belirlenmiş olması öğrencilerin öz-yeterlik düzeyleri yükseldikçe sosyal kaygı düzeylerinin azaldığı şeklinde yorumlanabilir. Arslan (2018a) tarafından ortaokul düzeyindeki öğrenciler üzerinde yapılan çalışma bulgularına göre öğrencilerin konuşma kaygıları ve öz-yeterlik algıları arasında bu çalışmayla uyumlu olarak orta düzeyde negatif yönde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Koç ve Arslan'ın (2017) yaptıkları araştırma sonuçlarında öğrencilerin öz-yeterlik algıları ile okuma stratejileri biliş üstü farkındalıkları arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Bu doğrultuda öz-yeterliğin olumsuz etkenlerle ilişkisine bakıldığında ağırlıklı olarak negatif, olumlu etkenlerle ilişkisine bakıldığında pozitif yönde bir ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bireyin öz-yeterlik algısı yükseldikçe olumsuz duygu ve durumlarla baş edebilmesinin de kolaylaşacağı şeklinde değerlendirme yapılabilir. Ayrıca öz-yeterliğin yüksek olması diğer olumlu duygu ve durumları da olumlu anlamda desteklemektedir.

Bireyin çevresiyle kurduğu iletişimin daha çok konuşma ağırlıklı olduğu ve konuşmaya yönelik yaşadığı olumsuz durumların da hem ilişkilerini hem iletişimini hem de iş yaşantısını olumsuz etkilediği belirtilmektedir. Konuşma kaygısı her düzeyde ve yaşta görülebilen olumsuz bir durumdur. Bu kaygıyı yaşayan öğrencilerin bu sorunlarının çözümü için her kademedeki eğitim kurumunda topluluk önünde konuşma kaygısını azaltabilmeleri için deneyim yaşamaları sağlanmalıdır. Bireyin sosyal ortamlarda çevreyle iletişim kurması (Gedik, 2015) grup çalışmaları yapması vb. tedbirler alınmalıdır. Konuşma kaygısı yaşaya bireylerin topluluk önünde konuşma yapmadan önce konuşacakları konu ve ortam ile ilgili bilgi sahibi olmaları ve bu yönde gerekli hazırlıkları yapmalarının yaşadıkları kaygı düzeyinin azaltılması yönünde etkili olacağı ifade edilmektedir (Özdemir, 2018). Öğrencilerin konuşmaya yönelik kaygı düzeylerinin azaltılması ve kontrol altına alınması, akademik başarısı için oldukça önemlidir. Öğrencilere öncelikle küçük topluluklar önünde konuşma yaptırmanın ve küçük gruplarda görev vermenin de önemli olduğu belirtilmektedir (Özkan & Kınay, 2015). Öğretmenlerin bu konuda öğrencilere yardımcı olması ve başarabilecekleri yani kendilerini aşırı kaygılı hissetmeyecekleri ortamda onlara görev vermelerinin onlarda başarılı olma duygusunu yaşamalarını sağlayacağı düşünülmektedir. Başarı duygusunu yaşayan öğrenci bir sonraki adımda daha az tedirgin olacaktır.

Bireylerde öz-yeterlik algısının yüksek düzeyde olmasının gösterecekleri performans üzerinde olumlu etkileri yapılan pek çok çalışma ile desteklenmektedir (Akkuzu & Akçay, 2012; Arslan, 2018a, 2018b; Koç ve Arslan, 2017). Bu doğrultuda öğrencilerin öz-yeterlik algılarını destekleyeceği farklı etkinliklerin okullarda öğretmenlerince yaptırılması gerekmektedir. Öğrencinin kendi yapabileceklerinin farkına varması sağlanmalıdır. Bu anlamda öncelikle basit görevler vererek kademe kademe başarıma duygusunu yaşaması ve kendine inanmasının sağlanması gerekmektedir. Bilişüstü becerilerin farklı kaygı durumları ile ilişkisini araştıran çalışmalar yapılabilir. Konuşma kaygısı ilişkisini

belirlemek amacıyla farklı eğitim kademelerinde, farklı değişkenlerle de araştırmaların yapılmasının ilgili alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akgün, Ö. E. (2008). Bilgisayar öz-yeterlik algısı. D. Deryakulu (Ed.). *Bilişim teknolojileri eğitiminde sosyo-psikolojik değişkenler* içinde (ss. 1-32). Ankara: Maya Akademi.
- Akgün, F. (2013). Preservice teachers' web pedagogical content knowledge and relationship between teachers' perceptions of self-efficacy. *Trakya University Journal of Education*, 3(1), 48-58.
- Akkuzu, N., & Akçay, H. (2012). Kimya öğretmen adaylarının öz yeterlik inançlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi (Dokuz Eylül Üniversitesi örneği). *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12, 2195-2216.
- Altıntaş, E., & Kaya, H. (2012). Fen bilgisi öğretmen adaylarının drama yöntemiyle fen ve teknoloji dersinin işlenmesine yönelik öz-yeterlik ve tutumları. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Fen Bilimleri Dergisi*, 28(4), 287-295.
- Arastaman, G. (2013). Eğitim ve fen edebiyat fakültesi öğrencilerinin öz-yeterlik inançları ve öğretmenlik mesleğine karşı tutumlarının incelenmesi. *Abi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 205-207.
- Arslan, A. (2012). İlköğretim öğrencilerinin öz yeterlik inancı kaynaklarının öğrenme ve performansla ilgili öz yeterlik inancını yordama gücü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 1907-1920.
- Arslan, A. (2017a). Ortaokul öğrencilerinin okuma kaygıları ve akademik özyeterlik inançlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 30-44.
- Arslan, A. (2017b). Ortaokul öğrencilerinin dinleme kaygıları ve akademik özyeterlik inançlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International e-Journal of Educational Studies (IEJES)*, 1(1), 12-31.
- Arslan, A. (2018a). Ortaokul öğrencilerinin konuşma kaygıları ve akademik öz-yeterlik inançlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International e-Journal of Educational Studies (IEJES)*, 2(1), 26-43. DOI: [10.31458/iejes.399014](https://doi.org/10.31458/iejes.399014)
- Arslan, A. (2018b). Ortaokul öğrencilerinin yazma kaygıları ve akademik özyeterlik inançlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 1286-1312.
- Aydın, S. (2014). Öğretmen adaylarının başarı amaç yönelimleri ve akademik öz-yeterliklerinin yapısal eşitlik modeliyle incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 9(2), 221-230.
- Baki, Y., & Kahveci, G. (2017). Türkçe öğretmeni adaylarının konuşma kaygılarının etkili konuşma becerileri üzerindeki etkisi: bir yapısal eşitlik modellemesi. *Electronic Turkish Studies*, 12(4), 47-70.
- Baki, Y., & Karakuş, N. (2014). A research on speech of prospective Turkish teacher. *The Anthropologist*, 21, 271-276.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84, 191-215.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ, US: Prentice-Hall, Inc.
- Bandura, A. (1994). Self-efficacy. V. S. Ramachandran (Ed.). In *Encyclopedia of human behavior* (Vol. 4, pp. 71-81). New York: Academic Press

- Bandura, A. (1995). *Self-efficacy in changing societies*. Cambridge University Press.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Berk, R. R. (2014). *Altı, yedi ve sekizinci sınıf öğrencilerinin yazma kaygı ve eğilimlerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Boylu, E. & Çangal, Ö. (2015). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Bosna-Hersekli öğrencilerin konuşma kaygılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4(1), 349-368.
- Burkovik, Y. (2009). *Kaygılanacak ne var*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Demir, T. & Melanlıoğlu, D. (2014). Speaking anxiety scale for secondary school education students: validity and reliability study. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 47(1), 103-124.
- Demirel, Ö. (1999). *Türkçe öğretimi*. Ankara. Pegem Akademi Yayınları.
- Demirel, Ö. (2010). *Eğitim sözlüğü*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Gedik, M. (2015). Sürt örnekleminde ortaöğretim öğrencilerinin konuşma kaygılarının incelenmesi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13, 77-93.
- Gülmez, T. (2015). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının internet öz-yeterlik düzeyleri ile bilgi okuryazarlık öz-yeterlikleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Gençtürk, A., & Memiş, A. (2010). İlköğretim okulu öğretmenlerinin öz-yeterlik algıları ve iş doyumlarının demografik faktörler açısından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 9(3), 1037-1054.
- Güneş F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Henson, R. K. (2001). Teacher self-efficacy: substantive implications and measurement dilemmas. *Annual Meeting of the Educational Research Exchange*, 24. <https://doi.org/10.1007/s13398-014-0173-7>.
- İkiz, F. E., & Yörük, C. (2013). Öğretmen adaylarının öz-yeterlik düzeyleri ile aile işlevlerinin incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 228-248.
- Kardaş, M. N. (2015). İkinci dili Türkçe olan çok dilli Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe konuşma kaygıları ve bu kaygılarının bazı değişkenlerle ilişkisi. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10, 541-556.
- Katranç, M., & Kuşdemir, Y. (2015). Öğretmen adaylarının konuşma kaygılarının incelenmesi: sözlü anlatım dersine yönelik bir uygulama. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 415-445.
- Kavruk, H., & Deniz, E. (2015). Ortaokul öğrencilerinin konuşma kaygıları (Samsun ili örneği). *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 3(15), 63.
- Koç, C., & Arslan, A. (2015). Ortaokul öğrencilerinin başarı yönelimlerinin ve okuma stratejileri bilişüstü farkındalıklarının incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi= Pegem Journal of Education and Instruction*, 5(5), 485. DOI: 1.14527/pegegog.2015.027
- Kurudayıoğlu, M. (2003). Konuşma eğitimi ve konuşma becerisini geliştirmeye yönelik etkinlikler. *Türklük Bilimi Araştırmaları Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı*, 13, 267-309.
- Maden, S., Dincel, Ö., & Maden, A. (2015). Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin yazma kaygıları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4 (2), 748-769.
- Morgan, C. T. (1998). *Psikolojiye giriş*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.

- Özbay, M. (2009). *Anlama teknikleri II dinleme eğitimi*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özdal, F. & Aral, N. (2005). Baba yoksunu olan ve anne-babası ile yaşayan çocukların kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 255-267.
- Özdemir, E. (2000). *Güzel ve etkili konuşma sanatı* (6. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Özdemir, E. (2013). *Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin konuşma kaygılarının kaynakları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir, S. (2018). Türkçe öğretmeni adaylarının konuşma kaygısını gidermede hazırlıklı konuşmaların rolü. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 361-374.
- Özkan, E., & Kınay, İ. (2015). Öğretmen adaylarının konuşma kaygılarının incelenmesi (Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi örneği). *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4(3), 1290-1301.
- Pajares, F. (2002). *Overview of social cognitive theory and of self-efficacy*. 04 Şubat 2019 tarihinde <http://www.emory.edu/education/mfp/eff.html> adresinden alınmıştır.
- Recepoglu, S. (2017). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının mesleki öz-yeterlik algıları ile öğretmenlik mesleğine yönelik motivasyonları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Rector, N. A., Bourdeau, D., Kitchen, K., & Joseph-Massiah, L. (2008). *Anxiety disorders: an information guide*. Canada: Centre for Addiction and Mental Health.
- Sallabaş, M. E. (2012). Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin konuşma kaygılarının değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 7(3), 2199-2218. DOI: 10.7827/TurkishStudies.3481
- Saracaloğlu, A. S., & Yenice, N. (2009). Investigating the self-efficacy beliefs of science and elementary teachers with respect to some variables. *Journal of Theory & Practice in Education (JTPE)*, 5(2), 244-260.
- Scovel, T. (1991). The effect of affect on foreign language learning: A review of the anxiety research. E. K. Horwitz and D. J. Young, (EDS.). In *language anxiety: from theory and research to classroom implications*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
- Sevim, O. (2012). Öğretmen adaylarına yönelik konuşma kaygısı ölçeği. *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(2), 927-937.
- Sevim, O. (2014). Yabancı uyruklu öğrencilerin Türkçe konuşma kaygılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 60(60), 389-402.
- Sevim, O., & Gedik, M. (2014) Ortaöğretim öğrencilerinin konuşma kaygılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, 52, 379-393.
- Sezer, F., İşgör, S. Y., Özpolat, A. R., & Sezer, M. (2006). Lise öğrencilerinin öz-yeterlik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 13, 129-137.
- Sherer, M., Maddux, J. E., Mercandante, B., Prentice-Dunn, S., Jacobs, B., & Rogers, R. W. (1982). The self-efficacy scale: Construction and validation. *Psychological reports*, 51(2), 663-671.
- Sönmez, V., & Alacapınar, F. G. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (1. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Suroğlu Sofu, M. (2012). *Öğretmen adaylarının konuşma kaygıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Taş, Y. (2006). *Kaygı nedir?* Bilkent Üniversitesi Öğrenci Gelişim ve Danışma Merkezi. 04 Şubat 2019 tarihinde http://www.pdgm.bilkent.edu.tr/sinav_kaygisi.html adresinden alınmıştır.

- Taşkın, Ş. H., & Hacıömeroğlu, G. (2010). Öğretmen özyeterlik inanç ölçeğinin Türkçeye uyarlanması ve sınıf öğretmeni adaylarının özyeterlik inançları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 62-75.
- Temiz, E. (2015). Pedagogik formasyon alan öğretmen adaylarının konuşma kaygıları. *Journal of Turkish Studies*, 10(3), 985-985
- Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.
- Uçar, F. (2004). Streste zihnin rolü ve strese bağlı zihinsel/ruhsal hastalıklar. *Türk Psikoloji Bülteni*, 10 (34-35), 85-102.
- Viau, R. (2015). *Okulda motivasyon. Okulda güdülenme ve güdülenmeyi öğrenme*. (Çev. Y. Budak). Ankara. Anı yayıncılık.
- Vural, B. (2004). *Toplum önünde etkili ve başarılı konuşma*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Woolfolk, A. E., & Hoy, W. K. (1990). Prospective teachers' sense of efficacy and beliefs about control. *Journal of educational Psychology*, 82(1), 81-91.
- Yaman, H., & Suroğlu Sofu, M. (2013). Öğretmen adaylarına yönelik konuşma kaygısı ölçeğinin geliştirilmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 17(3), 41-51.
- Yenice, N. (2012). Öğretmen adaylarının öz-yeterlik düzeyleri ile problem çözme becerilerinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 39(39), 36-58.
- Yıldırım, G. (2015). *Ortaokul öğrencilerinin konuşma kaygıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Yıldırım, F., & İlhan, İ. Ö. (2010). Genel öz yeterlilik ölçeği Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(4), 301-308.
- Zimmerman, B. J. (1995). Self-efficacy and educational development. Bandura, A. (Ed.). (1995). *Self-efficacy in changing societies*, Cambridge university press 202-231.

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN: 2636-8641

Cilt/VOLUME 2 Sayı/ISSUE 4 Yıl/YEAR: 2019

Gönderim: 15-05-2019 – Kabul: 02-12-2019

A Research on the Translations of Talat
Sait Halman's Yunus Emre Poems

Talât Sait Halman'ın Yunus
Emre Şiirlerinin İngilizce
Çevirileri Üzerine Bir İnceleme

Rabia AKSOY ARIKAN¹
Nezir TEMUR²

Abstract

In this research, it is examined how much the translation work called us Yunus Emre Selected Poems made by Talât Sait Halman reflects Yunus's understanding in the target language and the translation strategies applied in the work. The main purpose of the reserach is to find the answer to the question of Yunus Emre's idea and understanding in the translation of Talât Sait Halman. In addition, it is aimed to reconsider Yunus, which expresses the most needed human understandings centuries ago in today's world with his poems, to examine the extent to which the tasawwuf understanding translated into the target language is expressed and to create a unique tasawwuf terminology.

KeyWords: *Translation Criticism, Translation and Culture, Tasawwuf, Yunus Emre, Research*

Öz

Bu çalışmada Talât Sait Halman tarafından yapılan “Yunus Emre Selected Poems” adlı çeviri eserin hedef dilde Yunus’un anlayışını ne kadar yansıttığı ve eserde uygulanan çeviri stratejilerinin neler olduğu incelenmiştir. Çalışmanın asıl amacı ise Talât Sait Halman’ın çevirisinde Yunus Emre’nin fikri ve anlayışı, hedef dilde karşılığını bulabilirdi mi sorusunun cevabını bulmaktır. Ayrıca günümüz dünyasında en çok ihtiyaç duyulan insani anlayışları yüzyıllar önce ifade eden Yunus’u şiirleri ile tekrar ele almak, hedef dile çevrilen tasavvufî anlayışın ne ölçüde dile getirildiğini incelemek ve özgün bir tasavvuf terminolojisi oluşturmak amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Çeviri Eleştirisi, Çeviri ve Kültür, Tasavvuf, Yunus Emre, İnceleme*

¹ Rabia Aksoy Arıkan, Öğretim Görevlisi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Yabancı Diller Bölümü, rarikan18@gmail.com, Orcid: 0000-0002-9074-7428

² Temur Nezir, Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, ntemur@gazi.edu.tr, Orcid: 0000-0002-8052-1927

Giriş

Talât Sait Halman, Princeton ve New York Üniversitelerinde Türk Dili ve Edebiyatı Profesörlüğü yapmış, Amerikan sanat ve edebiyat dergilerinde günümüz Türk şairleri üzerine tanıtımlar ve değerlendirmelerde bulunmuştur. Türkiye'nin ilk kültür Bakanı olup özellikle yaptığı kültür çevirileri ile tanınmış bir kültür ve edebiyat bilimcidir. Yunus Emre, Mevlana, Kanuni Sultan Süleyman, Fazıl Hüsni Dağlarca, Orhan Veli Kanık, Melih Cevdet Anday, İlhan Berk, Kemal Özer ve Sait Faik Abasıyanık'tan İngilizceye çevirdiği şiir ve hikâye kitapları ABD'de yayımlanmış, Shakespeare, Faulkner, Langston Huges ve Wallace Stevens'tan da Türkçeye çeviriler yapmıştır. Uluslararası Şiir Komitesi ve Amerikan Şiir Akademisi üyesidir. Halman bu kimliğiyle bizim kültürel metinlerimizi Batı'ya; Batı'nın bilinen kültürel metinlerini ise bize taşıyarak kültürlerarası iletişim ve etkileşime kültürel metinleri araç kılarak önemli katkılar sağlamıştır. Çalışmada Yunus Emre Divanı'ndan bu anlayış çerçevesinde seçilerek İngilizceye çevirilen bazı şiirler farklı bakış açılarıyla incelenerek değerlendirmelerde bulunulacaktır.

1. Çeviri ve Kültür

Edward Said'in "*Oryantalizm*" (Şarkiyatçılık) adlı eseri, kültüre yeni bakışın gelişmesinde temel bir rol oynar. Said'in oryantalizmi, sömürgecilğin metinsel ve söylemsel üretimi alanında yüzyıllardır Doğu ve Batı üzerine sürdürülen zıtlıkları, metinlerin işlevleriyle ortaya çıkarır. Bu yaklaşım Batı'yı başkasının gözünden yapılanmaya götüren bir bakış açısidir ve sonuçları oldukça önemlidir. Çünkü gelenekler ve kültürler bir tür yapılar olarak sömürgeci kültür hareketinin bulunduğu yerlerde ve bu sömürgeci etkileşimin ekonomik ve politik bağlamında ele alınmaktadır. Böylece kültür kökeniyle ilgili iddianın varlığını sürdüremeyeceği açıktır. Kültür, jeopolitik ve etnik kodların sınırlarını aşarak gelişir; kültür, bir toplumun üyeleri tarafından yaratılır ve zaman içerisinde coğrafi, etnik, dilsel, siyasal, dinsel, ulusal sınırları aşar. Kültür, her zaman jeopolitik ve ulusal sınırların ardında devamlı şekilde yeniden oluşturulan bir sistemde ve nesilden nesile devamlı bir aktarım olayıdır. (Arı, 2016, s.36)

Homi Bhabha'nın yaklaşımında ise kültür; göç aracılığıyla karşılaşma durağı olan, sürekli olarak uyumsuzluğun, kırılmaların ve farklılıkların ortaya çıktığı bir ana düşünce formudur. Bhabha bu düşünceler sonucunda göç kültürleri için tanım olarak kullanılan "hibrit" (kültürlerin karışımı) özelliklerini ifade ederken tüm kültürlerin esasında hibrit olduğunu şu açıklamasıyla dile getirir: *Eğer kültürel çeviri eylemi orijinal kültürün esasını reddediyorsa, o zaman tüm kültürlerin formlarının hibritleşme sürecine girdiğini görebiliriz.* Etnik veya diğer pozisyonları saptamak yerine, kültürlerin kesişme noktasında bireysel farklılıkları oluşturan, farklı etnik, sınıf ve cinsiyete özgü kimliklerin veya belirlenimlerin farklılığını ve sınırlarının aşılması düşüncesini açığa çıkarır. Kültür artık, geleneklerin ve kimliklerin kendi devamına devam eden, onu sağlayan bir etki değil, anlamlandırma süreçlerinin birlikte akışı aracılığıyla tanımlanan, daha çok sembollerin ve anlamların derinliği arasında bir etkidir. Metinlerle ilgili yüzeysel, genel bir yorum ya da karşılaştırma yaparak onların kültürel özelliklerini, sembolik değerlerini anlamak oldukça zordur. Bir metnin derin ve anlamsal bir çözümlemesi için, metnin derinlerinde yatan kültürel semboller araştırılarak ortaya çıkarılması ve eleştirilmesi gerekmektedir. (Arı, 2016, s.21)

Son yıllardaki kültür ve çeviri arasındaki ilişkiye değinen Bachmann-Medick, kültürlerin birbirleriyle örtüşükleri alanı tanımlayarak, kültürün özellikle çeviri olduğunu ifade eder. Kùltürler içinde kesişme, örtüşmenin gerçekleştiği, çevirinin de içine nüfuz ettiği ve kendisi aracılığıyla kendine yer bulduğu, farklı bir söylemle çevirinin gerçekleştiği yerdir. Kùltürlerin kesişme noktaları çeviri alanıdır. Kùltürün bütün sahası bir anlamda çevirinin sahasıdır, çünkü kùltürler birbirleriyle tüm alanlarda etkileşirler. Bachmann-Medick'in kùltür kuramı, Luhmann'ın sistem kuramına uygun bir kuramsal bakıştır. Luhmann'ın sosyal sistem kuramında bir kùltürün alt sistemleri, kùltürel etkileşim olarak diğer kùltürlerin alt sistemleriyle devamlı etkileşim hâlinindedirler. Kùltürlerarası her bir etkileşim çeviri aracılığıyla gerçekleştiği için, çevirinin tüm alt alanlarla kaçınılmaz bir ilişkisi söz konusudur. Bu şekilde, çeviri üzerinden kùltürler, devamlı olarak etkileşim ve değişim hareketi içinde yaşarlar. Çevirinin sahası, tüm kùltürün sahasıdır ve bu anlamda Bhabha'nın görüşüne uygun olarak, kùltürün her alanı ve dolayısıyla özellikle de kendisi çeviridir. (Arı, 2016, s.29)

Çevirmenler tarafsız olmaya çalıştıklarında dahi kullanılan dil tarafsız değildir. Çevirmenler ister yerelleştirme ister yabancılaştırma stratejisini kullansınlar, başka bir dile aktardıkları metni ister doğru ister yanlış anlasınlar, çeviri faaliyeti zorunlu olarak hem bağlamdan koparma hem de yeniden bağlamsallaştırma gerektirir. Çeviride daima bir şeyler kaybolur. Fakat kaybolan şeyin yakından incelenmesi kùltürler arasındaki farkları tespit etmenin en etkili yollarından biridir. Bu nedenle çeviri incelemesi kùltür tarihi uygulamalarının merkezindedir veya öyle olmak zorundadır. (Smith,2001, s.39)

Nitekim çeviri ve kùltür birbirini tamamlayan bir olgudur. Çeviri eserin yapıldığı kùltürden bağımsız bir anlayış düşünülemez; dil yaşayan bir dünyanın dışı vurumudur. Ruhsuz, bağımsız bir çeviri ise deneysel bir veriden başka bir şey değildir. Çeviri içinde yaşadığı kùltürle beslenir, hayat bulur. Bu şekilde sürekli gelişir, yenilenir, ilerler ve olgunluğa erişir. İnsanların farklılıkları, kùltürlerin etkileşimi ve kaynaşmasıyla harmanlanır, doruk noktasına ulaşır. Kùltür, toplumların maddi dünyasının manevi dünyalarıyla bir araya gelmesidir. Dolayısıyla ne kùltürsüz bir çeviri ne de çevirisiz bir kùltür düşünülebilir.

2. Çeviri Eleştirisi

Bir çeviri ürünü tüm yönleriyle ele alarak incelemek ve değerlendirmektir. Genel anlamda tanımı ise bir sanat eserini her yönüyle irdelemek, açıklamak, doğru anlaşılmasını sağlamak ve değerlendirmek üzere belirlenen yazı türüdür. (Yalçın, 2015, s.81)

Çeviri eleştirisinde amaç, eserlerin olumlu ve olumsuz yanlarını, yazarın dilsel, sanatsal ve zihinsel özelliklerini ve bunların dış dünya ile ilişkilerini betimleyici bir yöntemle değerlendirmektir. Günümüzde ise ulaşılmak istenen çevirinin, hem eserin hem de sürecin, dizgesel-betimleyici bir incelemesini yapmak ve bunu yaparken nesnel yargılardan yararlanmaktır. Belirli bir dil ve kùltürde ya da edebî veya akademik bir çevre içinde çeviri eleştirisine olan yaklaşım, aynı zamanda çeviriye nasıl yaklaşıldığının, çeviri ortamının bir yansıması olabilir. Örneğin bazı ortamlarda eleştiri edebiyatçılar ve dilbilimciler tarafından yapılırken, bazı ortamlarda çevirmenler birbirlerini öznel yargılarla değerlendirebilirler. (Aksoy, 2002, s.165) Çeviri eleştirisi, çeviri eğitiminin amaçladığı gibi, bitmiş bir ürün olarak, çevirmenlerin yaptığı işleri değerlendirmek ve aynı şekilde çeviri yetisini

geliştirecek ölçütler geliştirmek için neler yapılabileceği sorusunun cevabını bulmaya çalışır. (Tosun, 2013, s.166)

Sonuç olarak çalışmalarda hedeflenen yanlış çözümlenmesi ve hata arayışı değil, kaynak eserin korunumu ve yarattığı etkiye göre çevirmeni kendi kültürü, edebî geleneği ve beğenisi çerçevesinde yönlendiren unsurların karşılaştırmalı ve düzenli bir çevirisiyle ortaya çıkarılmasıdır. Gideon Toury'nin de dediği gibi “gerçek eşdeğerliğin” yani “yeterli çevirinin” sağlanıp sağlanmadığını incelemek için kaynak metin ile çeviri metnin karşılaştırmasının en uygun şekilde yapılmasıdır.

3. Şiir Çevirisi

Şiir Çevirisi, diğer edebî türlerin çevirisine göre daha dikkatli olunması gereken karmaşık yapılar ve şiir dilinden oluşmaktadır. Bunların en önemlileri şiirde anlamın içerik olduğu kadar biçimle de oluşturulması ve en az içerik kadar hatta bazen daha da öncelikli olmasıdır. Şiiri diğer edebî türlerden farklı yapan ve bu nedenle çeviri açısından özgün stratejiler geliştirilmesini gerektiren durumlar şunlardır:

- Biçim ve içeriğin birbirinden ayrılmaz oluşu,
- Şiirin son derece yoğun ve “öz” dil kullanımı, yani az sözcükle çok şey aktarılma çabası,
- Kullanılan dilin düz yan anlamlara değil, imgesel ve çağrışımsal anlamlara dayalı olması ve bu nedenle sayısız yoruma olanak sağlaması,
- Şiirin kendine özgü bir ritmi olmasıdır. Bu ritim klasik şiirde ölçü ve uyak ile yaratılırken çağdaş şiirde her metne özgün bir müzikal sesin yakalanması ile mümkün olabilmektedir.

Maddelerle özetlendiği gibi şiir dili çevirisinde şiirin doğası gereği şiire özgü dil, form ve yapılar bulunduğu için farklı ve özenli çeviri çalışması gerekmektedir.

Kaynak metinde şiir olarak yazılan bir metni hedef dile de şiir olarak aktarabilmek için şiiri şiir yapan bütün bu özelliklerin dikkate alınması gerekmektedir. Nitekim ulaşılmak istenen asıl amaç hedef dilde şiir olarak kabul edilecek bir çeviri üretmektir. Bu nedenle diğer türlere göre çok daha fazla uzmanlık ve özel şairlik yeteneği gerektiren bir alan olarak görülmüştür. Şiiri ancak şairlerin çevirebileceği yani şiir çevirisini olması gerektiği gibi yapan çevirmenin esasında bir şair olduğu Türkiye’de de edebiyat çevrelerinde kabul edilen bir görüştür. (Gürçağlar, 2014, s.44-45)

Wills Barnstone, “Şiir Çevirisinde Tercihler” adlı makalesinde, şiir çevirisi için şu yedi ölçütü belirlemiştir:

1. Özgün metne saygı: Çevirmen ne sözcüğü sözcüğüne çevirmeli, ne de haksızlık yapmalı, ilk yazanın hizmetinde kalarak şairin niteliklerine yöneltmelidir. Örneğin uyak, ölçü, sözcüksel ton, dizem gibi sessel özellikler göz önüne alınmalı, uyaklı eski şiirler uyaksız koşuğa çevrilmemeli, uyağın şiire verdiği müziksellik yitirilmemelidir.
2. Sözcüksel ton açısından, örneğin XIX. yüzyıl şiiri, XIX. yüzyıl diline çevrilmemeli, amaç, hedef dilde doğallığı ve okunabilirliği sağlamak olmalıdır.
3. Kaynak şiiri okuma-çözümleme-anlama faaliyeti sorumlu bir danışman aracılığı ile yapılabilir.
4. Öykünme ve açıklamalardan olabildiğince kaçınılmalıdır; bilgisizlik nedeniyle yapılan hatalar kabul edilemez.

5. Şiire şiirselliğini veren notalar hedef dilde bulunmayıp, doğru yorumlanarak yeniden oluşturulmalıdır.
6. Çevrilemez metinler insanı özgürlüğe ve oluşuma teşvik eder. Yeniden oluşturma süreci bilinçli bir şekilde gerçekleşmelidir.
7. Şiir çevirmeni, tüm yeteneklerini, bir başka yaratıcının yapıtını başka bir dilde ortaya çıkarmak için kullanması gerektiğini unutmamalıdır. (Aksoy, 2002, s.135)

Andrew Lefevere'e göre ise ideal şiir çevirisi, sadakat-özgürlük karşıtlığı olmadan, ancak kaynak metne bir bütün olarak bağlı kalma ilkesini dikkate alarak ayrıntıları özgür bir biçimde ele alıp birleştiren bir çeviridir. Diğer yandan, Anton Popoviç'e göre şiirde çevrilebilirlik, kaynak metindeki dil öğelerinin çeviride anlatım açısından olduğu ölçüde yapısal, yazınsal ya da işlevsel ve anlamsal açıdan yerine koyulabilme olanağıdır. Deyiş kaydırması kavramı şiir çevirisinde önem kazanır, çünkü çevirmen, kaynak metnin anlamsal çekiciliğini ve kurallarını, kaynak metni çeviriden ayıran dizgeler arasındaki, iki dil arasındaki ve konuyu sunum biçimleri arasındaki tüm farklılıklara rağmen koruma amacındadır. Dolayısıyla çevirmen özgün bir eser yaratma, bağımsız davranma özgürlüğüne, kaynak metin bağlamında ve onu yaşayan ve okunan bir eser olarak üretmek koşuluyla sahiptir. Böylece çevirmen içinde bulunduğu toplumsal ve kültürel ortamda uygun karşılıklar bulma çabasına girişir. (Aksoy, 2002, s.137)

Çeviri açısından incelendiğinde ise, şiirde yöresel ağızların kullanımı, öykü roman gibi diğer edebî türler için de geçerli olan yöresel ağızların hedef dile nasıl aktarıldığı sorunu ortaya çıkarmaktadır. Şiire kültürel artalana özgü öğelerin büyük bir sıklıkla yansımaları, bu öğelerin hedef dilin kültüründe bulunmaması, hedef dil okuyucusuna yabancı olması ya da bu okurca farklı algılanması nedeniyle önemli bir çeviri sorunu oluşturmaktadır. Tüm edebî türlerin çevirisinde çeşitli zorluklara neden olmaktadır. Şiir çevirisi için çok daha büyük çeviri sorunlarının kaynağı olan kültürel artalan konusunda Gertrude Durusoy, yeni olan boyutun kültür çevresi olduğunu, ancak ozanı anlayabilmek için yaşadığı kültürel ortamı tanımak gerektiğini, şiirde yapılan atıflar, ortaya çıkan kelime oyunları ve çağrışımların ancak bu çerçevede tam algılanabilir ve aktarılabilir olduğunu ifade etmektedir. (Toklu, 2003, s.96)

Kısacası, edebî çeviri türlerinden olan şiir çevirileri farklı bir özen gerektirmektedir. Şiirin kendine özgü özellikleri olan uyak, redif gibi ölçülerin çevirmen tarafından olabildiğince uyarlanması gerekmektedir. Eğer şiir bu şekilde çevrilmez ise özgünlüğünden ayrılır, anlamını kaybeder.

4. Yunus Emre'nin Tasavvuf Anlayışı

Yunus Emre'nin tasavvufî anlayışı incelendiğinde tasavvufun temel şartlarından olan "birlik" dünyasına geçmeyi başarmış ve burada "benlikten geçme" veya "benlik genişlemesi, güçlenmesi" olarak adlandırılabilen durumu çok iyi ifade ettiği görülmektedir. İkilikten birlik evrenine geçip orada *canlar canı* ile birleşen, varlık ve benlik davalarından vazgeçip Allah'ın sevgi gücünün tadına varan Yunus, Mevlâna, Mansur gibi mutasavvıflar için diğer dünyada da nefis peşinde koşmanın, cennet ve cehennem düşüncelerinde olmanın bir anlamı yoktur. Allah'ın kudret denizi içinde bir damla gibi kaybolduktan sonra, Cehennem' den korkmama veya Cennet'i istememe gibi durumların anlayışla

karşılanması gerekir. Yoksa bu büyük velilerin Allah'ın dininden çıkmak, ona karşı gelmek gibi bir amaçları olamayacağı son derece açıktır. Bu dünyada insanların iyi, doğru ve güzel davranmaları için ahiret hayatından Cennet ve Cehennem olarak iki parça yansıtılmaktadır. Yunus, “*sâfilere ver sen onu, bana seni gerek seni*” demektedir. Âşşğın Allah katında bu derece kabulü ve ona sırlar dünyasının açılması, aşkını artırmakta, gizli sırlar açılmakta, bakılan her yerde Hak görülmekte, Hak söylenmektedir. Allah, insanın gözünü bu şekilde açtıktan sonra kişi kendi özünün, benliğinin ve yüceliğinin farkına varmaktadır.

Bende baktım, bende gördüm, benim ile bir olanı
Sûretime can vereni, kimdurur ben bildim ahi.
İsteyüben bulmazam, ol benisem ya ben kanı
Seçemedüm andan ben, bir kezden ol oldum ahi.
Mansûr idüm ben ezelde, anın için geldim bunda
Yak külümü savur göğe, ben “ene'l Hak” oldum ahi.
Nitekim ben beni buldum, bu oldu ki Hakk'ı buldum
Korkum anı buluncadı, korkudan kurtuldum ahi.
Yunus kim öldürür seni, viren alur gine canı
Bu canlara hükm ideni, kim idüğün bildim ahi.
(*Millî Kültür Dergisi, Ocak 1991, s.76*)

Yunus'un tasavvufî anlayışına göre insan gönül sahibidir. Gönül bütün yüceliklerin kendisinde toplandığı yerdir. Gönül “nazargâh-ı ilahî” dir. Allah'ın baktığı, Onun imanının yuvalandığı yerdir. Onun için gönül temiz olmalı, Allah'tan başka şeylerin sevgisini oraya sokmamalıdır. Tasavvuf düşüncesi insanı alabildiğine yüceltmiş, hatta “insan-ı kâmil” (olgun insan) motifıyla onu kâinatın eksenini kabul etmiştir. Gerekli çalışmalarla, yaratılışındaki sivrilikleri yok edip, onların yerine iyi huyları koyarak, her insan olgun bir seviyeye yükselebilir (Demirci, 2017, s. 177).

Yunus Emre gönül Tanrı'nın evi kabul etmekte ve gönül yıkan kişinin her iki dünyada bedbaht olacağını ifade etmektedir: “*Sen sana ne sanursan ayrığa da onu san.*” Mısra'sı, Konfüçyüs'te: “*Sana yapılmasını istemediğini sen de başkasına yapma.*” özdeyişiyle, Hz. Muhammed'in dilinde de: “*Müslüman'ın hayırlısı başkasına yararlı olandır.*” hadisiyle karşılık bulmuştur. Kısacası Yunus'un öngördüğü tasavvufî, ahlâk, öncelikle herkesi Kur'an ve Hadis'e uymaya, şer'i esaslara en ince ayrıntısına kadar uymaya davet etmektedir. Yunus, Kur'an ve sünnetin öngördüğü ahlakî esaslara sıkı sıkıya bağlı kalma gerekliliğini eserlerinde uzun uzun anlatmaktadır. Yunus'un asıl işi sevgi iledir. İyi ahlâklı olmak, insanların birbirlerini sevmeleri, saymalarıyla mümkündür. Zaten kendisi de dünyaya uğraşmak, başkalarıyla savaşmak için değil, sevmek, sevilmek, gönül yapmak için gelmiştir (Yılmaz, 2011, s.114).

5. Yunus'un Dili ve Sanatı

Yunus'un eserlerinde o dönem Anadolu eserlerinde olduğu gibi arkaik özellikler içeren saf Anadolu Türkçesi özellikleri görülmektedir. Yunus'un eserleri vezin ve şekil bakımından da ayrıca incelemeye değerdir. Günümüze kadar yapılan araştırmalar onun sadece hece vezni kullanmış olarak kabul etse de Yunus hem aruz veznini hem de hece veznini kullanmıştır. Ancak ilahilerinin önemli

bir kısmını hece vezniyle yazmıştır. Hece veznini tercihinde en büyük etken, içinde yaşadığı halk kitlesine daha iyi ve anlaşılır bir şekilde hitap etme isteği olmuştur. Manzumelerini sanat kaygısıyla değil hatta sanat endişesinden uzak, sadece ilahi bir anlayışla ifade eden Yunus Emre, vezin konusunda olduğu gibi şekil konusunda da halkın zevkından uzaklaşmamış, halk ruhunun asırlardan beri biriktirdiği güzellik kaynaklarından faydalanmıştır (Köprülü, 2013, s. 411).

Yunus, şiirlerinde “Allah, cennet, cehennem, ışık, ilim, mest, şarap, günah, mücrim, tevazu, veli, evliya, vahdet, şirk, Azrail, hisab, tekebbür, gassal, ümit, fayda, pend” gibi kelimeleri kullanmakla birlikte bunların Türkçeleri olan “Tanrı ve Çalab, uçmak, tamu, sevi, bili, esrik, sücü, yazık, yazıklı ve eksikli, aşâğılık, eren, erenler, birlik, ikilik, can, alıcı, soru, ululanmak, yuyucu, umu, ası, öğüt” sözlerini de kullanır. Bu bakımdan Yunus, bir istihale şairidir, bir istihale devrini temsil eder. Ondan önce de, onun zamanında da, kuşkusuz bir halk edebiyatı vardı, fakat batı Oğuz lehçesiyle kurulmuş ve ustalarını yetiştirmiş bir divan edebiyatı oluşmamıştı. Yunus aruzlu şiirler de söylemişti. Fakat Yunus’un şiirlerinde hâkim olan unsur, halk unsurlarıydı ve daha çok tercih ettiği vezin, hece vezniydi (Gölpınarlı, 2015, s. 19).

Abdülbaki Gölpınarlı’ya göre Yunus’un dili XIII-XIV. yüzyıl Anadolu Türkçesinin bir örneği, o devrin bir dil hazinesidir. Dil özellikleri, Sultan Veled’in, Âşık Paşa’nın, XIII. yüzyılda yazılmış olan “Vurgazi Fütüvvet-namesi” nin dilinin aynıdır. Gölpınarlı bu düşüncesini şu örneklerle destekler:

- Dilbilgisi özellikleri ve kullanılan sözler, tamamıyla diline ait özellikler taşımaktadır. Örneğin; “nesne”, Sultan Veled’de olduğu gibi, nasıl,
- Yunus Dîvanını incelediğimizde; bugün “oldukça, geldikçe”, “olduğınca, geldüğince” şeklinde,
- “Görünce, olunca, gelince”, “göricek, olıcak, uyanıcak, gelicek” bazen de, zamana uygun olarak “göricez, olcagız” tarzında,
- “y”: “olam, görem, varam” gibi “olavuz, dimezüz, bulasız”,
- “m”, bazı “yem, vam”, bazı da “van, yanan” oluyor, “farıgvam, refıkvam, yokyam, benven, olvanan” gibi,
- “Kişisiniz, eşisiniz”, “kişisüz, işisüz” oluyor.
- “Olmamalı, kılmamalı” şeklinde kullanılan fiil, “olmaya, kıl-maya” şeklinde; aynı zamanda bu şekli, emri de ifade ediyor. “Ola, olmaya” gibi,
- “Olmalısınız, bulasınız” yerine “olasuz, bulasuz”; “deyin, deyiniz, eyleyin, yürüyün” yerine, “din, dinüz, eylen, yürün” kullanılmakta. Emirlerin sonuna “gil, gıl”: “Gelgil, kılğıl” gibi.
- Bugün “kendine, kendisine” şeklinde kullandığımız söz “kendüye, kendözine” şeklinde; “önceden, gelmeden, olmadan” şeklinde söylediğimiz sözler, “öndin, gelmedin, olmadın” şeklinde,
- Sıla ekinin üçüncü şahsı “kılası, göresi” birinci şahsı da “kılasım, göresim” şeklinde. “Bende yoksa âşıksak” gibi şart ekleri, “Yagımassa, âşıksavuz şeklinde. “n” eki gelerek “çıkamazın, ayılmazın, korkayın, dimeyeyin, diyeyin, nideyin” gibi,

- “Seveliden, geleliden” yerine, “sevelden, geelden” kullanılıyor. “Buluncaydı, oluncaydı” şeklinde kullanılan hikâye fiili, “buluncadı, oluncadı” şeklinde. Bugün “sapmaksızın” şeklinde söylediğimiz söz “sapmasuz” şeklinde,
- Başka yerine “ayruk” ve “artuk” kullanılmakta. “deyip diyerek” şeklindeki “diyüben, oluban, diyübeni, olubanı” şeklinde, “olısaram, viriserem, gelisersin, bulısar...” olur,
- “Az-az, azar-azar” yerine “az-az, azın-azın” deniyor. Hatta “yaşın yaşın” şeklinde ahengi sağlamakta “i” ve “i” sı, “n” harfiyle bitmekte “Tomın, sözin, özin” gibi,
- “Dahi” sözü, “dahı” şeklinde ve hem “de, da”, hem “daha” yerine kullanılıyor ve bazen de “dakı” olur. “Andan” sözü, sonra yerine geliyor; “girü” sözü de öyle. “Bundan girü” gibi. “Bunlar”, daima “n” siz; “bular” gibi. “Vakitte” yerine “vaktin” denmekte. Fiillerin sonuna gelen “dürür, durur” tenkit ifade etmekte,
- Benzetme eki olan “gibi” yerine, bazı kere “leyin, layın” geliyor. “Bencileyin, sencileyin, kuşlayın, panbuklayın” gibi.
- “Rek, rak” eki “daha yeğ, daha iyi” yerine “yigrek, eyürek” gibi. Kimse bazı “kimesne” bazı “kimsene” olur ve bunda veznin de rolü vardır. (Gölpınarlı, 2010, 34-36)

Yunus, üslubuyla da gönül dilini en basit hâliyle halk diline uyarlayan tüm zamanların en etkili şahsiyetidir. Eserleri hâlen günümüzde okunabilmekte, onun hissiyatı şiirlerinde farklı kişiler ve dillerde ifade bulmaktadır. Dilsel ve bilgisel donanımına rağmen halka yakın olmak, anlaşılır olmayı tercih etmekle sadece kendi isteğini gerçekleştirmekle kalmamış dil ve kültürümüze de büyük katkı sağlamıştır.

Yunus Emre'nin sanatı millî bir anlayışı içeren klasik Türk sanatıdır. Yunus'un kişiliğinde ve kendine özgü üslubuyla bahsettiği konularda, saflık, samimiyet, basitlik ve anlaşılabilirlik; Yüce Yaradan'a seslenişlerinde aynı unsurlar hep vardır. Yunus'ta yapmacıklık ve gösteriş için bir şeyler yapmak gibi bir çaba yoktur, ruhunun yansıması bütün ilahilerinde hissedilir. Onun kendini ifade etme şekli o kadar doğaldır ki okuma yazma bilmeyen (ümmi) birisinin dile geldiği düşünülür; oysaki Yunus ümmi değildir hatta zamanının bütün ilim ve sistemlerini çok iyi bilmektedir (Tatçı, 2015, s.449, 450).

Arap ve Fars dillerini bilmesine ve yaşadığı dönemde en yaygın Farsça olmasına rağmen Yunus bu dillerde eserler yazmamış, şiirlerinde halkın kullandığı Türkçeyi benimsemiştir. O günün dilini kullanmış, akıcı ve canlı bir tarzda yazdığı şiirleri hâlen daha günümüzde anlaşılır bir şekilde okunmaktadır. Dilin yaşayan bir olgu olmasına ve zamanla değişmesine rağmen şiirlerinin aynı şekilde kalmasının sebebi çağdaşlarından farkı ve kendine özgü başarısıdır. Yunus'un evrensel insanlık anlayışı kendini aşmayı, dünyaya açılmayı, herkese iyilik etmeyi, hoş görülme ve sabırlı olmayı öngörür. Şiirlerinde ahlâkî öğütlerini verirken dahi ideal insan arayışı ve anlayışı içindedir. Onun bu anlayışı, hiçbir ayırımda bulunmaksızın tüm insanlığı kapsar. Tasavvuf felsefesini ulusal öğelerle birleştirip, kaynaştırmış, halka mâl etmiştir. Bu yüzden Yunusumuzun Anadolu'da birçok yerde mezarı vardır. Herkes onu kendinde görmüş, kendisine ait hissetmiştir.

Bu çerçevede Halman'ın Türk kültür tarihine önemli hizmetlerinden biri olan Yunus Emre Divanı'ndan seçme şiirlerin İngilizceye çevirisi, hem çeviri bilim çalışmaları hem de Türk tasavvuf

anlayışının sembol isimlerinden biri olan Yunus Emre'nin Batı medeniyete tanıtılması için değerli bir eser olarak nitelendirilebilir. Çalışmada Halman'ın eserinden alınan bir şiir farklı çevirmenler tarafından İngilizceye çevrilerek karşılaştırmalı bir değerlendirmede bulunulmuştur. Değerlendirme yapılırken şiir çevirisi yaklaşımları ve stratejileri dikkate alınmıştır.

Yunus Emre'nin şiirleri ve tasavvuf anlayışı hâlen güncelliğini ve geçerliliğini koruyan kadim öğretiler niteliğindedir. Onun insanları sınıflandırmayan, yargılamayan, farklılıkları zenginlik kabul eden hoşgörü anlayışı şimdilerde bizlere yol göstermeye devam etmektedir. Günümüz insanı yeni bir şeyler arama çabasındayken esasında yaşanan her şeyin eskiden de olduğunu, bütün olayların her devir ve dönemi kapsadığını, eskilerin sadece tozunu alıp yeniden hatırlamak gerektiğine vurgu yapmaktadır. Yapılması gereken onu tekrar okumak, okutmak, hatırd tutmak ve kıymetli öğretilerini tüm insanlığa, insana yaklaşımın bir örneği olarak sunmak olmalıdır.

6. Yunus Emre Şiirinin Farklı Çevirmenlerce Çevirileri

İşidin ey yârenler
Kıymetli nesnedir aşk
Değmelere bitinmez
Hürmetli nesnedir aşk

Dağa düşer kül eyler
Gönüllere yol eyler
Sultanları kul eyler
Hikmetli nesnedir aşk

Kime kim vurdu ok
Gussa ile kaygı yok
Feryad ile âhı çok
Firkatli nesnedir aşk

Denizleri kaynatır
Mevce gelir oynatır
Kayaları söyletir
Kuvvetli nesnedir aşk

Miskin Yunus neylesin
Derdin kime söylesin
Varsın dostu toylasın
Lezzetli nesnedir aşk

Prof. Dr. Talât Sait Halman'ın Çevirisi

Now hear this, lovers, my friends:

Love is a precious thing;
It doesn't grace everyone.
Love is a decorous thing.

It makes ash heaps out of hills,
Into hearts it blazes trails,
Turns sultans into vassals-
Love is a courageous thing.

The man struck by love's arrow
First feels no pain nor sorrow,
But then weeps and screams with woe:
Love is a torturous thing.

It makes the seas rage and boil,
Throws huge waves into turmoil,
And makes rocks speak from the soil:
Love is a vigorous thing.

Mystic Yunus is helpless;
No one feels for his distress.
His feast is the Friend's caress:
Love is a delicious t

Öğr. Gör. Rabia Aksoy Arıkan'ın Çevirisi

Ones you hear me
Love is a precious thing
It cannot deplete of touch
Love is an obeisant thing

It drops to mountain, turns into ashes
It turns into gonuls to the path
It turns into sultans to the slave
Love is an erudite thing

To whom the one arrowed

There is no pity with sorrow
There is more screech with woe
Love is an absenced thing

It burns into the seas
It paddles with the waves
It makes the rocks say
Love is a powerful thing

What can Miskin Yunus do?
To whom get off his chest
Drop in and wind up to Dost

Love is a spiritualised thing

Öğr. Gör. Zeynep Maden'in Çevirisi

Hear me out my dear friends,
Love is to be a precious matter.
Being absolved from us,
Love is a patriarchic matter.

Burning mountains to ashes,
Tying the hearts and souls,
Degrading the mighty ones to slaves,
Love is an erudite matter.

Doesn't matter who harms the other,
No place for grief and dolour,
Too much wail and clamour,
Love is a separation in fine.

Making the sea boil,
And the wave wiggles,
Nay the cliffs babble,
Love is vigorous matter.

What would poor Yunus do?
Who shall he sing his heart out?
He has fellows to host and feast,
Love is a delightful matter.

Arş. Gör. Ezgi Su Dağabak'in Çevirisi

Hear my voice, brethrens
Invaluable, love is
Not destined to every eye
An honor, love is

Mountains get burned down
Hearts wander around till dawn
Makes kings lose their crown
Mysterious, love is

Who shot the arrow, to whom
Worry and sorrow in their tomb
We cry and sigh since the womb
An agony, love is

Dries up the seas and oceans
Fills waves up with emotions
Echoes on the reefs and rocks
So strong, love is

What should poor Yunus do?
Will tell his misery, to who?
Shall feast his friends through
Much luscious, love is.

Arş. Gör. Betül Koçer'in Çevirisi

Hear oh fellows,
A precious thing is love.
No eminent meets it,
A respectable thing is love.

Makes mountain like ash,
Makes paths in hearts,
Makes sultans like serviles,
An erudite thing is love.

Who shoot arrows to whom?
No grief no qualm.
All bawl all curse,
A disruptive thing is love.

Boils the seas,
Moves the waves.
Gives the rocks voice,
A strong thing is love.

What should poor Yunus do?
Who should he say so?

To give feast let him go,

A delicious thing is love.

Yunus Emre şiirleriyle bütün dünyaya hoşgörü ve insanlığa dair ebedi bir mesaj vermeyi amaçlamıştır. İngilizce olarak yapılan bu çeviriler dünyanın farklı kültürlerine, Yunus'un şiirlerindeki ilahî sevgi ve coşkuyu aktarmak için bir araçtır. Yapılan çalışmalar; Yunus'un ruhuna onun özgün anlayışına sadık kalmanın, Yunus'un dünyasına farklı çevirilerle pencere açmanın yanı sıra edebî olarak da Yunus'u gündemde tutmak, daha fazla kitleye onu ulaştırmak hedeflenmiştir. Halman'ın da tüm çeviri eserlerinde vurguladığı gibi her zaman daha iyisine ihtiyaç olacaktır. Ancak yapılan çevirilerde asıl amaç tasavvuf terminolojisini özgün sözleriyle aktarmak, bu değerli söz ve söylemleri asıl anlamlarıyla dünyaya tanıtmaktır. Örneklerde hep açıklandığı gibi hiçbir çeviri asıl anlamı veremez; bu yüzden bu sözleri kendi hâlleriyle kullanmak yerinde bir karar olacaktır. Bu şekilde Yunus'un ruhu yakalanabilecek, dünyaya insanlığın şu an ihtiyaç duyduğu tasavvufî anlayış en doğru şekilde aktarılacaktır.

Yunus'un farklı çevirmenler tarafından yapılan yukarıdaki çevirileri analiz edildiğinde, tasavvuf edebiyatının kendine özgü bir dili olduğu bazı kelime ve kavramların İngilizce karşılığının olmadığı açıkça görülmektedir. Yunus'un şiirlerinin kendine özgü dili ve o dönemdeki Anadolu Türkçesini de dikkate alındığında yapılan çeviri daha da zorlaşmaktadır. Şiirlerinde geçen tasavvufî terimlerden olan Elif(Aleph), Ahi (Ahî), Aşk (Ashk), Çalab (Chalab) Eren, Derviş (Dervish), Dost, Gönül (Gonul), Hak (Haqq), Hoca (Hodja), Misikin, Sultan, Yâren kelimelerinin İngilizce olarak ifade edilmeleri mümkün olmadığından bu kelimeler özgün kullanımlarıyla ele alınmıştır. Burada amaç sadece bu sözcükleri tam karşılığıyla ifade etmek değil bu kelimelerin özgün kullanımlarının uluslararası terminolojiye kazandırılmasıdır. Çünkü bu terimler, İngiliz kültüründe yaşanan durum ve olgular olmadığından bu dilde de karşılığının olmaması son derece doğaldır. Örneğin yoğurt kelimesini ele alırsak Batı dünyasına doğudan kazandırıldığı için "yoghurt" olarak kullanılmaktadır. Ya da "ayran" kelimesi bizim kültürümüze özgü bir içecektir ve Batı kültüründe bilinmemektedir. Yunus Tanrı'yı; Hak, Çalab, Dost, Sevgili isimleriyle ifade etmektedir. Nitekim İngilizcede Tanrı kelimesine karşılık gelen "God" kelimesi, Yunus'un ilahî aşkını anlatmakta son derece yalın kalmaktadır. Yunus'un Tanrı'ya karşı hissettiği derin muhabbet ve aşk, onun taşıdığı yer olarak nitelediği gönül kelimesi İngilizcedeki "heart" kelimesiyle ifadesi son derece sıradan bir anlamı içerecektir. Ya da şiirlerinde sıkça geçen "yâren" ya da "ahî" ifadesi "brother" kelimesi olarak çevrilmemelidir. İşte yapılan bu çalışmayla amaç bu terim ve söylemleri İngilizcede de özgün anlamlarıyla kullanımını sağlamaya yöneliktir. Böylece dünyaya ve insanlığa evrensel mesajlar veren Yunusumuz söylemleriyle de ölümsüzleşmiş olacaktır. Gerek şiirlerinde gerekse yapılan çevirilerde görülen odur ki; çeviride eşdeğerlilik yoktur. Tüm anlatılanların ışığında ortak noktada bütün güzel ilimler, bilgeler, söylemler hep aynı şeyi söyler. Yine Kutsi bir hadiste belirtildiği gibi önemli olan menzile ulaşmaktır; güzergâhlar yolcuya aittir. Yunus'tan asırlar sonra yaptığımız çalışmalarla dünyanın en ücra köşesinde duyurabilirsek, Yunus'un Hakkı anlatan şiirlerindeki sözlerle insanlığın yüreğinde Hakka dair bir kıpırtı oluşturabilirsek en büyük mutluluk bizlerin olacaktır.

Sonuç

Bir metnin, okuyucu veya dinleyici olarak değerlendirildiğinde kişide farklı bakış açıları oluşturması son derece doğaldır. Ancak ilgilenilen metin tasavvufî ve yazarı da bir sûfî ise anlatılanlara daha farklı bir açıdan bakmak gerekmektedir. Ancak bu şekilde söz konusu kişiler ve metinler hakkında daha somut kavramlara ulaşılabilir. Anna Masala'nın da ifade ettiği gibi “*Yunus'u anlamanın iki yolu vardır: İlim yolu ve gönül yolu.*” İlim yolunun ortaya çıkışı görünüşü ile ilgili bir öğrenme olanağı sunarken Yunus'un yazdıkları ise onun ancak gönül yoluyla anlaşılabilceği eserlerdir. Bu yüzden onun ne kadar önemli olduğunu bir kez daha belirtmek gerekir.

Aralarında Jorge Borges ve Dennis Tedlock'un da bulunduğu XXI. yüzyıl kuramcıları “*Neden Çeviriyorum?*” sorusunun cevabını ararken cevabını asıl metinde bulmaya çalışırlar. Kaynak ve hedef kültürün ne olduğu, nerede yayınlanacağı, kimin tarafından yayınlanacağı, niçin çevrildiğini irdelerler. Sonuç olarak bütün kuramcıların ortak söylemi, bir dilin diğer bir dille moda mod, aynı, tıpatıp bir çeviri benzerliğinin olamayacağı yönündedir. Aynı metnin farklı kişilerce yapılan çalışmalarında eşdeğerlik olmayacağı konusunda hepsi ortak görüştedir. Nitekim Yunus Emre Şiirinin farklı çevirmenlerce yapılan çevirisi de bu fikrin ispatı niteliğindedir. “*There is no equivalence on translation*” (Çeviride eşdeğerlilik yoktur.) görüşü hâkimdir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2005). *Yunus Emre şiirinin gücü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, B. (2002). *Geçmişten günümüze yazın çevirisi* Ankara: İmge Yayıncılık.
- Arı, S. (2016). *Çeviri ve kültürel semboller*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Bhabha, K.Homi. (2016). *Kültürel konumlanış*. Çev.: Tahir Uluç. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Bullock, M.&W. Jennings, M. (2002). *Walter Benjamin selected writings volume I(1913-1923), The Task of the Translator*. London: Harvard University Press.
- Gürçağlar Tahir, Ş. (2014) *Çevirinin ABC'si*. Ankara: Say Yayıncılık.
- Gölpınarlı, A. (2010). *Yunus Emre Divan ve Risaletü'n-Nushıyye*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (2015). *Yunus Emre*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Halman, T.Sait. (1993). *Yunus Emre selected poems*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kur'an-ı Kerim Meâli*. (2009). 11.Baskı. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Köprülü, M.Fuad. (2013). *Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Said, W. Edward. (2017). *Şarkiyatçılık Batı'nın şark anlayışları*. Çeviren: Berna Yıldırım. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Milli Kültür Dergisi* .(Ocak 1991, Sayı: 80). Yunus Emre Özel Sayısı. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Okumuş, E. (2013). *13. yüzyıldan 21.yüzyıla Yunus Emre*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Özbay, M.-Tatçı, M.(1991) *Yunus Emre ile ilgili makalelerden seçmeler*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Özçelik, M.(2013). *Bizim Yunus*. İstanbul: Nar Yayınları.
- Özçelik, M.(2015). *Yunus Emre*, Ordu Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Smith, P.(2001). *Kültürel kuram*. İstanbul: Babil Yayınları.
- Tatçı, M. (2015). *Yunus Emre ile Aşk Yolculuğu, Hayatı ve Seçme Şiirleri*. İstanbul: H Yayınları.
- Toklu, O. (2003). *Şiir dili ve çevirisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tosun, M.(2013). *Çeviri eleştirisi kuramı*. İstanbul: Aylak Adam Yayınları.
- I.Ulusal Yunus Emre Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Yunus Emre'yi Anlamaya Doğru*. (2010).Karaman: Karaman Valiliği Kültür Yayınları.
- Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 7-10 Ekim 1991.(1995) Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Uluslararası Yunus Emre Bildiriler* (2016) Örgün Yayınevi: İstanbul.
- Venuti, L. (2012). *The translation studies reader*. (3rd Ed.) London: Routledge.
- Yalçın, P. (2015). *Çeviri stratejileri kuram ve uygulama*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yılmaz, F.(2011). *Yunus Emre ve tasavvuf felsefesi*. Ankara: Berikan Yayınevi.

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN: 2636-8641

Cilt/VOLUME 2 Sayı/ISSUE 4 Yıl/YEAR: 2019

Gönderim: 15-05-2019 – Kabul: 09-12-2019

**Gentrification from Country: Sivas
İşhanı Köyü-Eğri Köprü Mahallesi**

**Taşrada Soylulaştırma: Sivas
İşhanı Köyü-Eğri Köprü
Mahallesi**

Meltem Yılmaz Bilecen*

Abstract

The phenomenon of gentrification is a research subject which is frequently studied in urban and urban-related disciplines nowadays. In particular, it is discussed over post-industrialized cities and in a limited framework over large cities in Turkey. In this study, it was aimed to describe the way gentrification functions and its equivalent in daily life through the case of a village in Sivas province, which has not yet achieved metropolitan status and has not completed the steps of industrialization. İşhanı village of Sivas was selected as the study area of the research. In the study, the traces of gentrification were followed using the decimal coding of Yılmaz Bilecen (2019) and the quadruple cascading of Philip Clay (2008).

Öz

Soylulaştırma olgusu, günümüzde kent ve kentle ilgili disiplinler tarafından sıklıkla incelenen bir araştırma konusudur. Özellikle post-endüstriyel kentler üzerinden tartışılan olgu Türkiye’de sınırlı bir çerçevede ve büyük kentler üzerinden incelenmektedir. Bu çalışmada ise henüz büyük şehir statüsü kazanamamış, sanayileşme basamaklarını tamamlayamamış, Sivas ili özelinde, bir köy örneğinden hareketle, soylulaştırmanın işleyiş biçimi ve gündelik hayattaki karşılığı betimlenmeye çalışılmaktadır. Çalışmanın inceleme alanı olarak Sivas İşhanı Köyü seçilirken sürecin açıklanması için Philip Clay’in (2008) dörtlü basamaklandırmasının yanı sıra, iletişim sürecinin çözülmesi için Yılmaz Bilecen’in (2019) onlu kodlamasından faydalanılmıştır.

* Meltem Yılmaz Bilecen, Arş.Gör. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İletişim fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, meltemyilmaz@cumhuriyet.edu.tr, Orcid: 0000-0002-3205-1027

In İşhanı Village, the process of gentrification has started in the last few years with the construction of TOKİ (housing development administration) houses on the hillside which is the cropland of the village. The lands, which are no longer the cropland of İşhanı Village, have now turned into a neighborhood where "luxury houses" are located. While academicians who had the leading role in gentrification spread towards other sites in the neighborhood, different income groups began to live together in the same area and accelerated a cultural transformation. In the study, this transformation was discussed with its reflections on daily life. In the study, villagers, neighborhood residents and neighborhood representatives were interviewed in addition to observations made by living in the neighborhood for the past ten years and face-to-face interviews performed, and the activity reports of Sivas Municipality and the wall writings in the neighborhood were examined. As a result of the study, it was observed that gentrification was realized rapidly in harmony with the gentrification model of Clay and included results compatible with the codes developed by Yılmaz Bilecen.

Keywords: Village, Gentrification, Communication Process, Sivas, TOKİ, İşhanı

İşhanı Köyü'nde soylulaştırma süreci, köyün ekenek alanı olan, tepe kısmında TOKİ'lerin yapılması ile son birkaç yıl içerisinde başlamaktadır. İşhanı Köyü'nün ekenek alanı olmaktan çıkan araziler günümüzde "lüks konutların" yer aldığı bir semte dönüşmüştür. Beyaz yakalı ve orta sınıfta yer alan kişilerin yaşamayı tercih ettiği mahallenin üst kısmı, ilk kez oturuma 2007 yılında yoksul aileler için yapılan TOKİ konutlarıyla birlikte açılmıştır. Soylulaştırmada öncü rolü üstlenen akademisyenler çevredeki diğer sitelere doğru yayılım gösterirken farklı gelir grupları aynı alan içerisinde birlikte yaşamaya başlamış ve akademisyenler kültürel dönüşümü hızlandırmıştır. Çalışmada bu dönüşüm gündelik hayata yansımaları ile birlikte tartışılmaktadır. Çalışmada yöntem olarak son on yıldır mahallede yaşanarak gerçekleştirilen doğrudan gözlemin yanı sıra, yüz yüze gerçekleştirilen mülakatlarla; köylüler, mahallede yaşayanlar ve muhtarlarla görüşülmüş ek olarak Sivas Belediyesi'ne ait faaliyet raporları ve mahallede yer alan duvar yazıları incelenmiştir. Görüşmeler yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile gerçekleştirilirken diğer materyaller niteliksel metin analizinden hareketle incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda görülmüştür ki, hızla gerçekleştirilen soylulaştırma Clay'in soylulaştırma modeli uyumlu bir şekilde hareket edilmekte ve Yılmaz Bilecen'in geliştirdiği kodlarla uyumlu sonuçlar içermektedir.

Keywords: Köy, Soylulaştırma, İletişim Süreçleri, İşhanı,

Giriş

Metropol kentler üzerinden sıklıkla tartışılan bir konu olan soylulaştırma olgusunun taşrada işleyiş biçimini; taşradaki gündelik hayatı, kültürel örüntüyü ve üretim sürecini nasıl dönüştürdüğü akademik bağlamda oldukça dar bir alanda sınırlı kalmıştır. Oysaki günümüzde metropol kentlerde kentleşme saçaklanarak kent çeperine doğru ilerlerken benzer bir durum artık taşra kentleri için de ifade edilebilmektedir. Özellikle, Türkiye’de 2000’lerden itibaren her şehre en az bir üniversite kurma mantığı kente yeni gelen memurlar, akademisyenler ve öğrenciler için yeni konut alanları gerektirmiş, küçük kentlerde yeni hizmet kollarına ihtiyaç doğmuş, küçük kentlerdeki kira ve ev fiyatlarındaki artış gazetelerde kendine yer bulmuştur. Süreçten mekânsal olarak en fazla etkilenenlerin artan toprak rantıyla birlikte merkeze bağlı ya da üniversiteye yakın köylerin olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle küçük kentlerde soylulaştırmanın nasıl işlediğini ve bu durumun farklı boyutlarıyla köy hayatında ne tip dönüşümlere yol açtığını ortaya koymak gerekmektedir.

Çalışmada inceleme alanı olarak Sivas merkeze bağlı köylerden biri olan ve üniversiteye yaklaşık olarak 2 km uzaklıkta bulunan İşhanı Köyü seçilmiştir. Bu köyün seçilme nedeni; eski bir Ermeni yerleşimi olan köyün; günümüzde çokkültürlü bir yapıya sahip olması, ekenek arazisinin soylulaştırmadan kaynaklı olarak giderek azalması, arazisi üzerinde günümüzde 20’den fazla sitenin bulunması, oturma alanı içerisinde giderek artan sayıda çok katlı yapıya rastlanması, köyde toprak rantının hızla yükselmesi ve yeni oluşumların ortaya çıkmasıdır.

Çalışmada Yöntem olarak etnografik alan araştırmalarında sıklıkla kullanılan yarı yapılandırılmış mülakat ve doğal gözlem tekniklerinin seçilmiştir. Bu yöntemlerin seçilmesindeki temel neden ise süreci farklı boyutlarıyla birlikte incelemeyi mümkün kılmasıdır. Erdoğan’a göre niteliksel etnografyada araştırmacı incelediği grubun veya organizasyonun günlük yaşamına girilerek gerçekleştirilmektedir ve amacı bir toplumun kültürünü anlamak ve tanımlamaktır (2007: s.136). Soylulaştırmanın en nihayetinde gündelik yaşam pratiklerinde dönüşme yol açması bu yöntemin seçilmesine neden olmaktadır. Katılımcılara sorulan sorular aracılığıyla ve gözlemlerle sürecin gelişimi açıklanmaya çalışılmaktadır.

Çalışmaya katılan kişiler köyün içerisinde oturan ve farklı etnik kimliklere sahip kişilerden oluşmaktadır. Köyde Aleviler ve Sünniler farklı yerlerde oturduğu için farklı etnik kimliklerin bulunmasında zorlanılmamıştır. Ek olarak köyün imamı ve muhtarıyla da yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmada araştırma etiğine sadık kalınmış olup araştırmaya katılacak kişilere çalışmayla ilgili gerekli bilgiler verilmiş ve tüketim normlarının farklı boyutlarının kavranabilmesi açısından evlerine misafir olunmuştur. Köylülerin küfür ve argo kelimeler dışında ifadeleri olduğu gibi yansıtılmıştır. Herhangi bir müdahalede bulunulmadığı gibi yazım imla, anlatım bozukluğu gibi maddi hatalar da giderilmemiştir.

Araştırmanın temel soruları süreci betimlemeye yöneliktir:

A.S₁ Soylulaştırma taşrada ve köyde nasıl işlemektedir?

A.S₂ Soylulaştırmanın yol açtığı temel sorunlar nelerdir?

A.S₃ Soylulaştırmanın gündelik hayattaki rolü, ekonomik olarak yol açtığı değişimler nelerdir?

A.S₄ Soylulaştırma taşrada da iletişim süreçlerinden geçerek betimlenebilir mi?

Soylulaştırma Olgusunun Serencamı

Soylulaştırma olgusu son yirmi yılda İngiltere’den Japonya’ya kadar geniş bir coğrafyada tartışılmaya başlanmıştır. İlk kez 1964 yılında Ruth Glass tarafından kullanılan kavram; restorasyon sonucunda yenilenen konut stokunun fiyatlarındaki ve kiralarındaki artış sonucunda, işçi sınıfının yerlerinden edilerek, orta sınıfın bu konutlara yerleşmesini anlatmak için kullanmıştır. Glass’a göre soylulaştırma; sınıf eşitsizliğinin ve adaletsizliğinin, kapitalist kent arazi piyasası ve politikaları tarafından planlanan, en basit ve görünür kısmını oluşturmaktadır (Glass, 2010: s. 22-27). Olgu tarihsel süreç içerisinde birtakım eklemelerle birlikte farklı bir boyuta ulaşırken her ülkenin kendine özgü koşulları ortaya koyan metinler oluşturulmuştur.

Olguya ilk köklü eklemenin, olgunun incelemesi konusunda öncülerden biri olan Neil Smith tarafından 1979 yılında “rent gap” yaklaşımı ile gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür. Kuramsal tartışmanın yönünü değiştiren Neil Smith soylulaştırma tartışmalarını tüketiciden (sınıf çatışmalarından) ürüne (kapitalist kent pazarına) doğru evirtmiştir. Yenilen konut stokları, konut fiyatlarında ve kiralarda bir artışa neden olduğunu tespit eden Smith yükselen fiyatların vergilerin artmasına da neden olduğu için yönetsel erk tarafından desteklendiğini vurgulamış ve devlet eliyle soylulaştırmanın kurallarını belirlemiştir. Fakat soylulaştırma devlet desteği ile sınırlı kalmamış artan ranttan kaynaklı olarak arsa ve konut sahipleri, emlakçılar ve yerel yönetimler de desteğini beraberinde getirmiştir. Bu nedenle de Smith’e göre soylulaştırmayı yaratan şey insan değil kapitaldir (1979: s. 538-539). Bu teori aynı zamanda kiracıların konumunun da tartışmaya açılabilmesini sağlamıştır. Süreç sadece konut sahiplerini değil, konut fiyatlarındaki artış ve değerlenmeyle birlikte uzun süredir mahallede yaşayan ve mahalle ile aidiyet bağları kuran kiracıların da yaşamlarını güçlendirmektedir.

Diğer önemli bir gelişme ise 2000’lere gelindiğinde ise Lees, Wyly ve Slater’in hazırlamış olduğu bir çalışmada tanıma yeni eklemelerde bulunmasıdır. İskânı olan mahallelerin eski sakinlerinin tahliyesine ek olarak merkezdeki boş arazilere orta sınıf ailelerin oturma ya da ticari amaçlı yerleşmesi/tirilmesi de soylulaştırma tanımlarında görünür olmaya başlamış soylulaştırma bu sayede kent merkezini temel alan çalışmaların ötesine geçmiştir. Bahsedilen çalışmada altı çizilen bir diğer önemli nokta ise olgunun ortaya çıktığı zaman dilimi ve gelişimine bakılacak olduğunda endüstriyel üretimin gerçekleşmediği ya da üretimin bırakıldığı noktalarda da geçerli olmasıdır (Lees vd.: 2007, s.XV-XVII). Bu durumun sonucunda sanayileşme basamaklarını atlayarak doğrudan hizmet sektörüne yönelen illerde de olguyu tartışmak mümkün olmuştur.

Soylulaştırmayı temel alan çalışmalarda ülke ve disiplin farkı olmaksızın genellikle bir mahalle özelinden hareketle tartışılmaya gidildiği görülmektedir. Sharon Zukin’in (1982), Manhattan’ında küçük imalatçılara ait asma katı bulunan mekanların, bu tip üretime kent merkezinde ihtiyaç kalmaması ve hizmet sektörünün merkezde ağırlık kazanmasıyla birlikte mekanın sanatçılar tarafından dönüştürülmesiyle ortaya çıkan loftları incelediği *Loft Living*, benzer şekilde Brooklyn’i incelediği (2004) *Naked City*, Judith DeSena’nın (2009) Brooklyn’de ağırlıklı olarak Latin Amerikalılarının soylulaştırma sonucunda gündelik hayatındaki dönüşümleri incelediği ve etnik kimlik temelli soylulaştırmayı konu aldığı *The Gentrification and Equality in Brooklyn* adlı çalışması, David Maurasse’nin (2006), yine Afro Amerikanların ağırlıklı olarak yaşadığı ve etnik kimliğe dayalı soylulaştırmanın yaftalamayla birlikte geliştiği Harlem’i incelediği *Listening to Harlem*, Dwiparna Chatterjee ve D. Parthasarathy’nin (2010) Mumbai tekstil bölgelerinin boşalmasıyla birlikte yerini hizmet sektörüne bıraktığı eski sanayi alanını

incelediği *Rising Urban Aspirations in the Gentrified Textile Mill Areas of Mumbai: Urbanism Redefined in the Inner City Space*, Yoshihiro Fujitsuka' nın (1992) yine geleneksel dokumaya dayanan kimonoların üretildiği bir alan olan ve zamanla önemini yitiren Kyoto'yu incelediği *Burgeon of Gentrification in Nishijin, Kyoto* adlı çalışmalar bu durumu özetleyen tipik örneklerdir. Mahalle bazlı incelemeler olgunun tartışılmasını daralttığı düşünülse de özgül örnekler olgunun tartışılmasında ve uygulamalardaki farklılıkların tespitinde önemli araçlar olmuşlardır. Bahsi geçen çalışmaların iki tanesi hariç post-endüstriyelleşme ile birlikte boşalan endüstriyel üretim alanlarının soylulaştırılmasını incelerken Maurasse'nin ve DeSena'nın çalışmaları etnik kimlik bağlamında örgütlenen mahallerin soylulaştırma sürecini incelemektedir. 60'ların sonlarından itibaren toplumsal hareket tartışmalarından yeni toplumsal hareket tartışmalarına geçiş sınıf kavramına ilişkin tartışmalardaki dönüşüm mahalle bazlı incelemelerdeki kimlik tartışmaları, olguyu sınıf temelli olmaktan çıkarmış ve kimlik tartışmalarının da eklenmesini sağlamıştır. Soylulaştırma çalışmalarının anlatılarının yukarıda anlatılan 55 yıllık süre zarfında ilk anlamından kopmamış fakat yeni eklemelerle geliştirilmiştir. Eklemelerle ilgili gerçekleştirilen ve çalışma açısından önemli son değişikliğin öncülerin tanımlamasıyla ilgili olarak gerçekleştiğini belirtmekte fayda bulunmaktadır. Öncüler sadece sanatçılar ve marjinaler olmaktan çıkmış orta sınıf beyaz yakalılar, tek çocuklu aileler, bekarlar ya da öğrencilerde öncü olarak tarif edilmeye başlanmıştır.

Çalışmaların ortak yönü ise temelde soylulaştırmayı bir sınıfın ya da etnik kimliğin tecridini içeren bir süreç olarak değerlendirirken Philip Clay'in dörtlü basamaklandırmasındaki öğeleri merkeze aldığını söylemek mümkündür. Clay'in modelinde ilk basamak, söz konusu alanlara habersiz öncü küçük bir risk grubun yerleştirilmesi ile başlatılmaktadır. Bu grup öncü (pioner) ya da soylulaştırıcılar (gentifier) olarak adlandırılmakta ve söz konusu alanların dönüşümü bu kişiler tarafından sağlanmaktadır. Bu grup, büyük oranda tasarımcı ya da sanatçılardan oluşmaktadır. İkinci aşamada aynı sınıf üyeleri tarafından evlerin ve mahallenin yenilenmesi özendirilmektedir. Bu dönemde sessiz ve incelikli tanıtım faaliyetleri yürütülmektedir. Bu konuda emlakçılar kimi evleri onararak öncülük etmekte ya da bu konuda büyük spekülasyonlar yaratmaktadır. Bu sayede üst düzey kamu kurumlarının dikkatinin alana çekilmesi sağlanmaktadır. Eğer mahallenin isminde bir değişiklik gerçekleştirilecekse o bu aşamada yapılmaktadır. Üçüncü basamakta medyanın ilgisi mahalleye çekilmekte ve cazibe merkezi haline getirilmektedir. Öncü bireyler alanı etkilemeye devam ederken artık kentsel dönüşümün eşiğine gelinmiştir. Yeni yatırımcıların iş hacmini arttırması sonucunda bu aşamada fiziksel görünüm iyice değiştiği görülmektedir. İtibarı artan, gelişen ve bakımlı hale gelen bölgede konut fiyatları ile birlikte yer değiştirmeler artmaktadır. Bu noktada yeni orta sınıf mahallelere yerleşmeye başlarken eski sakinler ile aralarında tartışma ve çatışmalar çıkabileceği belirtilmektedir. Süreç ilerledikçe yeni gelenlerin sayısı iyice artmıştır. Son aşamada ise artık konut fiyatları artmış ve kiralar iyice yükselmiş, konut harici alanlarda konutlara dönüştürülmeye başlanmış ve dönüşüm sınırları artık mahalle ile sınırlı olan yerlere kadar uzanmıştır (akt .Loretta vd., 2008, s. 31-33)

Türkiye'de ise soylulaştırma olgusuna giderek artan bir ilgi söz konusuken konuya ilişkin tez sayısı oldukça sınırlı kalmıştır. Bugün soylulaştırma adı altında on sekiz, farklı isimlendirmeler altında toplam otuz üç adet teze ulaşılabilmektedir. İsimlendirmelerdeki farklılaşmanın temel nedeni olgunun (gentrification) henüz nasıl çevrileceğine karar verilememiş ve yaygın kanaat soylulaştırmadan yana olsa da soylulaştırma, seçkinleşme, seçkinleştirme, mutenalaştırma, mutenalaştırma gibi farklı çevirilere

yönelinmiş olunmasıdır. Tezler konu bağlamında başta İstanbul olmak üzere büyük kentlerdeki belirli mahallelerdeki soylulaştırmayı incelemeye almıştır. Kırsal soylulaştırma ise daha geri planda kalırken tartışmalar genellikle turizmden kaynaklı sosyolojik değişimle birlikte ele alınmıştır.¹ Bu çalışmanın inceleme alanına uygun kırsal soylulaştırma çalışmaları ise ne yazık ki Yenigül'ün (2016) Ankara'nın Güneydoğu aksını incelediği çalışması ile sınırlıdır. Taşra kentlerinde benzer bir durumu ele alan çalışmalar ise Konya ve Kayseri örneğinden yani son birkaç yıl içerisinde büyükşehir olma konusunda öne çıkan kentlerle ilişkili olarak incelenmiştir. Bu çalışmalarda “öğrencileştirme” adı verilen yeni bir isimlendirme hâkim durumdadır.² Bu çalışmada ise ilk kez taşrada yer alan bir köy, kırsal soylulaştırma örneği olarak incelenmektedir. İnceleme için İşhan Köyü seçilmiştir. Köy kırsal soylulaştırmanın nüvelerinin gözlemlenebilmesi açısından oldukça verimli bir alandır. 2007 yılında iskân politikalarında gerçekleştirilen değişikliklerle ve köyün tarlalarına TOKİ tarafından toplu konutların yapılması ile birlikte tarım arazilerinin, devlet eliyle yoksul aileler için imara açılması köydeki soylulaştırma sürecinin başlangıcı olmuştur.

2019 yılında Yılmaz Bilecen tarafından Türkiye’de soylulaştırma sürecinin iletişim metinleri üzerinden analizini içeren çalışmada soylulaştırma sürecinin gelişiminde belirli kodların kullanıldığı tespit edilmiştir. Kategoriler; isim değişikliği, yakın geçmişle bağı koparıp uzak geçmişi referans alma, kahramanlık, lütufta bulunma, dışlama, anahtar kavramlar, görsel metin, garanti, soylulaştırma tipi ve konut türü olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada da soylulaştırmanın işleyiş düzenini ortaya koyabilmek amacıyla bu kategorilerden faydalanılmıştır.

İşhanı Köyü’nün Soylulaştırma Süreci

İşhanı Köyü, Sivas merkeze bağlı olup, Cumhuriyet Üniversitesi yerleşkesine yaklaşık olarak iki km uzaklıkta yer almaktadır. Fakat bu uzaklık köyün oturma alanı baz alınarak ifade edilmektedir. Oysaki üniversitenin yerleşkesinin bir kısmı İşhanı Köyü’nün arazisi içerisinde kalmaktadır. Eski bir Ermeni yerleşimi olan köy, Ermenilerin köyden ayrılması ile birlikte boşalmaya başlamış ve iskân politikası olarak farklı illerden göçen insanların yerleştirilmesi/yerleşmesi benimsenmiştir.³ Ermenice adı İşkhani (Keshishian, Löker, vd., 2018: s.48) olan köy zamanla Türkçeleştirilerek İşhanı adını almış köylülere tarafından ise İşhanı olarak kullanılmıştır. Köyün muhtarından edinilen bilgiye göre köyde günümüzde yaklaşık olarak 400 kişi ikamet etmektedir. Köyde yaşayan kişilerin 260’ı 18 yaşın üzerindedir. Bahsi geçen kişiler sürekli olarak köyde bulunmamaktadır. Kent merkezinde evi bulunan kişiler hafta sonları ya da yaz aylarında köye gelmektedir. Köyün nüfusu yaz aylarında kent merkezinden gelenlerin yanı sıra İstanbul’dan ve yurtdışından gelen kişilerle artış göstermektedir. Yine muhtardan alınan bilgiye göre köyün yaklaşık olarak %75’i Alevilerden, %25’i Sünnilerden

¹Bu tip çalışmalar için bkz. Uysal, Sakarya https://www.researchgate.net/profile/Arzu_Basaran-Uysal/publication/304525172_KIRSAL_SOYLULASTIRMA_VE_TURIZMIN_KIRSAL_YERLESIMLERE_ETKILERI_ADATEPE_VE_YESILYURT_KOYLERI_1/links/57723cfb08ae0b3a3b7f0f40.pdf Alyakut, Gençer (2018) <http://acikerisim.fsm.edu.tr:8080/xmlui/handle/11352/2727#sthash.2Fk1COeg.dpbs>

²Tuncer, İslam (2017) https://www.journalagent.com/planlama/pdfs/PLAN-77698-RESEARCH_ARTICLE-TUNCER.pdf

³Günümüzde köyde yaşayan Ermeni nüfusu bulunmamakla birlikte eskiden bu köyde yaşayan Ermenilerin alt kuşakları halen Sivas’ta yaşamaktadır.

oluşmaktadır. Köy günümüzde farklı etnik bağlamda çeşitliliğin hâkim olduğu bir yapılanma arz etmektedir. Köyde 93 Harbinden sonra; Tunceli'den, Malatya Arapgir'den ve Erzurum Hınıs'tan göçen vatandaşların yanı sıra, köylüler tarafından Muhacir olarak isimlendirilen Erzincanlılar yerleştirilmiş/yerleşmiş ek olarak Sivas'ın farklı köylerinden gelen Aleviler ve Sünniler köyde oturmaya başlamıştır. Bu nedenle Kürtler, Türkler, Aleviler ve Sünniler birlikte yaşamaktadır.⁴ Ermeni nüfusu ise kalmamıştır. Köyde oturan farklı kimliklerdeki, imam ve muhtar dahil, on beşi kadın, onu erkek olmak üzere yirmi beş kişi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1: Görüşmecilerin Dağılımı:

Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Düzeyi	Çocuk Sayısı	Çocukların Eğitim Düzeyi	Etnik Köken
15 Kadın	40<2 40 >5 50 >8	11 Evli 2 Bekar Eşi vefat eden: 1 Boşanan: 1	Üniversite Mezunu: 2 Lise Mezunu: 2 Ortaokul: 4 İlkokul:4 Okuryazar olmayan:1	Çocuğu olmayan: 1 İki Çocuğu olan:5 Üç ve üzeri: 6 kişi	Çocuklarının tamamı üniversite mezunu: 10 yüksek lisans: 1 kişi	Tunceli'den göçen Alevi ve Kürt olan 5, Türk Sünni olan 2, Sivas'ın farklı ilçelerinden göçen Alevi Türk 5
9 Erkek	40> 7 40<1	Evli:7 Eşi vefat eden:1 Boşanan:1	Üniversite mezunu:1 Lise mezunu: 2 İlkoku l:5	Bir çocuğu olan: 1 İki çocuğu olan: 2 Üç ve üzeri:4	Çocukların tamamı üniversite mezunu: 3, Lise mezunu: 2, okul çağından küçük: 1, Ortaokul mezunu: 2	Erzincan'dan göçen Alevi Türk 4, Tunceli'den göçen Alevi Kürt 1, Sivas'ın farklı ilçesinden göçen Sünni Türk 1, Sivas'ın farklı ilçelerinden

⁴Köylüler hem camisi bulunan hem de cemevi yapılan köyde farklı kimliklere saygılı bir şekilde yaklaşmaktadır. Kapı önünde sohbet edilen iki Alevi kadının tam cemevi hakkında bilgi verdikleri sırada yan komşuları olan yaşça büyük Sünni komşuları gelmiş hemen konu kapatılmış, “kadın ne yapıyorsunuz?” sorusuna “hoca araştırma yapıyor köyle ilgili” denmiş, kadının eklemek yapıcım siz de ... var mı diye sorması ve onun talebini karşılmasıyla birlikte yanlarından ayrıldıktan sonra evin içerisinde konuşmalara devam edilmiştir. “Olurda yanlış anlar, üzülüp kırılmasın çok sevdiğimiz bir komşumuzdur diye konuyu kapattık çekindiğimizden değil onlar bizi bilir biz onu biliriz yoksa” denmiştir. Yine köydeki cami konusunda konuşulan Alevi kadın ve erkekler imamı çok sevdiğini hatta imamın köyünün eski Alevi köyü olduğu için kendilerinden biri gibi düşündüklerini belirtmişlerdir. Cemevi hakkında görüş bildiren Sünniler “orası sadece cemevi değil aynı zamanda dernek gibi yurtdışından gelip evi olmayan orada kalacak iyi oldu” demiştir. Fakat köyün iç dinamiği dışında köyün dışına yani Şehiristan'a yapılan Cami için Sünniler tarafından yapılması istenen İmamevi Aleviler tarafından hoş karşılanmamaktadır. Zaten 5 tane cemaatin var. Burada okul yok taşınabilir sistemle çocukların okuyor. Şehiristan'da baraka yapan Sünniler zaten yaşlı burada cami de var imamevi de var o camiye imam atanması da imamevinin yapılması da devlete millete zarar” denmektedir.

						göçen Alevi Türk 5 Malatya Arapgir'den göçen Türk Alevi
--	--	--	--	--	--	--

Görüşmelerden edinilen bilgilere göre köy, oldukça yakın bir tarihte bugünkü yapılanmasına kavuşmuştur. Köye yerleşme konusunda verilen en eski tarih 1890'lar olmuştur. Köyün bir Ermeni yerleşkesi olduğu görüşmeye katılanların tamamı tarafından altı çizilen nokta olmuştur. Kimi zaman köyün eski sahipleri olan Ermenilerin köye ziyarete geldikleri bilgisine ulaşılmıştır. Buradan göçen Ermeni vatandaşların büyük çoğunluğu İstanbul'a göçerken Sivas'ta kalanların Kurtuluş Mahallesi'nde ikamet ettiği bilgisine ulaşılmıştır.

Köyde tarla tahsisi Ermenilere ait toprakların şahıslar tarafından satılması ve Ermenilere ait olmayan kısımların ise köye sonradan yerleşenlere devlet tarafından hibe edilmesi ya da düşük meblağlarla satılması yoluyla gerçekleştirilmiştir⁵. Görüşmecilerden birinin dedesi köydeki değişimle birlikte köye yerleşen ilk kişilerden biri olmakla birlikte köydeki ev dışında herhangi bir araziye sahip değildir.

K9: "Dedeme istediğin kadar araziyi çevir parada verme demişler. Dedem kabul etmemiş o adamlar buradan ağlayarak gittiler ağlayanın malı gülene hayır etmez demiş almamış. Bu nedenle köyün en fakiri maddi açıdan bizken manevi açıdan en zenginimiz, en zengini de para vermeden almış, dedeme söylenen ona da söylenmiş" demiştir. Diğer görüşmeciler ise sahip oldukları tarlaları bir kısmını satın alma yoluyla bir kısmının ise devlet tarafından hibe yoluyla edindiklerini belirtmiştir.

Köyün tarlalarının değer kazanması 1974 yılında üniversitenin kurulması ile gerçekleşmiştir. Üniversitenin kampüsünde kalan kimi bölümler İşhanı Köyü'ne doğru bir gelişim göstermiştir. Günümüze oldukça yakın dönemlerde alana Polis Meslek Yüksekokulu ve Kredi Yurtlar Kurumu'na ait yeni yurtlar eklenmiştir. Aynı zamanda köyün arazisinde yüksek hızlı tren için köprü inşaatı yapılmaktadır. Kentsel ilerleme ve soylulaştırmaya dair göstergeler olarak değerlendirilebilecek yapı stokundaki gelişimin de ilk dalgayı bu nedenle üniversitenin kurulması ile gerçekleştiği söylenebilir.

İkinci önemli gelişme ise köy, ana yol güzergahına tali bir yolla bağlanmaktadır. Köyün ekenek alanı olarak geçen boş araziler ise ana yol güzergahının üstünde bulunmaktadır. Devlet eliyle soylulaştırmanın başlatıldığı köyde; 04.02.1998 tarihli 3 nolu belediye meclisinin kararıyla İşhanı

⁵Köyde Ermenilere ait mimari örneği olarak sadece camiye çevrilen eski bir kilise bulunmaktadır. Kubbeli bir yapıya sahip kilisenin ana giriş kapısı kapatılmış, dış cephesine caminin imamının kalacağı yeni bir ev-lojman- inşa edilmiş, içerisi beyaz, sütunlar ise kırmızıya yakın bir yavruağzı renge boyanmıştır. Sunak kısmına ayrı bir kapıdan geçilmektedir. Sunak işlevsizleştirilmiş ve camide kullanılan alanlara eklenmemiştir. Avlu kısmında yapılan boyamalar burada mevcut değildir. Benzer şekilde bırakılan bir diğer alan ise minareye çıkılan alandır. Sütunların bazılarında deformasyona rağmen iyon tarzı sütun kaideleri görülebilmektedir. Kısacası kubbeli yapısı da göz önünde bulundurulduğunda ve kilitle olmayan diğer kapalı alanlara bakılmadığında kilise tamamıyla camiye benzemektedir. Ermenilere ait diğer bir yapı ise çevresel koşullarla oluşan karşıda yer alan dağda mağara biçiminde bulunan ziyaret adı verilen doğal oluşumdur. Ermeniler ve köylüler kimi dönemlerde burada mum yakmaktadır.

Köyüne ait arazilerin bir kısmı toplu konut alanı olarak ilan edilmiş ve alana İşhanı Toplu Konut Bölgesi adı verilmiştir. İlk toplu konutlar ise 2007 yılında oturma açılmıştır. 2008 yılında ise konutlara yeni bloklar eklenmiştir. Sivas Belediyesi'nin 2007 yılındaki faaliyet raporunda da görüleceği üzere toplu konutlarda oturmaya başlanmasının ardından üniversite ile belediye ait Özbelsan A.Ş. arasında bir protokol imzalanmıştır.

“İşhanı 1.etap villa alanı imar uygulaması tescil oldu. Cumhuriyet Üniversitesi ile Özbelsan A.Ş. arasında yapılan protokol çerçevesinde Şefliğimizce yapılan İşhanı 1.etap villa alanı imar uygulaması tescil edilerek villa inşaat ruhsatlarının alınması sağlanmıştır. “İşhanı 2.etap villa alanı imar uygulaması askıya çıkarıldı. Yandaki parselasyon planında Cumhuriyet Üniversitesi ile Özbelsan A.Ş. arasında yapılan protokol çerçevesinde İşhanı TOKİ sahasında eksik kalan villa alanına ait yapılan imar uygulaması askıya çıkarılmıştır” (s.52-53).

Üniversitenin, belediye ile imzaladığı protokol sonucunda söz konusu alana Akademisyen Villaları ve Akademisyenler Sitesi I. ve II. Etap olmak üzere üç farklı site kurulmuştur. TOKİ'ler ise bu iki site oluşumunun ortasında kalmıştır. Sitelerin çevresine ise önce Memursen (şimdiki adıyla Eğriköprü Sitesi) olmak üzere kooperatif usulü ile yapılan yeni siteler eklenmiştir. Eklenen siteler adından da anlaşılacağı üzere beyaz yakalı kişilerin (memurlar ve akademisyenler) barınma sorunlarını çözmek için oluşturulan sitelerdir. Bu bağlamda öncül rolünün akademisyenler ve kiracı olan öğrenciler tarafından gerçekleştirildiği söylenebilir. Yoksul aileler için imara açılan alan devlet eliyle gerçekleştirilen dönüşümün ardından soylulaştırılmaya başlamıştır. Son birkaç yılda ise söz konusu mahallede “lüks”, yüksek katlı, site toplulukları yapılmaya başlanmıştır. Yeni siteler saçaklanarak ana yolu çevreleyecek şekilde köyün eknek alanlarının büyük kısmını kaplamıştır. Yine üniversite tarafında Cumhuriyet Akademisyenleri Villa sitesi, İşkar Moon sitesi ile birlikte soylulaştırma köyün aşağı tarafına doğru ilerleyip üniversite ile birleşmiştir. Yine bu bölümde çok sayıda kafe ve iki adet kreş açılmıştır. Soylulaştırma sürecinin öncülleri akademisyenler ve üniversite öğrencileri olurken, sürecin başlamasında önemli etkenlerden biri olan TOKİ'lerde kiralar on yılda on katına kadar yükselmiş ilk başta ucuz olduğu için kiracı olan öğrenciler TOKİ'lerde oturamaz hale gelmiş, yoksul ailelerde benzer şekilde kira artışının kurbanı olmuştur. ⁶

Faaliyet raporu incelendiğinde söz konusu alana; İşhanı TOKİ ya da Kardeşler TOKİ adıyla hitap edilmektedir. Günümüzde ilgili alana Eğri Köprü Mahallesi adı verilmiştir. Yılmaz Bilecen'in (2019) Türkiye'de soylulaştırma sürecini, iletişim araçları açısından incelediği ve on temel kodla çözümlediği çalışmasında isim değişikliğinin aslında mahallerinin geçmiş ile bağını koparmak için gerçekleştirilen bir strateji olduğu görülmektedir. Köye dair referansların, yakın geçmişinin isim değişikliği ile birlikte belleklerden silinmesini sağlayan bu stratejiye ek olarak isim değişikliği yapılırken

⁶ 2009 yılından günümüze değin söz konusu mahallede farklı sitelerde farklı aralıklarla oturma fırsatı olduğu için on yıllık süreçte doğrudan gözlem yapılma fırsatı doğmuştur. 2015 yılında TOKİ'lerde 400 TL'ye oturan eski kiracılar bulunurken yeni kiracılar için fiyat aralığı 750 TL'ye kadar yükselmiştir. İlgili tarihte ev kiralamak için yapılan görüşmelerde kiralanın evin karşı dairesinde oturan kiracı, ev sahibinin ön gördüğü rakama evin kiralanmaması konusunda ısrarcı olmuş, kendi ödediği kira ücretini belirtmiş ve ev sahibinin neredeyse %100 oranında farkla kiralamaya çalıştığı evin o kadar etmeyeceği, ön görülen rakamı kabul etmemiz sonucunda, kendi ev sahibinin de baskı yapacağı ve o fiyat aralığında buradan daire tutamayacağını, taşınmak zorunda olduğunu ve bu durumla sık karşılaştığı belirtmiştir.

yeni koyulan ismin uzak geçmişe referansta bulunan bir isim olması yönetsel erk tarafından öncelenmektedir. Köyün soylulaştırma süreci on kodun ikisi ile örtüşmektedir. Türkiye’de gerçekleştirilen soylulaştırma çalışmalarının temel iletişim stratejilerinden biri olan isim değişikliği ve geçmiş ile bağı kopartma kodları İşhanı Köyü içinde geçerlidir. Yeni ismi halen günümüzde Kızılırmak’ın üstünde sağlam bir şekilde korunan Selçuklu mimarisinin de bir örneği olan Eğri Köprü’den gelmektedir. İsim değişikliği ile birlikte isimden köyün Ermeni kökenleri ya da yakın zamandaki köylü geçmişi silinmiştir. Yeni isimlendirme ise söz konusu köyün ve kentin tarihi köklerine ve belediye tarafından kimlik olarak seçilen “sultan şehir”e vurgu yapılmaktadır.

Köyü, kente bağlayan anayol kentin yeni kurulan ve lüks semtlerin biri olarak değerlendirilen Bağdat Caddesi’ne bağlanmaktadır. Eskiden Kardeşler Mahallesi olarak adlandırılan mahalle Bağdat Caddesi isimlendirmesi ile yine yakın geçmiş ile bağı kopartan ve uzak geçmişte Bağdat Yolu’na referansta bulunan bir dönüşümü temsil etmektedir. Caddeye inen yol üzerinde yine yüksek katlı, güvenli, lüks, çeşitli spor kompleksleri de bulunan siteler yer almaktadır. Kızılırmak’a paralel olarak genişleyen konut alanları Sivas’ın Venedik’i olacak mottosu ile popüler bir alana dönüşmüş ve buradaki siteler de son birkaç yıl içerisinde yapılmıştır.

Tablo 2: Köy Mücavir Alanı İçerisinde Bulan Son Dönem Yapılaşma Envanteri

Site - Apartman	Villa - Apart	Cafe - Restoran	Eğitim Kurumları	Özel Rekreasyon al.
Kardeşler TOKİ	Akademisyen Villaları	Taşev Restoran	Çilek Kreş	Doğa At Çiftliği
Akademisyenler Sitesi I. Ve II. Etap	Altnevler Sitesi	221 B Cafe	Neşe Erbek Kreş	Doğal Yaşam Köyü Hobi Bahçeleri
Eğriköprü (Memursen) Sitesi	Aydınkent Villaları	Yamaç Cafe	Batı Koleji	Paintball Sahası
Koç Platform	Cumhuriyet Akademi Villaları	Albatros Cafe	Sivas Fen Lisesi	
Panorama	Manzara Villaları	Benzin Cafe	Toki Şehit Uzm. Çav. Bahaddin Erturhan Ortaokulu	
Turanoğlu Era Vita Sitesi	Villa Gold City	Latte Fotoğraf Cafe		
Turanoğlu Anatolia Life Sitesi	Göksu Villa	Selda Güzellik Salonu		
Turanoğlu Twins Sitesi	İşkar Villaları			

Göksu Yalıları	Bahçekent Villaları			
Turanoğlu Country	Şahıslara ait Villalar			
Göksu İnci				
Göksu Suit				
Öz-Ak Prestij Teras Konutları				
Öz-Ak Life City Next City				
Kısacık Liva City				
İşkar Moon				
İnal İnşaat Diamond Life				
İnal İnşaat Lalezar Evleri				
Tepe Konutları				
Cadde 346				

*Ek olarak Yüksek Hızlı Tren Hattı yine bu köyün üzerinden geçmektedir.

Mahallede hızla yeni sitelerin yapımına devam edilmektedir. Yeni yapılan sitelerin pek çoğu son üç yıl içerisinde yapılmıştır. Bu durum soylulaştırmanın geldiği boyutu ve ulaştığı hızı anlamak için oldukça önemlidir. Köylüler devlet eliyle yapılmayan konut alanlarının satışında sahip olduğu arsaları genellikle kat karşılığında vermektedir. Kat karşılığı olmayan arsa satışları da gerçekleştirilmektedir. Kat karşılığı satışlardaki temel handicap zamanında tarla olan arsaların dededen ya da babadan kalmasından dolayı miras taksiminin yapılması gerekmektedir. Bu da payların bölünmesine, ailenin diğer fertleri arsaları satmak istemese de satılmasına neden olmaktadır.

Bulgular ve Tartışma

Köylülerin bir dönem önceki belediye ile temel sorunlarından birini TOKİ yapımı için satın alınan araziler oluşturmaktadır. Sivas'ta bir önceki belediye başkanı Sami Aydın 2004-2009 ve 2014-2018 yılları arasında belediye başkanlığını yürütmüştür. İşhanı Köyü'nün soylulaştırmaya açıldığı ve soylulaştırmanın saçaklandığı dönemlerde belediye başkanlığı yapan Sami Aydın'ın sürece yaklaşımı görüşülen katılımcıların en önemli sorununu oluşturmaktadır.

E3: "Biz her şeyi biliyoruz, bize ne dediler ne yaptılar, kamulaşan arsalar ne oldu hepsini. Oturmuyoruz takip ediyoruz. Bize kasaba olun dediler olmadık, Eğriköprü'ye bağlanın dediler bağlanmadık, bağlanmayacağız istemiyoruz. O zaman bu köyde kalmaz, belediye istiyor ki arsalar değerlendirildi köyün ne işi var burda"

K1: "Bizden TOKİ için arazi aldılar, şimdi ise bizden aldığı arazinin TOKİ'den artan kısmını ise müteahhitlere sattılar. Buradan ayrıca para kazandılar madem TOKİ'den sonra yer kalıyordu bizden o kadar büyük alan almasıydı da bizim tarlalarımız kalsaydı."

Diğer bir görüşmeci E1: “bizim köyün tarlasından yüksek bızlı tren geçiyor. Bu nedenle belediye düşük emsal bedelle tarlaları satın aldı. Vazgeçen ve razı olmayanlara o parayı da vermiyorum, git mahkemeye başvur dendi. Mağdur oldu insanlar şimdi ne tarla var ne de mahkeme bitene kadar paraları. Belediye buraları imara açtı. İmara açmadan önce dıyım alan, köy dışından kimseler tarla satın aldı. Alana lafım yok satana var. Alan alır satan niye sattı. Bizim tarlalar dedeye ya da babaya aitti. Dede vefat edince tarlaların bölüşülmesi gerekti. Biri çıkıp satacam diyince diğerleri de mecbur kaldı. Üç on paraya sattıkları tarlalar şimdi villa, site alanı oldu.”

K3: “Çoğu belediye ile anlaşp önce %25’e bir sonraki tarlaları arsa çevirmeye işleminde %35’e razı olup tarlalarını verdi. Sıcak para başta tatlı geldi. Müteahhitte verdiler karşılığında ev aldılar ama bepsi çok hisseli, aslında karda etmediler ama kolay para tatlı geldi”.

K2: “Bizden sonraki nesil üniversite mezunu, atanamamış gel besicilik yap diyorsun yapmıyor, tarla ek yok öyle olunca maaşlı çalışmayı yeğliyorlar, kolayda alışkın git marketten al gel. Bizden sonra kim hayvan bakacak köyde 10’u geçmez hayvanı olan. Para var hayvancılıkta tek maaşla nasıl okutacaktık. Ordan gelen para ile okuttuk, çocukları şimdi onlar yapmıyor. Belediye buraları imara açarken villa olarak açtı biz razı olmadık, niye villa diye lafımız geçmedi”

E10: Burada önceden de çok fazla üretim yapılmıyordu. Köyde ekme biçme işlerini biz yapmıyoruz. Ortak dikiyoruz, ıcaarla. Çıkarıdıkların/Tepeönü mahallesi tarlası olmadığı için bizim tarlaları onlar dikiyor buğday üzerinden ya da satıldığında elde edilecek olan para üzerinden anlaşıyoruz.

E5: “Kimimizin tarlası villa arazisi olarak imara açıldı. Villa olunca atıyorum 500 metrekareye bir ev düşüyor, zaten imar geçerken tarla arsaya çevrilirken de bizden gitti, yapan bir tane villa veriyor bir de bunu bölüşeceksin, elimize bir şey geçmiyor. Ama para görmemiş çok, git alabilir misin ordan bir ev mümkün değil, bağın bahçen, uçsuz bucaksız tarlan kış oluyor”

E3: “Köy kalmadı, köyün dibine kadar imar geldi, burada oturmayan sorun etmez de, şimdi köyün içine de gelirse ben yabancı istemem”,

K4: “Valla köyün yukarısı hala tarla vermiycem, imar geçirse de vermiycem, köyün içine sokmuycam”.

K5: “Biz bu durumdan memnun muyuz insanlar haklarını alırsa bir yandan memnunuz ama buralarda bir şekerpancarı yetiştirdi humuslu toprak... Biz ekmemiz için teşvik verirdi o zaman yağından makarnasına ofis verirdi, öyle bir şekerli olurdu ki pancar. K6: bütün köye dağıttı bunlar gelenleri şekerler torba torba şeker almazdık. K5: Şimdi oralar ev oldu. Zarar devlete millete zarar. Ben de ev aldım, ev düştü bana ama zarar. Bir de evin balkonuna çıktım mı içim gidiyo o günleri hatırlıyorum.

K15: “Bizim arsaların iki dönümünden tren yolu geçiyor. Biz verilen bedel aşağı yukarı 385.000 lira civarı. Mahkemeye taşıdık bilirkişi 1.600.000 TL gibi bir mebla belirlemiş. Arada uçurum var. Şuanda kiralda oturuyorum Memursen’de paraya ihtiyacım yok. Onun için mahkemeye taşıdım. Paraya ihtiyacı olanlar düşük bedele verdiler. Ben mahkemeyi bekliyorum.

Soylulaştırma sürecine köylülerin bakışı birtakım olumsuzluklar içermektedir. İlk olarak haklarını tam anlamıyla alamamaları, ikinci olarak arsa spekülasyonlarından kaynaklı erken elden çıkarmanın ya da değer artışının kendilerini mağdur ettiğini düşünmektedirler. Üçüncü olarak genişlemenin köyün içine doğru ilerlemesi gündelik hayatlarını etkileyecek olması ve yabancıların köye yerleşmesi onları tedirgin etmektedir. Dördüncü boyut ise ekonomik dönüşümle ilgilidir. Taşıma su ile değirmenin dönmeyeceğini düşünenler üretimin bitmesini istememektedir. Beşinci boyut ise köyün içerisinde büyük baş ve küçük baş hayvancılığın bitmesinden rahatsızdırlar.

E6: “Evlerin önünde bahçe, tavuk olmaz mı, yok” bu derece köy hayatı bitti demektedirler. Memnun olanlar ise tarlalarından imar geçmesi ile “lüks” ev sahibi olabilenler ve ellerine toplu para geçenlerdir. Onlara göre yaşları geçenler bir boşluğa düşerken ve anılarını yitirirken gençler har vurup harman savurmaktadır.

K15: Kaçınılmaz bir son bu. İleride köy de kalmayacak yapacak bir şey yok. Düşününce evet köye dair tek şey evimizin köyde olması.

Köydeki soylulaştırma ilk olarak üretime ilişkin bir dönüşüme yol açmıştır. Bu saçaklanmanın sonucunda alanın yerleşime açıldığı ilk yıllarda sitelerin etrafındaki boş alanlara ya da tarlalara otlatmak için getirilen büyük ve küçük baş hayvan sürülerinde azalma olmuştur. Toprak rantına dayalı zenginleşmenin arttığı köyde hayvancılıkla uğraşan yedi-sekiz hane kalmıştır.⁷ Ekenek alanlar arsaya çevrilmiş, imara açılmasından dolayı da daha önce ekilen hem yemek ve satmak hem de hayvanların beslenmesi için kullanılan buğday ve arpa üretimi durmuştur. Bu nedenle köyde yeni bir tüketim kültürü de doğmaktadır. Köyde hayvansal üretime dayalı; et, süt, yoğurt, kaymak ve tereyağı ve yumurta üretimi ve buna ek olarak buğday, un, erişte, kışlık bakliyat üretimi artık birkaç hane dışında yapılmamakta, köyde yaşayanlarda bu hanelerden ürün almakta ya da hane için gerekli olan bu ürünler dışarıdan marketler aracılığıyla temin edilmektedir. Kendi kendine yeten üretim sistemi yerine dışarıya bağımlı bir tüketim geliştiği gözlemlenmektedir. Artık köy evlerinin önünde lüks araçlara rastlanırken, köylüler arsa karşılığında aldıkları dairelerinin kiminde oturarak, kimini satarak ya da kiraya vererek üretim sürecinde yer almadan para kazanmanın başka bir yolunu da bulmuştur. Bu durum Smith’in kuramında yer alan soylulaştırmanın kapitalist kent pazarına hizmet ettiğinin -tıpkı kira ve konut fiyatlarındaki artış gibi- bir göstergesidir.

Köyün girişinde villalar, iki üç katlı apartmanlar yer almaktadır ve klasik köy evi olarak nitelendirilecek yapı stoku neredeyse kalmamıştır. Bu durum evlerin işlevsel dönüşümüne de işaret etmektedir. Artık ahır ve benzeri üretime dayalı eski üretime dair yapılar terk edilmiştir. Yine evlerin altında yer alan “evlik” olarak isimlendirilen ve kışlık ihtiyaçlar için yazdan hazırlanan, turşu, peynir, salça, ekmek ve benzerlerinin sağlandığı bu alan ortadan kalkmıştır. Yeni evlerin inşasında konfor, lüks ve modern kavramları ön plana çıkmaktadır. Bu durum yine Yılmaz Bilecen’in soylulaştırmanın anahtar kavramları olarak bahsettiği iletişimsel eylemlerle ve stratejilerle uyumludur.

Soylulaştırmanın ve kentleşmenin ortaya çıkardığı bir başka durum ise köyde sürekli oturan nüfusun azalmasıdır. Köydeki evler sürekli yenilenirken ve konut tipi değişirken köylüler evlerine hafta sonlarında ya da tatil dönemlerinde dönmektedir. Tarıma dayalı üretimin bittiği köy süreklilik arz eden bir yaşam alanı olmaktan da çıkmıştır. Ek olarak köyde birlikte ve sürekli yaşamaya vurgu yapan kimi yapılar da anlamını yitirmektedir. Mezhep açısından karışık bir köy olan İşhanı’nın camisinde sürekli yaşayan nüfusun azalması ile birlikte sabit bir cemaat bulunmamaktadır. Caminin hocasından alınan bilgiye göre sürekli gelen kişi sayısı bir elin parmaklarını geçmemektedir. Benzer bir durum Aleviler içinde söz konusudur. -Aleviler diğer etnik ayrımlara bakılmaksızın köyün iç kısmında oturmakta ve nüfus olarak çoğunlukta Sünniler köyün dış çeperinde kalmaktadır.- Köyde yaşayan Aleviler süreklilik arz eden ve yıllık gerçekleştirilen görgü cemini ilk başta köyün ilkokulunda gerçekleştirirlerken zamanla haftalık Perşembe cemleri yapılmamaya başlanmıştır. Bu duruma tezat

⁷Bu duruma ilişkin ilginç bir örnekse. Köyde hayvancılık bırakılırken. Cadde 346 Sitesi’nde (ki henüz tamamlanmamıştır) oturmaya başlayan bir kişi bulunmaktadır ve sitenin yan bahçesine ağıl inşa etmiş ve koyun beslemektedir.

olarak köyde Cem evi işlevine de sahip bir yapının inşaatı başlamıştır. Geçmişle bağı korumak ve dağılan köylüleri bir araya getirmek için cem evi bir araç olarak değerlendirilse de cemin gerçekleştirilmesinin bir dedeye bağlı olması ve dede sayısının az olması cemin yürütülmesini yapının varlığına rağmen zorlaştırmaktadır. Aleviler açısından temel handikaplarından biri olan kentleşme, taliplerin dağınık olarak ikamet etmelerine yol açmakta bu durum düzenli cemaat ilişkisini ortadan kaldırmaktadır.

Henüz köyün iç kısımlarına, yani ana oturma alanına, dışardan gelenlerin yerleşmemesinden dolayı köyün eski ve yeni sahipleri arasında bir çatışma söz konusu değildir. Soylulaştırma sürecinden köylüler artan rantın sağladığı zenginleşmeyi gençler kimi yönleri ile memnuniyetle karşılamaktadır. Az sayıda kalan yerleşik köylü halkın halen hayvancılığa dayalı üretime devam etmesi ise sitelerin etrafında boş olan arazilerde otlatılan küçük ve büyükbaş hayvanlar ile görünür olmakta bu durum ise yeni taşınan orta sınıf için alışılmamış bir görüntü oluşturmaktadır. Bu noktada Yılmaz Bilecen'in kodlarından biri olan dışlamanın izleri görülmeye başlamaktadır. Dışlamanın birinci nüvesi lüks konutların etrafında otlatılan hayvanların konutlarda oturanlar tarafından çağ dışı olarak nitelendirilmesi ve köyün burada istenmemesiyle ikinci nüve ise lüks konutlarda arsa karşılığında oturan köylülerin diğerleri tarafından benimsenmemesinde yatmaktadır.

K 10: “Şimdi benim kız Göksu Konutları’nda oturmaya başladı. Komşuları hep üniversite de boca, doktor... Sanki biz buraya emek vermeden oturmuşuz gibi bir tavırları var. Şunu demeye getiriyorlar eğer arsa sizin olmasa siz burada nereden oturacaksınız. Asıl biz olmasak onlar nasıl oturacaktı. Biraz hakir görme oluyor yani.”

E6: “Oturduğumuz sitede aileye ait birkaç tane evimiz var. Toplantılarda birkaç hane adına katılıyoruz. Sonradan görme gibi davranıyorlar bize. Oysa buranın tamamı da aşağıdaki sitelerin yeri de hep bizim”

K11: Ben Aleviyim, köyümüz karışık ama Sünniler sayıca azlar Alevi ağırlıklı. Sitenin bir bloğu tamamen bizim. Kiracılar oturuyor. Yetkim var istesem hepsini çıkarttırırım. Şöyle yani evlerin idaresini kontratları bana bıraktılar. Komşularım da Sünniler var beni beğenmiyorlar. Bir şey söylemiyorlar konuşuyoruz falan ama hissediyorum. Kendi malım da ikinci sınıf muamelesi görüyorum. Görüş farklılıklarımız çok belirgin. Komşuluk yapıyoruz problem yokta kendimi ait hissetmiyorum. Onların hissetmemesi lazım.”

Özetle eski ve yeni sakinler arasında artan fiyatlar sınıfsal ve kimliğe dayalı üstü kapalı bir ayırım ve buna dayalı dışlama buradaki soylulaştırma sürecinde de farklı biçimlerde de olsa söz konusudur.

Köyün içerisinde soylulaştırmanın neden olduğu zorunlu bir yer değişimi henüz söz konusu değildir. Sürecin mağdurları ise TOKİ'lere ilk yerleşenlerdir. Uygun fiyatlarla aldıkları konutların fiyat artışı, ev sahipleri tarafından olumlu karşılanırken kiracılar artan kira fiyatlarının altında ezilmekte ve kentin dış çeperlerine doğru taşınmaktadır. -Bu durum soylulaştırmanın yol açtığı sınıfsal tecriti görünür kılmaktadır.- Daha ucuz bir yakıt olduğu için TOKİ'lerde, kömürle çalışan ve ısınma sorunun daha ucuz çözülmesini sağlayan merkezi bir sistem kullanılmaktadır. Sistemden kaynaklı ortaya çıkan kirlilik, önemli bir sorun ve diğer site sahipleri tarafından bir tartışma konusuyken yakın gelecekte burada var olan sistemin değiştirileceği ön görülmektedir. Çevreci, temiz ve sağlıklı bir çözüm olan ve yine yenilenebilir enerji olmayan doğal gaz sisteminin dar gelirli aileler için yeni bir masraf kapısı olacağı ise rahatlıkla ön görülebilmektedir.

Soylulaştırma ile birlikte mahallede ortaya çıkan diğer bir sorun ise “semt çocuğu” olmanın yerini alan “Toplu Konut Çocukları” ve “Lüks Site Çocukları”dır. Toplu Konutlar; inşa edilirken site içlerinde ve çevresinde çeşitli sosyal donatılar yer alacak şekilde planlanmıştır. Kendi içerisinde; cami,

İlköğretim okulu, çarşısı ve parkları bulunan TOKİ'ler temel ihtiyaç olarak görülen hizmetleri asgari düzeyde de olsa sağlamaktadır. Fakat yeni kurulan sitelerde ikamet eden veliler çocuklarını kentin farklı yerlerinde yer alan kolejlere göndermeyi tercih etmektedir.-Son birkaç ay içerisinde mahalleye, yapımına devam edilen bir siteye bağlı Batı Koleji'de eklenmiş, site bitmeden kolej eğitim ve öğretime açılmıştır.- Çalışan ailelerin “okul öncesi çağ” olarak nitelendirilen yaş gurubunda yer alan çocukları mahallede yer alan kreşe ya da bakıcılara emanet edilmektedir. Çocuklar benzer okullarda eğitim görmedikleri için de bağ kuracakları ortak bir kamusal alan bulunmamaktadır. Giyim açısından daha pahalı markaların orijinal ürünlerini giyen, kendi sitelerine ait alanlarda zaman geçiren çocukların diğer sitelerde ve TOKİ'lerde oturan çocuklarla iletişimi bu nedenle oldukça kopuktur. Sitelerine şifre ile giriş çıkış yapan çocuklar, topluluk halinde oynanacak futbol ve benzeri oyunları en fazla yan sitelerinde yer alan çocuklarla oynamaktadır.

Çocuklar arasındaki ekonomik farklılık TOKİ'lerin ön tarafında yer alan Era Vita Sitesi'nin duvarında da görülebilmektedir. “Zenginlermiş, salaklar, mallar yazısı” sınıfsal farklılığın ve bu durumdan kaynaklı hoşnutsuzluğun göstergesi olarak değerlendirilebilir. Yine Anatolia Life, Akademisyenler, Memursen Sitesi'nin dış duvarlarında yer alan çeşitli duvar yazılarına rastlanırken TOKİ'lerde bu tip duvar yazılarına rastlanmamaktadır. Bu durum dar gelirli gençlerin ve çocukların zenginlerin karşısında görünür olmayı amaçladıkları biçiminde yorumlanabilir. Diğer bir dikkat çekici duvar yazısı ise Akademisyenler Sitesi I. Etap'ın dış duvarında yer alan “Kürde Su Yok” yazısıdır. Pek çok etnik kimlik gibi Kürtler'in de yaşadığı İşhanı Köyü soylulaştırılırken toprağın asıl sahipleri yeni konut alanlarının dışlanana olmuştur.

Mahalleye yeni eklenen lüks konutlar sadece TOKİ'lerde ikamet eden kiracıları değil aynı zamanda Akademisyenler ve Memursen Sitelerinde oturan kiracıları da etkilemektedir. Memursen Sitesi ekonomik açıdan mahallenin ara geçişi olarak değerlendirilebilir. İşhanı Köyü'nün yerlileri, dört blokluğun neredeyse bir bloğunun sahibi konumundadır. Ve sadece iki aile konutlarda ikamet ederken diğerleri evlerini kiraya vermektedir. Ek olarak diğer bloklarda da kiracıların yoğunlukta olduğu bir yerleşim söz konusudur. Kiracıların genellikle; memur, polis, akademisyen ve doktorlardan oluştuğu görülmektedir. Özellikle polislerin tayin dönemlerinde sitede oturan kişilerde değişiklik gözlemlenmekte, değişim kira artışlarını da beraberinde getirmektedir. Ev sahipleri mahallenin “nezihleşmesi” ve “lüksleşmesini” kiracıların, kira bedellerine zam yapmaları için bir araç olarak kullanmakta ve diğer sitelerin fiyatlarını örnek olarak göstermektedir. Aynı zamanda ilgili sitelerde oturanların “lüks konutlarla” bir yarış içerisinde olduğu gözlenmektedir. Bu yarış siteye sürekli olarak eklenen yeni üniteler, güvenlik önlemleri, güzelleştirme vb. faaliyetlerle yeni bir gider kaleminin açılmasına neden olmaktadır. Her ne kadar ortaya çıkan durum tarihi konutların restorasyonu ile bir tutulmasa da soylulaştırmanın temel araçlarından olan; seçkinleştirme, nezihleştirme ve güzelleştirme çalışmaları bu mahalleyi de etkilemektedir ve site sakinlerinin sadece ev içini değil ev dışını da öncelediği yeni bir tüketim kültürünü hareketlendirmektedir. Mahalle adlarında gerçekleştirilen değişiklikler, site adalarına da yansımaktadır. Memursen adı ile kooperatif usulünde yapılan site günümüzde Eğriköprü Sitesi adını taşımaktadır. Soylulaştırmaya bağlı isim değişikliği artık sitelere kadar genişlemiştir.

Diğer bir altı çizilmesi gereken durum ise “lüks” tanımlaması ile ilgilidir. Farklı villa bölgeleri bulunan mahallede villalar ilk başta akademisyenlere yönelik inşa edilirken şu anda yüksek gelirli

esnaflarında bireysel olarak villa inşa ettiği ya da var olan sitelere yerleştiği görülmektedir. Müstakil tarzdaki yatay mimari lüksün bir nüvesi olarak değerlendirilmekte ve burada oturanlar “zengin olarak” tanımlanmaktadır. Diğer yüksek katlı sitelerde ise “lüks”ün ne ile tanımlandığı oldukça tartışmalıdır. Ağırlıklı olarak 4 oda bir salon ve bir ebeveyn banyosundan oluşan sitelerde sadece kapalı otapark ve oyun parkı için ayrılmış alanlar bulunmaktadır. Yüzme havuzu, sauna, fitness center ve benzeri ortak alanlar ise birçoğunda bulunmamaktadır. Güvenlik önlemi olarak şifreli kapı sistemlerinin yer aldığı sitelerin sadece bazılarında sabit “güvenlik” personeli istihdam edilmektedir. -Ek olarak misafirlğe gelen misafirlerini ana kapıdan almaya üşenen ev sahipleri, örneğin Anatolia Life Sitesi’nde, pencereden ya da balkondan kapı şifrelerini bağırarak söylemeyi tercih etmektedir. Bu durum da güvenlik sisteminin göstermelik olduğunun altını çizmektedir. İşkar Moon gibi sitelerde ise sabit bir güvenlik bulunmakta ve gelen misafirler görevliler tarafından haber verilmektedir. Özetle neyin lüks olduğu oldukça tartışmalı bir konudur. Lüks sadece yapıların dış mimarisıyla ilişkilmiş gibi gözükmektedir. Ve her yeni yapılan siteye yeni eklenen kompleksler lüks ve daha lüks ayrımında temel olarak kabul edilmektedir.

Son olarak değinilecek ve soylulaştırmanın nüvesi olarak değerlendirilebilecek gelişme ise köyün dış çeperlerine eklenen yeni alanlardır. “İlk Hayat Derneği” tarafından İşhanı Köyü’nde Doğal Yaşam Köyü Hobi Bahçeleri⁸ kurulmuştur. Hobi bahçelerinde tavuk kümesleri, açık besi yerleri, kapalı sera, köy fırını ve çocuk parkı yer almaktadır. Kooperatif üyelerine kişi başı 100 metre kare dikim alanı sağlanmaktadır. Köyde üretime dair her şey son bulurken kentin başka yerlerinden gelenler için köy hayatı küçük ölçekli tarımsal ve hayvansal üretime, bir hobiye dönüştürülmektedir. Köyün içerisinde yapay köy hayatı kurulmaktadır. Yine hayvancılığın terk edildiği köyde aynı zamanda kafe ve restoran işlevi gören Doğa At Çiftliği’nin bulunması, çiftlikte küçük baş hayvan ve kümes hayvanlarının yetiştirilmesi, köy yumurtası üretilmesi köy yaşamını seyirlik ve eğlencelik bir malzemeye dönüştürmektedir. Köyün dış çeperinde paintball oyunu için oluşturulmuş bir alanın bulunması yine soylulaştırmanın yansımalarından biridir. Çoğu köylünün hayatında anlamı bulunmayan bir eğlence kültürü köye adapte edilmektedir.

SONUÇ

Soylulaştırma pek çok kentte olduğu gibi Sivas’ta da farklı mahallerde hızla ilerlerken İşhan Köyü’nün üniversiteye yakınlığı yani hazır pionerlarının bulunması mahallede soylulaştırmayı hızlandırmaktadır. Bu durum merkezde yer alan köylerde üretimin durmasını tüketime dayalı yeni bir örgütlenmeyi ve ranta dayalı zenginleşmeyi, kolay yoldan para kazanmayı teşvik etmektedir. Birkaç kuşak sonra ranta dayalı yaşam biçimi, miras ve vesayet nedenleri ile köylüler açısından önemli sorunlara neden olacak ve köyün içine doğru ilerleyen soylulaştırma köy yaşamından arda kalanları da ortadan kaldıracaktır. Yoksul ve zengin arasındaki fark keskinleşirken yasalardan kaynaklı olarak bir süre daha uygun fiyatlarla kirada oturanlar mahalleden taşınmak zorunda kalacaktır.

Kentsel soylulaştırma sadece etnik kimlik ve yoksulların tecritini değil aynı zamanda kapitalist sistemin işleyişinde yeri olmayan ekonomik ve sosyal örgütlenmelerin de ortadan kaldırılmasına hizmet etmektedir. Köy ve köye dair unsurlar üst sınıfların eğlencelerine, seyirlik malzemelerine

⁸ <https://www.facebook.com/groups/745751752485101/>

dönüşmektedir ve soylulaştırma köylerin korunması yerine gerçek köy yaşamına dair unsurların yerinden edilmesine neden olmaktadır.

İşhan Köyü, günümüzde hala köylü geçmişini içinde barındıran bir isme sahip olmakla ve kendine ait bir muhtarlığı bulunmakla birlikte uzun vadede köy Eğriköprü Mahallesi'ne bağlanarak, kendisinden daha küçük bir birimin parçası haline dönüşecek ve geçmiş ile bağı tamamen ortadan kalkacaktır.

KAYNAKÇA

- Alyakut, G. (2018), *Kırsal mimarlık mirasının korunmasında turizmin etkisi: çanak kale - adatepe köyü*, <http://acikerisim.fsm.edu.tr:8080/xmlui/handle/11352/2727#sthash.2FkJCOeg.dpbs>, Erişim Tarihi: 13.04.2019
- Basaran, A., Sakarya, İ. (2012), *Kırsal soylulaştırma ve turizmin kırsal yerleşimlere etkileri: adatepe ve yeşilyurt köyleri*,1, https://www.researchgate.net/profile/Arzu_BasaranUysal/publication/304525172_KIRSAL_SOYLULASTIRMA_VE_TURIZMIN_KIRSAL_YERLESIMLERE_ETKILER_I_ADATEPE_VE_YESILYURT_KOYLERI_1/links/57723cfb08ae0b3a3b7f0f40.pdf, Erişim Tarihi: 13.04.2019
- DeSena, J. (2009) *Gentrification and inequality in brooklyn the new kids on the block*. United Kingdom: Lexington Books
- Dwiparna C., Parthasarathy D. (2010), *Rising urban aspirations in the gentrified textile mill areas of Mumbai: urbanism redefined in the inner city space*, https://www.academia.edu/24652843/Rising_Urban_Aspirations_in_the_Gentrified_Textile_Mill_Areas_of_Mumbai_Urbanism_Redefined_in_the_Inner_City_Space Erişim tarihi: 12.02.2019
- Erdoğan, İ. (2007), *Pozitivist metodoloji*, Ankara: Erk Yayınları
- Fujitsuka, Y. (1992), *Burgeon of gentrification in Nishijin, Kyoto*, DOI: 10.4200/jjhg1948.44.495
- Glass, R. (2010) *Aspects of change*.ed. B.-S. Japonica. içinde, Gentrification Debate. s. 19-27. London and New York: Routledge.
- İslam, T. (2009), *Devlet eksenli soylulaştırma ve yerel halk: Neslişah ve Hatice Sultan mahalleleri (sulukule) örneği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- İslam, T. (2003), *İstanbul'da soylulaştırma Galata örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Keshishian V., Löker K., Polatel M. (2018), *Ermeni kültür varlıklarıyla Sivas*, <https://hrantdink.org/tr/hdv-yayinlari/31-kulturel-miras/1401-ermeni-kultur-varliklariyla-sivas> Erişim Tarihi: 3.10.2019
- Lees, L., Slater, T., Wyly, E. (2008) *Gentrification*. London and New York: Routledge
- Maurasse, J. D. (2006). *Listening to Harlem*, Gentrification, Community and Business. London and New York: Routledge.
- Smith, N. (1979) *Toward a theory of gentrification a back to the city movement by capital*, not People. Journal of the American Planning Association, 4(45), s. 538-548. doi:10.1080/01944367908977002
- Tuncer, T., İslam, T. (2017), *Yeni bir soylulaştırma formu olarak öğrencileştirme (Studentification): Bosna-*

Hersek Mahallesi'nde (Konya) değişen mahalle içi dinamikler,

https://www.journalagent.com/planlama/pdfs/PLAN-77698-RESEARCH_ARTICLE-TUNCER.pdf

Yılmaz Bilecen, M. (2019) *Soylulaştırma sürecinin iletişim metinleri üzerinden analizi: 1980-2015 dönemi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Yenigül, S. B. (2016). *Kırsal soylulaştırma: soylulaştırma sürecinin kırsaldaki yansımaları*. Mimarlık Dergisi:<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=405&RecID=4025> adresinden alındı

Zukin, S. (1982) *Loft living culture and capital urban change*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Zukin, S. (2000) *Naked City*. United Kingdom: Blackwell Publishers.

<https://www.facebook.com/groups/745751752485101/>, Erişim Tarihi: 15.03.2019

<http://sivas.bel.tr/Files/PDF/2007Faaliyet.pdf>, Erişim Tarihi: 15.03.2019

http://www.sivaspostasi.com.tr/haber/hic_bir_seyi_tek_basiniza-256.html, Erişim Tarihi: 15.03.2019

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN: 2636-8641

Cilt/VOLUME 2

Sayı/ISSUE 4

Yıl/YEAR: 2019

Gönderim: 29-01-2019 – Kabul: 12-06-2019

Sample Young Model in The Qur'an

Kur'an'da Örnek Genç Modeli*

Cahit Karaalp**

Abstract

Youth is the most important, the most magnificent and the most productive time of human life. Youth are the most intense when the deviations are most frequent. Allah, gave great importance to youth and Hz. Yusuf, Hz. Abraham, Hz. Ismail, Hz. Jesus, like the great prophets at the young age, has imposed a duty. In the Qur'an; Hz. Yusuf as an exemplary figure who spent his youth in the way of Allah, dressed in a petticoat at his young age and kept his chastity; Hz. Ibrahim is a young man who opposes to the ranks of a young age, breaking the idols for the sake of being thrown into the fire; Hz. Ismail as a person who accepted to be killed in the way of Allah; Hz. Moses is referred to as a young man who rebelled against Pharaoh,

Öz

Gençlik, insan hayatının en önemli, en görkemli ve en verimli zamanıdır. Gençlik sapmaların en yoğun olduğu, kaymaların en çok yaşandığı zaman dilimidir. Allah, gençliğe büyük önem vermiş ve Hz. Yusuf, Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. İsa gibi büyük Peygamberlere genç yaşta risalet görevi yüklemiştir.

Kur'an'da; Hz. Yusuf gençliğini Allah yolunda harcamış, genç yaşta takva libasını giymiş, iffetini korumuş örnek bir şahsiyet olarak; Hz. İbrahim genç yaşta şirk düzenine karşı çıkan, putları kıran inancı uğruna ateşe atılan biri olarak; Hz. İsmail Allah yolunda canından olmayı kabullenmiş bir kişilik olarak; Hz. Musa Firavuna başkaldıran, terki diyar eden, zulmü kabullenmeyen bir genç olarak aktarılmaktadır. Kur'an'da Allah'a kurban

* Makalemiz, 15-16 Ekim 2018 tarihinde Bingöl Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen "Modern Çağda Gençliğin Anlam Arayışı Uluslararası Sempozyumu"nda sunduğumuz tebliğimizin kısmen genişletilmesi ve değiştirilmesi sureti ile meydana getirilmiştir.

** Cahit Karaalp, Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniv. İslami İlimler Fak. Tefsir Bölümü, cahitkaraalp@hotmail.com, Orcid: 0000-0001-5898-6819

and who rejected it. Abel offering the sacrifice to Allah in the Qur'an, Ashab-ı Kahf, who escaped from the cruel administration and took refuge in the cave is also described. In the Qur'an, not only good young examples but also bad young examples are described.

With this article, we aim to reveal the value of Qur'an given to young people and to be the subject of Qur'an's guidance in the education of young people. In our study, the words and dictionary meanings of ına young yön in the Qur'an, how the youth were handled in the Qur'an, the young examples mentioned, the examples of how the young examples should be taken from the stories of the young examples, We will try to present the profile of the modern youth, which should address the needs of the young people of the modern age and should be based on the young profiles described in the short stories.

Keywords: Quran, Rarable, Young, Example, Message

sunan Habil, zalim yönetimden kaçıp mağaraya sığınan Ashab-ı Kehf de anlatılmaktadır. Kur'an'da sadece iyi genç örnekler değil kötü genç örnekler de anlatılmaktadır.

Makalemiz ile Kur'an'ın gençlere verdiği değeri ortaya koymayı ve gençlerin yetişmesinde Kur'an'ın yol göstericiliğini konu etmeyi hedeflemekteyiz. Çalışmamızda Kur'an'da "genç" anlamına gelen kelimeleri, bu kelimelerin sözlük anlamlarını, gençliğin nasıl işlendiğini, zikredilen genç örnekleri, genç örneklerin zikredildiği kıssalardan ne gibi mesajların çıkarılması gerektiğini belirlemeye ve gençliğin anlam arayışına Kur'an'ın nasıl yön verdiğini, modern dönem gençlerinin nasıl bir yol izlemeleri gerektiğini ele almaya çalışacağız. Ayrıca kıssalarda anlatılan genç profiller üzerinden olması gereken modern genç profilini ortaya koymaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Kıssa, Genç, Örnek, Mesaj

Giriş

İnsan hayatı çocukluk, gençlik ve yaşlılık dönemlerinden oluşmaktadır. En önemli, en kritik ve en sorunlu dönem gençlik dönemidir.¹ Gençlik; hem çocuk hem de yaşlıların arzuladıkları insan hayatının en görkemli, en verimli, en hareketli ve en bereketli zamanı olduğu gibi sapmaların, kaymaların da en çok yaşandığı zaman dilimidir. Psiko-sosyal açıdan gençlik, buluşla başlayan ve 25 yaşlarına kadar devam eden bir süreç olarak tarif edilmektedir.² Ancak gençlerle ilgili incelemeler yapan

¹ Karagöz, İsmail, *Aile ve Gençlik*, TDV, Ankara, 2006, s. 111, 115; Köylü, Mustafa, *Gençlik ve Barış Eğitimi İslami Bir Yaklaşım*, Gençlik Dönemi ve Eğitimi -Tartışmalı İlmi Toplantı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000, s. 227.

² Tavukçuğlu, Mustafa, *Avrupa'lı Türk Gençlerinin Kültürel Kimlik Problemleri*, Gençlik Dönemi ve Eğitimi -Tartışmalı İlmi

eğitimcilerin ve gençliğin biyolojik yönünü araştıran hekimlerin hemen hemen tamamı gençlik döneminin başlama devresinde hemfikir oldukları halde, gençliğin bitimi konusunda farklı görüşlere sahiptirler.³

Gençlik dönemi sosyal, fizyolojik ve psikolojik değişimlerin yaşandığı bir dönemdir.⁴ Gençler bir toplumun dinamizmini oluşturur. Bir milletin her bakımdan sağlam ve dinamik oluşu hiç şüphesiz ki gençlerinin ruhsal açıdan sağlıklı olmaları ile mümkündür.⁵ Birey bu dönemde kimlik karmaşasını çözme eğiliminde olduğundan din onun için varoluşsal sorunlara cevap veren bir sistem olarak üst bir müracaat alanı olur. Zira din gençliğin psiko-sosyal gelişiminde ve kişiliğin oluşumunda belirgin bir rol oynar.⁶ Gençler, ancak Allah'a bağlanarak ve kendilerini insanlığa adanarak ulvi bir yükselişe geçebileceklerdir.⁷ Kendi toplumunu ve tüm insanlığı ilerletecek ideal ve amaçlardan yoksun yetişen gençlerin günöbirlik haz ve zevklerin peşinde koşar hale gelmeleri ise toplumu bekleyen en büyük tehlikedir.⁸

1. Kur'an'ı Kerim'de "Fetâ/Genç" Kavramı ve Anlamı

Genç kavramı Arapçada "feta" ve "şâbb" kelimeleri ile ifade edilir.⁹ "Şâbb" kelimesi sadece hadislerde¹⁰ kullanılmakta iken "feta" kelimesi ise hem Kur'an'da¹¹ hem de hadislerde¹² geçmektedir. "Feta" kelimesi, Kur'an'ı Kerim'de "genç" anlamında kullanılmaktadır.¹³ Çoğulu "fitye" olan "fetâ" kelimesi Arap dil sözlüklerinde "genç kız, genç erkek, delikanlı, yigüt, cömeri" anlamlarına gelmektedir.¹⁴

Toplantı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000, s. 207.

³ Tavukçuğlu, *Arapça'da Türk Gençlerinin Kültürel Kimlik Problemleri*, s. 207.

⁴ İnce, Abdullah, *Gençlik Döneminde Din*, Gençliğin Gelişimi ve Problemleri Karşısında Din Görevlileri, 7. Uluslararası Din Görevlileri Sempozyumu Bildirileri - Sakarya 2016, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2016, s. 88.

⁵ Kara, Seyfullah, *Modern Din Hizmetlerinde İhmal Edilmemesi Gereken Kitle: Gençlik*, I. Din Hizmetleri Sempozyumu, 3-4 Kasım 2007, Ankara, 2008, II/25.

⁶ İnce, *Gençlik Döneminde Din*, s. 88.

⁷ Tekin, Mustafa, *Özgürlük ve Dindarlık İkileminde Gençlik ve Güncel Sorunlar*, Gençliğin Gelişimi ve Problemleri Karşısında Din Görevlileri, 7. Uluslararası Din Görevlileri Sempozyumu Bildirileri - Sakarya 2016, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2016, s. 366-376.

⁸ Topçuoğlu, Ali Aslan, *İslam'da Ahlaki Sorumluluk ve Gençlik*, Sinop Üniversitesi Gençlik ve Ahlak Sempozyumu, 6-7-8 Ekim 2016, 1. Bsk., Sinop, 2016, I/513-523.

⁹ Ferâhîdî, Ebû Abdurrahmân Halîl b. Ahmed (ö. 175/791), *Kitâbu'l-Ayn*, 1. Bsk., thk. Dr. Davud Sellum vd., Mektebetü Lübnân, Beyrut, 2004, s. 622; Karagöz, *Aile ve Gençlik*, s. 113.

¹⁰ Buhari, *Rikak*, 5; *Cenaiz*, 93; *Ezan*, 36; Müslim, *Zekât*, 115; Tirmizi, *Zühd*, 28, 53; İbn Mace, *Zühd*, 27; Ebu Davud, *Hudud*, 25.

¹¹ *Yusuf*, 12/30, 36, 62; *Kebf*, 18/10, 13, 60, 62; *Enbiya*, 21/60; *Nisa*, 4/25; *Nur*, 24/33.

¹² Buhari, *Enbiya*, 54.

¹³ Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed bin Cerîr (ö. 310/923), *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, I-XV, Dâru İbn Hazm, Beyrut, 2013, IV. 27; X. 168-169; Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed bin Muhammed bin Mahmûd (ö. 333/944), *Tevilâtü Ehlî's-Sünne/Te'vilâtü'l-Kur'ân*, I-X, thk. Dr. Mecdi Basillum, 1. Bsk., Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2005, VI. 231; Ay, Mehmet Emin, *Kur'an'da Gençler ve Gençlik Değerleri*, Gençlik Dönemi ve Eğitimi-II, Tartışmalı İlmi Toplantı, 18-20 Nisan 2003, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2003, s. 17.

¹⁴ Ferâhîdî, *Kitâbu'l-Ayn*, s. 622; Cevherî, İsmâil bin Hammâd (ö. 400/1009), *Mu'cem es- Şabâb*, thk. Halîl me'mun şeyhâ, 3. Bsk., Dâru'l- Ma'rife, Beyrüt, 2008, s. 796; Rağib el-İsfehânî Ebu'l-Kâsım Huseyn bin Muhammed (ö. 502/1108), *el-Müfredât fî Ğaribi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Halil Ayteni, 3. Bsk., Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 2001, s. 373-374 ; Firuzâbâdî,

Kur'an "feta" kelimesini erkek, kız, köle¹⁵ ve hür için kullanmaktadır.¹⁶ Maverdi'nin belirttiğine göre "fetâ" kelimesi küçük büyük tüm köleler için ortak isimdir.¹⁷ Kur'an, "feta" kelimesini hem olumlu hem de olumsuz genç tipleri için, hem mü'min hem de kâfirler için kullanmaktadır. Nur sûresi 59. âyetinde "ergenlik çağına ulaşmak" anlamında "belağa" kavramı kullanılmıştır. Kanaatimizce "şâbb" kelimesi ergenlik dönemini ifade ederken "feta" kelimesi ise "şâbb/ergenlik sonrası gençlik dönemini" ifade eder.

"Feta" kelimesi, Kur'an'da farklı kişiler hakkında 10 ayette zikredilmiştir. Enbiya, 60. ayetinde geçtiği gibi müşrikler, Hz. İbrahim'i "putları diline dolayan bir genç/feta" olarak nitelemektedirler. Yusuf, 30. ayetinde şehir kadınlarının dili ile Hz. Yusuf'un genç olduğu ifade edilmektedir. Yusuf, 36. ayetinde Hz. Yusuf ile birlikte zindanda bulunan hapis arkadaşlarının ikisi için "genç/feta" nitelemesi yapılmaktadır. Yusuf, 62. ayetinde Hz. Yusuf'un yanında çalışan gençler için "feta/genç" kelimesi kullanılmaktadır. Kehf, 60 ve 62. ayetlerinde Hz. Musa'nın beraberinde bulunan yol arkadaşını ifade için "genç/feta" ifadesi geçmektedir. Kehf, 10 ve 13. ayetlerinde şehir yönetiminin zulmünden kaçıp mağaraya sığınan Ashab-ı Kehf için "genç/feta" denilmektedir. Nisa, 25. ayetinde hizmetçi mümin kadınlar "genç/feta" olarak ifade edilmekte ve Nur, 33. ayetinde ise genç köle kızların fuhşa zorlanmamaları uyarısı yapılırken "genç/feta" tabiri kullanılmaktadır.

Kur'an'da örnek genç modeli sadece "genç/feta" kelimesinin geçtiği ayetlerde anlatılmamaktadır. "Genç/feta" kelimesinin geçmediği yerlerde de örnek gençler zikredilmektedir.¹⁸ Hz. Âdem'in Allah'a kurban sunan çocuklarının konusunun işlendiği ayette¹⁹ kardeşi tarafından şehid edilen Habil;²⁰ daha annesinin karnında iken annesi tarafından ma'bedin hizmetine adanan Hz. Meryem;²¹ peygamberlik misyonunu genç yaşta yüklenen, Allah'ın dinine yardım eden Hz. İsa,²² Hz. Zekerriyya'nın varisi genç peygamber Hz. Yahya;²³ Allah için kurban edilmeyi kabul eden teslimiyeti ile anılan Hz. İsmail;²⁴ genç yaşta Firavuni saltanata meydan okuyan Hz. Musa;²⁵ Hz. Lokman'ın nasihatte bulunduğu oğlu,²⁶ Hz. Lut'un zinaya giden yolları tıkmak için öne sürdüğü evlilik formülü için aday gösterdiği kızları,²⁷ Hz. Musa'yı babalarına bildiren Hz. Şuayb'ın kızları²⁸ bu örneklerden bir kaçıdır. Kur'an, sadece örnek

Mecdüddîn Muhammed bin Ya'kub(ö. 817/1415), *el-Kâmusu'l- Mubtî*, thk. Halil Me'mun Şeyhâ, 5. Bsk. Dâru'l- Ma'rife, Beyrut, 2011, s. 975.

¹⁵ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV. 27; X. 168-169; Mâturîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, VI. 231.

¹⁶ Rağb el-İsfehânî *el-Miüfredât fî Çarîbi'l-Kur'an*, s. 373-374.

¹⁷ Maverdi, Ebû'l- Hasen Ali bin Muhammed (ö. 450/1058), *en-Nuket ve'l-Üyân/Tefsîru'l-Maverdî*, I-VI, thk. Seyyid Abdulmaksud bin Abdurrahîm, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, trs., III. 36-37.

¹⁸ Ay, *Kur'an'da Gençler ve Gençlik Değerleri*, s. 17.

¹⁹ *Maide*, 5/27.

²⁰ Ay, *Kur'an'da Gençler ve Gençlik Değerleri*, s. 19.

²¹ *Âl-i İmrân*, 3/35, 37.

²² *Âl-i İmrân*, 3/52.

²³ *Âl-i İmrân*, 3/39.

²⁴ *Saffât*, 37/102.

²⁵ *Kasas*, 28/14, 15.

²⁶ *Lokman*, 31/13.

²⁷ *Hicr*, 15/71.

²⁸ *Kasas*, 28/25-28.

gençler üzerinden değil kötü örnekler üzerinden de gençliğe mesaj vermektedir. Örneğin Hz. Yusuf'un kardeşlerinin kötü davranışları üzerinden²⁹ gençlikte olmaması gereken huylara yer verilmektedir.

2. Kur'an'da Zikredilen Örnek Gençler

Tarihi kıssalar dairesinde veren Kur'ân, insanlık tarihini Hz. Âdem ile başlatır ve tarihi akışı Peygamberler üzerinden devam ettirir. Kıssalar, Kur'an'ın tarih okumalarıdır. Okuyucuya, tarihi okuma bilinci ve metodolojisi verir. Kıssalar; tarihin, mutlaka okunması gerektiğini ve tarih okumalarının ibret amaçlı olması gerektiğini anlatan ilahi mesajlardır. Kur'an kıssalarında zikredilen genç örnekler bizlere model olarak sunulmaktadır. Kıssaların sunduğu ideal örneklerden uzaklaşan gençliğin geldiği nokta bizleri düşündürmekte ve arayışlara itmektedir. Gençlerin kişiliklerinin olgunlaşmasında ve psikolojik sorunlarını aşmalarında dini inanç ve duygular etkileyici bir faktördür.³⁰ Gençliği ideal manada yetiştirebilmemiz için onlara Kur'an'ın gösterdiği ideal örnekleri model olarak sunmamız önem arz etmektedir.

Kur'an'ın bizlere ideal örnekler olarak gösterdiği isimlerin, genç örneklerin bazıları peygamberdirler. Bu da bizlere tüm peygamberlerin kırk yaşında peygamber olmadıklarını, aksine genç yaşta peygamber olduklarını göstermektedir. Kur'an'ın ideal örnek olarak zikrettiği ve takvalı olduğu için şehid edilen Habil, Allah'a kul olan ilk gençti. Hz. İbrahim, zalim düzene genç yaşta isyan etti, ateşlere atıldı, hicrete maruz kaldı. Hz. İsmail, rabbin yolunda kurban olmak için genç yaşta bıçağın altına yattı. Hz. Yusuf, genç yaşta zina ile zindan arasında kaldığında zindanı tercih etti ve zindana girdi. İmanına leke getirmemek, imana ihanet etmemek, başkasının namusuna el sürmemek için yıllarca zindan yattı. Hz. Musa, genç yaşta iman yolunda sürgünler yaşadı, Firavun'a başkaldırdı, mazlum halkının kurtuluş mücadelesini verdi. Hz. Meryem genç yaşta iffetin bayrağı oldu, Allah rızası için mescidin hizmetine girdi. Hz. İsa, zorba İsrailoğullarını genç yaşta hakka davet etti, çarmıha gerilmek istendi. Hz. Yahya, genç yaşta zalim güçlerin hedefi oldu. Ashab-ı Kehf, zulüm diyarında bir avuç gençler, imanla öne geçtiler, imanı sinelerinde gizlediler, iman davasını gizliden gizliye yürüttüler, iman için dağlara sığındılar, kâinatın rabbine başkaldıranlara başkaldırdılar; dünyalıklara, makamlara aldanmadılar, kaybettiklerine aldırmadılar, geriye dönüp bakmadılar. Daha nice gençler, gençliklerini iman yolunda tükettiler, rabbe kul olmanın sevincine erdiler. Hz. Peygamberin sahabelerinin çoğu da gençlerden oluşmaktaydı. Hz. Ali, Hz. Ca'fer bin Ebi Talip, Abdullah bin Mesud, Zübeyr bin Avvam, Habbab bin Eret, Osman bin Maz'un, Sa'd bin Ebi Vakkas, Kudame bin Maz'un, Erkam bin Ebi'l-Erkam, Said bin Zeyd, Esmâ binti Ebu Bekir, Mus'ab bin Umeyr, Cabir bin Abdillâh ve daha nice sahabeler örnek gençlerdi.³¹ Kur'an'ın sunduğu ve Hz. Peygamberin etrafında kenetlenmiş bu ideal örnekleri modern kültürün etkilediği gençlere model olarak sunamadığımız sürece ahlaki ilerlemeden söz edemeyiz.

Modern kültür; film, sinema, dizi, oyun, spor, futbol, takım, yarışma, festival, eğlence, kamp, reklam vs. etkinlikler gençlerimizi önce bizden, sonra inançlarımızdan, değerlerimizden koparmakta ve onlara

²⁹ Yusuf, 12/17-18.

³⁰ Perşembe, Erkan, *Genç-Aile İlişkilerinde Uyumun Sağlanmasında Dinin Fonksiyonel Rolü Üzerine*, Gençlik Dönemi ve Eğitimi - Tartışmalı İlmî Toplantı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000, s. 273.

³¹ Akpolat, Sabri, *Peygamberimiz ve Gençlik*, Hz. Peygamber ve İnsan Sevgisi, I. Kutlu Doğum Sempozyumu, 21-22 Nisan 2007 Şanlıurfa, s. 200-201.

yeni değerler yüklemektedir. Öyle ki gençlerimiz yanımızda ama bizden ayrılır, bizlerin çok yakınında ama çok uzakta, bizlere yabancılar. Bugün bizler gençliğin dilinden konuşan, gençliği kendi dünyasına çeken, kalabalıklar içinde yalnızlaştıran, topluma yabancılaştıran egemen modern kültürün teknolojik savaşı ile karşı karşıyayız. Küreselleşmenin en önemli vasıtalarından biri olan iletişim araçlarında son çeyrek yüzyılda meydana gelen yapısal değişimle birlikte, küreselleşme olgusu bir ağ etrafında gelişimini ilerletmiş ve yeni bir dünyanın kodlarını ortaya çıkarmıştır.³² Bugün elinde bulundurduğu teknolojik, ekonomik ve askeri güçlerle bütün dünyayı kendi sistemini tümüyle kabule zorlayan Kitle yayın vasıtaları, kapitalist batı toplumlarının ürünüdür.³³

Teknolojiyi ellerinde tutanlar, teknolojiyi yönlendirenler savaşa bir adım önde başladılar ve her toplumun en büyük dinamik gücü olan gençliği egemen oldukları alana çekmeyi başardılar. Teknolojiye egemen güçler, kendi hâkimiyet alanlarına girmeyen reel ortamlara alternatif olarak sanal âlemler oluşturdu ve farklı milletlerden müteşekkil gençliği kendi hâkimiyetleri altında olan sanal âlemde toplayarak adeta “sanal gençliği” doğurdular. Böylelikle gerçek âlemden, aileden, toplumdan, ahlaktan, maneviyattan kopuk bir gençlik türedi. Bu gençliğin hayalleri, beklentileri, düşünceleri, hesapları, kaygıları, kavgaları, anlayışları egemen sistemin çizdiği sınırlar dairesinde seyrediyor. Globalleşen dünyanın, kapital düzenin dilini kullanan; gelenek, görenek, örf, adet takmayan; özgür birey, özgür irade, özgür genç, özgür kadın, özgür toplum gibi süslü ama içi boş kelimelerle kandırılan gençliğimiz özgürleştirilme va'di ile tabiri caizse sahibi belirsiz kölelere dönüştürüldüler. Maalesef gençlerimiz gün geçtikçe manevi boşluklara itilmekte ve bu yönde hiçbir tedbir alınmamaktadır.³⁴ Muhammed İkbâl'in şu mısrası gençliğimizin bu günkü durumunu özetler niteliktedir:

*“Gençler susuz, testide ise yok bir damla, Akılları nur saçsa da hasretler gecenin karanlığına”*³⁵

Gençliğin içine girdiği bu girdaptan sadece Kur'an'ın örnek gösterdiği şahsiyetlerin rehberliğinde çıkabiliriz. Biz burada Kur'an'ın örnek verdiği genç modellerden Hz. İbrahim, Hz. Yusuf, Hz. Musa, Hz. Meryem ve Ashab-ı Kehf'i işlemeye çalışacağız.

2.1. Hz. İbrahim'in Örnekliliği

Hız. İbrahim, Nemrudların küfür diyarında imanla cesareti birleştirmişti. Sadece rabbinden korkmayı ilke edinmiş ve tüm beşeri korkuları bitirmişti. Hız. İbrahim, ateşte canıyla denendi, canı pahasına ateşe yürüdü.³⁶ Hız. İbrahim evladı ile denendi. Ciğerparesini rabbine kurban etmekten çekinmedi. İsmail'ini rabbi için kesmeye çalışan³⁷ Hız. İbrahim'e Allah, hem İsmail'i hem de İshak'ı bahşetti; Hız. İbrahim bir vermek istedi, rabbi ise ona iki verdi.

³² Babacan, Mehmet Emin, *Sosyal Medya ve Gençlik*, 1. Bsk., Açılımkitap Yay., İstanbul, 2015, s. 2.

³³ Doğan, Mehmet, *Gençlik ve İletişim Araçları*, Gençlik Dönemi ve Eğitimi -Tartışmalı İlmi Toplantı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000, s. 33.

³⁴ Güç, Ahmet, *Gençlik ve Satanizm*, Gençlik Dönemi ve Eğitimi-II, Tartışmalı İlmi Toplantı, 18-20 Nisan 2003, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2003, s. 77.

³⁵ Muhammed İkbâl, *Müslüman Gençlik*, Çev. Osman Koca, Beyan Yay., İstanbul, 2016, s. 20.

³⁶ *Enbiya*, 21/68

³⁷ *Saffat*, 37/102-103

İsrailoğulları, Hz. İbrahim'in soyundan gelirler. Allah, İsrailoğullarına bir inek kesmelerini emreder ama kesmemek için bin dereden su getiriler³⁸. Hz. İbrahim ise İsmailini, ciğerparesini Allah istedi diye gözünü kırpmadan kesecekti. Hz. İbrahim'in İsrailoğullarından farkı "hesapsız iman" farkıydı. Hz. İbrahim imanının insanı korkusuz ve fedakâr yaptığının en güzel örneğidir. Hz. İbrahim'in nemruda karşı verdiği tevhid mücadelesi, genç yaşta putları devirmesi³⁹ ve verdiği mücadelenin bedelini ateşe atılmakla ödemesi gençlerimize *inancımız uğruna bedel ödemekten korkmayın, şirk düzenine karşı verdiğimiz mücadelede duruşunuzu bozmayın mesajını vermektedir.*

2.2. Hz. Yusuf'un Örnekliliği

Hz. Yusuf'un hayatı bir rüya(çocuklukta gördüğü rüya) ile kararmış ve bir rüya(melikin rüyası ile) ile aydınlanmıştı. Hz. Yusuf'un hayatı bir rüya gibi başladı ve rüya gibi devam etti. Hz. Yusuf'un yaşadığı hayat bir rüyada görülecek olsa inanılacak gibi değildi. Hz. Yusuf'un tüm hayatı gördüğü ilk rüyanın tefsiriydi. Yani koca bir hayat, çocukluk rüyasını tefsir ediyordu ya da çocukluk döneminde gördüğü bir rüya yaşanacak hayatı özetliyordu.

Hz. Yusuf, bir surenin bütününde anlatılan tek peygamberdir. Hz. Yusuf, Kur'an'da sadece iffet yönünden değil birçok yönden gençliğe örnek olarak anlatılmaktadır. Surede, gençliğin ergenlik döneminde yaşadığı kıskançlık, kimlik geliştirme, iffet, dava bilinci, sorumluluk, vefa, ehliyet, af vs. birçok konu dile getirilmiştir. Hz. Yusuf'un güzelliği tefsirlerimizde, vaazlarımızda Hz. Yusuf'un kimliğinin önüne geçmiş bulunmaktadır. Hâlbuki Kur'an; Hz. Yusuf'un güzelliğinden çok kimliğine ve kişiliğine dikkat çekmektedir.

Hz. Yusuf, Züleyha'nın daveti karşısında şehvetine yenilmeyerek, kardeşlerinin her türlü kötülüğüne rağmen kine karşı affı tercih ederek,⁴⁰ şehvet ve kin peşinde koşmanın asıl kölelik olduğunu gösterdi. Hz. Yusuf; bedeni köle olanların ruhlarının özgür kalabileceğinin; zorlukların ve yüksek makamların kimliği ve kişiliği bitirmediğinin, bitiremeyeceğinin en güzel örneğidir. Hz. Yusuf, hayatı boyunca verdiği mücadele ile; "*güçlü olan değil baklı olan kazanır*" mesajını vermektedir. Hz. Yusuf'un hayatından çıkan diğer bir mesajda şudur: "*İmana kurulan tuzaklar tutmaz, hiçbir tuzak imanın gücü karşısında tutunamaz.*"

Kur'an, Hz. Yusuf'un üç farklı dönemde giydiği üç gömleğin hikâyesini anlatır. Bu üç gömlek, Hz. Yusuf'un şahsında her insanın yaşamının üç dönemini sembolize eder. Hz. Yusuf'un abilerinin babalarına getirdikleri kanlı gömlek çocukluk dönemini, Züleyha'nın zinaya davetini reddedip⁴¹ sırtını dönmesi karşısında Züleyha tarafından arkadan yırtılan gömlek gençlik dönemini, Hz. Yakub'a gözlerine sürsün diye gönderdiği iktidar gömleği ise olgunluk dönemini anlatır. Şehvetin iradeleri teslim aldığı gençlik döneminde şehvetinin sesine değil de rabbinin rızasına kulak veren Hz. Yusuf, günaha girmediği için yıllarca zindan yatmış, gençliğini zindanda geçirmiştir. Hz. Yusuf, bu davranışı ile gençliğe iffet konusunda örnek olmuş ve zina yoluna girmektense zindan yolunu adımlamanın daha doğru olacağını⁴² bilfiil göstermiştir.

³⁸ Bakara, 2/67-68

³⁹ Enbiya, 21/60-67

⁴⁰ Yusuf, 12/92

⁴¹ Yusuf, 12/23

⁴² Yusuf, 12/33

Hz. Yusuf, iffet konusunda gençliğin modelidir.⁴³ Her genç iffetle güzeldir, özeldir. İffet gömleği, her gencin giymesi gereken takva libasının kendisidir. İffeti tüketmeyen zilletin zamanla izzete dönüşeceğini Hz. Yusuf, iffetsiz izzetin zamanla zillete dönüşeceğini Züleyha göstermiştir. Yusuf suresi, güç ve güzelliğini gayri meşru yollarda harcayanların er veya geç kaybedeceklerini ifade etmektedir.

Egemen güçlerin yıllarca film, sinema, müzik, okul, eğlence merkezleri, oyun vs. araçlarla gençlerin üzerinden çıkarmak istedikleri gömlek iffet gömleğidir. Gençlerimizin birçoğunun ergenlik dönemlerinde kaybettikleri iffetin savaşını Hz. Yusuf bir ömür vermiştir. Gençler zalimlere, kötülere, fuhuş tellallarına karşı Hz. Yusuf gibi iffet savaşı vermedikleri sürece onların oyuncağı olmaya mahkûmdurlar. Hz. Yusuf, iffetin gençliğin olmazsa olmazı olduğunu hayatı ile ifade etmiştir. Hz. Yusuf; iffetin, sınır tanımayan şehvete galibiyetinin ismidir. Köleliğin iffetsizlik demek olmadığını, fakirliğin, yoksulluğun, kimsesizliğin, çaresizliğin iffetsizliğe kapı aralamayacağını en iyi Hz. Yusuf göstermiştir. Hz. Yusuf bu örnek mücadelesi ile “*iffet tükenmez bir hazinedir, iffeti kaybeden her şeyi kaybetmiştir*” mesajını vermiştir. Hz. Yusuf'un mücadelesinden çıkan bir başka mesajda şudur: “*Güç iffetle çatışınca zillete, iffetle barışınca izzete dönüşür.*”

Oyun oynamaya giderken kaybolmuştu Hz. Yusuf. Abileri Hz. Yusuf'u oyun bahanesi ile evden uzaklaştırdılar, hayatı ile oynamak için oyun tezgâhladılar.⁴⁴ Günümüz zalimlerinin geliştirdikleri oyunlarla Yusuflarımızın hayatı ile oynadıkları gibi. Kur'an'ın Hz. Yusuf'un hayat hikâyesinden bir kesit olarak sunduğu oyun sahnesi, dikkatleri günümüz oyunlarına yoğunlaştırmakta ve oyunlarla çalınan hayatlar hakkında ikaz etmektedir.

Hz. Yusuf'un hayatında aşırı sevgi ve aşırı kıskançlıkların neden olduğu olumsuzluklara şahit olmaktadır. Hz. Yusuf; iki aşırı sevginin kurbanı olmuştu. Babası Yakub'un “şefkat” kaynaklı aşırı sevgisi Hz. Yusuf'u kuyuya, vezirin eşi (İsrailiyat dilinde Züleyha'nın) “şehvet” kaynaklı aşırı sevgisi ise Yusuf'u zindana düşürdü. Hz. Yusuf, aynı zamanda iki aşırı kıskançlığın kurbanıydı. Baba şefkati arayan üvey abilerinin aşırı kıskançlığı⁴⁵ ile vezirin karısını kıskanan şehir ekâbirlerinin (ileri gelenlerinin) eşlerinin aşırı şehvi kıskançlıklarının kurbanı olmuştu.⁴⁶ Hz. Yusuf bu aşırı sevgi ve kıskançlıklar sonucunda özgürlüğünü kaybetti. Dün Hz. Yusuf'u vuran aşırı sevgi ve aşırı kıskançlık günümüz gençliği içinde tehlike arz etmektedir. Gençlerimizin duygularını kontrol altına almaları gerektiğini ve kontrolsüz sevgi ve kıskançlıkların kişileri felakete sürükleyeceğini Hz. Yusuf'un hayatından öğrenmekteyiz.

Hz. Yusuf; babasından aldığı tevhid terbiyesini unutmamış, tevhid yolundan sapmamış bir muvahhittir. Hz. Yusuf, zindanı medreseye çevirmiş bir davetçidir. Hz. Yusuf zindana atıldığında yanına iki genç mahkûm konulmuştu. Mahkûmlardan biri idam cezasına çarptırılacak diğeri ise kurtulacaktı. Hz. Yusuf nerede olduğuna, hangi durumda bulunduğu bakmadan, zindanı tebliğ mekânına çevirmiş ve mahkûmlara hak dini tebliğ etmişti.⁴⁷ Hz. Yusuf, başına gelenlere üzölmek yerine

⁴³ Özdemir, Şuayip; Kavak, Fatime, *Kur'an ve Hadislerde Gençlik Dönemi ve Özellikleri*, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/2 Winter Ankara, 2014, s. 1220

⁴⁴ *Yusuf*, 12/12

⁴⁵ *Yusuf*, 12/9

⁴⁶ *Yusuf*, 12/30-33

⁴⁷ *Yusuf*, 12/38-40

zindan arkadaşı olan gençlerin tevhid yolunda olmamalarına üzülmekteydi. Zira o zindanı zinaya tercih etmişti. Hz. Yusuf bu davranışı ile gençlere tevhid akidesine inanan, sahip çıkan ve bu akideyi yayan davetçiler olmaları gerektiğini öğretmiştir.

Kral, Hz. Yusuf'un zindandan çıkarılması için emir verdiğinde Hz. Yusuf hemen zindandan çıkmamış, kendisini zindana gönderen dedikodu ve iftiraların yeniden değerlendirilmesini ve suçsuzluğunun ispat edilmesini istemişti.⁴⁸ Çünkü hiçbir özgürlük iffetten, haysiyetten, temiz kişilikten daha değerli değildir. Hz. Yusuf, Kralın sözü üzerine zindandan çıkmış olsaydı kişiliğine sürülen kara leke ile yaşayacak, hayatı zindan olacaktı. O ise şerefi, haysiyeti özgürlüğe tercih ederek gençlere hiçbir şeyin şeref ve haysiyetten daha değerli olmadığını göstermiştir.

Hz. Yusuf, kraldan baş danışmanlık teklifini aldığı reddetmiş hazine bakanlığına talip olmuştu.⁴⁹ Hz. Yusuf bu davranışı ile; “yapamayacağınız, faydalı olamayacağınız, başarılı olamayacağınız görevler size tevdi edildiği zaman reddedin, size uygun olan, başarılı olabileceğiniz, insanlığa yararlı olacağınız görevleri isteyin, talep edin; hak ettiğiniz ve mutlak olmanız gereken görevleri isteyin, bunun için ısrar edin; bilgi ve bilincinizi atıl bırakacak görevleri makamın derecesine bakarak kabul etmeyin; makamın ederine değil insanlığa kaç derece hizmet ettiğine bakın.” mesajlarını vermekte ve gençlere meslek seçme konusunda yol göstermektedir.

Hz. Yusuf'un hayatı, “*her gecenin bir sabahı, her karanlığın bir aydınlığı, her zorluğun bir kolaylığı, her sıkıntının bir ferahı vardır*” mesajını vermektedir. Hz. Yusuf'un kardeşleri onu kuyuya, Mısır ekâbirleri ise zindana attılar ama o saraydan çıktı. Hz. Yusuf'un hayat hikâyesinin sonuna geldiğimizde zihnimizde şu mesaj canlanmaktadır: “*Her hesabın üstünde ilahi bir hesap vardır.*” Yusuf suresi, Yusufi davranışları yüreklere nakşeder, şeytani tuzakları gözler önüne serer, bir kölenin efendiliğe giden hayat serüvenini zikreder ve adeta bizlere; “*zorluklar, kötülükler, kötüler sizi yıldırmasın, kimse ilahi hesabı unutmasın*” mesajını ilka eder.

Kısaca ifade edecek olursak Hz. Yusuf, gençler için af, iffet, sabır, metanet, iman, erdem, cesaret, vefa, samimiyet, şeref, haysiyet, kimlik, kişilik, azim, mücadele, dava, fedakârlık, cesaret, feraset, tevazü ve tevekkül örneğidir. Hz. Yusuf'un hayat hikâyesi, “*bir toplumu dönüştürmek için çok kişi değil bir Yusuf yeterdir*” mesajını vermektedir. Gençleri Hz. Yusuf'u örnek almayan toplumların ne sokakları, ne evleri ne de devlet kurumları emniyetlidir. Erdemli bir toplum inşa etmek Yusuf'ları yetiştirmekten geçmektedir.

2.3. Hz. Musa'nın Örnekliliği

Kur'an'da Hz. Musa'nın hayatı; Firavunla mücadele dönemi,⁵⁰ salih kul ile eğitim görme dönemi⁵¹ ve İsrailoğullarını eğitime dönemi⁵² olmak üzere üç dönemde işlendiğini görmekteyiz. Firavunla mücadele döneminde Hz. Musa daha bir saray delikanlısıdır. Hz. Musa'nın kavmi olan İsrailoğulları ise Mısır'da ezilmektedir. Hz. Musa, makamını korumak, saray delikanlısı olarak hayatını; mazlumların emeği, kanı, teri ve gözyaşları üzerine devam ettirmek yerine halkın, hakkın ve adaletin

⁴⁸ Yusuf, 12/50-54

⁴⁹ Yusuf, 12/55

⁵⁰ Nâziât, 79/15-26; Kasas, 28/3-43; Ta-ba, 20/17-85 vs.

⁵¹ Kehf, 18/60-82

⁵² Ta-ba, 20/86-97

Musası olmayı, mazlumlara arka çıkmayı, saray ekâbirlerine karşı ezilmiş halkın yanında yer almayı, zalimlerden hesap sormayı, her şeyi kaybetme pahasına bile olsa haksızlığa karşı durmayı tercih etti. Hz. Musa, Firavun'un varisi ve vasisi olmak yerine, hakkın fedaisi olmayı tercih etti. O bu davranışı ile "saraylar sizi insanlığınızdan uzaklaştırmamalı, mazlumun rahatsızlığı sizi rahattan etmeli" mesajını verdi.

Hz. Musa, hakkında idam kararının çıktığını duyunca terki diyar eder. Medyen suyuna vardığında hayvanlarını sulayan bir topluluğa rastlar ve topluluğun az gerisinde bekleyen iki kadın görür, durumlarını sorar. İki kadın, babalarının yaşlı, aciz olduğunu, ev işlerini kendileri gördüğünü ve erkeklerin çekilip gitmelerini beklediklerini söylerler. Hz. Musa yabancı olduğu memlekette kadınlara öncelik tanınmamasına, kadınların ikinci plana atılmasına, zayıf durumlarının istismarına dayanamaz ve kadınların hayvanlarını sular. Hz. Musa zamanın gençliğine taş çıkartacak bir centilmenlik örneği sergilemiş ve kadın haklarını savunan ilk kişi olarak kayıtlara geçmiştir. Ne saray, ne çobanlık ve ne de evlilik hayâtım Hz. Musa'yı bozmadı. Zira o hedefine kilitlenmişti, bir yerde zulüm varken "bana ne" diyemezdi.

Adaletsizliğe gösterdiği bu olgun tavır kadınların hoşuna gider ve babalarından onu ücret karşılığı tutmasını talep ederler. Rabbine her türlü hayra muhtaç olduğunun dilekçesini veren Musa bir arayış ve bekleyiş içinde iken kızlardan biri yanına gelir ve babasının kendisi ile görüşmek istediğini söyler ve kendisini takip etmesini ister.

Medyen'den dönüş yolunda Hz. Musa'ya peygamberlik vazifesi verildi. Ev, iş ve aştan önce ilk vazifesi zulümle mücadele oldu. Hz. Musa'nın; "beni öldürmelerinden korkuyorum" sözü ölümü pahasına bir görevin içinde olduğunu göstermektedir. Musa, Firavun'a karşı başlattığı mücadelesinde elindeki çoban asası dışında hiçbir şeyi yoktu. Kur'an, Hz. Musa'nın asasının yılan olan, denizi yaran ve taştan su çıkararak üç işlevinden bahseder. Hz. Musa'nın asasının bu üç işlevi "zalime karşı durmayı, onu zulümlerinde boğmayı, mazlumları kurtarmayı ve mazlumlara yaşam imkânı sunmayı ifade eder. Hz. Musa'nın bu mücadelesi gençlerimize hedef çizmekte ve zulümle mücadelenin her Müslümanın vazifesi olduğunu anlatmaktadır.

Hz. Musa, zulümle mücadeleyi hayatının temel hedefi kıldı, yaşamının her üç safhasında hedefinden şaşmadı. Firavunlara yanaşmadı, onlarla kaynaşmadı, haktan ve halktan uzaklaşmadı. Bana neci olmadı. Ve bizlere Firavunlaşanlarla mücadele etmeyi miras bıraktı. Hz. Musa, Salih Kul ile seyahat yaşadı, olayların arka planını okumaya başladı... Azgın İsrailoğullarını eğitebilmek için Salih kuldan "sabır dersi" aldı. Ardından israiloğullarının yönetimini üzerine aldı, onları eğitmeye başladı. Hz. Musa'nın israiloğullarını eğitmek için eğitim alması ve onları eğitmeye başlaması bizlere şu mesajı vermektedir: "Zulümle mücadeleniz biter, cehaletle savaşınız başlar. Halkı eğitmezseniz yeni firavunların türemesine engel olamazsınız."

2.4. Hz. Meryem'in Örnekliliği

Kur'an'da Hz. Meryem, kadınlar ve genç kızlar için bir iffet örneği olarak zikredilmektedir.⁵³ Hz. Meryem تنها bir yerde kendisine beşer suretinde gelen meleğe; "eğer başkasının hak ve hukukunu

⁵³ Özdemir, Kavak, *Kur'an ve Hadislerde Gençlik Dönemi ve Özellikleri*, s. 1220

çığnemekten sakıman biri isen (bana sakın yaklaşma değilse) senden rahmeti bol olan Allah'a sığınırım"⁵⁴ diyerek iffet örneği sergilemiş ve melek olduğundan habersiz olduğu kişiye Rahman'ın merhametini hatırlatarak kendisine dokunmamasını istemiştir. Allah, Hz. Meryem'i Kur'an'da "iffetini koruyan kadın"⁵⁵ olarak nitelerken, Hz. İsa'ya hamile kalması olayında Hz. Meryem de kendisinin; "daha önce iffetsizlik yapmadığını, elinin erkeğe eline değmediğini" ifade etmiştir.⁵⁶ Hz. Meryem, sadece iffet konusunda değil Allah'ın emrini yerine getirme hususundaki azmi, kararlılığı, direnci, metaneti gibi konularda da genç kızlara ve tüm mü'min kadınlara örnektir. Anasının karnında iken din hizmetine adanan Hz. Meryem genç yaşta kendini dine ve mabedin hizmetine vermiştir. Hz. Meryem bu yönüyle genç kızlarımıza dava kadını örnekliliği sergilemektedir.

Allah, Kur'an'da Hz. Meryem'e; "ağacı silkelemesini ve sonra da düşen hurmalarla beslenmesini" buyurur.⁵⁷ Hâlbuki olağanüstü yollarla Hz. Meryem'i hamile kılan Allah, o ağacın hurmalarını Hz. Meryem'in ağacı silkelemesine gerek kalmadan düşürtebilirdi. Bu örnek ile rabbimiz Hz. Meryem üzerinden tüm gençlere, "çalışmadan, emek harcamadan kazancın olmayacağını" anlatmış ve gençleri çaba sarf etmeye, çalışmaya teşvik etmiştir.

2.5. Ashab-ı Kehf'in Örnekliliği

Kur'an'da Ashabı Kehf de gençliğe örnek olarak anlatılır.⁵⁸ Kur'an'a göre Ashab-ı Kehf⁵⁹ tevhidi dile getiren birkaç saray gencidir.⁶⁰ Ashab-ı Kehf, başlarına gelecekleri umursamadan şehri, sarayı terk ettiler, herkesin ulaşmak için bir ömür çırpındığı makamları, sarayı, rahatı bir çırpıda bıraktılar. Gençlere ve tüm insanlığa; "saraylar, makamlar, imanınızı çalmaya kalkarsa onları yere çalın" mesajını ulaştırdılar. Ölümünden korktukları için değil, davayı yaşatmak için dağlara yol aldılar, bir mağaraya sığınıp Allah'ın izni ile yüzyıllar süren uykuya daldılar. Ashab-ı Kehf, gözlerini uyku için kapadıklarında her yerde zulüm ve şirk hâkimdi. Uykudan uyandıklarında ise zulüm yerini adalete, şirk yerini tevhide terk etmişti. Ashab-ı Kehf'in şehirde daha önce ektiği tohumlar filizlenmişti. Şehir imana gelmiş, müstekbirler kaybetmişti. İman yolunda çalışıp çabalayan, gecesini gündüzüne katan ama dava yaşamı sürecinde kayda değer bir mesafe kat edemediğini görüp üzülen, dünyadan ayrılan ya da ayrılacak iman erlerine, şehit ve şahitlere rabbimiz adeta; "ektiğiniz tohumlar filizlenecek, iman tohumu mutlaka meyve verecek, hiçbir güç engel teşkil etmeyecek, zaman bunu gösterecektir" mesajı verilmekte ve ümitsizliğimize Ashab'ı Kehf aşısı yapmaktadır. Ashab-ı Kehf'in uykusu aynı zamanda bizlere; "siz'in çekilmenizle bu din insanlık sahasından çekilecek değildir. Siz uyuduğunuzda bu dava uyuyacak değildir." mesajını iletmektedir.

⁵⁴ Meryem, 19/18

⁵⁵ Enbiya, 21/91

⁵⁶ Âl-i İmrân, 3/47, Meryem, 19/20

⁵⁷ Meryem, 19/25-26

⁵⁸ Süleymanova, Naile, *Ashabı Kehf Olayı Üzerine Gençlik ve Ahlak*, Sinop Üniversitesi Gençlik ve Ahlak Sempozyumu, 6-7-8 Ekim 2016, 1. Bsk., Sinop, 2016,II/898-902; Karacelil, İsa, *Ashab-ı Kehf Kıssası Bağlamında Gençlik ve Değerler*, Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Sayı:21 İstanbul, 2011, s. 210-230

⁵⁹ Kehf, 18/9-26

⁶⁰ Taberî, *Câmi'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, IX. 246;

3. Gençliğin Sorunları ve Çözümleri

Gençliğin sorunları araştırılırken gençliğin dini problemlerine gereken önem verilmemektedir.⁶¹ Bugün gençlik; kimlik bunalımı, yabancılaşma, değerlerdeki değişimler, samimiyet eksikliği, dünyevileşme hastalığı, dava yoksunluğu, şehvet peşinde koşma, hırs, haset, istikrarsızlık, doyumsuzluk, gösteriş merakı, tüketim hastalığı, yanlış aidiyetler, bireysellik, bencillik, internet bağımlılığı, zararlı alışkanlıklar, stres, yanlış arkadaşlıklar, yanlış özgürlük anlayışı, bananeçilik/duyarsızlık, iffetsizlik, hayâ yoksunluğu, okumamak, özünden uzaklaşmak, taklit, güvensizlik, hızlı olmak, haz almak ve flört gibi birçok sosyal ve psikolojik sorunla karşı karşıyadır.⁶² Gençlerimizin manevi problemlerinin kaynağında batılı hayat tarzına özentî ve ondan doğan problemler yatmaktadır.⁶³ Bu sorunların çözüm yolu; Kur'an'ın gösterdiği "Üsve-i Hasene"lerin⁶⁴, güzel örneklerin peşinden gitmek, onların yolunu adımlamaktır.

Lokman suresinde geçen Hz. Lokman'ın öğütleri günümüz gençliğinin kulağına küpe olacak niteliktedir. Kur'an'da anlatılan tüm genç örneklerin mücadeleleri bu birkaç satırlık ayetlerde özetlenmiş durumdadır. Kur'an'ın gençliğimize gösterdiği kurtuluş yolunu Hz. Lokman'ın oğluna yaptığı öğütlerden öğrenmekteyiz:

"Hani Lokman oğluna -öğüt vererek- demişti ki; "Ey oğlum, Allah'a şirk koşma. Şüphesiz şirk, gerçekten büyük bir zulümdür."⁶⁵

Hz. Lokman'ın oğluna verdiği öğüdün bu ilk cümlesi zulümlerin kaynağına işaret etmektedir. Tüm zulümlerin ana kaynağı Allah'a ortak koşmak, Allah'ı hakkıyla tanımamak ve ona bağlanmamaktır. Gençliğimizin kurtuluşu öncelikle sağlam bir inanca/imana sahip olmalarına, Allah'ı hakkıyla tanıyıp ona bağlanmalarına ve Allah'a ortak koşmamalarına bağlıdır. Gelen her peygamberin kavmine tevhidi iletmesi ve bunun mücadelesini vermesi tevhidin önemini ortaya koymaktadır. Allah sevgisi ve korkusu taşımayan gençliğin tevhidten saptığını ve tüm sapmaların başlangıcının tevhidten kopmak olduğunu söyleyebiliriz. Hz. Lokman'ın oğluna verdiği bu öğütden doğru din eğitiminin önemini de ortaya koymaktadır.

"Biz insana anne-babasını (onlara iyilikle davranmayı) tavsiye ettik. Annesi onu, zorluk üstüne zorlukla (karnında) taşımıştır. Onun (sütten) ayrılması, iki yıl içindedir. "Hem Bana, hem anne ve babana şükret, dönüş yalnız banadır. (Bununla birlikte,) onlar (annen ve baban) hakkında bir bilgin olmayan şeyi bana ortak koşman için seni zorlarlarsa onlara itaat etme ve dünya (hayatın)da onlara iyilikle (ma'ruf üzere)

⁶¹ Bayyigit, Mehmet, *Gençliğin Dini İnanç, İbadet ve Problemlerine Boylamsal Bir Bakış*, Gençlik Dönemi ve Eğitimi-II, Tartışmalı İlmi Toplantı, 18-20 Nisan 2003, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2003, s. 238

⁶² Aydın, Mustafa, *Gençliğin Dini ve Ahlaki Değerleri*, Gençlik Dönemi ve Eğitimi-II, Tartışmalı İlmi Toplantı, 18-20 Nisan 2003, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2003, s. 246; Tekin, *Özgürlük ve Dindarlık İkileminde Gençlik ve Güncel Sorunlar*, s. 366-376; Kiroğlu, Hasan Salim, *Şiddet Sarmalında Gençlik*, Sinop Üniversitesi Gençlik ve Ahlak Sempozyumu, 6-7-8 Ekim 2016, 1. Bsk., Sinop, 2016, I/513-523

⁶³ Bolay, Süleyman Hayri, *Eğitimden Doğan Gençlik Problemleri*, Gençliğin Ruhi ve Manevi Problemleri, Tartışmalı İlmi Toplantı, 07 Aralık 1985, 2. Bsk., Ensar Yay., İstanbul, 2017, s. 37

⁶⁴ *Ahzap*, 33/21

⁶⁵ *Lokman*, 31/13

*davran (onlarla iyi geçin) ve bana 'gönülden-katıksız olarak yönelenin' yoluna tabi ol. Sonra dönüşümüz yalnızca banadır, böylece Ben de size yaptıklarınızı haber vereceğim."*⁶⁶

Hiz. Lokman'ın oğluna yapmış olduğu bu ikinci öğüt, gençliğimizi âhiret bilinci ile beslememiz gerektiğini anlatmakta ve ailenin önemine dikkat çekmektedir. Bu nasihatte aile bağlarının önemine dikkat çekilmekte ve farklı inançlara rağmen aile birliğinin korunmasına önem verilmektedir. Zira farklı inançlar aile içinde çatıştığı zaman toplumda bölünme daha rahat gerçekleşmektedir. Bu ayetlerde mü'min gence imanını koruması ve müslümanlığına tahammül göstermeyen ana-babasına sahip çıkması öğütlenmektedir. Bu öğütte dikkatimizi çeken en önemli vurgu ise âhiret hesabıdır. Gençlerimize hayâtın sadece dünyadan ibaret olmadığını, âhiret hesabının da olacağını bilincini işlemeliyiz.

*"Ey oğlum, (yaptığın iş) gerçekten bir hardal tanesi ağırlığında olsa da, (bu,) ister bir kaya parçasından ya da göklerde veya yer(in derinliklerinde) de bulunsun bile, Allah onu getirir (açığa çıkarır). Şüphesiz Allah, latif olandır, (herşeyden) haberdardır."*⁶⁷

Hiz. Lokman'ın bu öğüdü sorumluluk bilincine sahip, kötülüğün zerresinden kaçınan, iyiliğin en küçüğünü dahi yapmaktan geri durmayan, her an rabbi tarafından gözetlendiğinin bilincinde hareket eden bir gençlik yetiştirmemizi anlatmaktadır. Günümüz gençliğinin bencilliğini, duyarsızlığını, bireyseliğini, zararlı alışkanlıklarını biteren bu öğüt sorumluluk ahlakını gençlerimize işlememiz gerektiğini ifade etmektedir.

*"Ey oğlum, namazı dosdoğru kıl, iyi olanı emret, kötü olan şeylerden sakındır ve başına gelen musibetlere karşı sabret. Çünkü bunlar, yapılmaya değer işlerdendir."*⁶⁸

Hiz. Lokman'ın bu öğüdü; dini ile barışık, şahsiyetini ibadetlerle besleyen, çevresinde olup bitenlere kör ve sağır kesilmeyen; dinine yabancılaşmamış, kimlik kaybı yaşamamış, zorluklardan kaçmayan, toplumun içinde elini taşın altına koyan, haram işlemenin başkasının hukukunu ihlal olduğuna inanan bir gençliğin yetişmesi gerektiğini anlatmaktadır. Bu öğüt, yukarıda anlattığımız tüm örneklerin ahlak ve mücadelelerini özetler niteliktedir.

*"İnsanlara yanağını çevirip (büyüklenme) ve böbürlenmiş olarak yeryüzünde yürüme. Çünkü Allah, büyüklük taslayıp böbürleneni sevmez."*⁶⁹

Hiz. Lokman'ın bu öğüdü, toplumuna yabancılaşmamış, kültüründen kopmamış, halkına tepeden bakmayan, kendini toplumunun üstünde görmeyen, toplumunu küçümsemeyen, toplumunun içinde olan, toplumu ile barışık yaşayan, haddini bilen, haddinde duran bir gençlik yetiştirmemizi anlatmaktadır. Mütevazı, ahlak sahibi, alçak gönüllü, geldiği yeri unutmayan bir gençlik yetiştirmek bu öğüdü bir gereğidir.

⁶⁶ Lokman, 31/14-15

⁶⁷ Lokman, 31/16

⁶⁸ Lokman, 31/17

⁶⁹ Lokman, 31/18

“Yürüyüşünde orta bir yol tut, yüksek sesle konuşma çünkü, seslerin en çirkin olanı gerçekten eşeklerin sesidir.”⁷⁰

H. Lokman bu öğüdü ile gençlere toplumsal kurallara uyulmasını, insanlık dairesinde kalınmasını, bireysel takınılmamasını öğütlemektedir. H. Lokman'ın tüm öğütleri gençlerimizin din, aile ve toplum ilişkileri konusunda dikkatli ve duyarlı olmaları gerektiğini, Allah ve ahiret bilincinin daima diri tutulması gerektiğini anlatmaktadır.

Sonuç

Kur'an-ı Kerim'de gençler tasvir edilirken onların toplumsal olaylarla ilgilenen ve insanlara yardım eden yönlerine dikkat çekilmektedir.⁷¹ Dolayısı ile islam, iman boyutuna indirgenip kalplere ve mabetlere hapsedilecek bir din değildir.

İslamın ilk mü'min ve mübelliği olan peygamberlere baktığımızda H. Nuh'un, toplumsal sapmalarla; H. Hud'un, zorbalarla; H. Salih'in, kapitalist çetelerle; H. İbrahim'in, inanç sapmalarıyla; H. Lut'un, cinsel sapıklarla; H. Yusuf'un, kötülük ve iffetsizlikle; H. Şuayb'ın, ticaret hilebazlarıyla; H. Musa'nın, dikta rejimlerle; H. İsa'nın, dini istismar eden ve dini kazanç kapısı gören din adamlarıyla; H. Muhammed'in, cahiliye ve cehaletle savaştıklarını görürüz. İslamı insanlığa taşıyan her bir peygamberin insani hayat mücadelesinde aktif olması ve döneminin sapma ve zulümleri ile mücadele etmiş olması bizlere İslam'ın sadece mabed dini olmadığını, insanı yaşatmayı amaçladığını ve insani yaşamı bozan her engeli ortadan kaldırmayı hedeflediğini göstermektedir.

Gençlerimizi yeniden kazanmak ve inşa etmek için sadece peygamberleri örnek vermek yetmez, aynı zamanda onlar gibi hayatın içinde örneklik teşkil etmemiz ve gençlerimize rol model olmamız gerekir. Tüm peygamberlerin ortak mesleği insan yetiştirmek idi, bizlerinde bu mesleğe ağırlık vermemiz gerekir. Aksi takdirde sadece neslimiz değil geleceğimizde elimizden gider. Sözlerimize Muhammed İkbal'in şu dizesi ile son vermek istiyorum: *“Arsız bir genç gördüm mü yıkılırım, gündüzüm gider karanlıkta kalırım”⁷²*

⁷⁰ Lokman, 31/19

⁷¹ Özdemir, Kavak, *Kur'an ve Hadislerde Gençlik Dönemi ve Özellikleri*, s. 1219

⁷² İkbal, *Müslüman Gençlik*, s. 31

KAYNAKÇA

- Akpolat, S. (2007). Peygamberimiz ve gençlik, Hz. Peygamber ve İnsan Sevgisi, I. *Kutlu Doğum Sempozyumu*, 21-22 Nisan 2007 Şanlıurfa
- Ay, M. E. (2003). Kur'an'da gençler ve gençlik değerleri, Gençlik Dönemi ve Eğitimi-II, *Tartışmalı İlmî Toplantı*, 18-20 Nisan 2003, Ensar Neşriyat, İstanbul,
- Aydın, M. (2003). Gençliğin dini ve ahlaki değerleri, Gençlik Dönemi ve Eğitimi-II, *Tartışmalı İlmî Toplantı*, 18-20 Nisan 2003, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2003
- Babacan, M. E. (2015). *Sosyal medya ve gençlik*. 1. Bsk. İstanbul: Açılımkitap Yay.
- Bayyığıt, M. (2003). Gençliğin dini inanç, ibadet ve problemlerine boylamsal bir bakış, Gençlik Dönemi ve Eğitimi-II, *Tartışmalı İlmî Toplantı*, 18-20 Nisan 2003, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2003
- Bolay, S. H. (2017). Eğitimden doğan gençlik problemleri, Gençliğin Ruhi ve Manevi Problemleri, *Tartışmalı İlmî Toplantı*, 07 Aralık 1985, 2. Bsk., Ensar Yay., İstanbul, 2017
- Buhari, Ebû Abdullâh Muhammed bin İsmâîl el-Cu'fî (ö. 256/870), *Sabîhu'l-Bubârî*, thk. Muhammed Nizâr Temîm-Heysen Nizâr Temîm, Dâru'l-Erkâm, Beyrut, trs.
- Cevherî, İsmâîl bin Hammâd (ö. 400/1009), *Mu'cem es- Şihâb*, thk. Halîl me'mun şeyhâ, 3. Bsk., Dâru'l-Ma'rife, Beyrût, 2008
- Doğan, M. (2000). Gençlik ve iletişim araçları, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi -Tartışmalı İlmî Toplantı*, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- Ebu Davud, Süleymân bin el-Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî(ö. 275/888), *Sünenü Ebî Davûd*, 1. Bsk., Dâru'l-Erkâm, Beyrut, 1999
- Ferâhîdî, Ebû Abdurrahmân Halîl b. Ahmed (ö. 175/791), *Kitâbu'l-Ayn*, 1. Bsk., Mektebetü Lübnân thk. Dr. Davud Sellum vd. Beyrut, 2004
- Firuzâbâdî, Mecdüddîn Muhammed bin Ya'kub(ö. 817/1415), *el-Kâmusu'l- Mubît*, thk. Halîl Me'mun Şeyhâ, 5. Bsk. Dâru'l- Ma'rife, Beyrut, 2011
- Güç, A. (2003). Gençlik ve satanizm, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi-II, Tartışmalı İlmî Toplantı*, 18-20 Nisan 2003, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2003
- İbn Mace, Ebû Abdullâh Muhammed bin Yezîd el-Kazvîni(ö. 275/888), *Sünenü İbn Mâce*, I-II, thk. Halîl Me'mûn Şihâ, 1. Bsk., Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1998
- İnce, A. (2016). Gençlik döneminde din, Gençliğin Gelişimi ve Problemleri Karşısında Din Görevlileri, 7. *Uluslararası Din Görevlileri Sempozyumu Bildirileri - Sakarya 2016*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2016
- Kara, S. (2008). Modern din hizmetlerinde ihmal edilmemesi gereken kitle: gençlik, I. *Din Hizmetleri Sempozyumu*, 3-4 Kasım 2007, Ankara, 2008
- Karacelil, İ. (2011). Ashab-ı kehf kıssası bağlamında gençlik ve değerler, *Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı:21 İstanbul, 2011
- Karagöz, İ. (2006). Aile ve gençlik. Ankara: TDV, s. 111, 115.
- Köylü, M. (2000). Gençlik ve barış eğitimi İslami bir yaklaşım, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi -Tartışmalı İlmî Toplantı*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000
- Kıroğlu, H. S. (2016). Şiddet sarmalında gençlik, *Sinop Üniversitesi Gençlik ve Ahlak Sempozyumu*, 6-7-8 Ekim 2016, 1. Bsk., Sinop, 2016
- Mâturîdî, Ebû Mansûr Muhammed bin Muhammed bin Mahmûd (ö. 333/944), *Tevilâtü Ehlî's-*

- Sünne/Te'vilâtu'l-Kur'an*, I-X, thk. Dr. Mecdi Basillum, 1. Bsk., Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 2005
- Maverdî, Ebû'l- Hasen Alî bin Muhammed (ö. 450/1058), *en-Nuket ve'l-Ûyûn/Tefsîru'l-Maverdî*, I-VI, thk. Seyyid Abdulmaksud bin Abdurrahîm, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, trs., Muhammed İ. (2016). *Müslüman gençlik*, O. Koca (Çev.). İstanbul: Beyan Yay.
- Müslim, bin Haccâc, Ebû Huseyn el-Kuşeyrî(ö. 261/875) *Sahîbu Müslim*, thk. Ahmed Zehve- Ahmed İnaye, 1. Bsk., Dâru'l-Kitâbî'l-Arabî, Beyrut, 2004
- Perşembe, E. (2000). Genç-aile ilişkilerinde uyumun sağlanmasında dinin fonksiyonel rolü üzerine, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi -Tartışmalı İlmi Toplantı*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000
- Rağîb el-İsfehânî Ebu'l-Kâsım Huseyn bin Muhammed (ö. 502/1108), *el-Müfredât fî Ğarîbi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Halil Ayteni, 3. Bsk., Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 2001
- Süleymanova, N. (2016). Ashabı kehf olayı üzerine gençlik ve ahlak, *Sinop Üniversitesi Gençlik ve Ahlak Sempozyumu*, 6-7-8 Ekim 2016, 1. Bsk., Sinop, 2016
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed bin Cerîr (ö. 310/923), *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'an*, I-XV, Dâru İbn Hazm, Beyrut, 2013
- Tavukçuğlu, M. (2000). Avrupalı türk gençlerinin kültürel kimlik problemleri, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi -Tartışmalı İlmi Toplantı*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000
- Tekin, M. (2016). Özgürlük ve dindarlık ikileminde gençlik ve güncel sorunlar, *Gençliğin Gelişimi ve Problemleri Karşısında Din Görevlileri, 7. Uluslararası Din Görevlileri Sempozyumu Bildirileri - Sakarya* 2016, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2016
- Tirmizi, Ebû İsâ Muhammed bin İsâ bin Sevre(ö. 297/909), *Sünenü't-Tirmîzî*, 1. Bsk., Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 2002
- Özdemir, Ş. ve Kavak, F. (2014) Kur'an ve hadislerde gençlik dönemi ve özellikleri, Turkish Studies – International Periodical For The Languages, *Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 9/2 Winter, Ankara, 2014

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN: 2636-8641

Cilt/Volume 2

Sayı/Issue 4

Yıl/Year: 2019

Gönderim: 29-01-2019 – Kabul: 12-06-2019

A Critical Political Sociology of Austerity

Kemer Sıkmanın Eleştirel Bir Politik Sosyolojisi

Ceyhun Gürkan*

Abstract

The main reason behind the adoption and implementation of austerity by the governments after the 2008 crisis is the belief that cuts in social expenditures and tight social savings outside the capital/wealth owners will increase the possibility of reinvestment, growth, employment and income generation. This crude unbridled free market ideology, which is supposed to increase the investment appetite by positively affecting the expectations of the capital/wealthy groups, has, however, fueled inequality, decline in growth and increase in total debt (Blyth, 2017; Streeck, 2016a) in the world economy. The article deals with three aspects of austerity according to the distinction between 'policy', 'politics' and 'polity' (Jessop, 2016). The paper identifies the political and sociological content of austerity on these three levels. Accordingly,

Öz

Kemer sıkmanın 2008 krizi sonrası hükümetlerce kabulünün ve uygulanmasının altında yatan temel neden sosyal harcamaların kısılması ve sermaye/servet sahibi kesimlerin dışındaki sıkı toplumsal tasarrufun tekrar yatırım, büyüme, istihdam ve gelir yaratma olanağını artıracığı yönündeki inançtır. Sermaye/servet sahibi kesimlerin beklentilerini olumlu yönde etkileyerek yatırım iştahını artıracığına yönelik bu kaba dizginsiz serbest piyasa ideolojisi dünya ekonomisinde eşitsizlik, küçülme ve toplam borç artışını (Blyth, 2017; Streeck, 2016a) körüklemiştir. Yazıda 'siyasa', 'siyaset' ve 'yönetim düzeni' arasındaki ayrıma göre kemer sıkmanın üç yönü ele alınmaktadır (Jessop, 2016). Yazı kemer sıkmanın politik ve sosyolojik içeriğini bu üç düzlemde yakalamaktadır. Buna göre, kemer sıkma kısa dönemli bir

* Ceyhun Gürkan, Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Bölümü, cgurkan@politics.ankara.edu.tr, Orcid: 0000-0002-8048-7175

austerity is examined as a short-term policy, a long-lasting and persistent political manner, and finally a governmental order/polity as a result of the change in institutional organization. In the context of neoliberalism and financialization, the destructive effects of austerity constructed as a policy, politics and polity on human being's intellectual, physical and social life are laid out. Based on the fact that austerity devastates the current democratic society and idea of an optimistic future, the present article develops a critical political and sociological analysis of austerity as policy, politics, and polity. This critical analysis draws upon political economy, sociology, philosophy and political philosophy.

siyasa/uygulama, uzun süreye yayılan ve kalıcılık gösteren bir *siyaset* tarzı, son olarak kurumsal örgütlenmedeki değişimin üzerine yükselen *yönetim düzeni* olarak incelenmektedir. Neoliberalizm ve finansallaşma bağlamında kemer sıkmanın bir siyasa, siyaset ve yönetim düzeni olarak inşa edilmesinin insanın düşünsel, fiziki ve toplumsal yaşamı üzerindeki tahripkâr etkileri belirlenmektedir. Kemer sıkmanın bugünün demokratik toplumunu ve iyimser bir gelecek fikrini yok ettiği gerçeğinden hareketle yazı bu uygulamanın, siyasetin ve yönetim düzeninin eleştirel bir politik ve sosyolojik analizini geliştirmektedir. Bu eleştirel analiz ekonomi politikten, sosyolojiden, felsefeden ve siyaset felsefesinden yararlanmaktadır.

Keywords: *Austerity, Neoliberalism, Pharmakon, Financialization, The State*

Anahtar Kelimeler: *Kemer Sıkma, Neoliberalizm, Pharmakon, Finansallaşma, Devlet*

Giriş

Kemer sıkma, diğer adıyla tasarruf politikası, Türkiye ekonomisinin kriz eğilimlerinin açıkça görülmeye başlandığı 2018'den beri yeniden gündeme gelen eski bir kavramdır.¹ Bu kavram Türkiye toplumunun hafızasında kemer sıkmanın hükümetlerin resmi gündemleri olduğu 1994 krizinde 5 Nisan kararları, sonrasında 2008'e kadar süren IMF yakın izleme anlaşmaları ve özellikle 2001 kriziyle yürürlüğe konulan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile yer buldu. Bu eski gündemlerde kemer sıkma politikası toplumun hafızasında IMF'nin 'acı reçetesi' olarak kodlandı. 2008 krizi sonrası dönemde ise kemer sıkma, acı reçete ve IMF Türkiye'nin resmi gündeminde bulunmamaktadır. Bunun nedeni siyasal iktidarın resmi gündeminde bir kriz tespitinin olmamasıyla ilgilidir. Ancak 2008 krizinden itibaren yalnızca Avrupa'nın güney ekonomileri değil, gelişmiş kuzey ekonomilerinde de kemer sıkma hem resmi bir gündem haline gelmiş hem de toplumsal muhalefetin ve hareketin eleştiri gündeminden

¹ Bu süreci dünya ekonomisi, kemer sıkmanın da dâhil olduğu kamu maliyesi politikaları ve sınıfsal ilişkiler bağlamında anlamak için *Mülkiye Dergisi*'nin 2019 yılı "Türkiye'nin Krizini Anlamak" temalı sayısına bakılabilir.

düşmemektedir. Türkiye’de 2018’den beri ekonomik sonuçları açıkça hissedilmeye başlanan kemer sıkmanın eleştirinin odağına gelmesi tesadüf değildir.

Kemer sıkmaya uluslararası yazındaki *painful medicine* ifadesinin karşılığı olarak ‘acı reçete’ adı verilmektedir ve Türkiye’de toplumsal hafızada böyle yer etmiştir. Bu acı reçetenin neden acı reçete olduğu, içinde hangi makroekonomik ve sosyal politikaların olduğu, 2008 sonrası ve günümüzdeki koşullar içinde nasıl bir siyasal rasyonalite tarafından harekete geçirilebildiği, nasıl bir hakikat rejimine dayandığı, ve yeni kemer sıkma gündeminin nasıl sosyal/siyasal sonuçlara yol açacağını anlamak önemlidir. Özellikle siyasal ve sosyolojik boyutuyla kemer sıkmayı anlamak önemlidir çünkü 2008 krizinden bu yana uygulamadaki makroekonomik politikalar kadar krizin siyasal ve sosyal sonuçları ve özellikle siyasetin yapısındaki dönüşümlerle devlet mantığındaki kaymalar çok daha fazla gündeme geldi ve tartışılmaya devam etmektedir.

Kemer sıkma politikası öncelikle bir dizi iktisadi ve mali uygulamayı içermektedir. SOAS Üniversitesi merkezli çalışma grubunun *Research on Money Finance Raporu* (2010) bu politikaları ve uygulamaları şu şekilde özetlemektedir: “Vergilerin artışı (özellikle katma değer vergisinde ve tüketim vergilerinde artış), sermaye üzerindeki vergilerin düşürülmesi, emeklilik ödemelerinin düşürülmesi, emeklilik yaşının yükseltilmesi, sosyal harcamaların kısılması, kamuda ücretlerin düşürülmesi (böylece özel sektördeki ücretler de düşürülebilir), kamusal istihdamın azaltılması ve kamuda işten çıkarmalar, toplu pazarlıkların yerine bireysel ücret sözleşmeleri, kamuda iş süreçlerinin esnekleştirilmesi, sendikasılaştırma, kamuda ücretlerin dondurulması, özelleştirmeler, piyasalaşma” (ayrıca bkz. Gürkan ve Karahanoğulları, 2014, s. 2). Bu uygulamalar zaman içinde şunları rafa kaldırmayı planlamaktadır: Politik olarak güvenceye alınmış tam istihdam politikası, sendikalarla beraber geniş bir toplumsal müzakere süreci içinde ücret belirleme, işçilerin işyerinde ve şirkette yönetime katılımı, ana sanayi kollarının devletçe kontrolü ve yönetimi, kamunun güvenli istihdam modelini örnek olarak tüm ekonomik yapıda geliştirmesi ve teşvik etmesi, emeğin rekabete karşı korunması, sosyal yurttaşlık hakları ve bu hakları güvenceye almak için vergi ve gelirler politikası ile sosyal ve iktisadi eşitliği sağlamak, ekonominin büyüme krizlerinde emeği koruyacak konjonktürel ve sanayi politikaları, toplumun modernleşmesi (Streeck, 2016a, ss. 69-70).

Sıralanan bu politikaların bağlamı ve sonuçları ayrıca *Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (The United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD)* tarafından 2017’de yayımlanan *Kemer Sıkmanın Ötesi: Küresel Bir Yeni Uzlaşmaya Doğru (Beyond Austerity: Towards a Global New Deal)* başlıklı rapordan da izlenebilmektedir. Rapor kemer sıkma politikasının hiper-küresel finansallaşmış rantier kapitalizmin bir aracı olduğunu tespit etmektedir. Buna göre, kemer sıkma uygulamaları kâr oranlarının yatırım oranını aştığı, kârların yatırıma yönelmeyip servet olarak biriktiği bir rejimin aracıdır. Rapor ayrıca bu politikanın yüksek kamu borcu karşısında siyasilerin ve ekonomiden sorumlu olanların ortak akli ve yönetim pratiği için bir norm haline geldiğini tespit etmektedir. Rapora göre kemer sıkma toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini artırmış, kamusal hizmetleri ve sosyal korumayı azalttığından en yoksul kesimi en sert şekilde vurmuştur. Bu anlamda kemer sıkma bir “kaygı çağı” (*age of anxiety*) inşa etmiştir. UNCTAD 2018 Eylül tarihli *İktidar, Platformlar ve Serbest Ticaret Yanılgısı (Power, Platforms and the Free Trade Delusion)* raporunda ise kemer sıkmanın üretkenlik, yatırımlar ve talep üzerindeki yarattığı baskıyı tespit etmektedir ve bir başka önemli saptamada bulunmaktadır: Kemer sıkma bir sonraki büyük küresel krizi hazırlamaktadır ve hükümetlerin mali sıkışma

programları altında zayıflamasıyla bu büyük krize yönelik müdahale araçları ve manevra alanları önceki krizlere göre son derece yetersiz kalacaktır. Bu bağlamda, sonucun salt iktisadi ve mali krizin ötesinde kapitalizmin ya sonunu ya da demokrasi ile bağını tamamen kesmiş bir evresini hazırlayan daha geniş çaplı bir sosyal ve siyasal dönüşüm olacağı şeklinde yaygınlaşan görüşler de zemin kazanmaktadır. 2008 krizi sonrasında kapitalizmin, liberalizmin, demokrasinin, hatta modernizmin çöküşünü tartışan ve de kuramsallaştıran çalışmalarda artış ve çeşitlilik görüldü (bkz. Geiselberger, 2017; Karatani, 2017; Streeck, 2016b; Wallerstein vd., 2014). Ortak kanı kemer sıkma politikaları altında kapitalizmin gerçekleştirebileceği bir başka başarılı çıkış olanağının daraldığı, kriz ortamında kemer sıkma politikaları altında sorunların demokrasiyi tüketerek sürekli bir ertelemeyle siyasal sistemin otoriter bir tekno-bürokratik yapıya doğru evrileceği yönündedir. Dolayısıyla kemer sıkma politikası sadece iktisadi ve kamu mali içeriği ile değil, aynı zamanda doğurduğu siyasal sonuçlar göz önüne alındığında belirli bir sosyal yapı ile politik akılsallık ve rejim geliştirdiği söylenebilir. Joseph Stiglitz'in (2018) kemer sıkma politikasını resmi gündem olarak inşa eden 2008 krizinin ardından geçen zamanda krizin iktisadi sonuçlarından çok siyasal sonuçlarının daha fazla tartışıldığı yönündeki tespiti bu bakımdan dikkate değerdir.

Kemer sıkmanın ekonomik yönünün ötesinde siyasal sonuçlarını teşhis edebilmek için bu uygulama bütününe ilişkin yararlı bir kavramsal çerçeveyi Bob Jessop (2016, ss. 415-417) üç tür kemer sıkma tarzı tanımlayarak çıkarmaktadır: 1) Kısa dönemli konjonktürel kemer sıkma *uygulaması/siyasası (policy)*. 2) Uzun süreli kemer sıkma *siyaseti* (süreklilik kazanmış kemer sıkma) (*politics*); bu kronik kriz durumunda kalıcı olarak uygulanmaktadır. 3) Kemer sıkmaya dayalı *yönetim düzeni (polity)*; bu durum temel kurumsal örgütlenmenin yenilenmesiyle kapitalist formasyonun dönüşen ekonomi ve siyaset arasındaki ilişkilerinin kalıcılık kazanmasını vurgulamaktadır. Jessop'ın kemer sıkmaya ilişkin uygulama/siyasa (*policy*), siyaset (*politics*) ve yönetim düzeni (*polity*) arasında yaptığı ayırım dikkate alındığında içinden geçilen kemer sıkmanın bir uygulamanın/siyasanın ötesinde bir siyaset tarzı olduğu açıklık kazanmaktadır ve bu politikaların kemer sıkmaya dayalı kurumsal örgütlenmeyle farklı bir yönetsel düzene taşınmaya çalışıldığı bir evrenin zorlandığı söylenebilir. 2008 krizi sonrası yoğunlaşan ve derinleşen kemer sıkma uygulaması ve siyasetinden, kemer sıkma yönetimine karşılık gelen bir 'düzenleme rejimi' değişimi peşinde koşulduğu dünya ekonomilerinde görülmektedir. Kemer sıkma uygulaması ve siyaseti devlet ile finans sermaye arasında daha güçlü ve kalıcı bir neoliberal ittifak arayışını kollarken bu amacın gerçekleşmesi ancak devlet biçiminin ve yapısının dönüşümü ile birlikte gerçekleşebilecek genel yönetim düzeni inşasıyla mümkündür. İktisadi uygulamalar düzleminde ve ötesinde ayrıca siyasal ve yönetsel düzen olarak kemer sıkmanın incelendiği izleyen bölümlerde bu üç boyutta eleştirel bir perspektif geliştirilmektedir.

Kemer Sıkmanın Neoliberal Bağlamı

Kemer sıkmanın politik ve sosyolojik yönünü irdelemeye geçmeden içinde bulunduğu kapitalizme genel karakterini veren neoliberalizm kavramı üzerine kısa bir netleşme yararlı olacaktır. İktisadi politika yönüyle ele alındığında "mülksüzleştirerek birikim" (Harvey, 2005, s. 159) olarak tanımladığı neoliberalizmin David Harvey'e (2005, ss.) göre dört özelliği ayırıcıdır: "özelleştirme ve metalaştırma", "finansallaşma", "krizlerin yönetimi ve manipülasyonu" ve "devletin yeniden dağıtımcılığı". Bu dört iktisadi politika kapitalizmin 1970'lerin krizleriyle birlikte kârlılık koşullarındaki

sıkışmaya bir tepkisi olarak gelişmiştir. Özelleştirme kamu sektörünün mülksüzleşmesine bağlı olarak hem sermaye mallarının özel mülkiyete transferine yol açmış hem de devletin eğitim ve sağlık gibi sosyal alanlardan çekilerek yeni metalaşma ve kârlılık alanları yaratmasına imkân tanımıştır. 1990'ların sonuna dek devletin küçülmesi anlayışı bu özelleştirme akımlarını biçimlendirmiştir. Deregülasyon ve kamu mali politikaları ile ele ele giden devletin yeniden dağıtımcılığı hem emek üzerindeki paternalist, korumacı ve refah devleti uygulamalarını daraltmış ve son vermeye yönelmiş hem de finans sermayenin kârlılığı için kontrolleri ve denetimleri azaltarak sermaye hareketlerinin serbestleşmesine izin vermiştir. Gelirin ve servetin üst gelir/servet gruplarına doğru akışı devletin deregülasyona dayanan harcama, vergi ve borç politikaları ile mümkün olmaktadır. Krizler neoliberal dönemde bir taraftan emek lehine gelişmeleri geri alarak sermaye ve mülk gelirleri için telafi mekanizması olarak işlev görmüş, diğer taraftan borçluluk ilişkileri etrafında finans sermayeye yönelik yeni imkânlar sunmuştur. Krizler düşen üretken sermaye yatırımları, azalan emek ve vergi gelirleri ile birlikte finansallaşmanın derinleşmesine fırsat yaratmış ve finansallaşmayı krizlerin çözümü olarak yönetimlerin gözünde daha fazla ön plana getirmiştir. Bunun bir sonucu üretken alanın giderek daralması ve gelirler ile servetlerin üst gelir/servet gruplarının elinde yoğunlaşması olmuştur. Düşen büyüme ve yatırım ortamları aynı zamanda artan borçluluk ve yükselen eşitsizlik ile ele ele gitmiştir. Dolayısıyla, Harvey'in neoliberalizmin tanımlayıcı bir özelliği olarak işaret ettiği finansallaşma hâkim 'birikim rejimi' haline gelmiştir. Ayrıca, finansallaşma ekonominin dinamiklerinin içinde şekillendiği geniş sosyal, kültürel ve siyasal ilişkileri ve yapıyı, diğer bir deyişle 'düzenleme rejimi'nin (Hirsch, 2011, ss. 89-119) değişimini zorlamıştır.

Fordizmden post-fordizme ya da liberalizmden neoliberalizme geçiş olarak adlandırılan birikim ve düzenleme rejiminin bu genel dönüşümünün hem sonucu hem de post-fordizmin/neoliberalizmin tanımlayıcı beşinci özelliği olarak görülebilecek kemer sıkma/tasarruf politikaları ayrıca bir değerlendirmeyi hak etmektedir. 1980'lerin üçüncü dünyada patlak veren borç krizleri ve buna karşı yükselen toplumsal hareketler üzerine yükselen 1990'lı yıllar Harvey'in 'mülksüzleşerek birikim' adını verdiği bir birikim rejimini iki yönlü işleterek günümüze kadar sağlamlaştırmıştır. Bu süreçte kemer sıkma politikası iki aşama ve yön içinde gelişmiştir. İlk aşaması özelleştirmelere de zemin hazırlayan devletin ya da kamu sektörünün tasarrufudur. 18. ve 19. yüzyılın klasik liberal düşüncesi içinde formüle edildiği biçimiyle devletin harcamalarını kısarak ya da kemer sıkarak küçülmesi anlamına gelen bu aşama devletin mülksüzleşerek asgarileşmesidir. Vergilerin düşürülmesi ve özellikle sosyal harcamaların kısılması ile devlet İngilizce tabiriyle bir *retrenchment* süreci ile küçülmektedir. 1990'ların sonuna gelindiğinde Doğu Asya krizinin dalgası içinde devletlerin kamu maliyesi krizleri özel sektör ekonomilerin krizi ile birleşip ekonomiler bir bütün olarak sarsıldığında devletin kapitalist ekonomiyi kurtarma açısından oynadığı kritik işlevin tanınma zorunluluğu karşısında devletin mülksüzleştirilerek ekonominin içinde küçültülme düşüncesi ekonomiyi işlevsel bütünlük kuracak şekilde güçlendirilme düşüncesiyle yer değiştirmiştir. Dünya Bankası tarafından uygulamaya konulan ikinci kuşak reformlar ve post-Washington uzlaşısı içinde 'piyasa dostu devlet' (*market-friendly state*) düşüncesi kapitalist devletin yeni biçimi olarak gelişmiştir. Dünya Bankası açısından durum 1990'ların sonunda devletin küçülmesine bağlı olarak özel ekonominin kendi başına bırakılmasının artan yoksulluk ve yolsuzluk ile en sonunda devletin krizine, özel ekonominin de düzenlemeden tamamen bağımsızlaştığında kendi krizini ve çözümsüzlüğünü yaşadığı gerçeğine dönüşmüştür. Bu dönüşüm içinde uygulamaya konan yapısal reformlar kemer sıkma politikasını devletin tasarrufundan

(*retrenchment*) mali ve toplumsal disiplin rejimi içinde toplumun müşterek fedakârlığına ve mülksüzleşerek tasarrufuna (*austerity*) doğru aşama aşama genişletmiştir ve esas olarak bu ikincisine ağırlık verilmiştir. 2003 sonrası dünya ekonomisinde başlayan 2008 krizine kadar süren yoğun ve geniş hacimli kredi genişlemesi toplumsal tasarruf politikalarının uygulanmasına ve düşen gelirleri sonucunda kolaylıkla borçlanan hanehalkları tarafından hissedilmeden kabulünü kolaylaştırmıştır.

Finansallaşmanın hız kazandığı 2000’li yıllar toplumsal tasarrufu ve disiplini neoliberalizmin içinde kalıcı hale getirmiştir. Finansallaşmanın tipik bir tanımı “finansal güdülerin, finansal piyasaların, finansal aktörlerin ve finansal kurumların ulusal ve uluslararası ekonomilerin işleyişinde rolünün artışı”dır (Epstein, 2005, s. 3). Diğer taraftan, özel ve kamusal ekonomide birikim sisteminde ağırlık kazanan finansallaşma bu iktisadi tanımın ve çerçevenin ötesinde toplumun düzenleme rejiminde son kırk yıldır belirgin bir kayma yaratmıştır. Her şeyden önce finansallaşma özel mülkiyetin oluşumunu hızlandırmıştır. Borçluluk ilişkisi içinde kamusal ve ortak mülkiyetin hızlı ve hacimce yüksek bir şekilde erimesi finansallaşmanın sayesinde. Mülkiyet finansal enstrümanlar ile akışkanlık kazandığından ötürü özel mülkiyetin oluşumu ile birlikte transferi de hızlanmıştır. Mülkiyetin akışkanlaşması ve transferinin hız kazanması beklendiği ve umulduğu gibi toplumsal refahın değil, borçluluğun ve eşitsizliğin artışı ile sonuçlanmıştır. Kapitalist ekonominin reel üretim hacmi ve potansiyeli genişlemekle beraber sistematik olarak finansal ‘sabotaj’ın² altında kalmıştır. Diğer bir deyişle, toplumsal refahı sağlayacak reel üretim, üretim malları ve ürün finansın değer matrisinin bir göstergesi haline geldikçe üretimin nesnel koşulları, sermaye yapısı ve ürünün bölüşümü toplumun maddi refahının artışı hedefine göre değil, temel olarak borçluluk ve eşitsizlik ilişkisi üzerinden gelişen finansal özel mülkiyetin ve servetin oluşumuna ve hızına göre belirlenmektedir. Ayrıca, üretimsel sermayenin kârlılığında aşınan pay arttıkça bu durum reel üretimsel sermayenin finansallaşmasına ve değer üreten ücretli emeğin aldığı payın azalması ya da işsiz kalmasıyla sonuçlanmaktadır.

2008 krizi finansal sistemin kurumlarından ve araçlarından patlak verip dünya ekonomisine yayıldıkça kemer sıkma politikasında temel bir değişikliği de beraberinde getirmiştir. İnsanın biyolojik

² Kavramı politik ekonomiye kazandıran Thorstein Veblen (2011 [1921]) için sabotaj parasal/finansal güdülerin ve amaçların gerçekleşmesi için üretimin ve dolayısıyla toplumun maddi refahının bilinçli azaltılmasına dönük yönetsel politikalar ve stratejilerdir. Makine çağında sanayinin gelişimiyle yaşanan verimlilik ve üretim artışı aşırı birikim ile sonuçlanıp kârlılık üzerinde baskı yarattığında toplumun genelinin maddi refahını azaltma pahasına üretimin bilinçli azaltılması ya da sabotajı ticari/finansal girişimin vazgeçilmez uygulamasıdır. Günümüzün küresel finans çağında ise üretimi azaltmak yerine artırmaya dönük zorlamalar içinde Veblen’in (1857-1929) dönemine göre kat kat gelişmiş kredi genişlemesiyle ürünlerin tüketimi sağlanabilirken özellikle kamu ekonomisi ve reel ekonomi için kriz eğilimleri kalcılaştırmaktadır. Sabotaj finansallaşmaya ödünsüz ve kontrolsüz teslimiyet gösteren Türkiye gibi çevre ekonomilerin sanayileri ve bağımsız sanayi gelişimi için bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Merkez ülkelerde ise kemer sıkma politikasına dayalı iç talebi bastırmaya dönük dış ticaret stratejileri iç sanayiye ve toplumların maddi refah unsurlarını üretimsel artış olsa da finansın hâkimiyetinde dışarıda tüketimini sağlamak için sürekli bir sabotaj altında tutmaktadır. Finansal sabotaj dünya ekonomileri arasında ve toplumların içindeki sınıflar arasında potansiyel ve gerçek üretimsel artışa rağmen gelirin dağılımını ve tüketimini sürekli yükselen bir eşitsizlik ile buluşturmaktadır. Bu eşitsizlik artı-değerin kâr olarak realizasyonu üzerinde baskı yarattıkça sabotaj dönemsel olarak genel bir bilinçli üretimsel düşüşü zorunlu kılmaktadır ve bu durum Veblen’in tanımladığı biçimdeki klasik anlamda sabotajdır. Kemer sıkma bu bakımdan genel talebi düşürerek ve buna bağlı olarak üretimsel ekonominin daralmasına neden olurken, artan borçluluk ve eşitsizlik karşısında bunları daha da derinleştirme pahasına finansal sabotajın devamlılığını güvenceye alan devletler, demokratik yönetim düzeninden uzaklaşıp ekonomiden ve sivil toplum yaşamından uzaklaşan toplum kesimlerini (ya da fazla nüfusu) yönetmek, toplumun önemli bir kesimi için gelişen kıtlık ekonomisini idare etmek ve buna karşı yükselen muhalefeti etkisizleştirmek için politik akılsallıkları ve yönetim stratejileri otoriterleşme eğilimi göstermektedir. Dolayısıyla, kemer sıkma uygulaması üretimin ve maddi refahın sabotajı olarak eşitsizliğin norm haline geldiği bir neoliberal siyaset ve yönetim düzenidir.

ve toplumsal yaşamı üzerinde yarattığı olumsuz sonuçlara bakıldığında bu ne yalnızca devletin harcamalarını azaltması anlamında bir tasarruf (*retrenchment*) ne de borcun toplumsallaşmasının bir aracı olarak alt ve orta sınıfların mal ve hizmet tüketimindeki azalışı ile bir disiplin rejimi içinde perhiz (*austerity*) yaparak üst gelir/servet gruplarına gelir/servet transferidir. Son finansal krizin yarattığı küresel sonuçlara ve kemer sıkma uygulamalarının neden olduğu etkilere bakıldığında bu kısa dönemli uygulamaların uzun döneme yayılıp bir siyaset ve yönetim tarzına dönüşerek insanın biyolojik varlığı ile toplumsal/kamusal yaşamı ve varoluşu üzerinde büyük bir tehlike yarattığı görülmektedir. Bu bağlamda, aşağıda değinileceği gibi kemer sıkmaya bağlı olarak gelişen ölüm oranlarındaki artış ilkinin, demokrasinin tükenişi ve otoriterliğin yükselişi ikincisinin örneğidir. Kemer sıkma tarihsel olarak da doğrulandığı üzere insanın salt yaşamı yani ekonomik yaşamı ile gelişkin yaşam formu olan siyasi yaşamını birlikte eritmektedir. Artan yoksulluk, yoksunlaşma ve işsizlik sivil toplum alanı içinde var olan iktisadi ve siyasi yaşamı dışsallaştırıp enformelleştirerek devletin siyasal aklını ve yönetim tarzını bu büyüyen enformel alanı yönetmek için dönüştürmeye zorlamaktadır ve toplumun modernizasyonu fikrinden ve bunun kamusal politikalarından giderek uzaklaştırmaktadır. Bu dönüşüm küresel düzeyde demokratik olmayan yolların denendiği bir süreç yaratmaktadır.

İlerleyen bölümlerde ele alınacak yukarıda değinilen sosyal ve siyasal sonuçları ve dönüşümleri irdelemeye geçmeden kemer sıkma politikasının iktisadi temeline vurguyla özet kabildinden bir son değerlendirme yararlı olacaktır. Kemer sıkmanın 2008 krizi sonrası hükümetlerce kabulünün ve uygulanmasının altında yatan temel neden sosyal harcamaların kısılması ve sermaye/servet sahibi kesimlerinin dışındaki sıkı toplumsal tasarrufun tekrar yatırım, büyüme, istihdam ve gelir yaratma olanağını artıracığı yönündeki inançtır. Sermaye/servet sahibi kesimlerin beklentilerini olumlu yönde etkileyerek yatırım iştahını artıracığına yönelik bu kaba dizginsiz serbest piyasa ideolojisi hedeflenenlerin tam tersine dünya ekonomisinde eşitsizlik, küçülme ve borç artışını körüklemiştir (Blyth, 2017; Streeck, 2016a). Bu durum karşısında kemer sıkma politikası 2008 krizi sonrası özellikle Batı'da merkez ve çevre ülkelerde toplumsal muhalefetin değişmez gündemi olmuştur ve kemer sıkmaya karşı yalnızca akademik iktisat, sosyal ve politik yaklaşımlar ve karşı çıkışlar değil, aynı zamanda toplumsal bilinçlenmeye dönük olarak toplumsal muhalefetin kemer sıkma konusunda yazılı ve görsel materyalleri dolaşıma girmiştir.

“Kemer sıkma politikası hakkında bilmediğiniz beş gerçek”³ adlı bir dakikalık video bunlardan biridir ve kemer sıkma gerçeğini Britanya ekonomisi özelinde sonuçlarıyla özetlemektedir. Kısaca kemer sıkmanın hatalı bir iktisadi politika olması şu noktalar açısından vurgulanmıştır: 1) Kemer sıkma tasarrufa değil tam tersi daha fazla harcamaya yol açmıştır, çünkü talebi düşürerek ekonominin küçülmesine yol açmıştır ve devletlerin ekonomiyi kurtarmak için sermayeye dönük harcamalarını ve borçlanmasını yükseltmiştir. 2) Kemer sıkmanın tarihte herhangi bir ekonomiyi resesyondan çıkardığı görülmemiştir. Bu gerçek Mark Blyth (2017, ss. 167-227) tarafından da vurgulanmaktadır ve ancak belirli koşullar altında bu politikanın toplumsal eşitlik ve refah açısından başarıya ulaşabileceğini belirtmektedir. 2008 krizi sonrası İzlanda'nın özellikle vergi politikalarıyla sermaye/servet sahibi kesimleri daha fazla krizin faturasına dâhil etmesi bunun örneklerinden biridir. 3) 120 binden fazla Britanyalı artan vergi baskısı ve sosyal hizmetlerin kısılmasıyla kemer sıkma politikasının sonuçları

³ *Progressive politics*, <https://www.facebook.com/229826284375617/videos/1301187926721342/> Erişim: 08/07/2019

yüzünden hayatını kaybetmiştir. Bu nedenle kemer sıkma ‘ekonomik cinayet’ olarak tanımlanmaktadır. 4) Kemer sıkma politikasından herkesin canı aynı ölçüde yanmaz. 2010’dan itibaren Britanya’da yüzde 1’lik üst zengin kesimin servetleri ikiye katlanmıştır. Neoliberalizmin vergi politikalarının eleştirisini sosyal medyada *twitter* hesabından ayrıca sürdüren eleştirel iktisatçı Gabriel Zucman⁴ ABD’de 2018’de şirketlerin ödediği verginin ulusal gelirin yüzde 1’ine düştüğünü ve modern ABD tarihinde ilk defa ABD’li işçilerin sermaye ve servet sahibi kesimlerden daha fazla vergilendirildiğini istatistiksel hesaplamalarına dayalı olarak duyurmuştur. 5) Kemer sıkmanın arkasındaki itici güç her zaman sağ muhafazakâr siyaset olmuştur ama liberal demokratlar da bunu desteklemiş ve uygulamıştır. Britanya’da İşçi Partisi’ni desteklemek için yayımlanan bu kısa video muhalif bir çizginin ne yönde inşa edilmesi gerektiğini belirlemektedir. Partinin lideri Jeremy Corbyn’in yükselişinin ardındaki neden de kemer sıkma politikasına karşı çıkışı ve kamusalallaştırmaya dönük geliştirdiği yeni politikadır.⁵

Kemer Sıkmanın Biyopolitikası Olarak *Pharmakon*

Kemer sıkma politikasının analizi ve eleştirisi iktisadi kapsamının ve sonuçlarının ötesinde daha geniş bir siyasal ve yönetsel bağlamda düşünülmelidir. Bunun için neoliberalizmin ve kemer sıkmanın iktisadi politika ve parti düzeyindeki siyasetinden incelemeyi politik sosyolojinin ve felsefenin genişliğine ve derinliğine doğru uzatmakta fayda vardır. Michel Foucault’nun insanın biyolojik varlığının siyasetin nesnesi ve konusu haline geldiği modern siyaseti tanımlamak için seçtiği biyopolitika kavramı bunun için uygun bir çerçeve sunmaktadır. Foucault’nun biyopolitika analizi insanın bireysel ve nüfus düzleminde kolektif olarak piyasa ilişkileri ve akılsallığı içinde yönetildiği, insan yaşamını olumlayan ve onu tüketmekten ziyade üretkenlik içinde yaşatmaya çalışan, hükümlanlık ve disiplinci iktidar rejimlerinin tamamen ortadan kalkmadığı ve fakat piyasaya göre bunların biçim ve içerik değiştirdiği spesifik bir iktidar modelini tanımlamaktadır. Foucault’nun biyopolitika analizi dolayısıyla iktidarın liberal biçimini ve tarzını açıklamaya çalışmaktadır ve bu nedenle 1978-1979 dönemi *Biyopolitikanın Doğuşu* (2015) adlı ders dizisi neoliberalizmin 18. yüzyıl klasik liberalizmden nasıl radikal olarak kopuş gösterdiğini ve kendine özgü bir yönetim akılsallığı geliştirdiğini izah etmektedir. Özgürlük ve güvenlik geriliminde ilerleyen ve piyasanın yarattığı iç ve dış güvenlik problemini devletin polisiye düzenlemeleriyle değil, özgürlüğün artışı ile çözmeye çalışan, ancak siyasi (sivil toplumun gelişmesi, demokrasi) ve iktisadi özgürlük (kâr ve çıkar maksimizasyonu) arasında bitmek bilmez bir gerilimi içinde taşıyan bu klasik liberal iktidar ve yönetim tarzı 2008 krizi sonrası insanın biyolojik ve toplumsal yaşamının imhasına yönelen neoliberal kemer sıkma uygulamaları ile ne olursa olsun piyasanın güvenliğini sağlamaya dönük daha ileri düzeyde bir radikal kayma geçirmiştir. Piyasanın girişimci özgürlük modeline siyasal ve idari kısıtlar getiren klasik liberal biyopolitik yönetimselliğin gerilemesine koşut olarak neoliberal biyopolitikada ve yönetimsellikte piyasanın radikalleşmesi hükümlanlık ve disiplinci iktidar kurumlarına ve uygulamalarına toplumsal iktidar kompleksinin içinde ağırlık kazandırmıştır. 2008 krizi sonrası yoğunlaşan ve derinleşen kemer sıkma uygulamaları hem bunun sayesinde gerçekleşmekte hem de bu iktidar kompleksini kaçınılmaz olarak daha da sağlamlaştırmaya yönelmektedir.

⁴ https://twitter.com/gabriel_zucman

⁵ Britanya’da kemer sıkmanın sonuçları için ayrıca bkz. Goodman (2018).

Bu dönüşümün politik içeriğini açığa çıkarmak kemer sıkmanın kavramsal ve felsefi bir bakışla el alınmasıyla mümkündür. Kemer sıkma İngilizce tabiriyle *austerity* sıkılma, sıkıntı, katılık, zorluk, disiplin, perhiz ve dünyevi/maddi yaşamdan uzaklaşma gibi bir anlamsal içeriğe sahiptir. Aynı zamanda bu kavram zamansallık olarak kısa bir dönemi imlememektedir. Uzun süren bir sıkıntı, zorluk haline anlamsal olarak bir gönderimi vardır. Martin Heidegger'in insanın varoluşuna içkin gördüğü sıkıntının iktisadi ve siyasi yönünü kemer sıkma bir siyasal yönetim teknolojisi olarak içermektedir. Heidegger'in temel kavramlarından olan 'sıkıntı' (*die Langweile*) kavramı İngilizce karşılıkları göz önüne alınarak bölündüğünde (*lang-long* ve *die Weile-while*) daha açık bir şekilde görülen odur ki, varlığa içkin yokluğun/hıçlığın sonucu olarak sıkıntının maddi bir yansıması biçimindeki kemer sıkma 'uzun süren' ve varlığı eriten bir 'arada kalmışlık' halini tanımlamaktadır.⁶ Gerçekten de Antonio Gramsci'ye referansla Wolfgang Streeck'in (2016b, ss. 35-37) vurguladığı gibi, kemer sıkma uygulamaları toplumsal çelişkileri artırıp krizi derinleştiren, eskinin öldüğü ama yeninin içinden doğmadığı bir uzun ara (*interregnum*) dönemi yaratmaktadır. Bu bakımdan kemer sıkma Heidegger'in varlığın üstünü bir sis perdesi olarak örttüğünü düşündüğü bir modern iktidar teknolojisidir. Ancak düşünürün umduğu gibi sanat ve özellikle şiir ile değil, varlığın ve hıçlığın gerilimini artıran bir sıkıntı olarak kemer sıkma, varlığa yeniden varlık niteliği kazandırmak için iktisadi ve siyasi mücadele ile ortadan kaldırılabilecek bir sıkıntı halidir.

Kemer sıkmanın insanın düşünsel, biyolojik ve toplumsal varlığına ilişkin kapsamlı bir saldırı programını içerdiğini belirtmeliyiz. Kemer sıkma insanın sadece biyolojik varlığında bir perhizi zorunlu tutmaz, ayrıca dünyanın gerçeklerini anlama yönünde algıyı ve bilgiyi deforme edici etkilerde ya da hakikat etkilerinde bulunmaktadır. Neoliberal iktisadın temellerine bakıldığında sermayenin çok çalışan, akıllı ve perhiz yapan girişimcilerin ürünü olduğunu savunan sermaye teorisi iktisadi düşünce tarihi içinde yerini alalı çok olmuştur. Dolayısıyla, kemer sıkma Jean-Jacques Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi*'nin (1994 [1762]) iktisadi modeli için önerdiği eşitlikçi "kanaatkâr bolluk toplumu"⁷ değil, eşitsizlik ilkesi üzerine kurulu piyasa radikalliğini oluşturan ve bu yönde gerçekleri çarpıtan bir söylem ve düşünce biçimidir. Kemer sıkmanın insan varoluşunda düşünsel, biyolojik ve toplumsal yönleri açısından ortaya çıkardığı sonuç dolayısıyla kapitalist sermaye ilişkisi içinde anlaşılmalıdır. Bu ilişkiyi anlamak yine kemer sıkma teriminde saklı olan anlamsal derinliği açığa çıkarıp derinleştirmekle mümkündür. Aşağıda açıklandığı üzere, Bernard Stiegler'in (2012) izinde *pharmakon* kavramından yararlanarak buna sermayenin *farmakolojisi* adını vereceğiz.

Kemer sıkmanın *pharmakon* olarak ele alınması onu uygulamanın ötesinde siyaset tarzı ve yönetsel düzen düzlemlerinde saklı kalan boyutlarını bir sermaye ilişkisi olarak serimleyebilmektedir. Daha önce belirtildiği gibi, Türkiye toplumunun hafızasında kemer sıkma 1990'lardan bu yana IMF güdümlü bir 'acı reçete/ilaç' olarak yer tutmuştur. Bu kavramsallaştırma kemer sıkmayı bir acı reçete/ilaç -*pharmakon* (ecza)- olarak tanımlarken üç gerekçeyi düşündürmektedir. İlki, kemer sıkma

⁶ Nalbantoğlu (2009) Heidegger'in felsefesinin iktisadi bir eleştirisi olarak nasıl anlaşılacağını göstermektedir. Temel kavramlar düzeyinde ayrıca bkz. Hitchcock (2013, ss. 221-231).

⁷ Bu kavram Serge Latouche'un (2018) kitabının başlığıdır. Küçülme, sınırsız büyüme modeline dayanan kapitalizmin insan, toplum ve doğa üzerinde yarattığı tahripler karşısında ekonomiyi yeniden farklı bir değer sistemi temelinde düşünebileceğimiz ve inşa eden bir modeldir. Küçülme yaklaşımı Rousseau'nun toplum sözleşmesinin maddi/iktisadi temeli olarak *Ekonomi Politik*'te (2005 [1755]) tanımladığı, sadeliğe ve sınırlılığa dayalı ekonomik yaşam modeline yakındır.

sermaye/servet sahibi kesimler için faydalı bir ilaç ve reçetedir çünkü borcu toplumsallaştırarak yükü sermayenin ve kâra bağımlı sınıfların üzerinde hafifletir. İkincisi, kemer sıkma acıdır, can yakar, ücrete bağlı kesimler için net gelir ve iktisadi avantaj kaybıdır. Üçüncüsü, yoksul, bakıma muhtaç ve işsiz kesimler için hayatları pahasına olabilecek bir fedakârlıktır. Dolayısıyla, kemer sıkma sermaye için faydalı bir ilaç-reçete, toplumun ücrete bağlı kesimleri için ise değişen oranlarda yaşamlarına mal olabilecek kadar acı, zehirli bir ilaçtır.

Bu kavramsal açıklama *pharmakon*'u (ecza) doğuran felsefi öyküyü/miti anımsatmaktadır. Platon'un Sokrates üzerine kurduğu diyaloglarından biri Phaedrus isimli diyalogtur.⁸ Sokrates bu diyalogta bir mitolojik öykü anlatmaktadır. Eski Mısır kenti Naucratis'te Theuth isimli bir tanrı vardır. Bu tanrı matematik ve cebir, geometri, astronomi, gibi sanatları icat eden tanrıdır. Büyük icatlarından biri harfler ve yazıdır. Tanrı Theuth Mısır Kralı Thamus'a gider ve icatlarını gösterir. Kral hepsini beğenir ve kullanışlı bulur ama iş harflerin kullanımına ve yazıya geldiğinde Tanrı Theuth ile Kral Thamus arasında bir uzlaşmazlık oluşur. İcat tanrısı Theuth krala şunu söyler: harfleri ve yazıyı kullanarak halkının aklındaki her şeyi yazabileceğini ve bir daha unutmayacağını ve toplumun/bireylerin hafızasının gelişeceğini söyler. Bundan dolayı yazının ve harflerin, hafızanın ve toplumun gelişimi için çok özel bir reçete/ilaç olduğunu (Sokrates burada *pharmakon* sözcüğünü kullanır) söyler. Ama Kral Thamus bunu reddeder çünkü yazının halkının hafızasını ve aklını kullanmayı azaltacağını ve unutkanlığı geliştireceğini düşünür. Halkının düşünmeden uzaklaşarak bu harflere bağımlı olacağını açıklar, dolayısıyla yazı logosu öldürür. Bu icadın bir *pharmakon* (zararlı ilaç) olduğunu söyler. Kral bunu güçlü yan etkileri olan bir ilaç, bir zehir anlamında öyküde söylemektedir.

Dolayısıyla *pharmakon* bu diyalogta iki anlamıyla belirir- hem ilaç hem zehirdir. Hafızanın dışsallaştırılması aptallaşmayı, yabancılaşmayı ve bağımlılığı beraberinde getirir. Platon'un *pharmakon*'unu Jacques Derrida'nın (2012) yorumundan devralan Stiegler (2012) sermayenin işçi sınıfı ve bir bütün olarak toplum için bir *pharmakon* olduğunu belirtmektedir. Diğer bir deyişle, sermaye toplumun maddi üretiminin artması ve zenginleşmesi için araç/ilaçtır ve fakat Sokrates'in hikâyesinde yazıya bağlı kalınarak gelişen hafıza kaybında olduğu gibi, sermaye piyasaya ve metalara bağımlılık yarattığından dolayı toplumun tarihten gelen üretimsel becerilerini, bilişsel gücünü ve hafızasını kaybettiren bir zehirdir. Sermaye üretimsel hafızanın ve becerinin bir tür dışsallaştırılmış biçimidir (yani yabancılaşmış bir güçtür). Bu dışsallaştırma sadece sermayeye bağlı bir işçi sınıfı yaratmıyor, bir bütün olarak toplumun proleterleşmesini beraberinde getiriyor. Stiegler yazı ile, yani sermaye ile, kapitalizmin gramatolojisi içinde toplumun bir *pharmakon* olarak sermayede içerilmesini tespit etmektedir.

Sokrates'in bu mitolojik öyküsünden ve Stiegler'in yorumdan ilerlediğimizde bu ilacın/zehrin/acı reçetenin/*pharmakon*'un aynı zamanda kendine bir kurban da seçtiğini görüyoruz. Çünkü bu öyküde ve yorumda geçmemekle birlikte *pharmakon*'un antik Yunan'da bir başka anlamı daha olduğu bilinmektedir. *Pharmakon* kurban ayinine verilen bir addir. Toplumdan dışlanmış kişilerin günah keçisi olarak seçilip bir tür toplumsal *katarsis* anı içinde kurban edilme ayinine *pharmakos* adı verilmekteydi.⁹

⁸ Plato. *Phaedrus*, <http://classics.mit.edu/Plato/phaedrus.html>. Erişim: 01/07/2019.

⁹ Bkz. <https://flutuante.wordpress.com/2009/08/01/pharmakon-the-cure-or-the-poison/> Erişim: 02/02/2019.

Bu saptamalar etrafında kemer sıkma bir uygulama olarak reçete/ilaç, zehir ve kurban gibi üç temel boyutu hatırlattığından ötürü neoliberal yönetimselliğin *pharmakon*'u olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, kemer sıkmanın 2008 krizi sonrasında kazandığı yeni işlev basitçe borçların toplumsallaşmasına dayalı devlet bütçesi konsolidasyonu değildir. Kemer sıkma sermaye için güçlü, neredeyse alternatifsiz bir ilaç; toplumun önemli bir kesimi için etkisinden uzun süre kurtulamayacağı bir zehir; ama toplumun bir kesimi için kemer sıkma sermayenin enerjisinin ve geriliminin en yüksek derecede açığa çıktığı bir kurban ayini *-katarsis-* gibidir. Yani toplumun bir kesimi bunu hayatıyla ödeyebilir. Bunun bir abartı olmadığı eski Yunan'dan kriz sonrası günümüzün Yunanistan'ına gelerek görülebilir. Kemer sıkmayı ve sonuçlarını 2008 krizi sonrası en ağır yaşayan ülkelerden biri olan Yunanistan'da ölüm oranı 2010'dan sonra dramatik biçimde yükselmiştir. Temmuz 2018 ayında yayımlanan Washington Üniversitesi dış hekimliği fakültesi merkezli birçok araştırmacının katıldığı bir araştırmaya göre ülkede 2000 ve 2010 yılları arasında yüzde 5.16 düzeyinde olan ölüm oranı kemer sıkma politikalarıyla geçen 2010-2016 yılları arasında yüzde 17.7 düzeyine yükselerek 3 kat artmıştır (Kotsakis, 2018). Bu ölüm oranının artışıdaki dört esaslı neden bulaşıcı hastalıklar, kadın hastalıkları, doğum sonrası ölümler ve yetersiz beslenmedir. 2017 yılının UNCTAD raporunda da tespit edildiği gibi kemer sıkmaya bağlı yaşanan ve ölüme sebebiyet veren bu hastalıklar en çok kadınları ve çocukları vurmuştur. Kemer sıkma uygulamalarının toplumun önemli bir kesimini işsizleştirip yoksullaştırırken içine düşülen mutlak ve görelî yokluk koşullarında ölümlerle karşı karşıya bıraktığı görülmüştür. Bu durum dünyanın gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülke ekonomilerinde farklı ölçeklerde ortaya çıkarken kemer sıkmanın siyaseti ve ona uygun yönetimsel rejimlerin değişimi bu üç ülke kategorisi içinde yine farklılıklar gösterse de, yükselen otoriter popülizm dalgası içinde demokrasinin bir siyaset ve yönetim tarzı olarak olanağının ve koşullarının azalması ya da ortadan kalkması ortak bir özellik olarak görülmektedir.

***Pharmakon*, 'halkın çözülüşü' ve kurban**

Neoliberal küreselleşmenin getirdiği sonuçlar paradoksaldır. Ülke ekonomilerinin yapısal farklılıklarına rağmen ortak iktisadi politikalarda bütünleştirilme çabalarının olumsuz sonuçları 2008 krizi ile açığa çıkmıştır. Bunun en açık örneklerinden biri Avrupa'dır. Yapısal özellikleri bakımından farklı Avrupa ekonomilerinin serbest ticaretin ötesinde avro ile tek para sistemi altında bütünleştirilmesi iddia edildiği ve beklendiği gibi iktisadi, siyasi ve kültürel birlik olarak ortaklaşmayı değil, ayrışmayı getirmiştir. Bunun temel nedeni tek para sisteminin ekonomik bütünleşme yaratarak ortak bir zenginlik doğurmak yerine zenginliğin eşitsiz gelişimini ve dağılımını yükselen borçluluk ekonomisi içinde meydana getirmesidir. Neoliberal ekonomik bütünleşmenin paradoksul sonucu şudur: Serbestleşen ticari ve finansal ekonominin üzerinde ulusal devletlerin kontrolü zayıflarken, bu eşitsiz ve kontrolsüz gelişimin sonucu ortaya çıkan krizin faturasını ülke ekonomilerinin içinde kemer sıkma politikasına dayalı olarak sermaye/servet sahibi kesimlerin dışında ücretli kesimin ödemesi için devlet içeride güçlü kılınmaktadır.¹⁰ Streek'in (2016a, ss. 129-134) de değindiği gibi Friedrich Hayek'in

¹⁰ Arjun Appadurai'ye göre (2017, ss. 18-19) ulusal egemenliğin uluslararası sermaye üzerindeki denetimi, kontrolü ve ekonomik gücü azaldıkça, ulusal egemenlik popülist liderler elinde özellikle yükselen muhalefeti dizginlemek için içeride kültürel egemenliğe dönmektedir. Appadurai Türkiye'de yükselen Yeni Osmanlıcılığı bunun bir tezahürü olarak değerlendirmektedir.

düşlediği tek para-tek pazar-küçük ve güçlü ulusal devlet düşüncesine dayalı uluslararası federatif neoliberal rejim avro ile Avrupa’da denenmiştir. Ne var ki, bu yapının krizinin çözümü olarak kemer sıkma uygulamasının Avrupa’da ekonomilerin içinde ve arasında yarattığı gerilimli ilişki geleceğe dair derin bir karamsarlık yaratmıştır. Daha önce belirtildiği gibi, 2008 krizi sonrası gelinen noktada geleceğin finansal sermaye tarafından ele geçirildiği, iyimser bir gelecek fikrinin ortadan kalktığı, liberal demokrasinin tükenişine bağlı olarak kapitalizmin demokratik modelinin, ve hatta kapitalizmin bir ekonomik girişim ve toplum modeli olarak ortadan kalkacağı yönündeki görüşler yaygınlık kazanmıştır.

Gelişmiş kapitalist ekonomilere dair akademisyenlerin ve eleştirmenlerin böyle bir karamsarlığa düşmesinin temel nedeni kemer sıkma uygulamasının siyaset ve yönetim tarzında meydana getirdiği anti-demokratik eğilimlerdir. İnsanın düşünsel, biyolojik ve toplumsal varoluşunu tehlikeye atan kemer sıkmanın bu karamsar tablosunu çizenlerden biri Wendy Brown’dur (2018). Foucault’nun neoliberalizm analizine bağlı olarak Brown neoliberalizmi iktisadi politika uygulamasının ötesinde piyasanın fiyat sisteminin bir genel değer ve norm sistemi olarak ‘hayatın ekonomikleşmesi’ ve bunu inşa eden normatif ‘siyasal bir akılsallık’ olarak tarif etmektedir. Neoliberal akılsallığın ve yönetimselliğin ortaya çıkardığı temel sonuç kamusal bir varoluş ve akılsallık gerektiren siyasal bilince dayalı halk oluşumunun, aktif yurttaşlığın engellenmesi, buna bağlı olarak halk iradesinin ve egemenliğinin, yani demokrasinin yitirilmesidir. Neoliberalizmi gelişmiş kapitalist kuzey ülke ekonomileri ve toplumları açısından ele alan Brown’un ulaştığı sonuç ‘müşterek bir fedakârlık’ olarak dayatılan kemer sıkmanın arkaik toplumlardan ve dini uygulamalardan bilinen bir kurban verme rejimini doğurduğu yönündedir. Brown yukarıda değinilen *pharmakon*’un kurban gönderimini esas almaktadır ve bunu derinleştirmektedir. Brown’un (2018, ss. 257-260) izlediği ayrıma göre ahlaki ve siyasi fedakârlık düşüncesi kurban vermeyi ülke ve bağımsızlık gibi somut amaç ve değer ‘uğruna’ topluca yapılan bir edim olarak tanımlar. Dini fedakârlık ise toplu olmaktan ziyade bireyseldir ve amaç somut bir kazanç elde etmek yerine, ölmenin başlı başlına bir değer olup, yaşamın kaynağı olan yüce varlığa seçilen bir yaşamı feda ederek onu kutsamaktır. Brown finansallaşmış kapitalist birikim ve düzenleme rejiminde yeni kemer sıkma politikalarını dini kurban verme rejimine yakın bulmaktadır. Kapitalist ekonominin insanın biyolojik, kültürel, siyasal, düşünsel, iktisadi ve toplumsal varoluşu için vaatlerini tükettiği bir aşamada kemer sıkma artık kapitalizmi ‘normal’ durumuna getiren ve bu ‘uğurda’ yapılan (sermaye/servet sahibi kesimler de dâhil) müşterek bir fedakârlık değil, adeta yaşam kaynağı olarak görülen kapitalizm ‘için’ yapılan ve belli kesimlerin bundan muaf tutulduğu bir tür seçici dini kurban vermedir. Brown’un kemer sıkmayı kurbanlar için bir fedakârlık ile tarif etmesi daha önce belirtilen Britanya ve Yunanistan’daki kriz sonrası uygulanan tasarruf politikaları sonucunda belli toplum kesimlerinde artış gösteren ölüm oranları dikkate alındığında çok da abartılmış bir tanımlama biçimi olmadığı söylenebilir. Ayrıca, 2008 krizi sonrası neoliberal kemer sıkmayı bir tür dinsel kurban verme olarak tanımlarken Brown kemer sıkma uygulamasının yarattığı siyasal ve yönetsel/rejimsel kaymayı da tarif etmektedir.

Değerlendirme ve Sonuç

Kuzey’in merkez gelişmiş ekonomilerinden yüzümüzü Güney’in ve Doğu’nun gelişmekte olan ya da az gelişmiş çevre ülke ekonomilerine çevirdiğimizde kemer sıkmanın bu dönüşen üç boyutunu - uygulama/siyaset/yönetsel rejim- kendilerine özgü koşullarda ancak yine bu coğrafyalara özgü

ortaklıklar etrafında takip etmek gerekir. Kuzey yarımkürenin gelişmiş kapitalist ülke ekonomileri demokrasiye yer açan refah devleti modelinden neoliberalizme doğru bir süreklilik içinde görece yumuşak bir geçiş örneği gösterirken, Güney coğrafyası Şili'den başlayarak Türkiye'de de olduğu gibi, zora dayalı bir radikal neoliberal dönüşümü yaşamıştır. Brown'un (2018, ss. 43, 55) tabiriyle neoliberalizm Kuzey'de toplumu içeriden kemiren tahtakurusu iken, Güney'de topluma saldıran bir aslandır. Kemer sıkma uygulaması ve neoliberalizm Kuzey'de kapitalist piyasa rasyonalitesinin toplumsal hayatın içine sızarak yavaş ve yumuşak bir şekilde, hissedilmeden yerleşmesinin karşısında Güney'de neoliberalizm kapitalist bir ekonomik model olarak askeri darbelerin yarattığı devlet, siyaset ve toplum hayatında zora dayalı uygulamalar içinde yerleştirilmiştir. Neoliberalizme geçişin bu farklı modelleri kemer sıkma uygulaması, siyaseti ve yönetim tarzı açısından da farklılıklar doğurmuştur. Brown'un yukarıda uygulama açısından tarif ettiği ve insanın ömrüne mal olan kemer sıkma Güney kapitalizminde de (Avrupa'nın Güney'i olarak Yunanistan'da görüldüğü üzere) geçerli olmakla beraber siyaset ve yönetim tarzı bakımından basitçe refah devleti kapitalizmden serbest ticaret ve finans kapitalizmine geçiş olarak tanımlanamaz. Kemer sıkma uygulaması kapitalizmin Güney coğrafyasında toplumsal yapıda siyaset ve dahi yönetsel rejim bakımından daha geniş çaplı sonuçlar ve dönüşümler yaratacağı izlenimini şimdiden doğurmuştur.

Piyasa ekonomisinin demokratik kurumlarının aşınmasının hızı Güney'de Kuzey kapitalizmine göre daha hızlı olmaktadır ve geri dönüşsüz bir karamsarlığı doğurmaktadır. Bunun nedenlerinden biri kemer sıkma politikaları altında küçük mülkiyet yapılarının ve ilişkilerinin hızla çözülmesi ile toplumsal ve ekonomik yapının hızlı bir enformelleşme dalgası içine girerek demokratik kapitalizmin bir gereği olan modern-demokratik sivil toplum yapısının deformasyonudur. Sivil toplum yapısının sınırlarında oluşan nüfusun yönetimi kontrol ve sosyal yardım rejimleri içinde daha katı bir disiplin yönetselliğini beraberinde getirmektedir. Enformel nitelik kazanan kapitalist gelişme ya birikim ekonomisine eklenerek onunla beraber yaşar ya da kendi ihtiyaç ekonomisi içinde karşı-kapitalist bir kültür ve siyaset üretebilir. Bu iki yönlü ihtimal Kalyan Sanyal (2017) tarafından postkolonyal kapitalizm modeli olarak tanımlanır. Buna göre, sivil toplum ile dışlanmışların, birikim alanı olan piyasa ekonomisi ile temel ihtiyaç sistemine dayalı enformel ekonominin, geleneğin ve modernliğin birlikte yönetilmesi gerekliliğine bağlı olarak karmaşık hegemonya siyaseti ve yönetsel rejim oluşmaktadır. Kemer sıkma bu nedenle yalnızca kapitalizmin içindeki aktörler arasındaki gerilimi değil, kapitalizmin içi ve buradan dışlanan nüfus arasındaki gerilimi artırırken yönetilmesi gereken ilişki ağı çoğalmış ve yönetim ile iktidar icrasının maliyetini artmıştır. Bundan ötürü kapitalist ekonominin klasik kendi kendine işlediği liberal düşüncesi yöneticiye ya da lidere bağlı kalarak hayatta kalma düşüncesi ile yer değiştirmiş, yükselen popülizm dalgası içinde sivil toplum durumuna ilişkin geleceğe ve modernleşmeye yönelik Aydınlanmacı düşünce ve siyasetin yerine geçmişin ve zorun ağırlık kazandığı karmaşık hegemonyanın siyaset ve yönetim tarzı geliştirilmeye çalışılmaktadır. Sanyal'a (2017) göre bu son durum kötümserliğe sebep vermemelidir. Tam tersine, birikim alanı olan piyasa ekonomisinin dışında kapitalist ekonomiye karşı olabilecek ve Aydınlanma düşünce geleneği içinde Rousseau'da şekillenen temel ihtiyaç sistemine dayalı kanaatkâr bir kültürel ve ekonomik model/zihniyet de oluşmaktadır. Kanyal için bu kapitalizmin içinden değil, dışından doğan bir alternatifi temsil etmektedir; ne var ki doğayla dost, barışçıl bir toplumsal yapı ile sonuçlanması için karmaşık hegemonyanın disipliner, hükümlerlik ve piyasacı iktidar tarzlarına dayanan türüne karşı iç ve dış arasında kurulacak yeni toplumsal bağlarla gerçek bir

demokratik yapı üretebilecek bir siyaset tarzı inşa edilmelidir. Kendi başına ekonomik birikim vaat etmeyen, ama kapitalist ekonominin birikimi için bu enformel yapının giderek önem kazanması sivil toplumun dışındaki toplumsal yaşamın yönetimi iktisadi, siyasal, sosyal ve kültürel açıdan içerisine göre giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu, eleştirel perspektifin kapitalist olmayan ve demokratik, çoğulcu bir yönetim modeli geliştirebilmesi için üzerinde düşünmesi gereken bir gerçeklik durumudur.

Kemer sıkma uygulamada mali disiplindir ve yol açtığı siyaset ve yönetim tarzı da iktidarın disipliner denetim ve hükümlerlik modelinden uzak düşmemektedir. Uzun döneme yayıldıkça toplumsal disipline ve hükümlerliğe dayanan bir siyaset tarzına ve yönetsel rejime doğru kalıcılık göstermektedir. Tarihsel deneyimler de (Blyth, 2017) göstermiştir ki uzun döneme siyaset olarak yayılan kemer sıkma yönetim düzenini ve siyasal yapıyı değişime uğratabilir. 2008 krizi sonrası geniş çaplı ve derinlemesine uygulanan mali disiplin toplumun disipline edilmesi ile yakından ilgilidir. Toplumun disiplini yoksulluk, aşırı çalışma, düşük eğitim-sağlık-çevre standartları, düşük demokratik kültür, dinselleşme, iktidarların siyasallaştırdığı sosyal yardımlara bağlı olarak yaşayan ve bir dışlanma pratiği içinde yardıma muhtaç nüfusun artışı ile sonuçlanmaktadır.

Dolayısıyla kemer sıkma sermaye birikimi için kapitalist sınıfların beklentilerini olumlu etkileyecek büyüme yanlısı mali konsolidasyon süreci olarak yoksulluk, aşırı ve güvencesiz çalışma, devletin sosyal yardımlarına bağımlı nüfus gibi üç ayakta genel bir disiplin rejimidir. Bu disiplin rejimi bir politik rasyonalite ile, adına demokratik diyemeyeceğiz, müşterek bir sivil toplum yaşamını maddi ve siyasal değer olarak azaltan ayrıştırıcı ve dışlayıcı bir nüfus yönetimselliği ile mümkündür. Dolayısıyla sosyal haklar ile iktisadi haklar ve kazançlar arasında bağ kurarak bunları yükselten, insanı ve doğayı temel ihtiyaçlar sistemi düzleminde buluşturan bir üretkenlik, yaratıcılık ve modernleşme tarzına bağlı olarak ortak bir sivil toplum yaşamı yönündeki geleceğe açılan her kapı neoliberal kemer sıkma politikaları ile kapatılmaktadır.

Son söz olarak, kemer sıkma son tahlilde bireylerin toplumsal ve bireysel davranışlarının disipliner ve hükümlerlik yönetimiyle uygulamaya konulabilen bir politikadır. Bu politika neoliberaldir ve kemer sıkmanın politik rasyonalitesini tanımlamaktadır. Buna göre, bu politik rasyonalite serbest piyasa ideali içinde devletin anayasal düzeyde sosyal ve refah işlevlerine yüksek kuşku, ama güçlü ve teknokratik yönetim altında seçici dağıtımlar ve tasarruf etme erdeminin sürekli yerleştirilerek her düzeyde bir tür kendini feda etmenin ahlaklaştırılmış rasyonalitesi ile gelişmektedir. Bu politik rasyonalitenin devlet biçimi ve yapısı müşterek sivil toplum yaşamına dayalı demokratik sosyal entegrasyonu sağlayamaz ve bunu bir amaç olarak da benimsemez. Diğer taraftan, tarihsel deneyimlerden bilindiği kadarıyla, toplumsal sınıflar arasındaki eşitsiz yük paylaşımına dayalı olan bu kemer sıkma siyaseti ve yönetimi sürdürülebilecek bir durum da değildir. Ancak, siyasete ve yönetim tarzına dönen neoliberal kemer sıkma politikaları uygulayan devletlerin bunu deneme ve sürdürme konusunda ısrarlı olacağı görülmektedir. Bu bakımdan toplumsal muhalefet ve alternatif arayışlar geliştirmek yönündeki çabalar açısından yönetimler tarafından duyurulan her tür kriz önleminin şimdiki ya da geleceğe doğru uzanan kemer sıkma uygulamasının, siyasetinin ve yönetsel rejimin parçası olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Appadurai, A. (2017). Demokrasi yorgunluğu. (Geiselberger, H., Ed.) *Büyük gerileme: zamanımızın rub hali üstüne uluslararası bir tartışma* (ss. 17-29). (Şahin, M., Biçen, A., Bingöl, A. N., ve Kılıç, O., Çev.) İstanbul: Metis.
- Blyth, M. (2017). *Kemer sıkmak: tehlikeli bir fikrin tarihi*. (Argın, D., Çev.) İstanbul: KÜY.
- Brown, W. (2018). *Halkın çözülüşü: neoliberalizmin sinsî devrimi*. (Aksoy, B. E., Çev.) İstanbul: Metis.
- Derrida, J. (2012). *Platon'un ezanesi*. (Direk, Z., Çev.) İstanbul: Pinhan.
- Epstein, G. (2005). Introduction: financialization and the world economy. (Epstein, G., Ed.) *Financialization and the world economy* (ss. 3-17). Cheltenham: Edward Elgar.
- Foucault, M. (2015). *Biyo politikanın doğuşu*. (Tayla, A., Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Geiselberger, H. (2017). (Ed.). *Büyük gerileme: zamanımızın rub hali üstüne uluslararası bir tartışma*. (Şahin, M., Biçen, A., Bingöl, A. N., ve Kılıç, O., Çev.) İstanbul: Metis.
- Goodman, P. S. (2018). In Britain, austerity is changing everything. *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2018/05/28/world/europe/uk-austerity-poverty.html>. Erişim: 01/01/2019.
- Gürkan, C. ve Karahanoğulları, Y. (2014). Neoliberalizmin krizi ve kamu maliyesi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, ss. 1-29.
- Harvey, D. (2005). *A brief history of neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Hirsch, J. (2011). *Materiyalist devlet teorisi: kapitalist devletler sisteminin dönüşüm süreçleri*. (Bakaç, L., Çev.) İstanbul: Alan.
- Hitchcock, L. A. (2013). *Kuramlar ve kuramcılar: çağdaş düşüncede antik edebiyat*. (Pekşen, S., Çev.) İstanbul: İletişim.
- Jessop, B. (2016). The heartlands of neoliberalism and the rise of the austerity state. (Springer, S., Birch, K. ve Macleavy, J., Ed.) *The handbook of neoliberalism* (ss. 410-421). New York/London: Routledge.
- Karatani, K. (2017). *Dünya tarihinin yapısı: üretim tarzlarından mübadele tarzlarına*. (Karatay, A., Çev.) İstanbul: Metis.
- Kotsakis, G. (2018). Study shows how austerity devastated Greece's health. <https://dental.washington.edu/study-shows-how-austerity-devastated-greeces-health/> Erişim: 03/08/2019.
- Latouche, S. (2018). *Kanaatkâr bolluk toplumuna doğru: küçülme üzerine yanlış yorumlar ve tartışmalar*. (Karakaş, T., Çev.) İstanbul: İletişim.
- Mülkiye Dergisi (2019). Türkiye'nin krizini anlamak. 43 (1), Ankara.
- Nalbantoğlu, H. Ü. (2009). 'Modern çağ'da üniversite kavramına ne oldu? *Araştırmalar: bilim, kültür, üniversite* (ss. 13-55). İstanbul: İletişim.
- Platon. *Phaedrus*, <http://classics.mit.edu/Plato/phaedrus.html>. Erişim: 01/07/2019.
- Research on Money and Finance (2010). *Eurozone between austerity and default*. Erişim: 08/06/2019. <http://syllogika.pbworks.com/w/file/fetch/45360374/RMF-Eurozone-Austerity-and-Default.pdf>
- Rousseau, J.-J. (1994 [1762]). *Toplum sözleşmesi*. (Günyol, V., Çev.) İstanbul: Adam.

- Rousseau, J.-J. (2005 [1755]). *Ekonomi politik*. (Birkan, İ., Çev.) Ankara: İmge.
- Sanyal, K. (2017). *Kapitalist kalkınmayı yeniden düşünmek: ilkel birikim, yönetimsellik ve postkolonyal kapitalizm*. (Karatay, A., Çev.) İstanbul: Metis.
- Stiegler, B. (2012). *Politik ekonominin yeni bir eleştirisi için*. (Koytak, E., Çev.) İstanbul: Monokl.
- Stiglitz, J. (2018). The myth of secular stagnation. Erişim: 01/11/2019. <https://www.project-syndicate.org/commentary/secular-stagnation-excuse-for-flawed-policies-by-joseph-e-stiglitz-2018-08>.
- Streeck, W. (2016a). *Satın alınan zaman: demokratik kapitalizmin gecikmiş krizi*. (K. Kabadayı, Çev.) İstanbul: KÜY.
- Streeck, W. (2016b). *How will capitalism end: essays on a failing system*. London/New York: Verso.
- UNCTAD (2017). *Beyond austerity: towards a global new deal*. Erişim: 06/05/2019. https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdr2017_en.pdf
- UNCTAD (2018). *Power, platforms and the free trade delusion*. Erişim: 06/06/2019. https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdr2018_en.pdf
- Veblen, T. (2011 [1921]). *Mühendisler ve fiyat sistemi*. (Özçorlu, B., Çev.) Ankara: TMMOB, Emo yayın no: GN/2011/7.
- Wallerstein, I. vd. (2014). *Kapitalizmin geleceği var mı?* (Doğan, O. B., Çev.) İstanbul: Metis.

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ISSN: 2636-8641

Cilt/VOLUME 2

Sayı/ISSUE 4

Yıl/YEAR: 2019

Gönderim: 29-01-2019 – Kabul: 12-06-2019

**Preference Between Duty Of Loyalty
And Justice - Concealment Among
Relatives**

**Vefa Borcu ve Adalet
Arasındaki Seçim-Akrabanın
Suçunu Gizleme***

Maierhaba Maimaiti**

Abstract

Adopted by the Ru school, founded by Confucius, and especially after the Han dynasty (202 BC-220 AD) in China's imperial period, two different understandings of justice, “concealment among relatives” and the “punishing one's own relations in the cause of justice”, which emerged during the period of Chun Qiu(770 BC-476 BC) and was appreciated by people had maintained their mutual existence in Chinese history. These two conceptions of justice directly influenced China's imperial period (212 BC-1912 AD) and even the modern period legal system.

However, as a result of the adoption of the Ru school of the sovereigns during the Han dynasty, the main basis of the Ru school, “ritual” (li 礼),

Öz

“Akrabanın suçunu gizleme” anlayışı Konfüçyüs’ün kurucusu olduğu Ru ekolü tarafından benimsenmektedir. Özellikle Han Hanedanlığı (HanChao 汉朝) döneminden (M.Ö 202-M.S 220) sonraki Çin’in imparatorluk dönemi hukuk sisteminde önemli yer utmaktadır. Bu anlayış ile Chun Qiu (春秋) döneminde (M.Ö 770-M.Ö 476) ortaya çıkan, ve sonraki uzun tarihi süreçte zamanla halk arasında kendine yer bulan “adalet için akrabadan dahi vazgeçmek” (dayimieqin 大义灭亲) anlayışı iki farklı adalet anlayışı olarak Çin topraklarında uzun tarihi süreçte beraber varlığını sürdürmüştür. Bu iki adalet anlayışı Çin’in imparatorluk dönemi (M.Ö.221-M.S 1912) hatta

* Qin qin xiang yin 亲亲相隐

**Maierhaba Maimaiti, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Sinoloji Anabilim Dalı,Doktora Öğrencisi, merhaba8282@gmail.com, Orcid: 0000-0001-8849-863X

was included in the laws, and the principle of staying faithful to the fidelity among the relatives which is the most basic of the traditions was protected by laws. This legal protection continued to exist during the periods of the later emperors. This understanding adopted by the Chinese feudal legal system against the pure understanding of justice, although it was subjected to various criticisms such as favoritism of the offender and hindrance of the finalization of justice, it has been extended and regulated in the laws and has continued its effect in a long historical process as a typical sign of the enactment of ritual.

In contemporary law, there are similar norms implemented by various countries in different ways. Although these norms are interpreted in different ways in the doctrine, the main point is that the natural principles of human existence should be included to a certain extent in state laws.

Keywords: *Relative, Family, Duty of Loyalty, Concealment of Crime, Confucianism,*

modern dönem hukuk sistemini doğrudan etkilemiştir.

Ne var ki, Han Hanedanlığı döneminde hükümdarların Ru ekolünü benimsemeleri sonucunda, Ru ekolünün temel dayanağı olan “örf-adet”in (li 礼) yasalarda yer almaya başlamıştır. Bununla beraber örf-âdetin temeli olan akrabalar arasındaki vefa borcuna sadık kalma anlayışı yasalarla korunmaya alınmıştır. Bu yasal koruma sonraki imparatorluk dönemlerinde de varlığını sürdürmüştür. Salt adalet anlayışına karşı, özellikle Çin feodal hukuk sisteminin benimsediği bu anlayış, suçluyu kayırma, adaletin sağlanmasına engel olma gibi çeşitli eleştirilere maruz kalmasına rağmen, yasalarda kapsamı genişletilerek düzenlenmiştir. Ve örf-adet kurallarının yasallaşmasının tipik belirtilerinden biri olarak uzun tarihi süreçte etkisini devam ettirmiştir.

Çağdaş hukuk kurallarında çeşitli ülkeler tarafından farklı şekillerde hayata geçirilen benzeri düzenlemeler yer almaktadır. Bu düzenlemeler doktrinde farklı açılardan yorumlansa da, temel çıkış noktası insanın insan olarak var oluşundaki doğal prensiplere devlet yasalarında belirli ölçüde yer verilmesi gerekliliğidir.

Anahtar Kelimeler: *Akraba, Aile, vefa borcu, Suçu gizleme, Ru Ekolü*

Giriş

Aile kavramı Çin kültüründe ayrıca önem taşıyan çekirdek kavramdır. Feodal rejimde özellikle Han hanedanlığından itibaren, Ru ekolünün hükümdarlar tarafından benimsenmesi ile beraber, aile ve aileyi temel alan hiyerarşik düzen (lünli 伦理) anlayışı devlet yöntemi, sosyal ilişkiler, hatta yasalarda bile kendine geniş uygulama alanı bulmuştur. Bu anlayışlardan biri de “akrabanın suçunu gizleme”dir. Bu anlayışın felsefi kaynağı Ru ekolünün “ata evladının, evlat ise atasının suçunu gizler” (Yang,1980,s.139) söyleyişine dayanmaktadır. Qin Hanedanlığı (QinChao 秦朝) (M.Ö 221-M.Ö 207)

döneminde yasalarda yer alan bu anlayış Han hanedanlığından itibaren yasalarda sistematik şekilde düzenlenmiştir. Bu anlayış Tang Hanedanlığı (TangChao 唐朝) (M.S 618-M.S 907) dönemine gelindiğinde kapsamı daha da genişletilerek beraber yaşayan kişileri de kapsamıştır. Daha da önemlisi, ilgili düzenlemelere aykırı davranıldığında uygulanacak cezai yaptırım ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Sonraki dönemlerde imparatorlar Tang yasasındaki bu düzenlemeleri örnek alarak kendi yasalarında yer vermiştir. Bu anlayış Qing Hanedanlığının (QingChao 清朝) (M.S1636-M.S1912) son dönemindeki yasa devriminde de varlığını korumuştur. Çağdaş Çin yasalarında bu anlayış çağdaş hukuk anlayışını kendi içinde barındırarak tenkidi kabullenme şeklinde izlerini bırakmıştır. Öte yandan, birçok ülke hukukunda da bu anlayışın yansımalarını görmek mümkündür. İnsancılık ve salt adalet arasında insancılığı tercih eden bu anlayış, hukukun toplum düzenini sağlarken aynı zamanda insanın varoluşunun temel prensiplerini de göz ardı etmediğinin kanıtıdır.

“Akrabanın Suçunu Gizleme” İlkesinin İdeolojik Dayanağı

Çin hukuk sisteminin tarihi özelliği onun ahlak kuralları ile bütünleşmesidir. Örf (li 礼) ve ceza (xing 刑) hukukun iki önemli kanadı olmakla beraber, ahlak kurallarının temel görüşü “örf esas, ceza yardımcı” (dezhuxingfu 德主刑辅) şeklinde olmuştur. Kökeni “Zhou örfleri”ne (Zhouli 周礼) dayanan ahlak kuralları, Konfüçyüs ve sonradan gelen Ru ekolü taraftarlarının çabalarıyla, Çin imparatorluk döneminde sistematik yapıya sahip Ru öğretisini ortaya çıkarmıştır. Bu öğretinin hükümdarlar tarafından benimsenmesi neticesinde zaman içerisinde yasalarda yer almıştır. “Akrabaların birbirini sevmeleri” (qinqin 亲亲) Ru öğretisince örf-âdetin temeli olarak kabul edilmiştir. İnsan ilişkilerinin temelini aile fertlerinden başladığı düşüncesinden yola çıkıldığında, “akrabaların birbirini sevmeleri” düşüncesinin “aile” kavramı ile bir bütün olduğunu görmek güç değildir.

Aile ve ona bağlı olan hiyerarşik soy sistemi Çinlilerin tarıma dayanan yaşam biçiminden kaynaklanan bir sistemdir. Toprağa bağlı olarak yaşamını sürdüren Çinliler topraktan en üst düzeyde verim alabilmek için tecrübesi olan kişilerden (atalar) yararlanmak zorunda idiler. Ataların Çinlilerin yaşam kaynağı olan ziraat işlerindeki otoritesi Çinlilerin aile hayatı başta olmak üzere tüm sosyal hayatında ata merkezli hiyerarşik sisteminin kurulmasını sağlamıştır. Ayrıca, üretim sürecinde aile fertlerinin farklı rollerinin olması, onların aile ve sosyal sistemde farklı statüye tabi olmasına neden olmuştur. Diğer yandan, aile fertlerinin ata ile olan bağı da kişinin ailedeki statüsünün belirlenmesinde önem arz etmiştir. Bu sistem Zhou döneminde (ZhouChao 周朝) (M.Ö.1046-M.Ö.256) “Zhou örfleri” adı altında mükemmelleşmiştir. Bu sistem aynı anda devlet idari sistemine de uyarlanmıştır. Çinliler tarafından “büyük aile” olarak nitelendirilen devlette, sistemin kurulmasında ve korunmasında, aile düzeninin sağlanmasında uyulması gereken kuralların uyarlanması gerekmektedir. Devlet hiyerarşi sisteminde, hükümdar tıpkı aile sistemindeki ata gibiydi. Ataya nasıl saygı duyuluyorsa halkın da hükümdara saygı duyması gerekmektedir.

Qin Hanedanlığından sonraki uzun imparatorluk dönemlerinde söz sahibi olan Ru ekolü, Zhou döneminden gelen bu sistemi felsefi açıdan daha sistematik incelemiştir. Konfüçyüs’ün temel ilkelerinden “Ren” (仁) kavramı insanları sevmeyi ve insan sevgisini ifade eder. Konfüçyüs’e göre insan

önce kendisini sevmelidir. Daha sonra da sırasıyla aile bireylerini, akrabalarını, komşularını ve diğer insanları sevmelidir. Kişi kendisini sevgi merkezinin ortasına yerleştirmeli, sonra da sevgisini dalga dalga etrafına yaymalıdır (Erdoğan, 2018, s.347). İnsanın doğasında var olan akrabalık sevgisi, Ru öğretisindeki “Ren” kavramının başlangıç noktası olmuştur. “İnsan küçükken, anne-babasının yanında iken onlara vefalı olmalıdır; evden ayrıldıktan sonra kardeşlerine saygılı olmalıdır, az konuşmalı, sözü dürüst olmalıdır; insan sevgisi barındırmalı, merhametli ve ahlaklı kişiler ile beraber olmalıdır. Bunları yerine getirdikten sonra, eğer kuvveti kalırsa, kalan çabasını da ilim öğrenmeye sarf etmelidir”¹ (Yang, 1980, s.4-5). İnsanları sevmek ve ahlaklı olmak insanın varması gereken noktadır. bunun kökeni de ebeveynine ve kardeşlere olan vefadır. Akrabaları sevmek halkı sevmenin temelidir. “Akrabalar sevildiğinde halk sevilir, halk sevildiğinde dünya sevilir”² (Jiao, 1987, s.899). Bu cümlelerden anlaşıldığı üzere, akrabalık ilişkilerindeki saygı, sevgi sadece insan ilişkileri ile kalmayıp hükümdar ve halk ilişkilerinin de temeli olarak kabul edilir. Yani, dünyayı sevmenin yolu halkı sevmekten, halkı sevmenin yolu ise akrabaları sevmekten geçer. Bu süreç insan doğasının yansımasıdır.

Gerek Zhou örfleri, gerekse Ru öğretisinde aile ve devlet sistemi paralel olarak ele alınmıştır. Ailede atanın başta geldiği sistem, devlette hükümdarın başta geldiği sistem olarak uyarlanmıştır. Nasıl aile sıra sisteminde büyük erkek ilk sırada ise, devlet yönetiminde de hükümdar ilk sırada yer almaktadır. Kişi özel hayatında ata hükümdarlığı altında iken sosyal hayatında hükümdarın yönetimi altında olduğu için, hem ataya karşı vefalı olma hem de hükümdara karşı sadakatli davranma yükümlülüğünü taşımaktadır. Ancak, bu iki yükümlülüğün çeliştiği durumlar da olabiliyordu. Bunun tipik örneği, bir kişinin aile fertleri suç işlediğinde, bu kişinin akrabalara karşı sevgisinden doğan suç gizleme yükümlülüğü ile hükümdar ve onun yönetimi altındaki devletin kamu düzenine karşı suçu ifşa etme yükümlülüğünün çelişmesidir. Bu durumda bu iki yükümlülüğün hangisinin öncelikle korunması gerektiği önemli bir mesele haline gelmiştir.

Ru klasiklerinden “Lün Yü” (论语)de evladın babasının suçunu ifşa etmesi olayı ile ilgili Konfüçyüs’ün yorumunda bulunduğu dair kayıtlar bulunmaktadır.

Ye Gong, Konfüçyüs’e hitaben dedi ki: “bizim oralarda açık sözlü, saf bir kişi yaşamaktaydı. Onun babası koyun çaldı ve o babasını ifşa etti.” Konfüçyüs cevaben dedi ki: “bizim buralardaki açık sözlülük ve saflık sizin oralardaki ile farklıdır. Bizim buralarda ata evladının suçunu gizler, evlat atasının suçunu gizler ve dürüstlük buradadır”³ (Yang, 1980, s.139).

Yine “Xiao Jing” de Zeng Zi (曾子) ile Konfüçyüs arasında geçen diyalogda şu sözler yer almaktadır.

Zeng Zi dedi ki: “ben haddimi aşarak şunu sormak isterim, uluların ahlakında vefadan daha üstün olan unsur var mıdır?” Konfüçyüs dedi ki: “dünyadaki tüm varlıklar içinde, insan en üstün olandır. İnsanın davranışında vefadan daha üstün bir davranış yoktur. Vefa içerisinde ataya hürmetten daha önemlisi yoktur. Ataya hürmet ataları ile tanrıya tapmaktır. Bunu sadece Zhou Gong yapabildi. O bunları yapabildiği için devletin dört bir yanındaki beyler vazifelerini

¹ 弟子，入则孝，出则 悌，谨而信，泛爱众，而亲仁。行有余力，则以学文。

² 亲亲而仁民，仁民而爱物。

³ 叶公语孔子曰：“吾党有直躬者，其父 攘羊，而子证之。”孔子曰：“吾党之直者 异于是。父 为 子 隐，子 为 父 隐，直 在 其中矣。”

yerine getirdi. Ve onun tanrıya tapmasına yardımcı oldu. Bu gösteriyor ki, uluların ahlakında vefadan daha üstün ne olabilirdi? Evladın anne-babaya olan sevgisi, çocukluk çağında onların yanındayken oluşur. Evlat büyüdükçe anne-babaya saygılı olmayı öğrenir. Ulular evlat ve anne-baba arasındaki saygı ilişkisine dayanarak kişilere vefalı olmayı, sevgi ilişkisine dayanarak onlara sevgiyi öğretir. Uluların öğretisinin sert uygulamalara gerek olmadan başarılı olması, uluların katı ve kaba yöntemlere başvurmadan devleti idare edebilmesinin sebebi, onların akrabalar arasında doğuştan var olan vefaya dayanmasındandır. Ata ve evlat arasındaki sevgi insanın doğasından kaynaklanmaktadır. Bu aynı zamanda hükümdar ve onun emri altında olanların sadakat ilişkisine de yansımaktadır. Anne-baba evladi dünyaya getirir, soyunu devam ettirir, bundan daha önemli bir iş yoktur. Ata, evlatlarına karşı tıpkı hükümdar gibidir. Evlatlarına şefkat gösterir, bundan daha derin bir şefkat yoktur. O yüzden kendi anne-babasına saygı, sevgi göstermeyip başkalarını sevmek ahlaka ve örf-âdete aykırıdır”⁴ (*Xiao Jing*.Sheng Zhi Zhang 9).

Song dönemindeki (SongChao 宋朝) Ru öğretisine göre “ata evlat arasındaki suçun gizlenme sebebi tanrının bir kuralıdır. Ve insan duygularından ileri gelmektedir. Dolayısıyla, bunda adalet aramak gerekmez. Adalet bunun içindedir.”⁵ (Zhu, 2013:147) diyerek ata evlat arasındaki suçu gizlemenin insanın doğasında olduğunu, kan bağından doğan ilişkinin doğal yansıması olduğunu savunmuştur.

Bu açıklamalardan görüldüğü üzere, Ru öğretisinde ata ve evlat arasındaki vefa ilişkisinin kaynağı insanın doğasına dayandırılmıştır. Tüm insani duyguların önüne koyulmuş ve dolayısıyla, ahlakın öncelikle yerine getirilmesi gereken şartlarından biri olarak nitelendirilmiştir. Böylece, özel hayata ait olan ata-evlat arasındaki vefa ilişkisinin, kamu alanına ait olan yönetici ve yönetilen (hükümdar ve halk) arasındaki sadakat ilişkisine de uyarlanması gerekmektedir. Ata-evlat arasındaki vefa ilişkisinin esas olduğu, onun uzantısı olarak görülen hükümdar ve halk ilişkilerinin ata-evlat arasındaki vefa ilişkisi söz konusu olduğunda geri planda kalması gerektiği, ata- evlat arasındaki suçun gizlenmesinin adalete aykırı olmayıp tabiatın adaletinin yerine getirilmesi olduğu savunulmuştur.

“Akrabanın Suçunu Gizleme” İlkesinin Yasalaşma Süreci

“Akrabanın suçunu gizleme” düşüncesi ilk “Guo Yu”de (国语) yer almaktadır. Bu kayıtlara göre devlet adamlarından Yuan Heng (元咺) kendi devletinin hükümdarı olan Wei Chenggong’u (卫成公) şikâyet ettiğinde Zhou hükümdarı bu davanın kabulüne karşı çıkmıştır. Ve eğer devlet adamları hükümdarlarına, ata-evlat birbirine dava açarlarsa bunun ast-üst ilişkisine aykırı olduğunu söylemiştir (*Guo Yu*, Cilt2). Konfüçyüs “Lün Yü” de bu düşüncüyü “ata evladının, evlat ise atasının suçunu gizler” şeklinde açıkça ortaya koymuştur. Bu düşünce Ru ekolü klasiklerinde de yer almıştır.

⁴曾子曰：“敢问圣人之德，无以加于孝乎？”子曰：“天地之性人为贵，人之行莫大于孝，孝莫大于严父，严父莫大于配天。则周公其人也。昔者，周公郊祀后稷以配天，宗祀文王于明堂以配上帝，是以四海之内各以其职来祭。夫圣人之德，又何以加于孝乎？故亲生之膝下以养父母日严，圣人因严以教敬，因亲以教爱。圣人之教不肃而成，其政不严而治，其所因者，本也。父子之道，天性也，君臣之义也。父母生之续莫大焉，君亲临之厚莫重焉。故不爱其亲而爱他人者，谓之悖德；不敬其亲而敬他人者，谓之悖礼。”

⁵父子相隐，天理人情之至也。故不求为直，而直在其中。

Fa ekolünün (fajia 法家) ana felsefe olarak benimsendiği Qin Hanedanlığı döneminde suç ve cezaların yasalarda belirtilmesine önem verilmiştir. Yargıç, uygulamada kati surette yasalara uymakla yükümlü kılınmıştır. Ceza düzenlemelerinde Fa ekolünün suçun maddi unsuruna ağırlık vermesinden dolayı, suçun ifşa edilmesi teşvik edilmiş, suçu ihbar etmeyenlere ceza verilmiştir. Bu, hukuk alanında genel görüş olmasına rağmen, Fa ekolü görüşü üzerine inşa edilen Qin yasaları Ru ekolünün benimsediği örf-adet kurallarını tamamı ile reddetmemiştir. Bu dönemde Örf-adet kurallarının kati surette devletin yasaları tarafından korunmasına son verilmiş olsa da, yasalarda hükümdarın hâkimiyetini korumayı amaçlayan ve feodal sosyal düzeni destekleyen bazı kurallara yer verilmiştir. Bunlardan biri akrabanın suçunu gizlemektir. Qin yasalarına göre evladın ataya karşı davası, kölenin sahibine karşı davası mahkemece kabul edilmez, davacı davasında ısrar eder ise cezalandırılırdı (Li, 1985, s.316). Bu, Çin hukuk tarihinde akrabanın suçunu gizleme hakkındaki ilk düzenleme olarak tarihe geçmiştir. Ancak, bu düzenlemede sadece evladın anne-babası tarafından işlenen aile suçlarını ve kölenin sahibi tarafından işlenen aile suçlarını gizlemesi durumu düzenlenmiş olup gerek fail gerekse suç konusu bakımından sınırlı tutulmuştur. Yine bu düzenlemede failin suçunu gizlemesi gereken kişi, eğer faili dava ederse tek seferde dikkate alınmayacağı, ısrarcı olduğunda ise cezalandırılacağı beyan edilmiştir. Fakat ne tür cezaya tabi tutulacağı belirtilmemiştir.

Han Hanedanlığının ilk dönemlerindeki yasalar Qin Hanedanlığı yasalarını örnek aldığı için, büyük ölçüde Fa ekolünün caydırıcı ve sert ceza anlayışını yansıtmakta idi. Ancak, devletin güçlenmesi ve halkın devleti desteklemesi için yasaların hem hükümdarın çıkarlarını koruyan, hem de sosyal düzenin temeli olan aile düzenini destekleyen yapıya sahip olması gerekirdi. Bu ihtiyaç halk arasında büyük ilgi ve uygulama alanına sahip olan örf-adet kuralları tarafından karşılanabilirdi. Qin yasalarını örnek almasından dolayı, Ru ekolünün görüşünü yansıtmaya olanağı bulamayan Han hukuk sistemi, çözümü örf-adet kurallarını içtihatlar ve hükümdarın fermanlarına yansıtmakta bulmuştur (Wang, 2003, s.175). Bu sistem hem feodal hâkimiyetin korunması hem de yasaların halka yakın olması bakımından birçok avantaja sahip olduğu için, Han hükümlerleri tarafından genişletilerek uygulanmıştır. Böylece, Çin feodal döneminde örf-adet kurallarının yasalasma süreci başlamıştır. Akrabanın suçunu gizleme de bu süreçte “ata evladının, evlat ise atasının suçunu gizler” sözü ile başlayarak mahkeme kararlarından yasalara sirayet etmiştir. Han Xuan Di (汉宣帝) (M.Ö. 91-M. Ö.48) döneminde ferman ile halka duyurulmuştur. Ancak bu fermanla evladın, anne-babası tarafından işlenmiş suçu; karısının, kocası tarafından işlenmiş suçu; torunların, büyük anne-babaları tarafından işlenmiş suçu gizlediği durumlarda cezadan berat edilmesi düzenlenmişken gizleyen ve gizlenen tarafın kendi aralarında değiştiği durumda ise, sadece ölüm cezası söz konusu olduğunda, adli amir tarafından hükümdarın teftişine sunulması gerektiği şeklinde düzenlenmiştir⁶(*Han Shu*:251). Bu ferman ondan önceki düzenlemelerden farklı olarak, sınırlı ölçüde olsa dahi, akraba statüsünde üst derecedeki kişilere alt derecedeki kişilerin suçunu gizleme hakkı tanımıştır. Böylece, daha önceki tek yönlü suç gizleme kuralı karşılıklı (çift yönlü) suç gizleme kuralına dönüşmüştür.

⁶夏五月，詔曰：「父子之親，夫婦之道，天性也。雖有患禍，猶蒙死而存之。誠愛結于心，仁厚之至也，豈能違之哉！自今子首匿父母，妻匿夫，孫匿大父母，皆勿坐。其父母匿子，夫匿妻，大父母匿孫，罪殊死，皆上請廷尉以聞。」

Sonraki gelişim süreçlerinde akrabanın suçunu gizleme hakkındaki düzenlemelerde, “akraba” ata-evlat, karı-koca ile sınırlı kalmayıp bünyesine kardeşi ve arkadaşları da almıştır. Tang yasasında beraber yaşayanların, yasada belirtilen akrabaların suçunu gizleme ve kölelerin, sahibinin suçunu gizlemesi hakkındaki düzenlemeler yer almıştır (*Tang Lü Shu Yı:130*). Bu düzenlemeler akrabalık kapsamını daha da genişleterek “kiyafet sistemi”nde (fuzhi 服制)⁷ yer alan akrabalarından başka, beraber yaşayan kişileri de uygulama alanına dahil etmiştir. Gizleme sadece pasif halde ifşa etmeme ile kalmayıp aktif halde suç ile ilgili malların saklanması yahut suçlunun kaçmasına yardım etmeyi de kapsamıştır. Ancak, devlete ve hükümdara ihanet, hükümdarın ibadet mekânları, sarayları, mezarlıklarına saldırı, düşmanın tarafına geçme suçları ağır suçlar olduğu için gizlenmesi yasaklanmıştır (*Tang Lü Shu Yı:131*). Akrabalarının gizlenmesi gereken suçunu ifşa edenlere cezai yaptırım uygulanır. Hatta baba tarafından büyükbaba, büyükanne ve anne-babayı ifşa veya dava edenler boğularak idam edilirdi (*Tang Lü Shu Yı:432*).

Tang Hanedanlığından Qing Hanedanlığının son dönemindeki yasa reformlarına kadar akrabanın suçunu gizleme ile ilgili düzenlemeler büyük değişikliklere uğramadan varlığını sürdürmüştür.

Qing Hanedanlığının son dönemindeki yasa reformlarından Min Guo (民国)(M.S 1912-M.S 1949) döneminin sonuna kadar olan süreç Çin hukuk sisteminin Batı hukukundan büyük ölçüde etkilenen bir devrim sürecidir. Buna rağmen, akrabanın suçunu gizleme anlayışından tamamen vaz geçilmemiştir. Qing hanedanlığının son dönemindeki yasalar ve Min Guo dönemindeki yasalarda, akrabayı korumak için faili gizleyen ve delilleri yok eden kişinin cezaya tabi tutulmaması; akrabanın kaçmasına izin veren ve kolaylık sağlayan kişinin cezasının hafifletilmesi; akrabanın yararı için yalan şahitlik yapan ve iftira atanların cezaya tabi tutulmaması; akrabanın yerine teslim olan veya onun yerine cezayı üstlenenlerin cezaya tabi tutulmaması; akraba için suçtan elde edilen malları yok eden veya saklayanların cezadan muaf tutulması; akrabanın suçlu olduğunu ispat etmekten kaçınma ve akrabanın şikâyet edilmemesi hakkındaki düzenlemelere yer verilmiştir (akratan Fan, 1997). Bu düzenlemelerin öncekilerden farkı, akrabanın suçunu gizlemenin bir yükümlülük değil, bir hak olarak kabul edilmesidir. Dolayısıyla, kişinin akrabasının suçunu gizlemediğinde bir cezai sorumluluğu üstlenmesi söz konusu değildir.

Çin hukuk tarihi açısından bakıldığında, akrabanın suçunu gizleme ilkesi şu gelişim süreçlerine tanık olmuştur: 1. Akraba kavramının genişletilmesi, hatta beraber yaşayan kişileri kapsamaması; 2. Hiyerarşik açıdan alt derece akrabanın üst derece akrabanın suçunu gizlemesi (tek yönlü gizleme) zorunluluğunun yerini karşılıklı gizleme (çift yönlü gizleme) zorunluluğunun alması; 3. Yasalarda kişinin akrabasının suçunu ifşa veya dava etmesi durumunda tabi tutulması gereken cezai yaptırımın belirtilmemesinden, aynı durumda tabi tutulacağı cezai yaptırımın açıkça düzenlenmesine ve daha sonra bu düzenlemelerin kaldırılarak akrabanın suçunu gizlemenin taraflara hak olarak tanınmasına varan değişimi; 4. Gizlenilecek suçlara istisna getirilmesi ve sonra bu istisnaların kaldırılması.

Çağdaş Türk ve Çin Hukukunda Akrabanın Suçunu Gizleme Anlayışının İzleri

⁷ “Yas kiyafet sistemi” de denir. Kişinin ölen akrabası ile olan kan bağına ve yakınlık derecesine göre uygun yas kiyafeti giymesidir. Çin feodal döneminde bu sistem, aynı zamanda akrabaların yakınlık derecesini göstermektedir.

Çağdaş hukuk sisteminde bazı ülkeler akrabaların suçunu aktif şekilde gizleme hakkını korurken⁸ bazı ülke yasalarında akrabaların suçunu pasif şekilde gizleme hakkı düzenlemiştir. Her ne olursa olsun, çağdaş hukuk sisteminde akrabaların suçunu gizleme anlayışından tamamen vaz geçilmemesinin, insan doğasına ve insan haklarına saygı anlayışından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, sanıkla, yasada gösterilen biçimde kişisel ilişki içerisinde bulunan tanık doğruyu söylemeyebilir. Yakının cezaya çarpılmasına neden olmak gibi bir psikolojik etki altında doğruyu söylememek durumunda kalabilecek kimseyi hukuk, bir şey söylemek zorunda bırakmamalıdır (Yüce, 1980); Nitekim, dâvanın yegâne iddia şahidi maznun ile akrabalık veya aile münasebeti içinde bulunmakta ise, hukuk nizamı bu şahidi vicdanı ile mücadele etmeye ve vicdanen muazzep olmaya zorlamamalıdır; zira, akraba şahit bilmektedir ki, beyanları maznunu mahkûm hale getirecek ve bu hal o şahit bakımından belki de bütün hayatı boyunca yıkıcı bir tesir icra edecektir. (Önder, 2011)

Ceza usul hukukunda kural olarak tanıklık zorunludur. Ancak, bu durumun bazı istisnaları vardır. Gerek ilgili Çin yasalarında gerekse Türk yasalarında bu konu hakkındaki düzenlemelere yer verilmiştir. “Çin Halk Cumhuriyeti Ceza Muhakemesi Kanunu” 188. maddesinde “şahit haklı sebep olmadan duruşmada şahitlik etmezse, mahkeme şahidi zorla getirebilir. Sanığın eşi, anne-babası, çocukları zorla getirilemez.” (Çin Halk Cumhuriyeti Ceza Muhakemesi Kanunu, 1978) denmektedir. Bu düzenlemede yasada belirtilen akrabaların tanıklık yükümlülüğü kaldırılmıştır. Yine Türk “Ceza Muhakemesi Kanunu” 45. maddesinin 1. fıkrasında “Aşağıdaki kimseler tanıklıktan çekinebilir: a) Şüpheli veya sanığın nişanlısı; b) Evlilik bağı kalmasa bile şüpheli veya sanığın eşi; c) Şüpheli veya sanığın kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoy; d) Şüpheli veya sanığın üçüncü derece dahil kan veya ikinci derece dahil kayın hısımları; e) Şüpheli veya sanıkla aralarında evlâtlık bağı bulunanlar” denmektedir (Ceza Muhakemesi Kanunu, 2004). Bu düzenlemede akrabalık ve yakınlık derecesi, ilgili Çin yasasına göre daha geniş tutulmuştur. Bu düzenlemelerde akrabasının suçu ile ilgili tanıklık yapmama bir hak olarak tanınmıştır ancak bu hak, yapma şeklinde değil yapmama şeklinde düzenlenmiştir.

İçerik ve sistem açısından, her ne kadar eski hukuk ve çağdaş hukuk farklı olsa da, temeli aileden oluşan sosyal yapıyı korumak, insanın var oluşundaki kriterleri göz önünde bulundurmak hukuk düzeninin asırlardır vazgeçemediği önemli bir unsurdur. Dolayısıyla, çağdaş hukukta bu anlayışın esintilerini görmenin hiç şaşırtıcı olmadığını düşünmekteyiz.

Sonuç

Tıpkı Honneth’in ortaya koyduğu gibi, insanlar arasındaki ilişkileri, sevgiyi esas alan aile ilişkisi, yasaları esas alan toplum ilişkisi ve birliği esas alan devlet ilişkisi olarak ayırmak mümkündür. Her ilişki aslında birer tanıma sürecidir (Honneth, 1995, s.24-25). Yasaya dayanan tanıma kalıpları birincil ilişkilerin iç alanına kadar uzanır. Çünkü bireyler her duygusal bağın belirsiz dengesinde yapısal olarak doğal olan fiziksel şiddetin tehlikesine karşı korunmalıdır (Honneth, 1995, s.177). Şüphesiz ki, buradaki

⁸ Alman Ceza Hukuku “Cezalandırmayı Engellemek” başlıklı 258.maddesi 6. fıkrasında“ eğer cezalandırmayı engellemek bir akrabaların yararına ise suç işleyen kişi cezadan muaf tutulur” denmektedir.(Criminal Code (Strafgesetzbuch, StGB),1998)denmektedir. Bu düzenleme kişiye akrabasını cezadan kurtarmak için onun yararına diğer bir suç işleme imkânı tanımıştır.

birincil ilişki, aile fertleri arasındaki sevgi ilişkisidir. Akrabanın suçunu gizleme bireyin sevgi ile bağlı olduğu ailede ilişkilerini tanıma ve kabullenme çabasının yansımasıdır.

Akrabanın suçunu gizleme Çin hukuk sisteminde uzun tarihi süreç içerisinde geliştirilerek, çağa uygun hale getirilerek uygulanmıştır. Fa ekölü aile fertleri arasında doğuştan gelen sevgi ilişkisini göz ardı ederek, salt eşitlik ve katı cezaları uygulamıştır. Buna karşı, Ru ekölü ailedeki vefa ilişkisinden doğan akrabaların suçunu gizleme anlayışı benimsemiştir. Bu nedenle Ru ekölü tarihte Çin hükümlerini ve Çin toplumu tarafından desteklenmiştir. Böylece hem felsefi dayanak hem de uygulama zemini bulan bu ilke, Ru öğretisinin temeli olan örflerin yasallaşması ile beraber, yasalarda yer almayı başarmış ve ilerleyen süreçte sistematik yapıya sahip olmuştur.

Gerek Çin’de gerek başka ülkelerde adaletin ne olduğu ve normlar nasıl oluşturulursa adaletli ortam sağlanabilir arayışı, tarihten günümüze kadar incelenen ve incelemeye devam edilen bir konudur. Çağdaş Çin hukukunda akrabanın suçunu gizleme anlayışını yansıtan düzenlemelerin yer almasının uygun olmadığı, bunun hukuk devleti hedefine ulaşmakta bir engel olduğunu öne süren görüşler bulunmaktadır. Buna rağmen, etik değerlerin sosyal bütünlüğe zarar vermeyen ölçüde tanınması ve kabulü, bireyi bütünü bir parçası olarak değerlendirme, bireyin öz varlığının ve öz saygısının korunmasının yasalarla güvence altına alındığını hissettirmek açısından önem arz ettiğini düşünmekteyiz.. Aynı zamanda, bu anlayış yasaları insandan ayrı salt mekanik kural olmaktan çıkarıp hayati güç kazanmasını sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Ceza Muhakemesi Kanunu (2004, 17Aralık). *Resmî Gazete* (Sayı: 25673). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041217.htm>
- Criminal Code (Strafgesetzbuch, StGB)(13 November 1998) *Federal Law Gazette* I, p. 945, p. 3322). Erişim adresi: <https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=752#258>.
- Çin Halk Cumhuriyeti Ceza Muhakemesi Kanunu (2013, 10cak). *En Yüksek Halk Mahkemesi Gazetesi* (Sayı: 2012. 6). Erişim adresi: <http://gongbao.court.gov.cn/Details/770e1116993bacf1e2ae921339bd4f.html>
- Zuo, Qiuming 左丘明.Guo Yu 国语. Erişim adresi: <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&chapter=426274&remap=gb>
- Erdoğan, İ. (2018). Prof. Dr. Bülent Okay Hocam. F.E.Ceylan (Ed). *Çin medeniyeti: tarih, kültür, edebiyat, felsefe*. (s.345-347). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Fan, Zhongxin 范忠信. (1997). Zhong Xi Fa Lü Chuan Tong Zhong De Qin Qin Xiang Yin 中西法律传统中的亲亲相隐 (Çin ve Batı Hukuk Kültüründe Akrabanın Suçunu Gizleme). *Çin Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, Erişim adresi: <http://mall.cnki.net/magazine/Article/ZSHK703.007.htm>
- Honneth, A. (1995). *The struggle for recognition* (J.Anderson, Çev.). Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Li, Jin 栗劲.(1985).Qin Lü Tong Lün 秦律通论(Qin Yasası Hakkında). Shan Dong Halk Yayın Evi.
- Önder, A. (2011). Ceza Muhakemeleri Hukukunda Şahitlikten Çekinme Hakkı. *İstanbul Üniversitesi*

Hukuk Fakültesi Mecmuası, 29(4), 876-932. Erişim adresi:

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9113/114012>

- Shen, Wenzhuo. (Ed.).(1987) .Meng Zi Zheng Yi 孟子正义 (Meng Zi Hakkında Açıklamalar). Bei Jing: Zhong Hua Yayın Evi.
- Wang, Shirong 汪世荣. (2003). Zhong Guo Gu Dai Pan Li Fa Zhi Du 中国古代判例法制度 (Çin Eski Çağ İçtihat Hukuku Sistemi). Bei Jing: Hukuk Yayın Evi.
- Yang, Bojün. (1980). Lün Yü Yi Zhu 论语译注 (Lün Yü Hakkında Açıklama). Bei Jing: Zhong Hua Yayın Evi.
- Yang, Jialuo 杨家骆.(Ed.).(1986).Han Shu 汉书(Han Hanedanlığı Kayıtları).Tai Bei:Ding Wen Yayın Evi.
- Yüce, T. (1980). Ceza yargılama hukukunda meslek adamının tanıklıktan çekinme hakkı. *Yargıtay Dergisi*, 6(1-2), 52. Erişim adresi:
<http://www.yargitaydergisi.gov.tr/dergiler/yd/ocak1980.pdf>
- ZhangSun, Wuji 长孙无忌.(1983). Tang Lü Shu Yi 唐律疏议 (Tang Yasası Hakkında Açıklamalar). Zhong Hua Yayın Evi.
- Zhu, Xi 朱熹.(2013).Si Shu Zhang Jü Ji Zhu 四书章句集注 (Dört Kitap Bölüm ve Cümlelerine Açıklama). Bei Jing: Zhong Hua Yayın Evi.

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN:2636-8641

Cilt/VOLUME 2

Sayı/ISSUE 4

Yıl/YEAR: 2019

Gönderim: 12-09-2019 – Kabul: 29-11-2019

Immigration as a Recuperative Process in *The Emigrants*

Cengiz Karagöz*

Abstract

George Lamming is a postcolonial author who has his roots in the Caribbean islands in which he could witness harmful impacts of colonialism on the native population. Instead of losing his hope to resist the colonial legacy, he attempts to develop his anti-colonialist discourse through producing literary texts in which he aims to raise awareness of the native peoples concerning their cultural and psychological destruction that emerged because of a long history of colonialism in the native land. His fiction underscores the demographic diversity of the Caribbean islands which points to a variety of cultures, races and ethnic descent exists as a result of immigration from other countries. Lamming believes that these various groups in the Caribbean can establish their political order by concentrating

* Cengiz Karagöz, Lect. Dr., Namık Kemal University, School of Foreign Languages, ckaragoz@nku.edu.tr, Orcid: 0000-0002-7564-3815

on their common and identical experiences as well as sufferings in the colonial period since all of these native people occupy the same inferior status in the eyes of the white colonisers. His novel *The Emigrants* places the experiences, plight and psychological restructuring of the Caribbean immigrants in the European metropolis at its centre. The aim of this paper is to prove that being an immigrant in London and experiencing oppression and racism strengthen the immigrants' sense of identification with the Caribbean. Thus, this process prompts them to rescue themselves from the colonial domination by returning to their native land where they think they belong to.

Keywords: *Lamming, Immigration, Anti-Colonial Discourse, Federation, Exile, The Caribbean*

Introduction

Since the first encounter with each other through the colonialist attempts, the Oriental world with its beliefs, cultural and racial attributes, in spite of their variety, has been the main focus of the Western world. While exploiting the resources of the Oriental world, the Western nations began to define the structure of the Oriental nations in many aspects as the Oriental civilisation attracted the attention of the Western societies because of its so-called oddity and distinctiveness. This kind of encounter caused many Western intellectuals and travellers to settle in Oriental lands and observe the Oriental civilisation attentively.

In the aftermath of the colonial period, the Western metropolitan centres similarly stroke children and grandchildren of the former slaves in the once colonized lands as alluring, propitious and a source of healing in terms of intellectual and financial development. As one of these centres, London became the meeting location for those who left their native land with the aim of a new and hopeful beginning as a consequence of grievous experiences during colonial times. It had to embrace a variety of immigrants including the Caribbean people who were also an indispensable section of the previous colonies. Nearly five hundred thousand immigrants from the Caribbean islands “in the decades

immediately following the war arrived largely in response to government advertising campaigns that were aimed at attracting workers, particularly to industry and the public sector.” (Weedon, 2004, p. 67). Since the Second World War deteriorated the economy of the European countries, Britain tried to compensate for its worsened economy by announcing its call for an immediate requirement for a large crack in work-force in order to accommodate foreign citizens, especially from ex-colonized nations. The reasons why the Caribbean people had to desert their native land may be associated with closing sugar plantations, increasing unemployment, loss of economic diversities, rising numbers of the native peoples and an intention to repair their economic crises (Byron and Condon, 2007, p. 3). Therefore, it may be claimed that the Caribbean land did not re-establish its economic and political power in an even way in the second half of the twentieth century.

Those who were enthused by Britain’s aptitude to embrace the immigrants of the Caribbean cannot be confined to only workers and average citizens. There were a number of intellectuals and writers consisting of V.S. Naipaul, George Lamming, C.L.R. James and Wilson Harris called “the *Windrush* generation” that settled in Britain in the middle of the twentieth century in order to experience the metropolis actively and lively and produce their literary and theoretical texts (Weedon, 2004, p. 68). It does not make sense to suppose that the aforementioned writers tended to develop the same views on colonialism and Western civilisation; rather, they sought to assert their postcolonial discourses which have to do with the relationship between the colonized and the colonizing nations. They focused on how the once colonized nations reacted to the consequences of colonialism and questioned the acceptability and sustainability of colonialism, and the effort to raise questions as to whether the frontiers between the colonized and the colonizer are possible to be clarified very simply. Still, their writings basically carried almost the same denotations in relation to the fact that they were indicative not only of what living in the imperial centre of Britain come to mean to the immigrants and their conception of London before and after they live there but also of coming to terms with their identities as both West Indian and English writers, though West Indian first and foremost, whose literary texts largely appealed to their native societies (Weiss, 2009, p. 163-164). Their outlooks differed significantly from those of the white British society and the Caribbean people who kept on living in their homeland and could not have any opportunity to observe the British metropolis.

George Lamming and Postcolonial Literature

As a postcolonial writer who arrived in Britain after becoming aware of the fact that London shone as an appealing centre for the Caribbean intellectuals, George Lamming had a chance in that Western city to observe the colonialist mindset personally in detail and develop his postcolonial argument in his writings. While writing his literary texts, Lamming can be said to have become one of those West Indian authors whose fiction incorporated their local dialects in which “a long oral tradition of story-telling and folk poetry” underlies (Ramchand, 2004, p. 90). What makes him a prominent writer in the postcolonial literature are the linguistic features of his fiction, his deep interest in these features and his diligence to guide the Caribbean and other colonized nations.

Concerning the active role of the West Indian authors in contributing to decolonization of the West Indies, Lamming thinks that “That’s the real question; and its answer can be the beginning of an attempt to grapple with that colonial structure of awareness which has determined West Indian values”

(2003, p. 16). According to Lamming, literary texts do not construct only fictional worlds which provide the reader with delight and leisure time activity; instead, they act as a kind of sphere in which there exists an opportunity to contest the colonial discourses of the Western scholars. Therefore, he adopts certain lexicons and extraordinary linguistic styles in his writings that feature “an adjustment of word use and spelling to give an accessible rendering of dialect forms” (Ashcroft et. al. 2004, p. 45). Through such readapting of the local uses of the Caribbean to English, Lamming most possibly aims to revive an anti-colonial awareness among the native people by using English in a distinctive manner. As regards the function of persisting in the use of such a language with a view to generating a native distinctiveness, it is argued that “[t]he most interesting feature of its use in post-colonial literature may be the way in which it also constructs difference, separation, and absence from the metropolitan norm” (Ashcroft et. al. 2004, p. 43). Consequently, the same perception can be thought to endure commonly in Lamming’s novels in which he desires to distract the native population from the Eurocentric views and impacts through subverting the English linguistic norms and thus the colonialist policies.

As a postcolonial writer who became an exile in Britain, Lamming often focuses on the issue of exile and immigration in his novels in order to underline the effects of such processes on ex-colonized nations. Odhiambo claims that “[t]he experience of exile in England, though it disillusioned and crushed the immigrants, gave them a new insight, a new appreciation and identity with their island” (1994, p. 124). Even though it is often believed that living miles away from one’s homeland in a territory that is totally different from the native culture generates totally alienated individuals who are predisposed to absorb the outlook and tendencies of foreign nations, Lamming is of the opinion that this kind of distance from a homeland makes a person of once colonized origins keenly aware of his own civilization and real identity; thus, being an exile may be considered to be an essential process of restoring their lost and destructed cultural identities that were generated by the Western nations throughout the colonial period.

Immigration as a Productive Process in *The Emigrants*

Describing the immigrants who leave their native islands in the Caribbean with the expectation that they will heal their spiritual and material damage in the British metropolis which they suppose can offer a variety of opportunities for many problems in *The Emigrants*, Lamming in an interview clarifies the immigrating characters as follows: “Everybody was in search of an expectation ... because you had lived so much with the idea of England as facilitator, everybody was more or less sure that England would come to their rescue” (Nasta, 2004, p. 186). However, his novel sheds light upon the issue of how the immigrants of the margins recognize personally that it is futile to expect the metropolis to provide any better occasions for their crises if they settle there.

In order to emphasize the racial diversity of the Caribbean islands and outcomes of colonialism, the Jamaican in the novel who heads for London with the other Caribbean immigrants on the ship utters “vomit” for describing those coming from European countries, Africa, India and China and settling on these islands, saying that “Now it explodin’ bit by bit. It beginnin’ gradually stir itself, an you can understan’ what happenin’ if you imagine yuh vomit take on life an’ start to find out where you stomach is” (Lamming, 1994, p. 66). This diversity might be said to spoil the emergence of

a firm national attachment to the Caribbean since its variety of different races, cultures and voices cause conflicts and disorder. This movement or “vomit” which means tending to immigrate may be interpreted from two aspects: “the suggestion of Britain’s inability to control the consequences of colonial migration and the West Indian’s protean ability, born of his colonially produced imagination and experience, to settle anywhere” (Page, 2010, p. 27). The colonial policies of Britain like other Western powers caused the native societies to be formed through immigration and diaspora that came into existence because of their oppression or willingness. Thus, Britain, not being able to prevent immigration flux from ex-colonies, had to endure numerous native immigrants of the Caribbean as a result of disruption of the natural structure of the island. The harmful effects of colonialism on the West Indian identity and culture left behind fragmented native peoples who were inclined to look for refreshing breaths in other lands. Concerning the distinctive identity of the West Indian population, Lamming discusses that “[i]t is the brevity of the West Indian’s history and the fragmentary nature of the different cultures which have fused to make something new ... Colonialism is the very base and structure of the West Indian cultural awareness” (2003, p. 15). Therefore, not possessing any deep-seated national legacy because of the existence of various cultures, the West Indian society, not surprisingly, was very appropriate for absorbing the diseased impacts of colonialism.

The Jamaican makes clear the difference of the spiritually and mentally more oppressed West Indians in their aims to settle in London while expressing that “[t]hem is West Indians. Them all provin’ something. An’ is the reason West Indies may out o’ dat vomit produce a great people, ‘cause them provin’ that them want to be something” (Lamming, 1994, p. 66). Considering the historical experience of colonialism for long years, the imposed idea on the West Indians was that they deserved to work as servants under the rule of the white colonizers instead of displaying something valuable. As Fanon sheds light upon the blacks’ psychology, “There is another fact: Black men want to prove to white men, at all costs, the richness of their thought, the equal value of their intellect” (2008, p. 3). What the Jamaican points out in the novel in regards to the mental states of the West Indians is just their comprehension that they are not as inferior as the white coloniser asserted and that it is crucial for them to strive to exhibit their abilities and virtues in order to disprove the colonial discourses. As noted by Kundani, “[t]he colonial mindset held that only European culture had value: other cultures were, at best, frozen at earlier stages of civilisation; at worst, they had never produced anything of merit” (2007, p. 41). The feeling of inferiority and having no valuable cultural values made the West Indies preoccupied with the idea that they might elevate their standards and positions in one of the centres of the Western colonialism, the London metropolis. Through such an attempt, they can prove their ability to produce something valuable and reaching the status of the white man.

Since the Caribbean islands accommodated various racial and ethnic descents such as “Jamaican”, “Grenadian” and “Barbadian,” the first dialogues between the immigrants in the novel focus on “the differences between the small and big islanders” and the attempt of each immigrant to take pride in “the virtues of his own home island” (Szeman, 2003, p. 89). This heterogeneous side of the Caribbean makes it difficult for its habitants to construct a solid and sound identity because of wide gaps between their cultural and national peculiarities. In order to prevent any separatist view from dividing the solidarity and brotherhood of the immigrants, the Governor warns them in the following way: “All you down here is my brothers ... ‘an’ that’s why I tell you as I tell you to stop this

monkey-talk 'bout big islan' an' small islan'." (1994, p. 39). For the Governor, raising the issues of differences between their islands should be stopped since it will not bring about any benefit for them in such a situation in which their focus needs to revolve around common experiences and points.

Possibly desiring to remind the Caribbean citizens of the potential risks of being divided through racial and ethnic borders which means essentialism, George Lamming states that:

The concepts of Race, Nation and Ethnicity constitute a family of constructs of largely European origin which served to influence the attitudes we adopt in any encounter with difference ... Difference in religion, difference in modes of cultural affirmation require a new agenda of perspectives, a wholly new way of looking at the concept of nation, of finding a way to immunize sense and sensibility against the virus of ethnic nationalism ... And this new perspective is needed in order to educate feeling to respect the autonomy of the Other's difference, to negotiate the cultural spaces which are the legitimate claim of the Other, and to work towards an environment which could manage stability as a state of creative conflict. (2009, p. 31)

To Lamming, the sense of nationalism may not be confined to race and ethnic structure in the native population as this confinement would enlarge distances and hostility between the societies on the Caribbean islands which are marked by their racial and ethnic diversity. Supposing race and ethnicity as the only determinants of defining a nation can be tantamount to serving the interests and ideologies of the Western nations that aim to spread the notions of racial and ethnic differences on the islands in order to inhibit the native peoples from establishing any solidarity and strong ties among themselves. Then, for Lamming, if the Caribbean peoples wish to rescue themselves from the shackles of the Western world and establish their anti-colonial system, they have to learn to live by tolerating the distinguishing cultural and ethnic properties of the other groups on the islands. They also need to see these differences of the others as an unavoidable principle of putting into effect a new kind of constructive nationalism that is necessary to make these people overlook differences and make them notice that they have much in common.

Lamming offers the possibility of constructing a new political order which is purged of the colonial system and flaws in the native land. The circumstances, represented in the novel, draw the islands' people into constructing a new nation which is only possible by means of "the West Indies Federation" (Szeman, 2003, p. 96). Lamming thus supports the notion that founding a political system in which federation is implemented can embrace different colours and qualities of the Caribbean people equally without any discrimination and conflict. The federation system seems to prevent these dissimilar groups from being discarded randomly toward divided routes which will lead to their separation from each other and gradually their division.

Even if the emigrants in the novel are displayed with their different racial and ethnic origins and other varieties, the reader may notice their shared expectations from the British metropolis for their future needs, their previous sufferings from the colonialist acts of the Western nations, their anxieties about whether they will be able to make their plans and dreams real and their ambivalence regarding whether they will settle in London permanently or they will return to their homeland. When it is observed that many of them, except for several ones, have not seen London personally and that

they have only created certain images of London for a long time in their minds in the Caribbean islands relying of certain portraits of the city after encountering the British colonizers in the past in the Caribbean islands, it is not surprising that they are anxious about what will happen after they arrive there and whether London will match their dreams and guesses. Therefore, the author underlines the common points which could assemble these immigrants within the borders of unity and solidarity and hopes to initiate their anti-colonial struggle. Thus, for Lamming, these immigrants may succeed in establishing a native, national and anti-colonial world of unity on condition that they achieve in underlining their common sufferings that go back to the colonial period to such an extent that they can be inattentive to minor details of the essentialist perceptions about their racial and ethnic characteristics.

While referring to the psychological and economic harms of colonialism that put the Caribbean immigrants into certain attempts to be in constant search for some relief and escape from such troubles, the author reflects the thoughts and concerns of these immigrants as follows:

Suppose all these people in the West Indies get pushed from the back by some terror into this flight and those islands were left, deserted. Sloop, barge, canoe, yacht. Call it what you like. It happens every day ... and every month they leave the right way, paying a passage in search of what: a better break. Every man wants a better break. I've heard of others fleeing, but it seemed something quite different. Their flight was always a conscious choice, a choice even to suffer. (Lamming, 1994, p. 50)

Since the West Indians have to bear the brunt of the colonial period for a long time, they think that keeping themselves away from their native land by escaping to the European metropolises would grant them just the pivotal recover that they are in search of even if there emerges the risk that this kind of escape might lead to new crises and dismal corollaries. In the novel, Lamming reiterates this issue as follows: "They were leaving home with no particular desire to return, and they were sailing to a country which few had known at first hand" (1994, 41). The attempt to experience new trials in other lands of the Western world might be regarded as one of the main sources of inspiration for the Caribbean people that prompt them to leave their islands. Most of the immigrants have no certain and clear-cut arrangements for what they will do after arriving in the London city, except for a general purpose: to have a better life that is robbed of any turmoil, intimidation and a long history of colonial pains along with social and political unrest.

Other sources of motivation in the novel that trigger this immigration to London and that spur on very few of the immigrants, apart from the colonial ruins and collapse in the Caribbean, may be claimed to be the desire to have a well-paid job and be more educated by taking advantage of educational and occupational opportunities which are estimated to exist in abundance in London "[a]s strategies for the socio-economic advancement of households, labour emigration vied with the education of household members" (Byron and Condon, 2007, p. 24). Considering the fact that education in London improves them intellectually and technically, the immigrants of the Caribbean are often preoccupied with the notion that they might become outstanding figures in their areas of specialization after being educated there and that they may go back to the islands as more knowledgeable and proficient. As for job opportunities in London, they are almost obsessed with the

idea that they may be employed soon easily because they imagine that the city offers them a plethora of labour occasions suitable for their needs. During their education in the Caribbean based on the Western mindset, both teachers and students of the West Indies began to accept themselves as British rather than their original nations as Caribbean citizens (Rush, 2011, p. 46). This education might be said to play an important role in arousing their interests for the British territory and the London metropolis.

Arriving in London which has experienced the Second World War, the immigrants observe that London seems quite different from the one, which they expected before their arrival in several aspects. Firstly, they witness the post-war condition of the city in which concrete damage and gloomy atmosphere are predominant and which shakes the immigrants' expectation that London would be a promising centre for them. As Rush notes, "[t]he Britain they entered was in disarray, its people suffering economically and socially from the effects of six years of total war. Many of Britain's cities had been nearly leveled by Nazi bombing," and its available current resources were not sufficient even for the British people who were injured in the war (2011, p. 171). Thus, the general scene of the city in the post-war period, unlike the one that is praised by the colonizers due to its potentials in the Caribbean islands throughout the colonial period, reflects its vulnerable side and its reverse potential to be destroyed in the war by other nations. Then, the immigrants understand that London is not so strong and unshakeable as they supposed before because of the effects of the war on Britain. In addition, their experiences affirm their inability to make their dreams and expectations real considering that each of the immigrants' stories in London turns out to be a tragic end. To illustrate, the narrator tells how Higgins, who seems more decisive and has more obvious plans for his next time in London, ends up in personal frustration and failure as deduced from the expressions of Higgins on the ship as regards his plans for education before settling in London and his miserable end after his arrival. On the ship, he mentions:

"Tis the same school the cook on this ship went to. I send twenty letters an' they say whenever I was ready I could come once I had good testimonials. The Chief on the tanker see to it things would be all right an' give me a splendid word. An' that was that. I sen' in the application form an' they simply repeat that I only had to say when I was comin'. Once I had the fees and recommendation. I sen' them and make sure I know what I was goin' to do. (Lamming, 1994, p. 70)

As opposed to his hope to attain a higher status and a much better career as a cook, he is drifted to a different life story in which he is unable to achieve anything successful and productive for himself like the other ones, who have never attained their targets since they left the Caribbean. Lilian says to the narrator "Poor Higgins was there ... but you doan know the botheration he went through. From one thing to a next. They say he used to say people wus following' him ... He was tryin' to get back home as a stowaway" (Lamming, 1994, p. 236). Therefore, considering the poor living conditions and unexpected consequences of Higgins's and also the other immigrants' experiences such as their disappointment and failure, it may be claimed that the Imperial centre, London, does not form a setting which can meet the demands of the Caribbean immigrants by offering them a prosperous ambience with educational and job opportunities.

However, such sufferings and failures though appear as destructive and harmful since they operate as occasions through which the Caribbean immigrants restore their identities and reinforce their ties to their homeland (Thiong'o, 1978, p. 127). The outcome of being an exile in the novel seems to cause vagueness and confusion at first glance once the immigrants reach the British land with the feelings of anxiety and fragmentation. These feelings arise from both being tortured for years owing to the colonial process and being away from their native islands after heading for Britain. Although they have black skins and their idiosyncratic origins from the Caribbean islands, after leaving their homelands, they enter into a phase of reformation and repossession in an unfamiliar backdrop of a colonialist territory. With regards to the floating and directionless wandering of exiles in remote lands reflecting their double consciousness, Said claims: "Because the exile sees things both in terms of what has been left behind and what is actual here and now, there is a double perspective that never sees things in isolation." (1996, p. 60). The perception of drifting attitudes may be noticed in the novel through the aimless attempts of the immigrants and the ruined outcomes of these attempts are far bringing any plan to an end steadfastly no matter how hard they try to carry them out in London. As the scholar Head underscores the Caribbean immigrants' persistent bounds with the European centre that have roots in the colonial system founded on the islands, "[i]mmigrants from the West Indies viewed England not merely as a land of opportunity, but also as a kind of home, a mother country whose history, culture, and literature were familiar to them from their school textbooks" (2002, p. 164-165). The narrator, for example, articulates the vision of the Caribbean peoples who seek to be involved in the British mainstream albeit their lower social status as a marginal group:

For it would be a lie to deny that on the ship and even in the hostel, there was a feeling, more conscious in some than others, that England was not only a place, but a heritage. Some of us might have expressed a certain hostility to that heritage, but it remained, nevertheless, a hostility to something that was already a part of us. (Lamming, 1994, p. 237)

Even though this vision seems unchangeable and permanent for the Caribbean immigrants at first who think that they belong to the colonial world in the form of ambivalent and impaired mentality, they eventually begin to notice the evident division between themselves and the colonial centre, which the narrator confesses as follows: "But all that was now coming to an end. England was simply a world which we had moved at random, and on occasions encountered by chance. It was just there like nature, drifting vaguely beyond our reach." (Lamming, 1994, p. 237). The possibility of reaching prosperity and having a sense of well-being in London turns out to be mere disillusion in the end. This psychological collapse springs from the discrimination of the imperial centre against the immigrants and its reluctance to shelter them despite their long-standing hard times and critical needs from psychological, economic, cultural, political and social aspects. A further illustration might be made out from the case of Tornado. After having stayed for four years in England in the past and served for the RAF (Royal Air Force), Tornado now goes back there again on the ship to England with the other Caribbean immigrants and says to them that "I'll say dis ... if dere's one place ah want dem to bury my bones, 'tis the Laparouse cemetery. In the heart of Trinidad" (Lamming, 1994, p. 41). Tornado seems to be just the living proof of the resultant psychology and recognition of those who immigrate to England with both expectation and apprehension, but who ultimately conceive of the Caribbean

islands as their real and indubitable homeland. In other words, the experience and disillusion of Tornado attest to the assumption that; just as the Caribbean immigrants continually break away from the islands to England at first in order to strip themselves of a range of problems, so this flight is reversed in such a way that they finally elude the London city and head towards the Caribbean.

Through the general scene of racism, which they encounter in London, the novelist implies the notion that the marginal place of the immigrants does not seem to be integrated into the central site of the colonisers in the metropolis. For instance, relying on his experiences in London for four years during which he faces racism and oppressive approach as a West Indian immigrant, Tornado tells: “Those limey English people ain’t got no min’. They intention is to squeeze a man like me any day they see him, an’ you’ll find that they doan’ like in they country at all at all.” (Lamming, 1994, p. 67). In other words, Tornado wants to convey the fact that London does not represent an appropriate landscape for the Caribbean immigrants to decide to make their home in that city, and therefore, they believe that their real homeland is the Caribbean islands where they can find their native origins with other citizens such as Africans, Barbadians, West Indians, Grenadians and so on who strive to live together with their minor distinctiveness. Hence London as a colonial centre remote from their native land both tangibly and mentally which becomes a milestone setting where the immigrants discover that they do not belong to the metropolis owing to existence of the colonialist mindset of the white citizens in the city. As the scholar Stuart Hall makes clear that:

I went back to England and I became what I’d been named. I had been hailed as an immigrant. I had discovered who I was ... Then Black erupted and people said, ‘Well, you’re from the Caribbean, in the midst of this, identifying with what’s going on, the Black population in England. You’re Black.’ (2001, p. 150)

Similar to Hall’s experience in Britain where he firstly gains an awareness of his blackness and how he differs from the white population through his skin colour, Lamming, through the black immigrants of the Caribbean islands in the novel, epitomizes the same experience in a striking way and indicates that the concept of blackness and native configurations become more apparent and acute as a result of withstanding the odd looks and racist manners of the British population in the London metropolis. The Caribbean immigrants notice that they are treated as annoying and unwanted beings because of their indigenous identities, so their disappointment and observation concerning the real face of the city turn into homesickness and melancholy that motivate them to recognize the Caribbean as their real home and to return to this home as real Caribbean citizens.

The love affairs of the immigrants would be a point of discussion concerning what lies behind them. Page points out that “the sexual encounters” in the novel seem to be “uniformly negative, moving in cycles of destruction, exploitation and turning back upon the self rather than openings of diasporic community” (2010, p. 31). The underlying meaning behind the failure of such love relationships may be claimed to be the impossibility of achieving something promising even in marriages and flirtations in London, apart from other failures in education and labour life, which also adds to raising their awareness of distinctiveness. Especially if this love affair occurs between an English and a West Indian, the result, for Lamming, does not turn out to fruitful as it is stated by Page as follows: “Any acceptable offspring from the meeting of West Indian and British in this reordering of political relations will be Caliban’s, not Prospero’s.” (2010, p. 31). The same fact may be observed

in the love affair of Lilian, being a white English woman, and Tornado, a black West Indian, in which their marriage is not consummated on the whole and does not result in the desired end, contentment and delight. Lilian tells the narrator that “First of all ... you know Tornado an’ me did the thing. We get married. An’ ‘twus a hell of a time we had at the Governor’s club” (Lamming, 1994, p. 236). The marriage between white and black races in the colonial metropolis seems to generate divorces and cause the couples to be back on their different courses again because the worlds of whites and blacks do not indicate any signs of fusion and convergence. Then, the Caribbean immigrants are naturally pushed back to their native territories partially by such impaired marriages and affairs with the white population, whose viewpoints differ completely from the black immigrants’, in the metropolis in which they act like floating and confused figures, which may be evaluated as one of the major reasons of failure and disappointment.

Conclusion

George Lamming reflects the Caribbean immigrants’ psychology and experiences before and after their arrival in London in *The Emigrants* by underlining the point that living away from their native country may offer opportunities for these immigrants to deal with their cultural and psychological disappointment by means of living through certain racist and oppressive incidents and the colonialist metropolis in person. However, it may seem negative and sorrowful for the immigrants to endure this kind of experiences in London; nevertheless, such unpleasant, even brutal experiences lead to the immigrants’ awareness of the fact that they cannot be a part of the Western territory and perception since they have to notice that their real home is situated in the Caribbean islands. Consequently, London, as one of the colonialist centres in which racism and failure work hand in hand against the immigrants in every aspect of life strengthened their identification with and longing for the native land. After these processes when they recognize that they must leave the city in order to return to the Caribbean, it is likely that the immigrants might be conscious of the possibility of putting into action the idea of unity and brotherhood that are independent of colonialist ambitions.

REFERENCES

- Ashcroft, B., Griffiths, G. and Tiffin, H. (2004). *The Empire Writes Back*. New York and London: Taylor & Francis e-Library.
- Byron, M. and Condon, S. (2007). *Migration in Comparative Perspective*. New York and London: Taylor & Francis e-Library.
- Fanon, F. (2008). *Black Skin White Masks*. Trans. Charles Lam Markman. London: Pluto Press.
- Hall, S. (2001). "Old and New Identities, Old and New Ethnicities". *Theories of Race and Racism*. Ed. Les Back and John Solomos. New York and London: Taylor & Francis e-Library. 144-154.
- Head, D. (2002). *The Cambridge Introduction to Modern British Fiction, 1950-2000*. New York: Cambridge University Press.
- Kundnani, A. (2007). *The End of Tolerance: Racism in 21st Century Britain*. London; Ann Arbor; MI: Pluto Press.
- Lamming, G. (1994). *The Emigrants*. The United States of America: The University of Michigan Press.
- Lamming, G. (2003). "The Occasion for Speaking". *The Post-Colonial Studies Reader*. Ed. Bill Ashcroft, Gareth Griffiths and Helen Tiffin. New York and London: Taylor & Francis e-Library. 12-18.
- Lamming, G. (2009). "Language and Cultural Evolution". *Beyond Borders*. Ed. Jennifer Rahim and Barbara Lalla. Jamaica: University of the West Indian Press. 17-34.
- Nasta, S. (2004). "George Lamming with Caryl Phillips" *Writing Across Worlds*. New York and London: Taylor & Francis e-Library.
- Odhiambo, C. J. (1994). "Outside the Eyes of the Other: George Lamming and Definition in *Of Age and Innocence*" *Research in African Literatures* Vol. 25, No. 2, Special Issue: Caribbean Literature (Summer), pp. 121-130. Indiana University Press, (12.04.2013) <http://www.jstor.org/stable/4618267>.
- Page, K. (2010). *Transnational Negotiations in Caribbean Diasporic Literature*. New York and London: Taylor & Francis e-Library.
- Ramchand, K. (2004). *The West Indian Novel and its Background*. Kingston and Miami: Ian Randle Publishers.
- Rush, A. S. (2011). *Bonds of Empire*. New York: Oxford University Press.
- Said, E. W. (1996). *Representations of the Intellectual*. New York: Vintage Books.
- Szeman, I. (2003). *Zones of Instability: Literature, Postcolonialism and the Nation*. London: The Johns Hopkins University Press.
- Thiong'o, N. (1978). *Homecoming*, London: Heinemann Educational Books.
- Weedon, C. (2004). *Identity and Culture: Narratives of Difference and Belonging*. England: Open University Press.
- Weiss, T. (2009). "The Windrush generation". *The Cambridge Companion to The Twentieth-Century English Novel*. Ed. Robert L. Caserio. New York: Cambridge University Press. 163-175.

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN:2636-8641

Cilt/VOLUME 2

Sayı/ISSUE 4

Yıl/YEAR: 2019

ÇİNERİM: 06-07-2019 – Kabul: 26-12-2019

The Evaluation of the Hospitality Industry within Turkic Countries Regarding ISO26000 Standards

ISO 26000 Standardı Kapsamında Türk Dünyası Ülkeleri Konaklama Endüstrisinin İncelenmesi¹

Mithat Zeki DİNÇER²

Ali Turan BAYRAM³

Gül ERKOL BAYRAM⁴

Abstract

Today, with the influence of globalization, Management try different strategies to protect existing situation and have a superior market share in comparison with their competitors and adapt to markets that enlarged the volume with a new innovation. The concept of social responsibility, which is important for many tourism enterprises in recent periods; aims to contribute to the sustainable development of service providers. One of the important steps

Özet

Günümüzde küreselleşmenin de etkisiyle işletmeler mevcut durumunu koruyabilmek ve rakiplerine nazaran üstün bir pazar payına sahip olmak adına farklı stratejiler denemekte ve her an bir yenilik ile hacmini genişleten pazara uyum sağlamaya çalışmaktadır. Son dönemlerde pek çok turizm işletmesi için önemli olan sosyal sorumluluk kavramı; turizm endüstrisi açısından değerlendirildiğinde, hizmet veren kuruluşların sürdürülebilir gelişimine katkı sunmayı

¹ Bu çalışmanın özeti, IV. Türk Dünyası Turizm Sempozyumunda özet bildiri olarak sunulmuştur.

² Mithat Zeki DİNÇER, Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, mzdincer@istanbul.edu.tr, Orcid: 0000-0002-4928-8303

³ Ali Turan BAYRAM, Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, alibayram@sinop.edu.tr, Orcid: 0000-0003-1655-4043

⁴ Gül ERKOL BAYRAM, Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Turizm Rehberliği, gulerkol@sinop.edu.tr, Orcid: 0000-0001-9764-2883

to improve the social responsibility behavior of businesses is the guidance projects. ISO 26000: Social Responsibility Management System, which is accepted as one of these guidelines and determined by International Standards Organization (ISO) in 2010, is the first official document in agreement on social responsibility terms and practices. This document measures the progress of private sector and public institutions in terms of social responsibility behavior and helps them to think about their well-being, care about their clients, staff, investors, business partners, government and country.

It is necessary to read the ISO 26000 Social Responsibility guidelines carefully and to put into practice urgently in order for the Turkish World countries to gain the rights they deserve from the tourism market and to increase the number of visitors and to go further than the targets reached. For this reason, the aim of the study is to examine the current situation of the ISO 26000 standard within the Turkic countries and make suggestions on what should be done. By adopting the ISO 26000 Social Responsibility System, It is envisaged that tourism enterprises will gain competitive advantage, their corporate image and their tourist profile will be strengthened and a visible increase in the number of permanent tourists will be ensured; motivation, productivity and loyalty of employees will increase; investors, sponsors and shareholders' minds will change positively, positive development will be ensured in communication with competitors, public institutions and the media. Within the scope of the research, the use of ISO26000 social responsibility guide standard of the tourism enterprises operating in the countries of the Turkic World is examined by using content

amaçlamaktadır. İşletmelerin sosyal sorumluluk uygulamalarını geliştirmesi yolunda önemli adımlardan biri de rehber nitelikteki projelerdir. Bu rehberlerden biri olarak kabul edilen ve 2010 yılında Uluslararası Standartlar Organizasyonu (ISO) tarafından belirlenen ISO 26000: Sosyal Sorumluluk Yönetim Sistemi sosyal sorumluluk terimleri ve uygulamalar üzerine mutabakat sağlanmış ilk resmi belge niteliğindedir. Bu belge özel sektör ve kamu kurumlarının sosyal sorumluluk davranışı açısından gelişimini ölçerek, müşterilerini, elemanlarını, yatırımcılarını, iş ortaklarını, hükümetini ve ülkesini, üzerinde yaşadığı toprakları önemsemesine, onların refahını düşünmesine yardımcı olmaktadır.

Türk Dünyası ülkelerinin turizm pazarından hak ettiği payı alması ve ziyaretçi sayısını arttırması ve ulaştığı hedeflerin ötesine geçebilmesi için ISO 26000 Sosyal Sorumluluk rehberini dikkatlice okuması ve ivedilikle uygulamaya geçirmesi gerekmektedir. Bu sebeple bu araştırmanın amacı; ISO26000 kavramının Türk Dünyası ülkeleri turizm endüstrisindeki mevcut durumunu incelemek ve yapılması gerekenlere dair öneriler sunmaktır. Türk Dünyası ülkelerinin turizm sektöründe hizmet veren kuruluşların ISO 26000 Sosyal Sorumluluk Sistemini benimsemesiyle rekabet avantajı elde edeceği, kurumsal imajının ve turist profilinin güçleneceği ve daimi turist sayısında gözle görülür bir artış sağlanacağı, çalışanların motivasyonlarının, verimliliklerinin ve bağlılıklarının artacağı, yatırımcı, sponsorlar ve pay sahiplerinin işletmeye olan bakış açısında fark edilir pozitif değişim sağlanacağı, rakipleri, kamu kurumları ve medya ile iletişimde olumlu bir gelişim sağlanacağı öngörülmektedir. Araştırma kapsamında Türk Dünyası ülkelerinde faaliyet gösteren turizm işletmelerinin ISO26000 sosyal

analysis of the web sites and some suggestions are made regarding the results.

sorumluluk rehberi standardını kullanımı web içerik analizi yardımıyla incelenmiş ve sonuçlara istinaden bazı öneriler sunulmuştur.

Keywords: Tourism, Social Responsibility, ISO 26000, Content Analysis, Turkic World.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Sosyal Sorumluluk, ISO26000, İçerik Analizi, Türk Dünyası.

Giriş

Günümüz turizm işletmelerinin paydaşlarına yönelik bazı temel yükümlülükleri vardır ve bunlardan en önemlisi, toplumun beklentilerini karşılamak adına ürün ve hizmet üretmektir. Toplumun refahı ve gelişimi adına hizmet sunarken; kendisi ve paydaşları adına ekonomik bir kar da sağlamaktadır. Günümüzde bazı değerlerde yaşanan değişimler bu algıda farklılıklara sebep olmuş ve işletmeler, daha duyarlı, hassas, çevreyi düşünen ve bireyi önemseyen bir bakış açısı geliştirilmiştir. Artık işletmeler sahip olduğu insan kaynaklarının öneminin ve gerek tüketicilerin gerekse çalışanların bu anlayışı benimseyen işletmeleri tercih ettiğinin farkına varmaktadır. Birey temelli yaklaşım işletme boyutunda sosyal sorumluluk kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Sosyal sorumluluk davranışlarında rehber niteliğinde olan ISO 26000 işletmelere sosyal sorumluluk konularında bir rehber olmaktadır. Bu rehber; işgücü uygulamaları, istihdam koşulları, sorumlu tedarik zinciri yönetimi, malzeme ve kaynakların sorumlu tedarik edilmesi, adil çalışma uygulamaları ve paydaş katılımı için öneriler ile ilgili konuları içermektedir. ISO 26000, faaliyetlerine, büyüklüğüne veya konumuna bakılmaksızın her tür işletmeye yöneliktir. Sosyal sorumluluğun ne olduğunu açıklar; işletmeler ve diğer kuruluşların, sosyal sorumluluk meseleleriyle ilgili en iyi uygulamaları paylaştıklarından övgüye değer ilkeleri etkili eylemlere nasıl dönüştürebileceğini açıklar. ISO 26000 standardının dünyanın önde gelen işletmelerince benimsenmesi turizmin ve ilgili alanların kurumsal sürdürülebilirlik, sosyal sorumluluk, sürdürülebilir kalkınma gibi konulara ağırlık vermesine ve imajlarının bu doğrultuda güçlenmesine sebep olmuştur.

Küreselleşmeyle birlikte dünya farklı bir seyirde gelişmekte, her geçen gün yeni gelişmeler birbirini takip etmektedir. İşletmeler daha fazla üretmek, müşteri sayısını arttırmak ve kalitelerini arttırmak adına çabalarken; biryandan da sürdürülebilirliği de göz önünde bulundurmaktadır. Sosyal sorumluluk davranışlarının işletmeler için önemli bir referans olduğu günümüzde duyarlı, hassas, insan odaklı yaklaşımlar günümüzün temel pazarlama stratejilerindedir. Bu kapsamda oluşturulan ve yasal bir kavrama bağlanan Sosyal sorumluluk kavramı, yalnızca yasal yükümlülüklerle göre hareket etmek

demek değil; çevre, insan ve paydaşlar ile sosyal ilişkilere yatırım yapmak, çevreye duyarlı teknolojiler kullanmak, sorumluluk bilinciyle hareket etmek ve bu ekseninde yatırımları yönlendirmek, kurum ve kuruluşların rekabet gücünü arttırabilecek beşeri faktörlere yönelmek, müşterilere karşı daha ılımlı, hassas olmak, yalnızca ticari ilişki değil duygusal bağlar oluşturmaktır. İşletmeler; kurumun kaynaklarını toplum yararına kullanıyorsa sosyal sorumluluk davranışına sahip demektir (Bartol ve Martin, 1994).

ISO 26000 sosyal sorumluluk rehberinin amacı; organizasyonel yönetim, insan hakları, çalışan uygulamaları, çevre, adil çalışma uygulamaları, tüketici konuları, toplumsal katılım ve kalkınmayla organizasyonları sosyal sorumluluk yaklaşımlarını uyarlamaya teşvik etmektir (ISO, 2014). ISO 26000 paydaşların birbiriyle olan ilişkinin oluşmasında ve gelişmesinde rehber niteliğindedir. Sosyal sorumluluk iletişiminin gelişmesini sağlar, stratejilere, sistemlere ve süreçlere sorumlu işletme uygulamalarını entegre etmeye yardımcı olur. Bu nedenle ISO26000, kurumlara çeşitli paydaşlarının çıkarlarını dikkate almasını tavsiye etmektedir. Birden fazla paydaşla yapıcı ortaklık anlaşmaları, etkin konsensüs oluşturma, bilgi paylaşımı, çıkar temsilciliği ve meşruiyet kazanma potansiyeli açısından faydalıdır (Fransen ve Kolk, 2007).

Turizm işletmelerinin insan odaklı pazarlama stratejileri ve yönetim modelleriyle ISO 26000 Sosyal sorumluluk kavramını uygulaması oldukça gerekli bir husustur. Sürdürülebilirliğin en yoğun tartışıldığı sektörlerden biri olan turizm için ISO 26000 gelecek nesillerin dikkate alınmasını, hizmetlerin insan odaklı oluşturulmasını, memnuniyet, geri bildirim, tekrar ziyaret, sadakat gibi değerlerin işletmelerin ürün oluşturma politikası ile gerçekleştirilebileceğini ifade etmektedir. Bu kapsamda araştırmada incelenen Türk Dünyası ülkelerinde bulunan turizm işletmelerinde ISO 26000 Sosyal sorumluluk standardının bulunmasının araştırmada ele alınan işletmelerin sürdürülebilirliği açısından önemli ve faktör olarak görülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, ISO26000 kavramının Türk Dünyası ülkeleri turizm endüstrisindeki mevcut durumunu inceleyerek yapılması gerekenlere dair öneriler sunmak olarak belirlenmiştir.

ALAN YAZIN

ISO 26000 Sosyal Sorumluluk Standardı Kavramı

Sosyal sorumluluk kavramının dünyada farklı otoritelerce bilinir hale gelmesi 1800'li yıllara dayanmakta, ABD'nin girişimcilik çağı olarak adlandırdığı bu dönemde ortaya çıkmasına istinaden kavram yeterince anlaşılammıştır. 1930'lu yıllara gelindiğinde sosyal sorumluluk kavramıyla ilgili önemli değişiklikler görülmüş ABD'nin kriz dönemlerinde küçük ölçekli işletme sahiplerini korumak amacıyla yeni yasaların çıkartılması sosyal sorumluluk kavramının da önünü açmıştır. 1960'lı yıllara gelindiğinde yeni bir anlayış ortaya çıkmış ve bu yaklaşıma sosyal çağ denilmiştir. Bu süreçten sonra pek çok işletme sosyal sorumluluk bilinciyle hareket etme eğiliminde olmuş, çalışanlarına eşit iş imkanları sağlama, daha adil bir çalışma ortamı yaratma, çevresel kaynakları koruma, işletmeye güvenen tüketicilerin haklarını koruma gibi konularda daha hassas ve duyarlı bir yaklaşım içinde hareket etmişlerdir. 1970'li yıllara gelindiğinde sosyal sorumluluk kavramının yaygın biçimde kullanıldığını ifade etmek mümkündür. Özellikle uluslararası sahada faaliyet gösteren işletmelerin de etkisiyle tüm dünyaya

yayılmış, büyük çaplı kurumlar ürünlerini sunarken ve pazarlarken sosyal sorumluluk davranışını da faaliyetlerine entegre etmiş ve işbirliği içinde olduğu diğer ülkelerdeki işletmeler bu yaklaşımı benimsetmişlerdir (Çalış ve Özlük, 2006, s. 9; Taşlıyan, 2012, s.23).

Sosyal sorumluluk kavramının gelişim sürecini gizli el, devlet ve yönetim yaklaşımı olarak üç aşamada incelemek mümkündür. Gizli el perspektifinden sosyal sorumluluk; işletmelerin yasal yükümlülükler nezdinde ekonomik çıkarlarını arttırma çabası içinde olmalarıdır. Devlet perspektifinden sosyal sorumluluk; işletmelerde yaşanan olumsuz ya da istenmeyen durumların yasalarla kontrol edilmesini ifade etmektedir. Yönetim perspektifinden sosyal sorumluluk; işletme sahipleri ya da yöneticilerinin sosyal refahının korunması ve arttırılmasına dair işletmelerin ekonomik kazanımlarıyla ilgili tutum ve stratejilerin geliştirilmesini kapsamaktadır (İstanbulu Dinçer, Akova ve Dilmaç, 2013, s.4).

İşletmelerin ürettiklerini ve çalışma ortamını koruma ve ilerletme adına sahip olduğu bilinç ve hassasiyet sosyal sorumluluk olarak tanımlanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin çalışma koşullarındaki yetersizlik ve eşitsizlik göz önünde bulundurulduğunda; sosyal sorumluluk kavramının ne kadar önemli bir konu olduğunu görmek mümkündür. Bu konuda işletmelerin çaba göstermesi bir yana çeşitli sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumlarının da konuyla ilgili çeşitli çalışmalar yürüttüğünü görmek mümkündür. Günümüzde bir ürün üreten ve herhangi bir hizmet sunan bütün işletmelerin sosyal sorumluluk konusuna ilgi duymakta ve çalışmalarını bu yönde ilerletmesi gerektiğini düşünmektedir. Çevresel kaynakların korunması ve toplumun refahının yükselmesi adına, işletmeler belirli kriterler tespit etmeli ve bu kriterlere uymalıdır. Sosyal sorumluluk perspektifinden değerlendirilebilecek bu kriterler hem çabalarının tespiti hem de performansının niteliği açısından oldukça önemlidir.

İşletmelerin en temel amacı ekonomik açıdan kar elde etmek ve varlığını devam ettirebilmektir. Bu amacı yerine getirmek adına çeşitli yasal yükümlülüklere uymakta, entegre bir yönetim planı yürütmelidir. Ancak tüketicilerin de işletmeleri tercih ederken dikkat ettiği bazı önemli hususlar da bulunmaktadır. Bunlardan biri olan, topluma, doğaya ve çevreye karşı olan sorumluluklarını yerine getirmesi işletmelerin ayakta kalması ve rakiplerine göre avantajlı olarak ilerlemesi açısından gerekli bir durumdur. İşletmeler bu tutumunu farklı biçimlerde gösterebilmektedir. Örneğin; bazı işletmeler yeşil ya da sosyal pazarlama gibi bir yaklaşım ile tüketicilere hizmet sunarken; bazı işletmeler bir sivil toplum kuruluşu ile çalışmakta, birlikte ortak bir proje yürütmektedir. Genel olarak işletmelerin sosyal sorumluluk davranışlarını; sanatsal, kültürel, eğitimsel, bilimsel, çevre, sağlık, güvenlik gibi konularda topluma fayda sağlama çabası olarak tanımlamak mümkündür (Akıncı Vural ve Coşkun, 2011, s. 62).

Toplumsal yapıda artan sosyal sorumluluk anlayışına istinaden sosyal sorumluluk standartlarının oluşturulması gerekliliği; ISO 26000 standardının oluşmasına vesile olmuştur. 2010 yılından önce SA8000 standardı olarak tanımlanan ve uygulanan 2010 yılından sonra da geliştirilen, güçlendirilen sosyal sorumluluk anlayışının en üst seviyesini ifade eden ve işletmelerin sosyal sorumluluk felsefesinin uygulanmasına rehberlik eden ISO 26000 standardı işletmelerin, devletlerin, tüketici ve sivil toplum kuruluşlarının fikir alışverişi ve katılımı ile geliştirilmiş ve 14 Eylül 2010'da ISO standardı olarak uygulanması gerekliliği belirtilmiş, 1 Kasım 2010 yılında ise uygulamaya konulmuştur.

Bu tarihe değin sosyal sorumluluk konusunda resmi bir tanım bulunmamakla birlikte, ISO 26000 Sosyal Sorumluluk Rehberi ile kurumsal sorumluluk ve itibarını idare etme niyetinde olan tüm işletmeler paydaşların katılımı ve kurumsal sürdürülebilirlik gibi ilkeleri yönetim politikalarını oluşturmaktadır. ISO 26000 toplumun içinde yer alan tüm bireylerin istek ve ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemekte, kurumların, işletme bazlı ilişkilerini yaşam tarzlarıyla olumlu açıdan etkilemekte, özel talimatlar vermeden net bir rehberlik sağlamaktadır. Birçok ülkenin, farklı paydaş gruplarının görüşleri ile şekillenen ISO tarafından organize edilen ISO 26000 2005 yılında üzerinde çalışılmaya başlanan, 2010 yılında tamamlanan, sosyal sorumluluk terimleri ve uygulamaları üzerinde anlaşma sağlanan ilk resmi belge niteliğindedir. Gönüllülük esasına dayanarak benimsenmesi gereken bu rehber diğer sosyal sorumluluk inisiyatiflerini desteklemektedir (İstanbulu Dinçer, Akova, Dilmaç, 2013, s. 6).

ISO 26000 sosyal sorumluluk rehberinin ortaklık anlaşmasını imzaladığı kuruluşlar; Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (UNGC), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Küresel Raporlama Girişimidir. Türkiye Cumhuriyeti ise; Birleşmiş Milletler (UN), Uluslararası İşçi Örgütü (ILO), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) gibi uluslararası kuruluşlar ile sosyal, ekonomik, ahlaki ve çevresel değerler kapsamında bazı önemli anlaşma, bildirme ve rehber hazırlamakta, kuruluşların sosyal sorumluluk çözümlerini üretmeleri ve paylaşımları için onları teşvik etmektedir (Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği, 2014).

ISO 26000 sosyal sorumluluk rehberi standardı ile yakından ilişkili olan üç önemli kavram bulunmaktadır. Bunlar; kurumsal sürdürülebilirlik, kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilir kalkınmadır. Kurumsal sürdürülebilirlik ekolojik ve sosyal sürdürülebilirliğin sentezi olarak tanımlanmakta, işletmelerin kısa zamanlı kazançlar yerine uzun vadeli kazanç ve amacına yönelmeye vurgu yapmaktadır (Dylick ve Hockerts, 2002, s. 132; Kuşat, 2012, s. 223). Kurumların gönüllük inancına göre sosyal ve çevresel olayları örgüte dayalı amaçlarıyla ve sosyal paydaşlarıyla bütünleştirdiği bir kavram olarak kabul edilmekte, kar amacıyla kurulmuş bir işletmenin iç ve dış çevresindeki paydaşlara yönelik etik ve sorumlu davranması ve bu perspektifte kararlar almasını açıklamaktadır. ISO kurumsal sosyal sorumluluk kapsamında insan hakları, iş sağlığı, iş güvenliği, işçi ve işyeri sorunları, haksız uygulamalar, çevresel yaklaşımlar, piyasa ve tüketici sorunları gibi kavramların üzerinde durmaktadır (Leonard ve McAdam, 2003; Aktan ve Börü, 2006, s. 12). Sürdürülebilir kalkınma kavramı 1987 yılında Birleşmiş Milletler komisyonunca çevre ve kalkınma üzerine kabul edilen bir rehber ile ortaya çıkmıştır. Çevrenin kaynaklarını korurken, ekonomik büyümeyi de sağlayan ve gelecek kuşakların ihtiyaçlarını düşünen ve bu kaynakları tehlikeye sokmadan kullanan bir kalkınma modelidir. Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere üç kısma ayrılmakta, kaynakların korunması, gelecek nesillerin ihtiyaçları üzerinde durmaktadır (International Organization for Standardization, 2010).

ISO 26000 Sosyal Sorumluluk Standardının Temel Bileşenleri

Ecologia (2011) ISO 26000 Sosyal Sorumluluk Rehberi Standardının temel bileşenlerini paydaşlar, temel konular ve raporlama olarak tanımlamaktadır. Paydaşlar; işletmenin faaliyetlerinden etkilenen kişi ve grupları ifade etmektedir. Bu grup; çalışanlar, tedarikçiler, yerel halk, tüketiciler,

yatırımcılardır. Paydaşlarla iletişim kurabilmenin en iyi yolu, işin en iyi biçimde nasıl yapılacağını ve geliştirileceğinin bilinmesidir. Temel konular bileşeni, ISO26000 sosyal sorumluluk ilkesini benimseyen işletmelerin uyması gereken yedi temel kavramı açıklamaktadır. Bu konular; organizasyonel yönetim, insan hakları, işçi uygulamaları, çevre, adil çalışma uygulamaları, tüketici sorunları, toplumsal katılım ve gelişmedir. Belirtilen yedi temel konunun ele aldığı hususlar aşağıdaki gibidir (ISO, 2010; Camilleri, 2017, s. 6). ISO26000 sosyal sorumluluk rehberini uygulayanlar faaliyetlerini ve gelişim için önceliklerini bu temel kurallara göre belirlemeli ve değerlendirmelidir.

Tablo 1: ISO 26000'de Yer Alan Temel Konular

Organizasyonel Yönetim	Amaçları Gerçekleştirmek Planlama Organizasyon Hareket ve Motivasyon Aşamaları Kontrol Etme Durum Tespiti
İnsan Hakları	İnsan haklarına yönelik riskli durumlar Suç Ortaklığından kaçınmak Şikayetleri çözmek Ayrımcılık yapılan ve korunmasız gruplar Sivil ve politik haklar Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar Çalışma yaşamındaki temel prensip ve haklar
Çalışan Uygulamaları	İşgücü ve çalışan ilişkileri Çalışma koşulları ve sosyal koruma Sosyal diyalog Sağlık ve iş yerinde güvenlik İnsan kaynakları eğitimi ve gelişimi
Çevre	Kirliliğin önlenmesi Sürdürülebilir kaynak kullanımı İklim değişikliklerinin düşürülmesi ve uyarlanması Biyçeşitliliğin ve çevrenin korunması Doğal habitatların restorasyonu
Adil Çalışma Uygulamaları	Yolsuzluğun engellenmesi Sorumlu siyasal katılım Adil rekabet Değerler zinciri sosyal sorumluluğun geliştirilmesi Mülkiyet Hakkına saygı
Tüketici Konuları	Adil Pazarlama, gerçekçi ve saptırılmamış bilgi Adil anlaşma uygulamaları Tüketicilerin sağlık ve güvenliklerini korumak Sürdürülebilir tüketim Tüketici hizmeti, destek ve şikayeti Çözümleri tartışmak Tüketici bilgi güvenliği ve gizliliği Temel hizmetlere erişim Eğitim ve farkındalık
Toplumsal katılım ve kalkınma	Toplumsal katılım Eğitim ve kültür İstihdam oluşturulması ve beceri geliştirilmesi Teknolojinin gelişimi ve erişimi Refah ve gelir düzeyinin geliştirilmesi Sağlık

Kaynak: ISO, 2010.

Raporlama bileşeni, paydaşları birbirine bağlayan ve başarılarını arttıran önemli bir araçtır. ISO26000 uygulayan işletmeler yedi temel konu çerçevesince aldıkları karar ve uygulamaları raporlamalıdır. Eğer yedi temel konudan biri gerçekleştirilmemiş ise, bunun neden gerçekleştirilmediği ve gelecekte gerçekleştirilmek için nasıl bir yol izlenmesi gerektiği belirtilmelidir. Üç aşamalı katılım veya tanıklık raporları güçlendirmekte halka ve gözlemcilerle karşı sosyal sorumluluk iddialarını güçlü kılmaktadır. ISO 26000 bir sertifikasyon olarak oluşturulmamasına karşın, diğer standartların önceki sertifikasyonlarının da dahil olduğu ve üçüncü şahısların katılımını sağlamak amacıyla kullanılan bir çerçeve oluşturmaktadır. Örneğin bir işletmenin kalite konusundaki çabaları ISO 9000 ile desteklenebilir, gıda güvenliği çabaları bölgesel veya ulusal organik sertifikalarla açıklanabilmektedir (Ecologia, 2011).

Castka ve Balzarova (2008, s. 276)'ya göre, ISO 26000, kurumsal sosyal sorumluluğu, işletmeyi, paydaşları tanımlamayı ve onlarla ilgilenmeyi ve KSS ile ilgili iddiaların güvenilirliğini artırmayı hedefleyen pratik bir rehber olduğu için, organizasyonlara ve ağlarına sosyal sorumluluklarını yerine getirmede yardımcı olmayı amaçlamaktadır. ISO 26000, bir kalite yönetim çerçevesine dayanan kurumsal sosyal sorumluluk kavramına bir yaklaşım olarak görülebilir. Moratis (2015), şirketlerin sosyal sorumluluk iddialarının güvenilirliğini artırabilecek stratejileri incelerken, ISO 26000'in temel içeriğini ve ilkelerini de incelemiştir. Güvenilirlik kavramının şüphecilik, güven ve yeşil yıkama ile ilgili olduğunu iddia etmiştir. Sonuç olarak, Kurumsal sosyal sorumluluk referansları ile tanınan kurumlar, paydaşlar arasında daha iyi bir üne ve imaja sahip olacaktır. Bu, firmaların alt hatlarında önemli iyileştirmelere yol açacaktır.

Berman ve arkadaşları (1999), kuruluşların paydaş yönetimine yaklaşımında bir yaklaşımın araçsal bir yaklaşıma (stratejik paydaş yönetimine) dayandığını öne sürmüştür. Örgütlerin paydaşlarına yönelik kaygılarının ve finansal performanslarının kişisel çıkarları ile motive edildiği öngörülmektedir. Ancak, sosyal sorumluluğun finansal getiri getirip getiremeyeceği konusunda sıklıkla çelişkili sonuçlar veren birçok ampirik çalışma vardır (Camilleri, 2012, Orlitzky vd., 2003; McWilliams ve Siegel, 2001; Waddock ve Graves, 1997; Russo ve Fouts, 1997). Bununla birlikte, artan sayıda çalışma sosyal sorumluluk davranışlarının stratejik olarak kullanılması gerektiği çalışmalarda belirtilmektedir (Husted ve Salazar, 2006). Diğerleri, sosyal sorumluluğun bir rekabet avantajı kaynağı olabileceğinden, piyasa farklılaşması için fırsatlar sunduğunu iddia etmiştir (Russo ve Fouts, 1997; Donaldson ve Preston, 1995).

Bilim, teknoloji ve küreselleşme bazı önemli kavramlarda değişime yol açmıştır. Bu değişimler insan haklarına yönelik algı ve bakış açısının irdelenmesini gerekli hale getirmiştir. Üçüncü kuşak insan hakları olarak belirtilen ve bu değişimin bir getirisi olarak değerlendirilen dayanışma hakları olarak da tanımlanan bu kavram, II. Dünya Savaşı sonrası sömürgeci çıkmış ve bağımsızlıklarını ilan etmiş, sanayileşmiş ve az gelişmiş ülke ve insan hakları taleplerini dile getirmektedir. Üçüncü kuşak hakları ise; çevre hakkı, gelişme hakkı, barış hakkı, insanlığın ortak varlığına saygı hakkı, siyasal, ekonomik, toplumsal, kültürel ve bireysel karar hakkıdır. Üçüncü kuşak insan hakları içinde yer alan haklar ile

ISO26000 sosyal sorumluluk rehberi standardı değerlendirdiğinde birbiriyle benzer kriterleri desteklediği görülmektedir. Gelişmek durumunda olan iş yaşamı koşulları insan haklarından büyük ölçüde etkilenmekte, daha duyarlı, hümanist, bilinçli bir örgütsel çerçeve ile karşımıza çıkmaktadır (İstanbulu Dinçer, Akova, Dilmaç, 2013, s.11).

ISO 26000 İşletmeler Açısından Önemi Ve Yararları

ISO26000 her büyüklükteki ve sektördeki işletmeler için uygun yönetim ve niteliklere sahip olduğu için; Webb (2012) ISO26000'i "önemli bir yenilik" ve Hahn (2013) ise standart inovasyonun evrimsel bir adımı olarak tanımlamaktadır. ISO26000 sosyal sorumluluk rehberi bir firmanın sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmak için yürüttüğü faaliyetler olarak da tanımlanmaktadır (Perez-Baltres, Doh, Miller ve Pisani, 2012, s. 158). Hahn (2013) ISO 26000'nin sorumlu kurumlara iç ve dış değerlendirmeler sunması sebebiyle tercih edilen bir rehber olduğunu dile getirmiştir. Sosyal sorumluluk rehberi ISO 26000'i uygulayan firmalar sosyal sorumluluk bilgileri ve niteliklerini paydaşlarına bildirmekte (Graffin ve Ward, 2010), tedarik zinciri ortakları arasında bilgi asimetrisini de azaltmaktadırlar (King ve ark. 2005).

ISO 26000, dünya genelinde tek taraflı bir sosyal sorumluluk anlayışı sunar. Sosyal sorumluluğun işletmelerin çekirdek stratejisinin ayrılmaz bir parçası olması gerektiğini kabul eder (ISO, 2010). Rehberin temel konularının tanımlanması büyük bir başarı olarak kabul edilmektedir. ISO 26000 gibi temel bir belge, sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik gündemini geniş ölçüde geliştirdiği için doğru yönde önemli bir adımdır. Elbette, ISO 26000'de ele alınan çok çeşitli sosyal sorumluluk sorunları vardır. Standart, sosyal sorumluluk uygulamalarını birleştirmeyi ve standartlaştırmayı hedeflese de, her bir kuruluşun, işiyle ilgili olan alanları tanıması ve ele alması konusunda bir sorumluluğu olduğunu da kabul etmektedir (Hahn, 2013).

ISO 26000, katılımcı karar verme ve demokrasiye vurgu yapan pek çok katılımcının fikir ortaklığına dayandığı için örgütlerde önemli yönetim aracı olarak kabul edilmektedir (Hahn ve Weidtmann 2016). ISO 26000 standardı, sosyal sorumluluğun yönetim süreçlerine entegrasyonunun yanı sıra çevresel sorumluluk ve paydaş katılımı prensipleri hakkında kılavuzluk sağlar. Yedi temel konu listesi, bir kurumun sürdürülebilir kalkınmaya katkısını en üst düzeye çıkarmak için göz önünde bulundurması gereken en önemli sosyal sorumluluk alanını temsil etmektedir. ISO 26000 ayrıca paydaşların tanımlanması ve katılımı hakkında rehberlik etmekte, Kurumsal sosyal sorumluluk iletişiminin geliştirilmesine yardımcı olmakta ve sorumlu iş uygulamalarını stratejilere, sistemlere ve süreçlere entegre etmeye katkı sunmaktadır (Camilleri, 2017, s. 12). (Castka ve Balzarova (2008, s. 276) 'a göre, ISO 26000 kuruluşlara ve ağılarına sosyal sorumluluklarını yerine getirmede yardımcı olmayı ve kurumsal sosyal sorumluluğu, işletmeyi, paydaşları tanımlamayı ve bunlarla ilgilenmeyi ve raporların ve iddiaların güvenilirliğini artırmada pratik rehberlik sağlamayı amaçlamaktadır. ISO26000'nin yönetime uygulanması aracılığıyla elde edilen yararları aşağıdaki gibi ifade etmek mümkündür (İstanbulu Dinçer, Akova, Dilmaç, 2013, s. 11; Ecologia, 2011).

- Yenilik için politikaları tanımlamaktadır.

- Uzun dönemli muhtemel riskleri azaltmaktadır.
- Rekabet gücünü arttırmaktadır.
- Yeni ürünler, yeni hizmetler, üretim süreçleri tanımlamaktadır
- İşletmeye katkı sunan sosyal sorumluluk unsurlarına dair daha etkili tanıtım ve pazarlama planları oluşturabilmektedir.
- Temel bileşenlerin her birine dair raporlama yapılarak güven kazanılmakta, işletmelerin sosyal sorumluluk kavramına bağlı hale gelmesi sağlanmaktadır.
- Sürdürülebilir kalkınmayı desteklemektedir.
- Sosyal ve çevresel değerlerin arttırılmasına katkı sağlamaktadır.
- Sosyal sorumluluk alanında büyük paydaşların uzmanlarından alınan fikirlerle uyumlu ve evrensel bir rehberlik hizmeti sunmaktadır.
- Sosyal sorumluluğun tüm dünyada uygulanmasını sağlamaktadır.
- Toplum odaklı, toplum temelli bir farkındalık oluşturur.

Yöntem

Araştırma kapsamında, Türk Dünyası ülkelerinde yer alan otel işletmelerinin web sayfalarında ISO26000 temel konuları çerçevesinde hangi bilgilerin yer aldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Trivago sitesinde yer alan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan'da yer alan beş yıldızlı otel işletmelerinin web siteleri incelenmiştir. Araştırma kapsamında Azerbaycan (29), Kazakistan (22), Kırgızistan(6), Türkmenistan(3), Özbekistan(5) ve Tacikistan(3) olmak üzere toplamda 68 otel işletmesinin web sayfası incelenmiştir. Araştırma başlangıçta 72 otel işletmesi üzerinden planlanmış fakat dört otel işletmesinin web sayfasına ulaşamamıştır. Araştırma kapsamında web sayfaları ISO 26000 temel konuları olan “insan hakları”, işçi uygulamaları”, “çevre”, “adil çalışma uygulamaları”, “tüketici sorunları” ve “ toplumsal katılım ve gelişme” başlıkları çerçevesinde incelenmiştir. ISO26000 temel konularından “organizasyonel yönetim” konusu web sayfalarından incelenemeyecek nitelikte bir konu olması sebebi ile değerlendirmeye tabi tutulmamıştır. Araştırmada ISO26000 terimin sadece bir otel işletmesi web sitesinde yer aldığı görülmüştür. Alt başlıklara yönelik bilgiler ise “hakkımızda, kurumsal sorumluluk, politikamız” vb. bilgilerin yer aldığı alanlardan temin edilmiştir.

Bulgular

Tablo 2’de ISO26000 alt başlıkları çerçevesinde otel işletmeleri web sayfaları incelenmiş ve alt başlıklara ait mevcut bilgi olup olmadığı gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde en fazla “çevre” başlığında (%33,83) otel işletmeleri web sayfalarında bilgi olduğu görülmüştür. Otel işletmeleri web sayfalarında sırasıyla “toplumsal katılım ve gelişme” başlığında (%22,07); “işçi uygulamaları” başlığında (%20,6); “insan hakları” ve “ tüketici sorunları” başlıklarında (%13,25) bilgi olduğu tespit edilmiştir. “Adil çalışma uygulamaları” başlığında ise sadece bir (%1,47) otel işletmesinde bilgi yer aldığı görülmüştür.

Tablo 2: Otel İşletmeleri Web Sayfalarında ISO26000 Temel Konularına Yönelik Bilgilerin Yer Alma Durumu

ISO 26000 Temel Konular	Var		Yok		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
İnsan Hakları	9	13,25	59	86,75	68	100
İşçi Uygulamaları	14	20,60	54	79,40	68	100
Çevre	23	33,83	45	66,17	68	100
Adil Çalışma Uygulamaları	1	1,47	67	98,53	68	100
Tüketici Sorunları	9	13,25	59	86,75	68	100
Toplumsal Katılım ve Gelişme	15	22,07	53	77,93	68	100

Tablo 3'te ISO26000 temel konuları çerçevesinde otel işletmeleri web sayfalarında bilgilere yer verilip verilmediği ülkeler bazında incelenmiştir. Tüm başlıklarda en fazla bilginin Kazakistan'da yer alan otel işletmeleri web sayfalarında yer aldığı görülmektedir. İkinci olarak en fazla bilgiye Azerbaycan'da yer alan otel işletmelerinin sayfasında rastlanılmaktadır. Türkmenistan'da yer alan üç otel işletmesi incelendiğinde ise bu başlıklar ile ilgili hiçbir bilgiye rastlanılmamıştır. "Adil çalışma uygulamalarına ilişkin bilgi sadece Kazakistan'da yer alan bir otel işletmesinde tespit edilmiştir. Kırgızistan yer alan otel işletmeleri incelendiğinde "adil çalışma uygulamaları", "tüketici sorunları", ve "toplumsal katılım ve gelişme" başlıklarına ait bilgilerin yer almadığı görülmüştür. Özbekistan ve Tacikistan'da yer alan otel işletmelerinin web sayfalarında ise "adil çalışma uygulamaları" ve "tüketici sorunları" başlıkları ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Tablo 3: Ülkeler Bazında Otel İşletmeleri Web Sayfalarında ISO26000 Temel Konularına Yönelik Bilgilerin Yer Alma Durumu

ISO 26000 Temel Konuları	Azerbaycan (29)		Kazakistan (22)		Kırgızistan (6)		Türkmenistan (3)		Özbekistan (5)		Tacikistan (3)	
	Var	%	Var	%	Var	%	Var	%	Var	%	Var	%
İnsan Hakları	1	3,45	5	22,75	1	16,6	-----	-----	1	20	1	33,3
İşçi Uygulamaları	1	3,45	9	40,95	1	16,6	-----	-----	1	20	1	33,3
Çevre	6	20,7	12	54,6	1	16,6	-----	-----	2	40	2	66,6
Adil Çalışma Uygulamaları	-----	-----	1	4,55	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
Tüketici Sorunları	4	13,8	5	22,75	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
Toplumsal Katılım ve Gelişme	2	6,9	11	50,05	-----	-----	-----	-----	1	20	1	33,3

Sonuç

Tüketici istek ve ihtiyaçları ile teknolojik gelişmelerde meydana gelen değişimler turizm alanında büyük önem taşımaktadır. Turizm işletmelerinin bu alanlara hızlı bir şekilde uyum sağlaması işletmelerin tercih edilebilirliğini büyük hususta etkileyebilmektedir. Turizm işletmeleri içerisinde

özellikle otel işletmeleri için tüketici istek ve ihtiyaçları son derece önemli bir konudur ve tüketici istek ve ihtiyaçlarında meydana gelen değişiklikler, otel işletmelerinin pazarlama kararlarını da etkilemektedir.

Türk Dünyası ülkelerinde bulunan işletmelerin profili incelendiğinde; bazılarının kötü çalışma koşulları, zayıf prosedürler, yolsuzluk gibi hususlar ile tanıtımını olumsuz biçimde etkilediğini ifade etmek mümkündür. Bu hususun giderilmesi ve daha iyi bir işletme profiline vizyonuna sahip olması adına işletmeler; sosyal sorumluluk davranışını benimsemekte ve mümkün olduğunca sosyal sorumluluk ilke ve prensiplerini uygulamaktadır. İşletmelerin sosyal sorumluluk davranışı; ISO 26000 sosyal sorumluluk standardında belirtilen organizasyonel yönetim, insan hakları, işgücü uygulamaları, çevre, adil çalışma uygulamaları, tüketici sorunları ve toplum katılımı ve gelişimi gibi temel konularla ele alınmaktadır.

ISO26000 Sosyal Sorumluluk rehberi, farklı turizm işletmelerini sürdürülebilirlik yolunda yönlendiren önemli bir araçtır. Turizm işletmelerinin farklı departmanlarının aynı duyarlılıkla konuya yaklaşmasını talep eden ve bununla ilgili takip ve denetimi üst düzeyde tutan bu standart işletmelerin adil çalışma sistemi oluşturması, çevreye, doğaya, kaynakların korunmasına değer vermesi, tüketici haklarını ön planda tutması açısından benzer standartlardan farklı ve özgün bir rehberlik standardıdır. Çalışmada örneklem olarak seçilen Türk Dünyası ülkelerinde yer alan otel işletmelerinin sosyal sorumluluk kriterlerine verdiği önem ve ele alış biçimi web siteleri aracılığıyla incelenmiş, net olarak ISO 26000 sosyal sorumluluk rehberini kullanan işletmeler oldukça sınırlı sayıda bulunmakla birlikte, ISO26000 temel konularına değinen turizm işletmelerin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu durumun artışı Türk Dünyası ülkelerinin turizmden hak ettiği payı alması ve tüketicilerin nezdinde olumlu imajını geliştirmesi adına oldukça gerekli ve üzerinde durulması gereken bir husustur.

ISO26000 işletmelerin sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel duyarlılığının bir göstergesi niteliğindedir. Tüketicilere bilgi verilmesi ve işletme imajının pekiştirilmesi açısından bu bilgilerin web sayfalarında yer alması işletmelere katkı sağlayabilecektir. Bu nedenle özellikle bu alt başlıklar çerçevesinde işletme politikaları yeniden şekillendirilmeli ve web sayfalarında bu politikalar detaylı olarak yer almalıdır. Günümüz tüketicilerin hem bilgiye ulaşma konusundaki hassasiyeti hem de toplumsal pazarlama anlayışı ile birlikte işletmelerin sosyal sorumlulukları hakkında daha duyarlı olmaları ve seçimlerini bu doğrultuda yapmaları otel işletmelerinin web sayfalarının da bu doğrultuda tasarlanmasını gerekli kılmaktadır.

ISO26000 temel konularının web sayfalarında yer alması sadece tüketiciler için değil mevcut çalışanlar ya da potansiyel çalışanlar için de önem arz etmektedir. Öyle ki çalışanlar, işletme sayfalarından işletmelerin işçi politikaları hakkında bilgi almakta, işletmenin kendilerine verdiği değeri görebilmekte veyahut iş arama sürecinde bu bilgiler ışığında başvurular yapabilmektedir. ISO 26000 sosyal sorumluluk kavramının paydaşlar, turizm çalışanları ve turistler tarafından benimsenmesi ve önemsenmesi Türk Dünyası turizm endüstrisinin insan odaklı yaklaşımını destekleyecek ve daha adil, barışçıl, evrensel bir nitelikte ilerlemesini sağlayacaktır.

Çalışma Türk Dünyası ülkelerinde faaliyet gösteren konaklama işletmelerinin ISO26000 sosyal sorumluluk rehberi standardını kullanımlarını web siteleri aracılığı ile incelemiştir. Fakat araştırma 7 temel kavramın alt başlıklarına indirgenmemiştir. Gelecek çalışmalarda alt başlıklara yönelik bir

değerlendirmenin yapılması, farklı yöntemlerle konunun geliştirilmesine katkı sağlayabilecektir. ISO 26000 temel konularının alt başlıkları bir form şeklinde düzenlenerek değerlendirme kriterleri oluşturulabilir ve her alt başlıktaki konular daha detaylı olarak ele alınabilir. Gelecekteki araştırmalar, belirli paydaşların ISO 26000'in uygulanması konusundaki görüşlerini araştırabilir. Gerçekleştirilecek nitel ve nicel çalışmalarla, kuruluşların temel konulara ve ISO 26000 yönergelerine ilişkin konulara nasıl başvurdukları ayrıntılı bir şekilde açıklanabilir.

Kaynakça

- Akıncı Vural, B.Z. Coşkun, G. (2011). Kurumsal sosyal sorumluluk ve etik. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, Sayı: 1, 61-87.
- Aktan C. C. Börü D.(2006). *Kurumsal sosyal sorumluluk*, İçinde: C. C. Aktan (Editör), Kurumsal Kültür, Ankara: SPK Yayını, 2006.
- Bartol, Kathryn M. Martin, David C. (1994). *Management*. 2'nd Edition, London: Mc Garw-Hill.
- Berman, S. L., Wicks, A. C., Kotha, S., Jones, T. M. (1999). Does stakeholder orientation matter? The relationship between stakeholder management models and firm financial performance. *Academy Of Management Journal*, 42(5), 488-506.
- Camilleri, M. A. (2012). *Creating shared value through strategic CSR in tourism*. Phd Thesis, University Of Edinburgh.
<https://www.era.lib.ed.ac.uk/bitstream/handle/1842/6564/camilleri2012.pdf?sequence=1>
- Camilleri, M.A. (2017). ISO's standard on social responsibility: a review and appraisal. Department of corporate communication, *University Of Malta Working Paper 201705*.
- Castka, P., Balzarova, M. A. (2008). The impact of ISO9000 and ISO 14000 on standardisation of social responsibility—an inside perspective. *International Journal Of Production Economics*, 113(1), 74-87.
- Çalış, Ş. Özlük, E. (2006). Uluslararası sivil toplum kuruluşları: ihmal edilmiş bir gerçeklik. *3. STK Kongresi, Çanakkale-Biga*, 9-19.
- Donaldson, T., Preston, L. E. (1995). The stakeholder theory of the corporation: concepts, evidence, and implications. *Academy Of Management Review*, 20(1), 65-91.
- Dyllick, T. Hockerts, K. (2002). Beyond the case for corporate sustainability. *Business Strategy and The Environment*, Volume:11, 130-141.
- Ecologia, (2011), *Handbook for implementers of ISO 26000, global guidance standard on social responsibility*. Version Two. [Http://www.Ecologia.Org/Isosr/Iso26000handbook.Pdf](http://www.Ecologia.Org/Isosr/Iso26000handbook.Pdf) Erişim Tarihi: 05.07.2018.
- Fransen, L. W., Kolk, A. (2007). Global rule-setting for business: a critical analysis of multi-stakeholder standards. *Organization*, 14(5), 667-684.
- Graffin, S. D., Ward, A. J. (2010). Certifications and reputation: determining the standard of desirability amidst uncertainty. *Organization Science*, 21(2), 331-346.
- Hahn, R. (2013). ISO 26000 and the standardization of strategic management processes for sustainability and corporate social responsibility (Haziran 27, 2012). *Business Strategy And The Environment*, [Http://Ssrn.Com/Abstract,2094226](http://Ssrn.Com/Abstract,2094226).

Husted, B. W., De Jesus Salazar, J. (2006). Taking friedman seriously: maximizing profits and social performance. *Journal Of Management Studies*, 43(1), 75-91.

ISO, (2010), <https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html>, Erişim Tarihi: 05.07.2018.

ISO (2014). ISO 26000: guidance on social responsibility. http://www.iso.org/iso/discovering_iso_26000.pdf, Erişim Tarihi: 05. 07.2018.

İstanbulu Dinçer, F. , Akova, O., Dilmaç, S. (2012), ISO 26000 standardı ve Türk turizm endüstrisi açısından bir değerlendirme, *13 Ulusal Turizm Kongresi*, Akdeniz Üniversitesi.

King, A. A., Lenox, L. J., Terlaak, A. (2005). The strategic use of decentralized institutions: exploring certification with the ISO 14001 management standard. *Academy of Management Journal*, 48 (6), 1091.

Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği, <http://kssd.org/kss-nedir/>, Erişim Tarihi: 10.07.2017.

Kuşat, N. (2012). Sürdürülebilir işletmeler için kurumsal sürdürülebilirlik ve içsel unsurlar. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 19, 227-242.

Mcadam, R. Denis L. (2003). Corporate social responsibility in a total quality management context: opportunities for sustainable growth. *Corporate Governance*, 3 (4): 36-45.

Mcwilliams, A., Siegel, D. (2001). Corporate social responsibility: a theory of the firm perspective. *Academy of Management Review*, 26(1), 117-127.

Moratis, L. (2015). The credibility of corporate csr claims: a taxonomy based on ISO 26000 and a research agenda. *Total Quality Management & Business Excellence*, 1-12.

Orlitzky, M., Schmidt, F. L., Rynes, S. L. (2003). Corporate social and financial performance: a meta-analysis. *Organization Studies*, 24(3), 403-441.

Perez-Baltres L, Doh J, Miller V, Pisani M (2012). Stakeholder pressures as determinants of CSR strategic choice: why do firms choose symbolic versus substantive self-regulatory codes of conduct? *Journal of Business Ethics*. 110: 157–172.

Russo, M. V., Fouts, P. A. (1997). A resource-based perspective on corporate environmental performance and profitability. *Academy of Management Journal*, 40(3), 534-559.

Taşlıyan, M. (2012). Kurumsal sosyal sorumluluk: modern iş dünyasının vicdani gereği. *Ankara Sanayi Odası Yayın Organı*, Mayıs/Haziran Sayısı.

Waddock, S. A., Graves, S. B. (1997). The corporate social performance-financial performance link. *Strategic Management Journal*, 303-319.

Webb, K. (2012). ISO 26000: Bridging the public/private divide in transnational business governance interactions. *Osgoode Clpe Research Paper*, (21).

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN Studies

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN:2636-8641

Cilt/Volume 2 Sayı/Issue 4 Yıl/Year: 2019 GÖNDERİM: 02-12-2019 – Kabul: 18-12-2019

Asur ile Urartu Arasında Tampon Bir Bölge Şubria Ülkesi, Çizgi Kitabevi, 2019, Konya, 143.

Faruk Akyüz*

Bu eser özellikle Asur ve Urartu kaynaklarından, hakkında bilgi sahibi olduğumuz Şubria ülkesi ile ilgili kapsamlı bir çalışmanın ürünüdür. Dr. Mutlu tarafından hazırlanan kitap Şubria ile komşu her iki ülke kaynaklarını kronolojik olarak ele alan bir çalışma olmuştur. Eser iki ana bölümden oluşmaktadır: “Asur Kaynaklarına Göre Şubria Ülkesinin Önemi” ve “Urartu Kaynaklarına Göre Şubria Ülkesinin Önemi”. Bu bölümler altında kronolojik olarak Asur ve Urartu kralları döneminde Şubria ülkesi hakkında bilgiler ve bu bölgeyle ilişkiler detaylı olarak sunulmaktadır. Eserin ilk kısmında “Asur Kaynaklarına Göre Şubria Ülkesinin Önemi” başlığı altında Şubria ülkesi halkının Hurri kökeni vurgulanmış ve uzmanların, bölgenin lokalizasyonu ile ilgili görüşleri verilmiştir. Kitapta Şubria'nın, aralarında mücadeleye sebep olduğu Asur ile Urartu ilişkileri hakkında da önemli bilgiler kaydedilmiştir. Kitapta verilen bu bilgilerin hem kral yazıtları hem de kraliyet mektuplarından elde edildiği anlaşılmaktadır. MÖ XIII. yüzyıl itibarı ile başlayan Asur-Urartu mücadelelerinin, MÖ VIII. yüzyılın ilk çeyreğine kadar aralıklarla devam ettiği belirtilmiştir (s.39). Halbuki Asur ile Urartu arasındaki mücadelelere Asurbanipal (668-627) dönemi yazıtlarında da rastlanır (bkz, RINAP 5 no 35:3b-8). Dolayısıyla bu iki, güç arasındaki mücadele MÖ VII. yüzyılın ikinci yarısında da sürmüştür. Zaten Mutlu s. 86-87'de Asurbanipal döneminde Urartu ile yaşanan mücadeleler hakkında da bilgi vermektedir.

Asur kral yazıt çevirilerinin yayımlandığı son seriler olan RIMA ve RINAP'ın yanında ARAB çalışmaları da yazar tarafından kullanılmıştır. Bu eserlere birlikte atıf yapılırken kronolojik yayın öncelik sırasının belirlenmediği anlaşılmaktadır. Yaklaşık 100 yıl önce hazırlanan ARAB adlı eser günümüz açısından çok yetersiz kalmaktadır. Bu sebeple RIMA ve RINAP serilerinde Asur kral yazıtları yeniden yayımlanmıştır. Kitapta ARAB kaynaklı çevirilerde bazı düzeltmelere ihtiyaç vardır. II. Tukulti-Ninurta'ya ait ARAB I 414 numaralı yazıtın çevirisi (s. 47) şöyle olmalıdır:

* Faruk Akyüz, Dr., faruk4161@hotmail.com, 0000-0003-1132-8653

“Gücümü öven tanrılar Aşşur, Şamaş ve tanrı [...] Şubaru ülkesinden Gilzānu ve Nairi ülkesi yüksek dağlar [...] sürekli aldığım baraç. Toplam 2702 at ...” (RIMA 2 A.0.100.5: 128-131)

II. Asurnasirpal'e ait ARAB I 446 numaralı yazıtın (s. 53) çevirisi şöyle olmalıdır:

“... onların şebirlerine öncekinden daha fazla baraç ve vergi yükledim. Atlar, katırlar, sığırlar, koyunlar, şarap, tunç kaplar ve ilku ... (RIMA 2 A.0.101.1:ii.10b-11a)

III. Salmanassar (858-824) dönemine ait kaynaklarda Urartu ile yaşanan mücadeleler esnasında Şubria ülkesi ve kralları hakkında da bilgiler yer almaktadır (s.54-59). III. Salmanassar'ın Urartu'ya karşı mücadelesinde Dai(y)an-Aşşur'u ordularının başında sefere göndermiştir. Burada Dai(y)an-Aşşur için başkomutan yerine ordu komutanı (*turtānu*) ifadesi tercih edilmelidir, çünkü Asur ordusunun başkomutanı kraldır. III. Salmanassar MÖ 854 yılındaki seferinde Şubria kralı Anhitti Kulmeru şehrini terk ederek Uppume şehrine sığınmıştır. Asur ordusu burada Şubria kralını kuşatma altına almıştır. İlgili pasaj Peinado 2002'den çevrilmiştir. Peinado isabetli bir şekilde RIMA 3 A.0.102.28:44b'de Hasmetu olarak okunan şehri Kulmeru şeklinde değerlendirmiştir (s. 56). Aynı pasaj uzun bir kral yazıtının içerisinde tekrar verilmiştir (s. 57). Burada ise aynı şehir Haşmetu olarak değerlendirilmiş ve açıklamada kral Anhitti'nin Şubria'nın merkezi Haşmetu'yu terk ettiği belirtilmiştir (s. 57). Birbirine benzer olan “has” ve “kul” işaretleri, bahse konu yer adının okunuşunda probleme sebep olmuştur. Son çalışmalarda da Hasmetu'nun Kul(li)meri olarak okunması gerektiği önerilmektedir (Radner, K., Between a rock and a hard place: Musasir, Kumme, Ukku and Subria – the buffer states between Assyria and Urartu”, in Biainili-Urartu: *Acta Iranica* 51, Leuven: Peeters, 2012: 260, dn. 139, 509; Radner, K. “Mistakes were made ... on the Throne Base of Shalmaneser III of Assyria” G. Chambon, M. Guichard & A.-I. Langlois (ed.) *De l'argile au numérique: Mélanges assyriologiques en honneur de Dominique Charpin* (Publications de l'Institut du Proche-Orient Ancien Collège de France 3) Leuven: Peeters, 2019:834). Aynı yazıtın yan yana iki ayrı çevirisinin verilmesi editöryal açıdan da önemli bir eksiklik. Bu durum eser yayınlanmadan önce alan uzmanlarınca gözden geçirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Yazar tarafından kitabın 60. sayfasında verilen“V. Şamşi-Adad'ın komutanı MutarrisAşşur” ismi Mutaqqin-Aşşur olarak düzeltilmelidir. (PNA 2/I s.785). Nairi ülkesine gönderilen zeki ve deneyimli bir asker olduğu belirtilen bu kişinin asıl unvanı esasen baş hadımdır (*rab ša-rēš*) (RIMA 3 A.0.103.1: ii.16b, PNA 2/Is.785).

“MÖ 745 yılında ordu Kalah'ta bir seferde iken çıkan bir isyanın büyümesi sonucunda Pul adında bir köle III. Tiglat-pileser (MÖ 744-727) lakabıyla tahtı ele geçirmiştir” (Çilingiroğlu 1997:39) (s. 63). Çilingiroğlu'ndan aktarılan bu ifadeyi destekleyen literatürde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca bu ifade s. 76'daki “Asur devletinde taht kavgaları görülmekle birlikte başa geçen kişinin bir hanedan üyesi olduğu” (Radner 2007:166) vurgulamasıyla çelişki yaratır. III: Tiglat-pileser, kendisini yazıtlarda Adad-nirari'nin oğlu olarak tanıtır ama aslında onun torunu olduğuyla ilgili görüşler de mevcuttur (Ayrıntılı bilgi için bkz. PNA 3/II 3-b 1329).

Sayfa 57'deki kral III. Salmanassar'a ait yazıt (RIMA 3 A.0.101.28: 34b-44b) çevirisi Duymuş, H. H., *Asur Devleti'nin Dış Politikası (Yeni Asur Devri)*, Gazi Ü. SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011:121'den, s. 80-81'deki ARAB II: 607'e ait belge çevirisi Duymuş, 2011: 58-59, s. 82-83'deki Asarhaddon'a ait belge çevirisi Duymuş, 2011: 121-122 ve s. 82 de verilen SAA 1:11 numaralı

metin çevirisi Akyüz, F., *Asur Ordusu (Yeni Asur Dönemi MÖ 911-612)* Gazi Ü. SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2018: 256'dan alınmış fakat maalesef belgelerin çevirisinin alındığı tezlere atıf yapılması ihmal edilmiştir.

Sayfa 82-83 de SAA 4 22 (SAA 4 18 olmalı) olarak çevirisi verilen mektup s. 83-84'te bu sefer doğru mektuba atıf yapılarak (SAA 4 18) aynen verilmiştir. İki metnin de aynı belge olduğu herhalde yazarın dikkatinden kaçmıştır. 82-84. sayfalarda aynı metnin oldukça farklı çevirileri verilmektedir. Bu durum orijinal metinlere değil, mektubun kullanıldığı ikincil kaynaklara dayalı bir çalışma yapıldığını gösterir. Elbette bu yöntem de bilimsel çalışmalarda kullanılabilir ancak güncel ve birincil kaynak çevirilerine başvurmak önemlidir, aksi taktirde aynı metin çeviri farklılıklarından dolayı, farklı metinlermiş gibi yanlış değerlendirme veya atıf vermeye yol açabilir. Bu bağlamda SAA 4 18 numaralı metnin ilk kısım çevirisi şöyle olmalıdır: “[Efendim Şamaş, [sorduğum soru için] bana [olumlu ce]vap ver. Yaya olarak adlandırılan [Urartu kralı Ursa] Pa... ülkesi kralı olarak adlandırılan ... planlayacak ve uğraşacak mı?” Asur yazıtlarında Rusa ya da Ursa olarak kaydedilen Urartu kralının, bu belgede Yaya ismiyle de çağrıldığı ifade edilmiştir (Bkz, PNA 1054a-1057). SAA 4 24 (s. 83 ve 84)'ün güncel çevirisi şöyle olmalıdır: “ ... Şayet, planladığı gibi (onu), Hubuškia'ya göndereceği habercisini gönderirse [Urartulular ya da Kimmer]ler ya da [Manna]lar veya İskitler [ya da]lılar ya da herhangi bir düşman plan kuracak, o haberciyi saldıracak ve onu ele geçirecek ve öldürecek mi?” SAA 4 24: 7-11; Toptaş, K. “İskit-Asur Münasebetleri”, 4. Uluslararası Türk Şöleni, Türk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Alpaslan Ceylan (Ed.), Erzurum, 2018: 462. Ayrıca yazarın, sayfa 83 vd. verdiği kehanet metinlerine ilişkin çeviriler için adres gösterilen yerde (SAA 4) yanlış belge numaraları ve çeviriler bulunmaktadır.

Mutlu, “Asur ordusu, düz alanlarda ve tanıdıkları coğrafyalarda daha başarılı olmuştur. Bu başarıda başta tekerlekli savaş arabaları olmak üzere savaş araç-gereçlerini rahat kullanabilmeleri büyük rol oynamıştır.” ifadesini kullanmaktadır (s. 86). Halbuki Asarhaddon zamanına gelindiğinde Asur ordusunda savaş arabası kullanımı çoktan azaltılmış yerine süvari birliklerinin kullanımı artırılmıştır. Dolayısıyla yazarın Asarhaddon dönemini kapsayacak şekilde ifade ettiği yukarıda tırnak işareti içinde verilen bilgi yanlıştır. Nitekim II. Asurnasirpal döneminde süvari askerler henüz gelişmediği için savaş arabaları ani saldırılar için kullanılmaktaydı fakat II. Sargon döneminden itibaren savaş arabalarının yerini süvarilerin almasıyla, savaş arabalarının kullanımı neredeyse son bulmuştur (Noble D. “Assyrian Chariotry and Cavalry”, *SAAB* 4, 1990: 61).

Asur kral yazıtlarının kullanıldığı çalışmalarda ARAB yerine daha güncel ve doğru çevirilerin yer aldığı RIMA ve RINAP serileri tercih edilmelidir.. Ayrıca şahıs isimlerinin yazılışında karşılaşılan sıkıntuların önüne geçmek için de PNA serisi temel alınmalıdır. Editöryal hatalar, çeviri eksiklikleri, bilgi yanlışlıkları ve atıf hatalarının önüne geçmek için bu tür eserlerin alan editörleri tarafından okunması faydalı olacaktır.

Bazı Düzeltme Önerileri:

s. 30 (*Akkēberī/shaniū*) = Akk. Shaniū (ya da *šaniū*) için eyalet valileri ifadesi verilmiştir. *Šaniū* vali yardımcısı anlamına gelmektedir.

s. 31 *Akrabalani* = Akk. *rab alāni*

s. 31 dn 83 *iku* = *ilku*

- s. 37 Šubbiluliuma = Šuppiluliuma
- s. 45 Ada-apla-iddina = Adad-apla-iddina (PNA 1/I s. 22)
- s. 48 il sistemi = eyalet sistemi
- s. 52 Supre = Šubrû
- s. 53 Shuprê = Šubrû
- s. 57 Que = Gutî (KUR.*qu-te-e*)
- s. 76/87 Shamash-shum-ukin/Šhamash-Shum-Ukin = Šamaš-šumu-ukîn (PNA 3/II s.1214)

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN: 2636-8641

Cilt/VOLUME 2

Sayı/ISSUE 4

Yıl/YEAR: 2019

GÖNDERİM: 29-01-2019 – Kabul: 12-06-2019

Sample Young Model in The Qur'an

Kur'an'da Örnek Genç Modeli*

Cahit Karaalp**

Abstract

Youth is the most important, the most magnificent and the most productive time of human life. Youth are the most intense when the deviations are most frequent. Allah, gave great importance to youth and Hz. Yusuf, Hz. Abraham, Hz. Ismail, Hz. Jesus, like the great prophets at the young age, has imposed a duty. In the Qur'an; Hz. Yusuf as an exemplary figure who spent his youth in the way of Allah, dressed in a petticoat at his young age and kept his chastity; Hz. Ibrahim is a young man who opposes to the ranks of a young age, breaking the idols for the sake of being thrown into the fire; Hz. Ismail as a person who accepted to be killed in the way of Allah; Hz. Moses is referred to as a young man who rebelled against Pharaoh,

Öz

Gençlik, insan hayatının en önemli, en görkemli ve en verimli zamanıdır. Gençlik sapmaların en yoğun olduğu, kaymaların en çok yaşandığı zaman dilimidir. Allah, gençliğe büyük önem vermiş ve Hz. Yusuf, Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. İsa gibi büyük Peygamberlere genç yaşta risalet görevi yüklemiştir.

Kur'an'da; Hz. Yusuf gençliğini Allah yolunda harcamış, genç yaşta takva libasını giymiş, iffetini korumuş örnek bir şahsiyet olarak; Hz. İbrahim genç yaşta şirk düzenine karşı çıkan, putları kıran inancı uğruna ateşe atılan biri olarak; Hz. İsmail Allah yolunda canından olmayı kabullenmiş bir kişilik olarak; Hz. Musa Firavuna başkaldıran, terki diyar eden, zulmü kabullenmeyen bir genç olarak aktarılmaktadır. Kur'an'da Allah'a kurban

* Makalemiz, 15-16 Ekim 2018 tarihinde Bingöl Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen "Modern Çağda Gençliğin Anlam Arayışı Uluslararası Sempozyumu"nda sunduğumuz tebliğimizin kısmen genişletilmesi ve değiştirilmesi sureti ile meydana getirilmiştir.

** Cahit Karaalp, Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniv. İslami İlimler Fak. Tefsir Bölümü, cahitkaraalp@hotmail.com, Orcid: 0000-0001-5898-6819

and who rejected it. Abel offering the sacrifice to Allah in the Qur'an, Ashab-ı Kahf, who escaped from the cruel administration and took refuge in the cave is also described. In the Qur'an, not only good young examples but also bad young examples are described.

With this article, we aim to reveal the value of Qur'an given to young people and to be the subject of Qur'an's guidance in the education of young people. In our study, the words and dictionary meanings of ına young yön in the Qur'an, how the youth were handled in the Qur'an, the young examples mentioned, the examples of how the young examples should be taken from the stories of the young examples, We will try to present the profile of the modern youth, which should address the needs of the young people of the modern age and should be based on the young profiles described in the short stories.

Keywords: Quran, Rarable, Young, Example, Message

sunan Habil, zalim yönetimden kaçıp mağaraya sığınan Ashab-ı Kehf de anlatılmaktadır. Kur'an'da sadece iyi genç örnekler değil kötü genç örnekler de anlatılmaktadır.

Makalemiz ile Kur'an'ın gençlere verdiği değeri ortaya koymayı ve gençlerin yetişmesinde Kur'an'ın yol göstericiliğini konu etmeyi hedeflemekteyiz. Çalışmamızda Kur'an'da "genç" anlamına gelen kelimeleri, bu kelimelerin sözlük anlamlarını, gençliğin nasıl işlendiğini, zikredilen genç örnekleri, genç örneklerin zikredildiği kıssalardan ne gibi mesajların çıkarılması gerektiğini belirlemeye ve gençliğin anlam arayışına Kur'an'ın nasıl yön verdiğini, modern dönem gençlerinin nasıl bir yol izlemeleri gerektiğini ele almaya çalışacağız. Ayrıca kıssalarda anlatılan genç profiller üzerinden olması gereken modern genç profilini ortaya koymaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Kıssa, Genç, Örnek, Mesaj

Giriş

İnsan hayatı çocukluk, gençlik ve yaşlılık dönemlerinden oluşmaktadır. En önemli, en kritik ve en sorunlu dönem gençlik dönemidir.¹ Gençlik; hem çocuk hem de yaşlıların arzuladıkları insan hayatının en görkemli, en verimli, en hareketli ve en bereketli zamanı olduğu gibi sapmaların, kaymaların da en çok yaşandığı zaman dilimidir. Psiko-sosyal açıdan gençlik, buluşla başlayan ve 25 yaşlarına kadar devam eden bir süreç olarak tarif edilmektedir.² Ancak gençlerle ilgili incelemeler yapan

¹ Karagöz, İsmail, *Aile ve Gençlik*, TDV, Ankara, 2006, s. 111, 115; Köylü, Mustafa, *Gençlik ve Barış Eğitimi İslami Bir Yaklaşım*, Gençlik Dönemi ve Eğitimi -Tartışmalı İlmi Toplantı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000, s. 227.

² Tavukçuğlu, Mustafa, *Avrupa'lı Türk Gençlerinin Kültürel Kimlik Problemleri*, Gençlik Dönemi ve Eğitimi -Tartışmalı İlmi

öğreticilerin ve gençliğin biyolojik yönünü araştıran hekimlerin hemen hemen tamamı gençlik döneminin başlama devresinde hemfikir oldukları halde, gençliğin bitimi konusunda farklı görüşlere sahiptirler.³

Gençlik dönemi sosyal, fizyolojik ve psikolojik değişimlerin yaşandığı bir dönemdir.⁴ Gençler bir toplumun dinamizmini oluşturur. Bir milletin her bakımdan sağlam ve dinamik oluşu hiç şüphesiz ki gençlerinin ruhsal açıdan sağlıklı olmaları ile mümkündür.⁵ Birey bu dönemde kimlik karmaşasını çözme eğiliminde olduğundan din onun için varoluşsal sorunlara cevap veren bir sistem olarak üst bir müracaat alanı olur. Zira din gençliğin psiko-sosyal gelişiminde ve kişiliğin oluşumunda belirgin bir rol oynar.⁶ Gençler, ancak Allah'a bağlanarak ve kendilerini insanlığa adanarak ulvi bir yükselişe geçebileceklerdir.⁷ Kendi toplumunu ve tüm insanlığı ilerletecek ideal ve amaçlardan yoksun yetişen gençlerin günöbirlik haz ve zevklerin peşinde koşar hale gelmeleri ise toplumu bekleyen en büyük tehlikedir.⁸

1. Kur'an'ı Kerim'de "Fetâ/Genç" Kavramı ve Anlamı

Genç kavramı Arapçada "feta" ve "şâbb" kelimeleri ile ifade edilir.⁹ "Şâbb" kelimesi sadece hadislerde¹⁰ kullanılmakta iken "feta" kelimesi ise hem Kur'an'da¹¹ hem de hadislerde¹² geçmektedir. "Feta" kelimesi, Kur'an'ı Kerim'de "genç" anlamında kullanılmaktadır.¹³ Çoğulu "fitye" olan "fetâ" kelimesi Arap dil sözlüklerinde "genç kız, genç erkek, delikanlı, yigüt, cömeri" anlamlarına gelmektedir.¹⁴

Toplantı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000, s. 207.

³ Tavukçuğlu, *Arapça'da Türk Gençlerinin Kültürel Kimlik Problemleri*, s. 207.

⁴ İnce, Abdullah, *Gençlik Döneminde Din*, Gençliğin Gelişimi ve Problemleri Karşısında Din Görevlileri, 7. Uluslararası Din Görevlileri Sempozyumu Bildirileri - Sakarya 2016, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2016, s. 88.

⁵ Kara, Seyfullah, *Modern Din Hizmetlerinde İhmal Edilmemesi Gereken Kitle: Gençlik*, I. Din Hizmetleri Sempozyumu, 3-4 Kasım 2007, Ankara, 2008, II/25.

⁶ İnce, *Gençlik Döneminde Din*, s. 88.

⁷ Tekin, Mustafa, *Özgürlük ve Dindarlık İkileminde Gençlik ve Güncel Sorunlar*, Gençliğin Gelişimi ve Problemleri Karşısında Din Görevlileri, 7. Uluslararası Din Görevlileri Sempozyumu Bildirileri - Sakarya 2016, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2016, s. 366-376.

⁸ Topçuoğlu, Ali Aslan, *İslam'da Ahlakî Sorumluluk ve Gençlik*, Sinop Üniversitesi Gençlik ve Ahlak Sempozyumu, 6-7-8 Ekim 2016, 1. Bsk., Sinop, 2016, I/513-523.

⁹ Ferâhîdî, Ebû Abdurrahmân Halîl b. Ahmed (ö. 175/791), *Kitâbu'l-Ayn*, 1. Bsk., thk. Dr. Davud Sellum vd., Mektebetü Lübnân, Beyrut, 2004, s. 622; Karagöz, *Aile ve Gençlik*, s. 113.

¹⁰ Buhari, *Rikak*, 5; *Cenaiz*, 93; *Ezan*, 36; Müslim, *Zekât*, 115; Tirmizi, *Zühd*, 28, 53; İbn Mace, *Zühd*, 27; Ebu Davud, *Hudud*, 25.

¹¹ *Yusuf*, 12/30, 36, 62; *Kebf*, 18/10, 13, 60, 62; *Enbiya*, 21/60; *Nisa*, 4/25; *Nur*, 24/33.

¹² Buhari, *Enbiya*, 54.

¹³ Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed bin Cerîr (ö. 310/923), *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, I-XV, Dâru İbn Hazm, Beyrut, 2013, IV. 27; X. 168-169; Mâturîdî, Ebû Mansûr Muhammed bin Muhammed bin Mahmûd (ö. 333/944), *Tevilâtü Ehlî's-Sünne/Te'vilâtü'l-Kur'ân*, I-X, thk. Dr. Mecdi Basillum, 1. Bsk., Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2005, VI. 231; Ay, Mehmet Emin, *Kur'an'da Gençler ve Gençlik Değerleri*, Gençlik Dönemi ve Eğitimi-II, Tartışmalı İlmi Toplantı, 18-20 Nisan 2003, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2003, s. 17.

¹⁴ Ferâhîdî, *Kitâbu'l-Ayn*, s. 622; Cevherî, İsmâil bin Hammâd (ö. 400/1009), *Mu'cem es- Şabâb*, thk. Halîl me'mun şeyhâ, 3. Bsk., Dâru'l- Ma'rife, Beyrût, 2008, s. 796; Rağib el-İsfehânî Ebu'l-Kâsım Huseyn bin Muhammed (ö. 502/1108), *el-Müfredât fî Ğaribi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Halil Ayteni, 3. Bsk., Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 2001, s. 373-374 ; Firuzâbâdî,

Kur'an "feta" kelimesini erkek, kız, köle¹⁵ ve hür için kullanmaktadır.¹⁶ Maverdi'nin belirttiğine göre "fetâ" kelimesi küçük büyük tüm köleler için ortak isimdir.¹⁷ Kur'an, "feta" kelimesini hem olumlu hem de olumsuz genç tipleri için, hem mü'min hem de kâfirler için kullanmaktadır. Nur sûresi 59. âyetinde "ergenlik çağına ulaşmak" anlamında "belağa" kavramı kullanılmıştır. Kanaatimizce "şâbb" kelimesi ergenlik dönemini ifade ederken "feta" kelimesi ise "şâbb/ergenlik sonrası gençlik dönemini" ifade eder.

"Feta" kelimesi, Kur'an'da farklı kişiler hakkında 10 ayette zikredilmiştir. Enbiya, 60. ayetinde geçtiği gibi müşrikler, Hz. İbrahim'i "putları diline dolayan bir genç/feta" olarak nitelemektedirler. Yusuf, 30. ayetinde şehir kadınlarının dili ile Hz. Yusuf'un genç olduğu ifade edilmektedir. Yusuf, 36. ayetinde Hz. Yusuf ile birlikte zindanda bulunan hapis arkadaşlarının ikisi için "genç/feta" nitelemesi yapılmaktadır. Yusuf, 62. ayetinde Hz. Yusuf'un yanında çalışan gençler için "feta/genç" kelimesi kullanılmaktadır. Kehf, 60 ve 62. ayetlerinde Hz. Musa'nın beraberinde bulunan yol arkadaşını ifade için "genç/feta" ifadesi geçmektedir. Kehf, 10 ve 13. ayetlerinde şehir yönetiminin zulmünden kaçıp mağaraya sığınan Ashab-ı Kehf için "genç/feta" denilmektedir. Nisa, 25. ayetinde hizmetçi mümin kadınlar "genç/feta" olarak ifade edilmekte ve Nur, 33. ayetinde ise genç köle kızların fuhşa zorlanmamaları uyarısı yapılırken "genç/feta" tabiri kullanılmaktadır.

Kur'an'da örnek genç modeli sadece "genç/feta" kelimesinin geçtiği ayetlerde anlatılmamaktadır. "Genç/feta" kelimesinin geçmediği yerlerde de örnek gençler zikredilmektedir.¹⁸ Hz. Âdem'in Allah'a kurban sunan çocuklarının konusunun işlendiği ayette¹⁹ kardeşi tarafından şehid edilen Habil;²⁰ daha annesinin karnında iken annesi tarafından ma'bedin hizmetine adanan Hz. Meryem;²¹ peygamberlik misyonunu genç yaşta yüklenen, Allah'ın dinine yardım eden Hz. İsa,²² Hz. Zekerriyya'nın varisi genç peygamber Hz. Yahya;²³ Allah için kurban edilmeyi kabul eden teslimiyeti ile anılan Hz. İsmail;²⁴ genç yaşta Firavuni saltanata meydan okuyan Hz. Musa;²⁵ Hz. Lokman'ın nasihatte bulunduğu oğlu,²⁶ Hz. Lut'un zinaya giden yolları tıkmak için öne sürdüğü evlilik formülü için aday gösterdiği kızları,²⁷ Hz. Musa'yı babalarına bildiren Hz. Şuayb'ın kızları²⁸ bu örneklerden bir kaçıdır. Kur'an, sadece örnek

Mecdüddîn Muhammed bin Ya'kub(ö. 817/1415), *el-Kâmusu'l- Mubtî*, thk. Halil Me'mun Şeyhâ, 5. Bsk. Dâru'l- Ma'rife, Beyrut, 2011, s. 975.

¹⁵ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV. 27; X. 168-169; Mâturîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, VI. 231.

¹⁶ Rağîb el-İsfehânî *el-Miüfredât fî Çarîbi'l-Kur'an*, s. 373-374.

¹⁷ Maverdî, Ebû'l- Hasen Alî bin Muhammed (ö. 450/1058), *en-Nuket ve'l-Üyân/Tefsîru'l-Maverdî*, I-VI, thk. Seyyid Abdulkasım bin Abdurrahîm, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, trs., III. 36-37.

¹⁸ Ay, *Kur'an'da Gençler ve Gençlik Değerleri*, s. 17.

¹⁹ *Maide*, 5/27.

²⁰ Ay, *Kur'an'da Gençler ve Gençlik Değerleri*, s. 19.

²¹ *Âl-i İmrân*, 3/35, 37.

²² *Âl-i İmrân*, 3/52.

²³ *Âl-i İmrân*, 3/39.

²⁴ *Saffât*, 37/102.

²⁵ *Kasas*, 28/14, 15.

²⁶ *Lokman*,31/13.

²⁷ *Hicr*, 15/71.

²⁸ *Kasas*, 28/25-28.

gençler üzerinden değil kötü örnekler üzerinden de gençliğe mesaj vermektedir. Örneğin Hz. Yusuf'un kardeşlerinin kötü davranışları üzerinden²⁹ gençlikte olmaması gereken huylara yer verilmektedir.

2. Kur'an'da Zikredilen Örnek Gençler

Tarihi kıssalar dairesinde veren Kur'ân, insanlık tarihini Hz. Âdem ile başlatır ve tarihi akışı Peygamberler üzerinden devam ettirir. Kıssalar, Kur'an'ın tarih okumalarıdır. Okuyucuya, tarihi okuma bilinci ve metodolojisi verir. Kıssalar; tarihin, mutlaka okunması gerektiğini ve tarih okumalarının ibret amaçlı olması gerektiğini anlatan ilahi mesajlardır. Kur'an kıssalarında zikredilen genç örnekler bizlere model olarak sunulmaktadır. Kıssaların sunduğu ideal örneklerden uzaklaşan gençliğin geldiği nokta bizleri düşündürmekte ve arayışlara itmektedir. Gençlerin kişiliklerinin olgunlaşmasında ve psikolojik sorunlarını aşmalarında dini inanç ve duygular etkileyici bir faktördür.³⁰ Gençliği ideal manada yetiştirebilmemiz için onlara Kur'an'ın gösterdiği ideal örnekleri model olarak sunmamız önem arz etmektedir.

Kur'an'ın bizlere ideal örnekler olarak gösterdiği isimlerin, genç örneklerin bazıları peygamberdirler. Bu da bizlere tüm peygamberlerin kırk yaşında peygamber olmadıklarını, aksine genç yaşta peygamber olduklarını göstermektedir. Kur'an'ın ideal örnek olarak zikrettiği ve takvalı olduğu için şehid edilen Habil, Allah'a kul olan ilk gençti. Hz. İbrahim, zalim düzene genç yaşta isyan etti, ateşlere atıldı, hicrete maruz kaldı. Hz. İsmail, rabbin yolunda kurban olmak için genç yaşta bıçağın altına yattı. Hz. Yusuf, genç yaşta zina ile zindan arasında kaldığında zindanı tercih etti ve zindana girdi. İmanına leke getirmemek, imana ihanet etmemek, başkasının namusuna el sürmemek için yıllarca zindan yattı. Hz. Musa, genç yaşta iman yolunda sürgünler yaşadı, Firavun'a başkaldırdı, mazlum halkının kurtuluş mücadelesini verdi. Hz. Meryem genç yaşta iffetin bayrağı oldu, Allah rızası için mescidin hizmetine girdi. Hz. İsa, zorba İsrailoğullarını genç yaşta hakka davet etti, çarmıha gerilmek istendi. Hz. Yahya, genç yaşta zalim güçlerin hedefi oldu. Ashab-ı Kehf, zulüm diyarında bir avuç gençler, imanla öne geçtiler, imanı sinelerinde gizlediler, iman davasını gizliden gizliye yürüttüler, iman için dağlara sığındılar, kâinatın rabbine başkaldıranlara başkaldırdılar; dünyalıklara, makamlara aldanmadılar, kaybettiklerine aldırmadılar, geriye dönüp bakmadılar. Daha nice gençler, gençliklerini iman yolunda tükettiler, rabbe kul olmanın sevincine erdiler. Hz. Peygamberin sahabelerinin çoğu da gençlerden oluşmaktaydı. Hz. Ali, Hz. Ca'fer bin Ebi Talip, Abdullah bin Mesud, Zübeyr bin Avvam, Habbab bin Eret, Osman bin Maz'un, Sa'd bin Ebi Vakkas, Kudame bin Maz'un, Erkam bin Ebi'l-Erkam, Said bin Zeyd, Esmâ binti Ebu Bekir, Mus'ab bin Umeyr, Cabir bin Abdillâh ve daha nice sahabeler örnek gençlerdi.³¹ Kur'an'ın sunduğu ve Hz. Peygamberin etrafında kenetlenmiş bu ideal örnekleri modern kültürün etkilediği gençlere model olarak sunamadığımız sürece ahlaki ilerlemeden söz edemeyiz.

Modern kültür; film, sinema, dizi, oyun, spor, futbol, takım, yarışma, festival, eğlence, kamp, reklam vs. etkinlikler gençlerimizi önce bizden, sonra inançlarımızdan, değerlerimizden koparmakta ve onlara

²⁹ Yusuf, 12/17-18.

³⁰ Perşembe, Erkan, *Genç-Aile İlişkilerinde Uyumun Sağlanmasında Dinin Fonksiyonel Rolü Üzerine*, Gençlik Dönemi ve Eğitimi - Tartışmalı İlmî Toplantı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000, s. 273.

³¹ Akpolat, Sabri, *Peygamberimiz ve Gençlik*, Hz. Peygamber ve İnsan Sevgisi, I. Kutlu Doğum Sempozyumu, 21-22 Nisan 2007 Şanlıurfa, s. 200-201.

yeni değerler yüklemektedir. Öyle ki gençlerimiz yanımızda ama bizden ayrılır, bizlerin çok yakınında ama çok uzakta, bizlere yabancılar. Bugün bizler gençliğin dilinden konuşan, gençliği kendi dünyasına çeken, kalabalıklar içinde yalnızlaştıran, topluma yabancılaştıran egemen modern kültürün teknolojik savaşı ile karşı karşıyayız. Küreselleşmenin en önemli vasıtalarından biri olan iletişim araçlarında son çeyrek yüzyılda meydana gelen yapısal değişimle birlikte, küreselleşme olgusu bir ağ etrafında gelişimini ilerletmiş ve yeni bir dünyanın kodlarını ortaya çıkarmıştır.³² Bugün elinde bulundurduğu teknolojik, ekonomik ve askeri güçlerle bütün dünyayı kendi sistemini tümüyle kabule zorlayan Kitle yayın vasıtaları, kapitalist batı toplumlarının ürünüdür.³³

Teknolojiyi ellerinde tutanlar, teknolojiyi yönlendirenler savaşa bir adım önde başladılar ve her toplumun en büyük dinamik gücü olan gençliği egemen oldukları alana çekmeyi başardılar. Teknolojiye egemen güçler, kendi hâkimiyet alanlarına girmeyen reel ortamlara alternatif olarak sanal âlemler oluşturdu ve farklı milletlerden müteşekkil gençliği kendi hâkimiyetleri altında olan sanal âlemde toplayarak adeta “sanal gençliği” doğurdular. Böylelikle gerçek âlemden, aileden, toplumdan, ahlaktan, maneviyattan kopuk bir gençlik türedi. Bu gençliğin hayalleri, beklentileri, düşünceleri, hesapları, kaygıları, kavgaları, anlayışları egemen sistemin çizdiği sınırlar dairesinde seyrediyor. Globalleşen dünyanın, kapital düzenin dilini kullanan; gelenek, görenek, örf, adet takmayan; özgür birey, özgür irade, özgür genç, özgür kadın, özgür toplum gibi süslü ama içi boş kelimelerle kandırılan gençliğimiz özgürleştirilme va'di ile tabiri caizse sahibi belirsiz kölelere dönüştürüldüler. Maalesef gençlerimiz gün geçtikçe manevi boşluklara itilmekte ve bu yönde hiçbir tedbir alınmamaktadır.³⁴ Muhammed İkbâl'in şu mısrası gençliğimizin bu günkü durumunu özetler niteliktedir:

“Gençler susuz, testide ise yok bir damla, Akılları nur saçsa da hasretler gecenin karanlığına”³⁵

Gençliğin içine girdiği bu girdaptan sadece Kur'an'ın örnek gösterdiği şahsiyetlerin rehberliğinde çıkabiliriz. Biz burada Kur'an'ın örnek verdiği genç modellerden Hz. İbrahim, Hz. Yusuf, Hz. Musa, Hz. Meryem ve Ashab-ı Kehf'i işlemeye çalışacağız.

2.1. Hz. İbrahim'in Örnekliliği

Hız. İbrahim, Nemrudların küfür diyarında imanla cesareti birleştirmişti. Sadece rabbinden korkmayı ilke edinmiş ve tüm beşeri korkuları bitirmişti. Hız. İbrahim, ateşte canıyla denendi, canı pahasına ateşe yürüdü.³⁶ Hız. İbrahim evladı ile denendi. Ciğerparesini rabbine kurban etmekten çekinmedi. İsmail'ini rabbi için kesmeye çalışan³⁷ Hız. İbrahim'e Allah, hem İsmail'i hem de İshak'ı bahşetti; Hız. İbrahim bir vermek istedi, rabbi ise ona iki verdi.

³² Babacan, Mehmet Emin, *Sosyal Medya ve Gençlik*, 1. Bsk., Açılımkitap Yay., İstanbul, 2015, s. 2.

³³ Doğan, Mehmet, *Gençlik ve İletişim Araçları*, Gençlik Dönemi ve Eğitimi -Tartışmalı İlmi Toplantı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000, s. 33.

³⁴ Güç, Ahmet, *Gençlik ve Satanizm*, Gençlik Dönemi ve Eğitimi-II, Tartışmalı İlmi Toplantı, 18-20 Nisan 2003, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2003, s. 77.

³⁵ Muhammed İkbâl, *Müslüman Gençlik*, Çev. Osman Koca, Beyan Yay., İstanbul, 2016, s. 20.

³⁶ *Enbiya*, 21/68

³⁷ *Saffat*, 37/102-103

İsrailoğulları, Hz. İbrahim'in soyundan gelirler. Allah, İsrailoğullarına bir inek kesmelerini emreder ama kesmemek için bin dereden su getiriler³⁸. Hz. İbrahim ise İsmailini, ciğerparesini Allah istedi diye gözünü kırpmadan kesecekti. Hz. İbrahim'in İsrailoğullarından farkı "hesapsız iman" farkıydı. Hz. İbrahim imanının insanı korkusuz ve fedakâr yaptığının en güzel örneğidir. Hz. İbrahim'in nemruda karşı verdiği tevhid mücadelesi, genç yaşta putları devirmesi³⁹ ve verdiği mücadelenin bedelini ateşe atılmakla ödemesi gençlerimize *inancımız uğruna bedel ödemekten korkmayın, şirk düzenine karşı verdiğimiz mücadelede duruşunuzu bozmayın mesajını vermektedir.*

2.2. Hz. Yusuf'un Örnekliliği

Hz. Yusuf'un hayatı bir rüya(çocuklukta gördüğü rüya) ile kararmış ve bir rüya(melikin rüyası ile) ile aydınlanmıştı. Hz. Yusuf'un hayatı bir rüya gibi başladı ve rüya gibi devam etti. Hz. Yusuf'un yaşadığı hayat bir rüyada görülecek olsa inanılacak gibi değildi. Hz. Yusuf'un tüm hayatı gördüğü ilk rüyanın tefsiri idi. Yani koca bir hayat, çocukluk rüyasını tefsir ediyordu ya da çocukluk döneminde gördüğü bir rüya yaşanacak hayatı özetliyordu.

Hz. Yusuf, bir surenin bütününde anlatılan tek peygamberdir. Hz. Yusuf, Kur'an'da sadece iffet yönünden değil birçok yönden gençliğe örnek olarak anlatılmaktadır. Surede, gençliğin ergenlik döneminde yaşadığı kıskançlık, kimlik geliştirme, iffet, dava bilinci, sorumluluk, vefa, ehliyet, af vs. birçok konu dile getirilmiştir. Hz. Yusuf'un güzelliği tefsirlerimizde, vaazlarımızda Hz. Yusuf'un kimliğinin önüne geçmiş bulunmaktadır. Hâlbuki Kur'an; Hz. Yusuf'un güzelliğinden çok kimliğine ve kişiliğine dikkat çekmektedir.

Hz. Yusuf, Züleyha'nın daveti karşısında şehvetine yenilmeyerek, kardeşlerinin her türlü kötülüğüne rağmen kine karşı affı tercih ederek,⁴⁰ şehvet ve kin peşinde koşmanın asıl kölelik olduğunu gösterdi. Hz. Yusuf; bedeni köle olanların ruhlarının özgür kalabileceğinin; zorlukların ve yüksek makamların kimliği ve kişiliği bitirmedeğinin, bitiremeyeceğinin en güzel örneğidir. Hz. Yusuf, hayatı boyunca verdiği mücadele ile; "*güçlü olan değil baklı olan kazanır*" mesajını vermektedir. Hz. Yusuf'un hayatından çıkan diğer bir mesajda şudur: "*İmana kurulan tuzaklar tutmaz, hiçbir tuzak imanın gücü karşısında tutunamaz.*"

Kur'an, Hz. Yusuf'un üç farklı dönemde giydiği üç gömleğin hikâyesini anlatır. Bu üç gömlek, Hz. Yusuf'un şahsında her insanın yaşamının üç dönemini sembolize eder. Hz. Yusuf'un abilerinin babalarına getirdikleri kanlı gömlek çocukluk dönemini, Züleyha'nın zinaya davetini reddedip⁴¹ sırtını dönmesi karşısında Züleyha tarafından arkadan yırtılan gömlek gençlik dönemini, Hz. Yakub'a gözlerine sürsün diye gönderdiği iktidar gömleği ise olgunluk dönemini anlatır. Şehvetin iradeleri teslim aldığı gençlik döneminde şehvetinin sesine değil de rabbinin rızasına kulak veren Hz. Yusuf, günaha girmediği için yıllarca zindan yatmış, gençliğini zindanda geçirmiştir. Hz. Yusuf, bu davranışı ile gençliğe iffet konusunda örnek olmuş ve zina yoluna girmektense zindan yolunu adımlamanın daha doğru olacağını⁴² bilfiil göstermiştir.

³⁸ Bakara, 2/67-68

³⁹ Enbiya, 21/60-67

⁴⁰ Yusuf, 12/92

⁴¹ Yusuf, 12/23

⁴² Yusuf, 12/33

Hz. Yusuf, iffet konusunda gençliğin modelidir.⁴³ Her genç iffetle güzeldir, özeldir. İffet gömleği, her gencin giymesi gereken takva libasının kendisidir. İffeti tüketmeyen zilletin zamanla izzete dönüşeceğini Hz. Yusuf, iffetsiz izzetin zamanla zillete dönüşeceğini Züleyha göstermiştir. Yusuf suresi, güç ve güzelliğini gayri meşru yollarda harcayanların er veya geç kaybedeceklerini ifade etmektedir.

Egemen güçlerin yıllarca film, sinema, müzik, okul, eğlence merkezleri, oyun vs. araçlarla gençlerin üzerinden çıkarmak istedikleri gömlek iffet gömleğidir. Gençlerimizin birçoğunun ergenlik dönemlerinde kaybettikleri iffetin savaşını Hz. Yusuf bir ömür vermiştir. Gençler zalimlere, kötülere, fuhuş tellallarına karşı Hz. Yusuf gibi iffet savaşı vermedikleri sürece onların oyuncağı olmaya mahkûmdurlar. Hz. Yusuf, iffetin gençliğin olmazsa olmazı olduğunu hayatı ile ifade etmiştir. Hz. Yusuf; iffetin, sınır tanımayan şehvete galibiyetinin ismidir. Köleliğin iffetsizlik demek olmadığını, fakirliğin, yoksulluğun, kimsesizliğin, çaresizliğin iffetsizliğe kapı aralamayacağını en iyi Hz. Yusuf göstermiştir. Hz. Yusuf bu örnek mücadelesi ile “*iffet tükenmez bir hazinedir, iffeti kaybeden her şeyi kaybetmiştir*” mesajını vermiştir. Hz. Yusuf’un mücadelesinden çıkan bir başka mesajda şudur: “*Güç iffetle çatışınca zillete, iffetle barışınca izzete dönüşür.*”

Oyun oynamaya giderken kaybolmuştu Hz. Yusuf. Abileri Hz. Yusuf’u oyun bahanesi ile evden uzaklaştırdılar, hayatı ile oynamak için oyun tezgâhladılar.⁴⁴ Günümüz zalimlerinin geliştirdikleri oyunlarla Yusuflarımızın hayatı ile oynadıkları gibi. Kur’an’ın Hz. Yusuf’un hayat hikâyesinden bir kesit olarak sunduğu oyun sahnesi, dikkatleri günümüz oyunlarına yoğunlaştırmakta ve oyunlarla çalınan hayatlar hakkında ikaz etmektedir.

Hz. Yusuf’un hayatında aşırı sevgi ve aşırı kıskançlıkların neden olduğu olumsuzluklara şahit olmaktadır. Hz. Yusuf; iki aşırı sevginin kurbanı olmuştu. Babası Yakub’un “şefkat” kaynaklı aşırı sevgisi Hz. Yusuf’u kuyuya, vezirin eşi (İsrailiyat dilinde Züleyha’nın) “şehvet” kaynaklı aşırı sevgisi ise Yusuf’u zindana düşürdü. Hz. Yusuf, aynı zamanda iki aşırı kıskançlığın kurbanıydı. Baba şefkati arayan üvey abilerinin aşırı kıskançlığı⁴⁵ ile vezirin karısını kıskanan şehir ekâbirlerinin (ileri gelenlerinin) eşlerinin aşırı şehvi kıskançlıklarının kurbanı olmuştu.⁴⁶ Hz. Yusuf bu aşırı sevgi ve kıskançlıklar sonucunda özgürlüğünü kaybetti. Dün Hz. Yusuf’u vuran aşırı sevgi ve aşırı kıskançlık günümüz gençliği içinde tehlike arz etmektedir. Gençlerimizin duygularını kontrol altına almaları gerektiğini ve kontrolsüz sevgi ve kıskançlıkların kişileri felakete sürükleyeceğini Hz. Yusuf’un hayatından öğrenmekteyiz.

Hz. Yusuf; babasından aldığı tevhid terbiyesini unutmamış, tevhid yolundan sapmamış bir muvahhittir. Hz. Yusuf, zindanı medreseye çevirmiş bir davetçidir. Hz. Yusuf zindana atıldığında yanına iki genç mahkûm konulmuştu. Mahkûmlardan biri idam cezasına çarptırılacak diğeri ise kurtulacaktı. Hz. Yusuf nerede olduğuna, hangi durumda bulunduğu bakmadan, zindanı tebliğ mekânına çevirmiş ve mahkûmlara hak dini tebliğ etmişti.⁴⁷ Hz. Yusuf, başına gelenlere üzölmek yerine

⁴³ Özdemir, Şuayip; Kavak, Fatime, *Kur’an ve Hadislerde Gençlik Dönemi ve Özellikleri*, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/2 Winter Ankara, 2014, s. 1220

⁴⁴ *Yusuf*, 12/12

⁴⁵ *Yusuf*, 12/9

⁴⁶ *Yusuf*, 12/30-33

⁴⁷ *Yusuf*, 12/38-40

zindan arkadaşı olan gençlerin tevhid yolunda olmamalarına üzülmekteydi. Zira o zindanı zinaya tercih etmişti. Hz. Yusuf bu davranışı ile gençlere tevhid akidesine inanan, sahip çıkan ve bu akideyi yayan davetçiler olmaları gerektiğini öğretmiştir.

Kral, Hz. Yusuf'un zindandan çıkarılması için emir verdiğinde Hz. Yusuf hemen zindandan çıkmamış, kendisini zindana gönderen dedikodu ve iftiraların yeniden değerlendirilmesini ve suçsuzluğunun ispat edilmesini istemişti.⁴⁸ Çünkü hiçbir özgürlük iffetten, haysiyetten, temiz kişilikten daha değerli değildir. Hz. Yusuf, Kralın sözü üzerine zindandan çıkmış olsaydı kişiliğine sürülen kara leke ile yaşayacak, hayatı zindan olacaktı. O ise şerefi, haysiyeti özgürlüğe tercih ederek gençlere hiçbir şeyin şeref ve haysiyetten daha değerli olmadığını göstermiştir.

Hz. Yusuf, kraldan baş danışmanlık teklifini aldığında reddetmiş hazine bakanlığına talip olmuştu.⁴⁹ Hz. Yusuf bu davranışı ile; “yapamayacağınız, faydalı olamayacağınız, başarılı olamayacağınız görevler size tevdi edildiği zaman reddedin, size uygun olan, başarılı olabileceğiniz, insanlığa yararlı olacağınız görevleri isteyin, talep edin; hak ettiğiniz ve mutlak olmanız gereken görevleri isteyin, bunun için ısrar edin; bilgi ve bilincinizi atıl bırakacak görevleri makamın derecesine bakarak kabul etmeyin; makamın ederine değil insanlığa kaç derece hizmet ettiğine bakın.” mesajlarını vermekte ve gençlere meslek seçme konusunda yol göstermektedir.

Hz. Yusuf'un hayatı, “*her gecenin bir sabahı, her karanlığın bir aydınlığı, her zorluğun bir kolaylığı, her sıkıntının bir ferahı vardır*” mesajını vermektedir. Hz. Yusuf'un kardeşleri onu kuyuya, Mısır ekâbirleri ise zindana attılar ama o saraydan çıktı. Hz. Yusuf'un hayat hikâyesinin sonuna geldiğimizde zihnimizde şu mesaj canlanmaktadır: “*Her hesabın üstünde ilahi bir hesap vardır.*” Yusuf suresi, Yusufi davranışları yüreklere nakşeder, şeytani tuzakları gözler önüne serer, bir kölenin efendiliğe giden hayat serüvenini zikreder ve adeta bizlere; “*zorluklar, kötülükler, kötüler sizi yıldırmasın, kimse ilahi hesabı unutmasın*” mesajını ilka eder.

Kısaca ifade edecek olursak Hz. Yusuf, gençler için af, iffet, sabır, metanet, iman, erdem, cesaret, vefa, samimiyet, şeref, haysiyet, kimlik, kişilik, azim, mücadele, dava, fedakârlık, cesaret, feraset, tevazü ve tevekkül örneğidir. Hz. Yusuf'un hayat hikâyesi, “*bir toplumu dönüştürmek için çok kişi değil bir Yusuf yeterdir*” mesajını vermektedir. Gençleri Hz. Yusuf'u örnek almayan toplumların ne sokakları, ne evleri ne de devlet kurumları emniyetlidir. Erdemli bir toplum inşa etmek Yusuf'ları yetiştirmekten geçmektedir.

2.3. Hz. Musa'nın Örnekliliği

Kur'an'da Hz. Musa'nın hayatı; Firavunla mücadele dönemi,⁵⁰ salih kul ile eğitim görme dönemi⁵¹ ve İsrailoğullarını eğitime dönemi⁵² olmak üzere üç dönemde işlendiğini görmekteyiz. Firavunla mücadele döneminde Hz. Musa daha bir saray delikanlısıdır. Hz. Musa'nın kavmi olan İsrailoğulları ise Mısır'da ezilmektedir. Hz. Musa, makamını korumak, saray delikanlısı olarak hayatını; mazlumların emeği, kanı, teri ve gözyaşları üzerine devam ettirmek yerine halkın, hakkın ve adaletin

⁴⁸ Yusuf, 12/50-54

⁴⁹ Yusuf, 12/55

⁵⁰ Nâziât, 79/15-26; Kasas, 28/3-43; Ta-ba, 20/17-85 vs.

⁵¹ Kehf, 18/60-82

⁵² Ta-ba, 20/86-97

Musası olmayı, mazlumlara arka çıkmayı, saray ekâbirlerine karşı ezilmiş halkın yanında yer almayı, zalimlerden hesap sormayı, her şeyi kaybetme pahasına bile olsa haksızlığa karşı durmayı tercih etti. Hz. Musa, Firavun'un varisi ve vasisi olmak yerine, hakkın fedaisi olmayı tercih etti. O bu davranışı ile "saraylar sizi insanlığınızdan uzaklaştırmamalı, mazlumun rahatsızlığı sizi rahattan etmeli" mesajını verdi.

Hz. Musa, hakkında idam kararının çıktığını duyunca terki diyar eder. Medyen suyuna vardığında hayvanlarını sulayan bir topluluğa rastlar ve topluluğun az gerisinde bekleyen iki kadın görür, durumlarını sorar. İki kadın, babalarının yaşlı, aciz olduğunu, ev işlerini kendileri gördüğünü ve erkeklerin çekilip gitmelerini beklediklerini söylerler. Hz. Musa yabancı olduğu memlekette kadınlara öncelik tanınmamasına, kadınların ikinci plana atılmasına, zayıf durumlarının istismarına dayanamaz ve kadınların hayvanlarını sular. Hz. Musa zamanın gençliğine taş çıkartacak bir centilmenlik örneği sergilemiş ve kadın haklarını savunan ilk kişi olarak kayıtlara geçmiştir. Ne saray, ne çobanlık ve ne de evlilik hayâtım Hz. Musa'yı bozmadı. Zira o hedefine kilitlenmişti, bir yerde zulüm varken "bana ne" diyemezdi.

Adaletsizliğe gösterdiği bu olgun tavır kadınların hoşuna gider ve babalarından onu ücret karşılığı tutmasını talep ederler. Rabbine her türlü hayra muhtaç olduğunun dilekçesini veren Musa bir arayış ve bekleyiş içinde iken kızlardan biri yanına gelir ve babasının kendisi ile görüşmek istediğini söyler ve kendisini takip etmesini ister.

Medyen'den dönüş yolunda Hz. Musa'ya peygamberlik vazifesi verildi. Ev, iş ve aştan önce ilk vazifesi zulümle mücadele oldu. Hz. Musa'nın; "beni öldürmelerinden korkuyorum" sözü ölümü pahasına bir görevin içinde olduğunu göstermektedir. Musa, Firavun'a karşı başlattığı mücadelesinde elindeki çoban asası dışında hiçbir şeyi yoktu. Kur'an, Hz. Musa'nın asasının yılan olan, denizi yaran ve taştan su çıkararak üç işlevinden bahseder. Hz. Musa'nın asasının bu üç işlevi "zalime karşı durmayı, onu zulümlerinde boğmayı, mazlumları kurtarmayı ve mazlumlara yaşam imkânı sunmayı ifade eder. Hz. Musa'nın bu mücadelesi gençlerimize hedef çizmekte ve zulümle mücadelenin her Müslümanın vazifesi olduğunu anlatmaktadır.

Hz. Musa, zulümle mücadeleyi hayatının temel hedefi kıldı, yaşamının her üç safhasında hedefinden şaşmadı. Firavunlara yanaşmadı, onlarla kaynaşmadı, haktan ve halktan uzaklaşmadı. Bana neci olmadı. Ve bizlere Firavunlaşanlarla mücadele etmeyi miras bıraktı. Hz. Musa, Salih Kul ile seyahat yaşadı, olayların arka planını okumaya başladı... Azgın İsrailoğullarını eğitebilmek için Salih kuldan "sabır dersi" aldı. Ardından israiloğullarının yönetimini üzerine aldı, onları eğitmeye başladı. Hz. Musa'nın israiloğullarını eğitmek için eğitim alması ve onları eğitmeye başlaması bizlere şu mesajı vermektedir: "Zulümle mücadeleniz biter, cehaletle savaşınız başlar. Halkı eğitmezseniz yeni firavunların türemesine engel olamazsınız."

2.4. Hz. Meryem'in Örnekliliği

Kur'an'da Hz. Meryem, kadınlar ve genç kızlar için bir iffet örneği olarak zikredilmektedir.⁵³ Hz. Meryem تنها bir yerde kendisine beşer suretinde gelen meleğe; "eğer başkasının hak ve hukukunu

⁵³ Özdemir, Kavak, *Kur'an ve Hadislerde Gençlik Dönemi ve Özellikleri*, s. 1220

çığnemekten sakıman biri isen (bana sakın yaklaşma değilse) senden rahmeti bol olan Allah'a sığınırım"⁵⁴ diyerek iffet örneği sergilemiş ve melek olduğundan habersiz olduğu kişiye Rahman'ın merhametini hatırlatarak kendisine dokunmamasını istemiştir. Allah, Hz. Meryem'i Kur'an'da "iffetini koruyan kadın"⁵⁵ olarak nitelerken, Hz. İsa'ya hamile kalması olayında Hz. Meryem de kendisinin; "daha önce iffetsizlik yapmadığını, elinin erkeğe eline değmediğini" ifade etmiştir.⁵⁶ Hz. Meryem, sadece iffet konusunda değil Allah'ın emrini yerine getirme hususundaki azmi, kararlılığı, direnci, metaneti gibi konularda da genç kızlara ve tüm mü'min kadınlara örnektir. Anasının karnında iken din hizmetine adanan Hz. Meryem genç yaşta kendini dine ve mabedin hizmetine vermiştir. Hz. Meryem bu yönüyle genç kızlarımıza dava kadını örnekliliği sergilemektedir.

Allah, Kur'an'da Hz. Meryem'e; "ağacı silkelemesini ve sonra da düşen hurmalarla beslenmesini" buyurur.⁵⁷ Hâlbuki olağanüstü yollarla Hz. Meryem'i hamile kılan Allah, o ağacın hurmalarını Hz. Meryem'in ağacı silkelemesine gerek kalmadan düşürtebilirdi. Bu örnek ile rabbimiz Hz. Meryem üzerinden tüm gençlere, "çalışmadan, emek harcamadan kazancın olmayacağını" anlatmış ve gençleri çaba sarf etmeye, çalışmaya teşvik etmiştir.

2.5. Ashab-ı Kehf'in Örnekliliği

Kur'an'da Ashabı Kehf de gençliğe örnek olarak anlatılır.⁵⁸ Kur'an'a göre Ashab-ı Kehf⁵⁹ tevhidi dile getiren birkaç saray gencidir.⁶⁰ Ashab-ı Kehf, başlarına gelecekleri umursamadan şehri, sarayı terk ettiler, herkesin ulaşmak için bir ömür çırpındığı makamları, sarayı, rahatı bir çırpıda bıraktılar. Gençlere ve tüm insanlığa; "saraylar, makamlar, imanınızı çalmaya kalkarsa onları yere çalın" mesajını ulaştırdılar. Ölümünden korktukları için değil, davayı yaşatmak için dağlara yol aldılar, bir mağaraya sığınıp Allah'ın izni ile yüzyıllar süren uykuya daldılar. Ashab-ı Kehf, gözlerini uyku için kapadıklarında her yerde zulüm ve şirk hâkimdi. Uykudan uyandıklarında ise zulüm yerini adalete, şirk yerini tevhide terk etmişti. Ashab-ı Kehf'in şehirde daha önce ektiği tohumlar filizlenmişti. Şehir imana gelmiş, müstekbirler kaybetmişti. İman yolunda çalışıp çabalayan, gecesini gündüzüne katan ama dava yaşamı sürecinde kayda değer bir mesafe kat edemediğini görüp üzülen, dünyadan ayrılan ya da ayrılacak iman erlerine, şehit ve şahitlere rabbimiz adeta; "ektiğiniz tohumlar filizlenecek, iman tohumu mutlaka meyve verecek, hiçbir güç engel teşkil etmeyecek, zaman bunu gösterecektir" mesajı verilmekte ve ümitsizliğimize Ashab'ı Kehf aşısı yapmaktadır. Ashab-ı Kehf'in uykusu aynı zamanda bizlere; "sizin çekilmenizle bu din insanlık sahasından çekilecek değildir. Siz uyuduğunuzda bu dava uyuyacak değildir." mesajını iletmektedir.

⁵⁴ Meryem, 19/18

⁵⁵ Enbiya, 21/91

⁵⁶ Âl-i İmrân, 3/47, Meryem, 19/20

⁵⁷ Meryem, 19/25-26

⁵⁸ Süleymanova, Naile, *Ashabı Kehf Olayı Üzerine Gençlik ve Ahlak*, Sinop Üniversitesi Gençlik ve Ahlak Sempozyumu, 6-7-8 Ekim 2016, 1. Bsk., Sinop, 2016,II/898-902; Karacelil, İsa, *Ashab-ı Kehf Kıssası Bağlamında Gençlik ve Değerler*, Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Sayı:21 İstanbul, 2011, s. 210-230

⁵⁹ Kehf, 18/9-26

⁶⁰ Taberî, *Câmi'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, IX. 246;

3. Gençliğin Sorunları ve Çözümleri

Gençliğin sorunları araştırılırken gençliğin dini problemlerine gereken önem verilmemektedir.⁶¹ Bugün gençlik; kimlik bunalımı, yabancılaşma, değerlerdeki değişimler, samimiyet eksikliği, dünyevileşme hastalığı, dava yoksunluğu, şehvet peşinde koşma, hırs, haset, istikrarsızlık, doyumsuzluk, gösteriş merakı, tüketim hastalığı, yanlış aidiyetler, bireysellik, bencillik, internet bağımlılığı, zararlı alışkanlıklar, stres, yanlış arkadaşlıklar, yanlış özgürlük anlayışı, bananeçilik/duyarsızlık, iffetsizlik, hayâ yoksunluğu, okumamak, özünden uzaklaşmak, taklit, güvensizlik, hızlı olmak, haz almak ve flört gibi birçok sosyal ve psikolojik sorunla karşı karşıyadır.⁶² Gençlerimizin manevi problemlerinin kaynağında batılı hayat tarzına özentî ve ondan doğan problemler yatmaktadır.⁶³ Bu sorunların çözüm yolu; Kur'an'ın gösterdiği "Üsve-i Hasene"lerin⁶⁴, güzel örneklerin peşinden gitmek, onların yolunu adımlamaktır.

Lokman suresinde geçen Hz. Lokman'ın öğütleri günümüz gençliğinin kulağına küpe olacak niteliktedir. Kur'an'da anlatılan tüm genç örneklerin mücadeleleri bu birkaç satırlık ayetlerde özetlenmiş durumdadır. Kur'an'ın gençliğimize gösterdiği kurtuluş yolunu Hz. Lokman'ın oğluna yaptığı öğütlerden öğrenmekteyiz:

"Hani Lokman oğluna -öğüt vererek- demişti ki; "Ey oğlum, Allah'a şirk koşma. Şüphesiz şirk, gerçekten büyük bir zulümdür."⁶⁵

Hz. Lokman'ın oğluna verdiği öğüdün bu ilk cümlesi zulümlerin kaynağına işaret etmektedir. Tüm zulümlerin ana kaynağı Allah'a ortak koşmak, Allah'ı hakkıyla tanımamak ve ona bağlanmamaktır. Gençliğimizin kurtuluşu öncelikle sağlam bir inanca/imana sahip olmalarına, Allah'ı hakkıyla tanıyıp ona bağlanmalarına ve Allah'a ortak koşmamalarına bağlıdır. Gelen her peygamberin kavmine tevhidi iletmesi ve bunun mücadelesini vermesi tevhidin önemini ortaya koymaktadır. Allah sevgisi ve korkusu taşımayan gençliğin tevhidten saptığını ve tüm sapmaların başlangıcının tevhidten kopmak olduğunu söyleyebiliriz. Hz. Lokman'ın oğluna verdiği bu öğütden doğru din eğitiminin önemini de ortaya koymaktadır.

"Biz insana anne-babasını (onlara iyilikle davranmayı) tavsiye ettik. Annesi onu, zorluk üstüne zorlukla (karnında) taşımıştır. Onun (sütten) ayrılması, iki yıl içindedir. "Hem Bana, hem anne ve babana şükret, dönüş yalnız banadır. (Bununla birlikte,) onlar (annen ve baban) hakkında bir bilgin olmayan şeyi bana ortak koşman için seni zorlarlarsa onlara itaat etme ve dünya (hayatın)da onlara iyilikle (ma'ruf üzere)

⁶¹ Bayyigit, Mehmet, *Gençliğin Dini İnanç, İbadet ve Problemlerine Boylamsal Bir Bakış*, Gençlik Dönemi ve Eğitimi-II, Tartışmalı İlmi Toplantı, 18-20 Nisan 2003, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2003, s. 238

⁶² Aydın, Mustafa, *Gençliğin Dini ve Ahlaki Değerleri*, Gençlik Dönemi ve Eğitimi-II, Tartışmalı İlmi Toplantı, 18-20 Nisan 2003, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2003, s. 246; Tekin, *Özgürlük ve Dindarlık İkileminde Gençlik ve Güncel Sorunlar*, s. 366-376; Kiroğlu, Hasan Salim, *Şiddet Sarmalında Gençlik*, Sinop Üniversitesi Gençlik ve Ahlak Sempozyumu, 6-7-8 Ekim 2016, 1. Bsk., Sinop, 2016, I/513-523

⁶³ Bolay, Süleyman Hayri, *Eğitimden Doğan Gençlik Problemleri*, Gençliğin Ruhi ve Manevi Problemleri, Tartışmalı İlmi Toplantı, 07 Aralık 1985, 2. Bsk., Ensar Yay., İstanbul, 2017, s. 37

⁶⁴ *Ahzap*, 33/21

⁶⁵ *Lokman*, 31/13

*davran (onlarla iyi geçin) ve bana 'gönülden-katıksız olarak yönelenin' yoluna tabi ol. Sonra dönüşümüz yalnızca banadır, böylece Ben de size yaptıklarınızı haber vereceğim."*⁶⁶

Hiz. Lokman'ın oğluna yapmış olduğu bu ikinci öğüt, gençliğimizi âhiret bilinci ile beslememiz gerektiğini anlatmakta ve ailenin önemine dikkat çekmektedir. Bu nasihatte aile bağlarının önemine dikkat çekilmekte ve farklı inançlara rağmen aile birliğinin korunmasına önem verilmektedir. Zira farklı inançlar aile içinde çatıştığı zaman toplumda bölünme daha rahat gerçekleşmektedir. Bu ayetlerde mü'min gence imanını koruması ve müslümanlığına tahammül göstermeyen ana-babasına sahip çıkması öğütlenmektedir. Bu öğütte dikkatimizi çeken en önemli vurgu ise âhiret hesabıdır. Gençlerimize hayâtın sadece dünyadan ibaret olmadığını, âhiret hesabının da olacağını bilincini işlemeliyiz.

*"Ey oğlum, (yaptığın iş) gerçekten bir hardal tanesi ağırlığında olsa da, (bu,) ister bir kaya parçasından ya da göklerde veya yer(in derinliklerinde) de bulunsun bile, Allah onu getirir (açığa çıkarır). Şüphesiz Allah, latif olandır, (herşeyden) haberdardır."*⁶⁷

Hiz. Lokman'ın bu öğüdü sorumluluk bilincine sahip, kötülüğün zerresinden kaçınan, iyiliğin en küçüğünü dahi yapmaktan geri durmayan, her an rabbi tarafından gözetlendiğinin bilincinde hareket eden bir gençlik yetiştirmemizi anlatmaktadır. Günümüz gençliğinin bencilliğini, duyarsızlığını, bireyseliğini, zararlı alışkanlıklarını biteren bu öğüt sorumluluk ahlakını gençlerimize işlememiz gerektiğini ifade etmektedir.

*"Ey oğlum, namazı dosdoğru kıl, iyi olanı emret, kötü olan şeylerden sakındır ve başına gelen musibetlere karşı sabret. Çünkü bunlar, yapılmaya değer işlerdendir."*⁶⁸

Hiz. Lokman'ın bu öğüdü; dini ile barışık, şahsiyetini ibadetlerle besleyen, çevresinde olup bitenlere kör ve sağır kesilmeyen; dinine yabancılaşmamış, kimlik kaybı yaşamamış, zorluklardan kaçmayan, toplumun içinde elini taşın altına koyan, haram işlemenin başkasının hukukunu ihlal olduğuna inanan bir gençliğin yetişmesi gerektiğini anlatmaktadır. Bu öğüt, yukarıda anlattığımız tüm örneklerin ahlak ve mücadelelerini özetler niteliktedir.

*"İnsanlara yanağını çevirip (büyüklenme) ve böbürlenmiş olarak yeryüzünde yürüme. Çünkü Allah, büyüklük taslayıp böbürleneni sevmez."*⁶⁹

Hiz. Lokman'ın bu öğüdü, toplumuna yabancılaşmamış, kültüründen kopmamış, halkına tepeden bakmayan, kendini toplumunun üstünde görmeyen, toplumunu küçümsemeyen, toplumunun içinde olan, toplumu ile barışık yaşayan, haddini bilen, haddinde duran bir gençlik yetiştirmemizi anlatmaktadır. Mütevazı, ahlak sahibi, alçak gönüllü, geldiği yeri unutmayan bir gençlik yetiştirmek bu öğüdü bir gereğidir.

⁶⁶ Lokman, 31/14-15

⁶⁷ Lokman, 31/16

⁶⁸ Lokman, 31/17

⁶⁹ Lokman, 31/18

“Yürüyüşünde orta bir yol tut, yüksek sesle konuşma çünkü, seslerin en çirkin olanı gerçekten eşeklerin sesidir.”⁷⁰

H. Lokman bu öğüdü ile gençlere toplumsal kurallara uyulmasını, insanlık dairesinde kalınmasını, bireysel takınılmamasını öğütlemektedir. H. Lokman'ın tüm öğütleri gençlerimizin din, aile ve toplum ilişkileri konusunda dikkatli ve duyarlı olmaları gerektiğini, Allah ve ahiret bilincinin daima diri tutulması gerektiğini anlatmaktadır.

Sonuç

Kur'an-ı Kerim'de gençler tasvir edilirken onların toplumsal olaylarla ilgilenen ve insanlara yardım eden yönlerine dikkat çekilmektedir.⁷¹ Dolayısı ile islam, iman boyutuna indirgenip kalplere ve mabetlere hapsedilecek bir din değildir.

İslamın ilk mü'min ve mübelliği olan peygamberlere baktığımızda H. Nuh'un, toplumsal sapmalarla; H. Hud'un, zorbalarla; H. Salih'in, kapitalist çetelerle; H. İbrahim'in, inanç sapmalarıyla; H. Lut'un, cinsel sapıklarla; H. Yusuf'un, kötülük ve iffetsizlikle; H. Şuayb'ın, ticaret hilebazlarıyla; H. Musa'nın, dikta rejimlerle; H. İsa'nın, dini istismar eden ve dini kazanç kapısı gören din adamlarıyla; H. Muhammed'in, cahiliye ve cehaletle savaştıklarını görürüz. İslamı insanlığa taşıyan her bir peygamberin insani hayat mücadelesinde aktif olması ve döneminin sapma ve zulümleri ile mücadele etmiş olması bizlere İslam'ın sadece mabed dini olmadığını, insanı yaşatmayı amaçladığını ve insani yaşamı bozan her engeli ortadan kaldırmayı hedeflediğini göstermektedir.

Gençlerimizi yeniden kazanmak ve inşa etmek için sadece peygamberleri örnek vermek yetmez, aynı zamanda onlar gibi hayatın içinde örneklik teşkil etmemiz ve gençlerimize rol model olmamız gerekir. Tüm peygamberlerin ortak mesleği insan yetiştirmek idi, bizlerinde bu mesleğe ağırlık vermemiz gerekir. Aksi takdirde sadece neslimiz değil geleceğimizde elimizden gider. Sözlerimize Muhammed İkbal'in şu dizesi ile son vermek istiyorum: *“Arsız bir genç gördüm mü yıkılırım, gündüzüm gider karanlıkta kalırım”⁷²*

⁷⁰ Lokman, 31/19

⁷¹ Özdemir, Kavak, *Kur'an ve Hadislerde Gençlik Dönemi ve Özellikleri*, s. 1219

⁷² İkbal, *Müslüman Gençlik*, s. 31

KAYNAKÇA

- Akpolat, S. (2007). Peygamberimiz ve gençlik, Hz. Peygamber ve İnsan Sevgisi, I. *Kutlu Doğum Sempozyumu*, 21-22 Nisan 2007 Şanlıurfa
- Ay, M. E. (2003). Kur'an'da gençler ve gençlik değerleri, Gençlik Dönemi ve Eğitimi-II, *Tartışmalı İlmî Toplantı*, 18-20 Nisan 2003, Ensar Neşriyat, İstanbul,
- Aydın, M. (2003). Gençliğin dini ve ahlaki değerleri, Gençlik Dönemi ve Eğitimi-II, *Tartışmalı İlmî Toplantı*, 18-20 Nisan 2003, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2003
- Babacan, M. E. (2015). *Sosyal medya ve gençlik*. 1. Bsk. İstanbul: Açılımkitap Yay.
- Bayyığıt, M. (2003). Gençliğin dini inanç, ibadet ve problemlerine boylamsal bir bakış, Gençlik Dönemi ve Eğitimi-II, *Tartışmalı İlmî Toplantı*, 18-20 Nisan 2003, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2003
- Bolay, S. H. (2017). Eğitimden doğan gençlik problemleri, Gençliğin Ruhi ve Manevi Problemleri, *Tartışmalı İlmî Toplantı*, 07 Aralık 1985, 2. Bsk., Ensar Yay., İstanbul, 2017
- Buhari, Ebû Abdullâh Muhammed bin İsmâil el-Cu'fî (ö. 256/870), *Sabîhu'l-Bubârî*, thk. Muhammed Nizâr Temîm-Heysen Nizâr Temîm, Dâru'l-Erkâm, Beyrut, trs.
- Cevherî, İsmâil bin Hammâd (ö. 400/1009), *Mu'cem es- Şihâb*, thk. Halîl me'mun şeyhâ, 3. Bsk., Dâru'l-Ma'rife, Beyrût, 2008
- Doğan, M. (2000). Gençlik ve iletişim araçları, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi -Tartışmalı İlmî Toplantı*, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- Ebu Davud, Süleymân bin el-Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî(ö. 275/888), *Sünenü Ebî Davûd*, 1. Bsk., Dâru'l-Erkâm, Beyrut, 1999
- Ferâhîdî, Ebû Abdurrahmân Halîl b. Ahmed (ö. 175/791), *Kitâbu'l-Ayn*, 1. Bsk., Mektebetü Lübnân thk. Dr. Davud Sellum vd. Beyrut, 2004
- Firuzâbâdî, Mecdüddîn Muhammed bin Ya'kub(ö. 817/1415), *el-Kâmusu'l- Mubît*, thk. Halîl Me'mun Şeyhâ, 5. Bsk. Dâru'l- Ma'rife, Beyrut, 2011
- Güç, A. (2003). Gençlik ve satanizm, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi-II, Tartışmalı İlmî Toplantı*, 18-20 Nisan 2003, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2003
- İbn Mace, Ebû Abdullâh Muhammed bin Yezîd el-Kazvîni(ö. 275/888), *Sünenü İbn Mâce*, I-II, thk. Halîl Me'mûn Şihâ, 1. Bsk., Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1998
- İnce, A. (2016). Gençlik döneminde din, Gençliğin Gelişimi ve Problemleri Karşısında Din Görevlileri, 7. *Uluslararası Din Görevlileri Sempozyumu Bildirileri - Sakarya 2016*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2016
- Kara, S. (2008). Modern din hizmetlerinde ihmal edilmemesi gereken kitle: gençlik, I. *Din Hizmetleri Sempozyumu*, 3-4 Kasım 2007, Ankara, 2008
- Karacelil, İ. (2011). Ashab-ı kehf kıssası bağlamında gençlik ve değerler, *Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı:21 İstanbul, 2011
- Karagöz, İ. (2006). Aile ve gençlik. Ankara: TDV, s. 111, 115.
- Köylü, M. (2000). Gençlik ve barış eğitimi İslami bir yaklaşım, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi -Tartışmalı İlmî Toplantı*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000
- Kıroğlu, H. S. (2016). Şiddet sarmalında gençlik, *Sinop Üniversitesi Gençlik ve Ahlak Sempozyumu*, 6-7-8 Ekim 2016, 1. Bsk., Sinop, 2016
- Mâturîdî, Ebû Mansûr Muhammed bin Muhammed bin Mahmûd (ö. 333/944), *Tevilâtü Ehlî's-*

- Sünne/Te'vilâtu'l-Kur'ân*, I-X, thk. Dr. Mecdi Basillum, 1. Bsk., Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 2005
- Maverdî, Ebû'l- Hasen Alî bin Muhammed (ö. 450/1058), *en-Nuket ve'l-Ûyûn/Tefsîru'l-Maverdî*, I-VI, thk. Seyyid Abdulmaksud bin Abdurrahîm, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, trs., Muhammed İ. (2016). *Müslüman gençlik*, O. Koca (Çev.). İstanbul: Beyan Yay.
- Müslim, bin Haccâc, Ebû Huseyn el-Kuşeyrî(ö. 261/875) *Sahîbu Müslim*, thk. Ahmed Zehve- Ahmed İnaye, 1. Bsk., Dâru'l-Kitâbî'l-Arabî, Beyrut, 2004
- Perşembe, E. (2000). Genç-aile ilişkilerinde uyumun sağlanmasında dinin fonksiyonel rolü üzerine, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi -Tartışmalı İlmi Toplantı*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000
- Rağîb el-İsfehânî Ebu'l-Kâsım Huseyn bin Muhammed (ö. 502/1108), *el-Müfredât fî Ğarîbi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Halil Ayteni, 3. Bsk., Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 2001
- Süleymanova, N. (2016). Ashabı kehf olayı üzerine gençlik ve ahlak, *Sinop Üniversitesi Gençlik ve Ahlak Sempozyumu*, 6-7-8 Ekim 2016, 1. Bsk., Sinop, 2016
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed bin Cerîr (ö. 310/923), *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, I-XV, Dâru İbn Hazm, Beyrut, 2013
- Tavukçuğlu, M. (2000). Avrupalı türk gençlerinin kültürel kimlik problemleri, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi -Tartışmalı İlmi Toplantı*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000
- Tekin, M. (2016). Özgürlük ve dindarlık ikileminde gençlik ve güncel sorunlar, *Gençliğin Gelişimi ve Problemleri Karşısında Din Görevlileri, 7. Uluslararası Din Görevlileri Sempozyumu Bildirileri - Sakarya* 2016, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2016
- Tirmizi, Ebû İsâ Muhammed bin İsâ bin Sevre(ö. 297/909), *Sünenü't-Tirmîzî*, 1. Bsk., Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 2002
- Özdemir, Ş. ve Kavak, F. (2014) Kur'an ve hadislerde gençlik dönemi ve özellikleri, Turkish Studies – International Periodical For The Languages, *Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 9/2 Winter, Ankara, 2014

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN: 2636-8641

Cilt/Volume 2

Sayı/Issue 4

Yıl/Year: 2019

Gönderim: 29-01-2019 – Kabul: 12-06-2019

A Critical Political Sociology of Austerity

Kemer Sıkmanın Eleştirel Bir Politik Sosyolojisi

Ceyhun Gürkan*

Abstract

The main reason behind the adoption and implementation of austerity by the governments after the 2008 crisis is the belief that cuts in social expenditures and tight social savings outside the capital/wealth owners will increase the possibility of reinvestment, growth, employment and income generation. This crude unbridled free market ideology, which is supposed to increase the investment appetite by positively affecting the expectations of the capital/wealthy groups, has, however, fueled inequality, decline in growth and increase in total debt (Blyth, 2017; Streeck, 2016a) in the world economy. The article deals with three aspects of austerity according to the distinction between 'policy', 'politics' and 'polity' (Jessop, 2016). The paper identifies the political and sociological content of austerity on these three levels. Accordingly,

Öz

Kemer sıkmanın 2008 krizi sonrası hükümetlerce kabulünün ve uygulanmasının altında yatan temel neden sosyal harcamaların kısılması ve sermaye/servet sahibi kesimlerin dışındaki sıkı toplumsal tasarrufun tekrar yatırım, büyüme, istihdam ve gelir yaratma olanağını artıracığı yönündeki inançtır. Sermaye/servet sahibi kesimlerin beklentilerini olumlu yönde etkileyerek yatırım iştahını artıracığına yönelik bu kaba dizginsiz serbest piyasa ideolojisi dünya ekonomisinde eşitsizlik, küçülme ve toplam borç artışını (Blyth, 2017; Streeck, 2016a) körüklemiştir. Yazıda 'siyasa', 'siyaset' ve 'yönetim düzeni' arasındaki ayrıma göre kemer sıkmanın üç yönü ele alınmaktadır (Jessop, 2016). Yazı kemer sıkmanın politik ve sosyolojik içeriğini bu üç düzlemde yakalamaktadır. Buna göre, kemer sıkma kısa dönemli bir

* Ceyhun Gürkan, Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Bölümü, cgurkan@politics.ankara.edu.tr, Orcid: 0000-0002-8048-7175

austerity is examined as a short-term policy, a long-lasting and persistent political manner, and finally a governmental order/polity as a result of the change in institutional organization. In the context of neoliberalism and financialization, the destructive effects of austerity constructed as a policy, politics and polity on human being's intellectual, physical and social life are laid out. Based on the fact that austerity devastates the current democratic society and idea of an optimistic future, the present article develops a critical political and sociological analysis of austerity as policy, politics, and polity. This critical analysis draws upon political economy, sociology, philosophy and political philosophy.

siyasa/uygulama, uzun süreye yayılan ve kalıcılık gösteren bir *siyaset* tarzı, son olarak kurumsal örgütlenmedeki değişimin üzerine yükselen *yönetim düzeni* olarak incelenmektedir. Neoliberalizm ve finansallaşma bağlamında kemer sıkmanın bir siyasa, siyaset ve yönetim düzeni olarak inşa edilmesinin insanın düşünsel, fiziki ve toplumsal yaşamı üzerindeki tahripkâr etkileri belirlenmektedir. Kemer sıkmanın bugünün demokratik toplumunu ve iyimser bir gelecek fikrini yok ettiği gerçeğinden hareketle yazı bu uygulamanın, siyasetin ve yönetim düzeninin eleştirel bir politik ve sosyolojik analizini geliştirmektedir. Bu eleştirel analiz ekonomi politikten, sosyolojiden, felsefeden ve siyaset felsefesinden yararlanmaktadır.

Keywords: *Austerity, Neoliberalism, Pharmakon, Financialization, The State*

Anahtar Kelimeler: *Kemer Sıkma, Neoliberalizm, Pharmakon, Finansallaşma, Devlet*

Giriş

Kemer sıkma, diğer adıyla tasarruf politikası, Türkiye ekonomisinin kriz eğilimlerinin açıkça görülmeye başlandığı 2018'den beri yeniden gündeme gelen eski bir kavramdır.¹ Bu kavram Türkiye toplumunun hafızasında kemer sıkmanın hükümetlerin resmi gündemleri olduğu 1994 krizinde 5 Nisan kararları, sonrasında 2008'e kadar süren IMF yakın izleme anlaşmaları ve özellikle 2001 kriziyle yürürlüğe konulan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile yer buldu. Bu eski gündemlerde kemer sıkma politikası toplumun hafızasında IMF'nin 'acı reçetesi' olarak kodlandı. 2008 krizi sonrası dönemde ise kemer sıkma, acı reçete ve IMF Türkiye'nin resmi gündeminde bulunmamaktadır. Bunun nedeni siyasal iktidarın resmi gündeminde bir kriz tespitinin olmamasıyla ilgilidir. Ancak 2008 krizinden itibaren yalnızca Avrupa'nın güney ekonomileri değil, gelişmiş kuzey ekonomilerinde de kemer sıkma hem resmi bir gündem haline gelmiş hem de toplumsal muhalefetin ve hareketin eleştiri gündeminden

¹ Bu süreci dünya ekonomisi, kemer sıkmanın da dâhil olduğu kamu maliyesi politikaları ve sınıfsal ilişkiler bağlamında anlamak için *Mülkiye Dergisi*'nin 2019 yılı "Türkiye'nin Krizini Anlamak" temalı sayısına bakılabilir.

düşmemektedir. Türkiye’de 2018’den beri ekonomik sonuçları açıkça hissedilmeye başlanan kemer sıkmanın eleştirinin odağına gelmesi tesadüf değildir.

Kemer sıkmaya uluslararası yazındaki *painful medicine* ifadesinin karşılığı olarak ‘acı reçete’ adı verilmektedir ve Türkiye’de toplumsal hafızada böyle yer etmiştir. Bu acı reçetenin neden acı reçete olduğu, içinde hangi makroekonomik ve sosyal politikaların olduğu, 2008 sonrası ve günümüzdeki koşullar içinde nasıl bir siyasal rasyonalite tarafından harekete geçirilebildiği, nasıl bir hakikat rejimine dayandığı, ve yeni kemer sıkma gündeminin nasıl sosyal/siyasal sonuçlara yol açacağını anlamak önemlidir. Özellikle siyasal ve sosyolojik boyutuyla kemer sıkmayı anlamak önemlidir çünkü 2008 krizinden bu yana uygulamadaki makroekonomik politikalar kadar krizin siyasal ve sosyal sonuçları ve özellikle siyasetin yapısındaki dönüşümlerle devlet mantığındaki kaymalar çok daha fazla gündeme geldi ve tartışılmaya devam etmektedir.

Kemer sıkma politikası öncelikle bir dizi iktisadi ve mali uygulamayı içermektedir. SOAS Üniversitesi merkezli çalışma grubunun *Research on Money Finance Raporu* (2010) bu politikaları ve uygulamaları şu şekilde özetlemektedir: “Vergilerin artışı (özellikle katma değer vergisinde ve tüketim vergilerinde artış), sermaye üzerindeki vergilerin düşürülmesi, emeklilik ödemelerinin düşürülmesi, emeklilik yaşının yükseltilmesi, sosyal harcamaların kısılması, kamuda ücretlerin düşürülmesi (böylece özel sektördeki ücretler de düşürülebilir), kamusal istihdamın azaltılması ve kamuda işten çıkarmalar, toplu pazarlıkların yerine bireysel ücret sözleşmeleri, kamuda iş süreçlerinin esnekleştirilmesi, sendikasılaştırma, kamuda ücretlerin dondurulması, özelleştirmeler, piyasalaşma” (ayrıca bkz. Gürkan ve Karahanoğulları, 2014, s. 2). Bu uygulamalar zaman içinde şunları rafa kaldırmayı planlamaktadır: Politik olarak güvenceye alınmış tam istihdam politikası, sendikalarla beraber geniş bir toplumsal müzakere süreci içinde ücret belirleme, işçilerin işyerinde ve şirkette yönetime katılımı, ana sanayi kollarının devletçe kontrolü ve yönetimi, kamunun güvenli istihdam modelini örnek olarak tüm ekonomik yapıda geliştirmesi ve teşvik etmesi, emeğin rekabete karşı korunması, sosyal yurttaşlık hakları ve bu hakları güvenceye almak için vergi ve gelirler politikası ile sosyal ve iktisadi eşitliği sağlamak, ekonominin büyüme krizlerinde emeği koruyacak konjonktürel ve sanayi politikaları, toplumun modernleşmesi (Streeck, 2016a, ss. 69-70).

Sıralanan bu politikaların bağlamı ve sonuçları ayrıca *Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (The United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD)* tarafından 2017’de yayımlanan *Kemer Sıkmanın Ötesi: Küresel Bir Yeni Uzlaşmaya Doğru (Beyond Austerity: Towards a Global New Deal)* başlıklı rapordan da izlenebilmektedir. Rapor kemer sıkma politikasının hiper-küresel finansallaşmış rantier kapitalizmin bir aracı olduğunu tespit etmektedir. Buna göre, kemer sıkma uygulamaları kâr oranlarının yatırım oranını aştığı, kârların yatırıma yönelmeyip servet olarak biriktiği bir rejimin aracıdır. Rapor ayrıca bu politikanın yüksek kamu borcu karşısında siyasilerin ve ekonomiden sorumlu olanların ortak akli ve yönetim pratiği için bir norm haline geldiğini tespit etmektedir. Rapora göre kemer sıkma toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini artırmış, kamusal hizmetleri ve sosyal korumayı azalttığından en yoksul kesimi en sert şekilde vurmuştur. Bu anlamda kemer sıkma bir “kaygı çağı” (*age of anxiety*) inşa etmiştir. UNCTAD 2018 Eylül tarihli *İktidar, Platformlar ve Serbest Ticaret Yanılgısı (Power, Platforms and the Free Trade Delusion)* raporunda ise kemer sıkmanın üretkenlik, yatırımlar ve talep üzerindeki yarattığı baskıyı tespit etmektedir ve bir başka önemli saptamada bulunmaktadır: Kemer sıkma bir sonraki büyük küresel krizi hazırlamaktadır ve hükümetlerin mali sıkışma

programları altında zayıflamasıyla bu büyük krize yönelik müdahale araçları ve manevra alanları önceki krizlere göre son derece yetersiz kalacaktır. Bu bağlamda, sonucun salt iktisadi ve mali krizin ötesinde kapitalizmin ya sonunu ya da demokrasi ile bağını tamamen kesmiş bir evresini hazırlayan daha geniş çaplı bir sosyal ve siyasal dönüşüm olacağı şeklinde yaygınlaşan görüşler de zemin kazanmaktadır. 2008 krizi sonrasında kapitalizmin, liberalizmin, demokrasinin, hatta modernizmin çöküşünü tartışan ve de kuramsallaştıran çalışmalarda artış ve çeşitlilik görüldü (bkz. Geiselberger, 2017; Karatani, 2017; Streeck, 2016b; Wallerstein vd., 2014). Ortak kanı kemer sıkma politikaları altında kapitalizmin gerçekleştirebileceği bir başka başarılı çıkış olanağının daraldığı, kriz ortamında kemer sıkma politikaları altında sorunların demokrasiyi tüketerek sürekli bir ertelemeyle siyasal sistemin otoriter bir tekno-bürokratik yapıya doğru evrileceği yönündedir. Dolayısıyla kemer sıkma politikası sadece iktisadi ve kamu mali içeriği ile değil, aynı zamanda doğurduğu siyasal sonuçlar göz önüne alındığında belirli bir sosyal yapı ile politik akılsallık ve rejim geliştirdiği söylenebilir. Joseph Stiglitz'in (2018) kemer sıkma politikasını resmi gündem olarak inşa eden 2008 krizinin ardından geçen zamanda krizin iktisadi sonuçlarından çok siyasal sonuçlarının daha fazla tartışıldığı yönündeki tespiti bu bakımdan dikkate değerdir.

Kemer sıkmanın ekonomik yönünün ötesinde siyasal sonuçlarını teşhis edebilmek için bu uygulama bütününe ilişkin yararlı bir kavramsal çerçeveyi Bob Jessop (2016, ss. 415-417) üç tür kemer sıkma tarzı tanımlayarak çıkarmaktadır: 1) Kısa dönemli konjonktürel kemer sıkma *uygulaması/siyasası (policy)*. 2) Uzun süreli kemer sıkma *siyaseti* (süreklilik kazanmış kemer sıkma) (*politics*); bu kronik kriz durumunda kalıcı olarak uygulanmaktadır. 3) Kemer sıkmaya dayalı *yönetim düzeni (polity)*; bu durum temel kurumsal örgütlenmenin yenilenmesiyle kapitalist formasyonun dönüşen ekonomi ve siyaset arasındaki ilişkilerinin kalıcılık kazanmasını vurgulamaktadır. Jessop'ın kemer sıkmaya ilişkin uygulama/siyasa (*policy*), siyaset (*politics*) ve yönetim düzeni (*polity*) arasında yaptığı ayırım dikkate alındığında içinden geçilen kemer sıkmanın bir uygulamanın/siyasanın ötesinde bir siyaset tarzı olduğu açıklık kazanmaktadır ve bu politikaların kemer sıkmaya dayalı kurumsal örgütlenmeyle farklı bir yönetsel düzene taşınmaya çalışıldığı bir evrenin zorlandığı söylenebilir. 2008 krizi sonrası yoğunlaşan ve derinleşen kemer sıkma uygulaması ve siyasetinden, kemer sıkma yönetimine karşılık gelen bir 'düzenleme rejimi' değişimi peşinde koşulduğu dünya ekonomilerinde görülmektedir. Kemer sıkma uygulaması ve siyaseti devlet ile finans sermaye arasında daha güçlü ve kalıcı bir neoliberal ittifak arayışını kollarken bu amacın gerçekleşmesi ancak devlet biçiminin ve yapısının dönüşümü ile birlikte gerçekleşebilecek genel yönetim düzeni inşasıyla mümkündür. İktisadi uygulamalar düzleminde ve ötesinde ayrıca siyasal ve yönetsel düzen olarak kemer sıkmanın incelendiği izleyen bölümlerde bu üç boyutta eleştirel bir perspektif geliştirilmektedir.

Kemer Sıkmanın Neoliberal Bağlamı

Kemer sıkmanın politik ve sosyolojik yönünü irdelemeye geçmeden içinde bulunduğu kapitalizme genel karakterini veren neoliberalizm kavramı üzerine kısa bir netleşme yararlı olacaktır. İktisadi politika yönüyle ele alındığında "mülksüzleştirerek birikim" (Harvey, 2005, s. 159) olarak tanımladığı neoliberalizmin David Harvey'e (2005, ss.) göre dört özelliği ayırıcıdır: "özelleştirme ve metalaştırma", "finansallaşma", "krizlerin yönetimi ve manipülasyonu" ve "devletin yeniden dağıtımcılığı". Bu dört iktisadi politika kapitalizmin 1970'lerin krizleriyle birlikte kârlılık koşullarındaki

sıkışmaya bir tepkisi olarak gelişmiştir. Özelleştirme kamu sektörünün mülksüzleşmesine bağlı olarak hem sermaye mallarının özel mülkiyete transferine yol açmış hem de devletin eğitim ve sağlık gibi sosyal alanlardan çekilerek yeni metalaşma ve kârlılık alanları yaratmasına imkân tanımıştır. 1990'ların sonuna dek devletin küçülmesi anlayışı bu özelleştirme akımlarını biçimlendirmiştir. Deregülasyon ve kamu mali politikaları ile ele ele giden devletin yeniden dağıtımcılığı hem emek üzerindeki paternalist, korumacı ve refah devleti uygulamalarını daraltmış ve son vermeye yönelmiş hem de finans sermayenin kârlılığı için kontrolleri ve denetimleri azaltarak sermaye hareketlerinin serbestleşmesine izin vermiştir. Gelirin ve servetin üst gelir/servet gruplarına doğru akışı devletin deregülasyona dayanan harcama, vergi ve borç politikaları ile mümkün olmaktadır. Krizler neoliberal dönemde bir taraftan emek lehine gelişmeleri geri alarak sermaye ve mülk gelirleri için telafi mekanizması olarak işlev görmüş, diğer taraftan borçluluk ilişkileri etrafında finans sermayeye yönelik yeni imkânlar sunmuştur. Krizler düşen üretken sermaye yatırımları, azalan emek ve vergi gelirleri ile birlikte finansallaşmanın derinleşmesine fırsat yaratmış ve finansallaşmayı krizlerin çözümü olarak yönetimlerin gözünde daha fazla ön plana getirmiştir. Bunun bir sonucu üretken alanın giderek daralması ve gelirler ile servetlerin üst gelir/servet gruplarının elinde yoğunlaşması olmuştur. Düşen büyüme ve yatırım ortamları aynı zamanda artan borçluluk ve yükselen eşitsizlik ile ele ele gitmiştir. Dolayısıyla, Harvey'in neoliberalizmin tanımlayıcı bir özelliği olarak işaret ettiği finansallaşma hâkim 'birikim rejimi' haline gelmiştir. Ayrıca, finansallaşma ekonominin dinamiklerinin içinde şekillendiği geniş sosyal, kültürel ve siyasal ilişkileri ve yapıyı, diğer bir deyişle 'düzenleme rejimi'nin (Hirsch, 2011, ss. 89-119) değişimini zorlamıştır.

Fordizmden post-fordizme ya da liberalizmden neoliberalizme geçiş olarak adlandırılan birikim ve düzenleme rejiminin bu genel dönüşümünün hem sonucu hem de post-fordizmin/neoliberalizmin tanımlayıcı beşinci özelliği olarak görülebilecek kemer sıkma/tasarruf politikaları ayrıca bir değerlendirmeyi hak etmektedir. 1980'lerin üçüncü dünyada patlak veren borç krizleri ve buna karşı yükselen toplumsal hareketler üzerine yükselen 1990'lı yıllar Harvey'in 'mülksüzleşerek birikim' adını verdiği bir birikim rejimini iki yönlü işleterek günümüze kadar sağlamlaştırmıştır. Bu süreçte kemer sıkma politikası iki aşama ve yön içinde gelişmiştir. İlk aşaması özelleştirmelere de zemin hazırlayan devletin ya da kamu sektörünün tasarrufudur. 18. ve 19. yüzyılın klasik liberal düşüncesi içinde formüle edildiği biçimiyle devletin harcamalarını kısarak ya da kemer sıkarak küçülmesi anlamına gelen bu aşama devletin mülksüzleşerek asgarileşmesidir. Vergilerin düşürülmesi ve özellikle sosyal harcamaların kısılması ile devlet İngilizce tabiriyle bir *retrenchment* süreci ile küçülmektedir. 1990'ların sonuna gelindiğinde Doğu Asya krizinin dalgası içinde devletlerin kamu maliyesi krizleri özel sektör ekonomilerin krizi ile birleşip ekonomiler bir bütün olarak sarsıldığında devletin kapitalist ekonomiyi kurtarma açısından oynadığı kritik işlevin tanınma zorunluluğu karşısında devletin mülksüzleştirilerek ekonominin içinde küçültülme düşüncesi ekonomiyi işlevsel bütünlük kuracak şekilde güçlendirilme düşüncesiyle yer değiştirmiştir. Dünya Bankası tarafından uygulamaya konulan ikinci kuşak reformlar ve post-Washington uzlaşısı içinde 'piyasa dostu devlet' (*market-friendly state*) düşüncesi kapitalist devletin yeni biçimi olarak gelişmiştir. Dünya Bankası açısından durum 1990'ların sonunda devletin küçülmesine bağlı olarak özel ekonominin kendi başına bırakılmasının artan yoksulluk ve yolsuzluk ile en sonunda devletin krizine, özel ekonominin de düzenlemeden tamamen bağımsızlaştığında kendi krizini ve çözümsüzlüğünü yaşadığı gerçeğine dönüşmüştür. Bu dönüşüm içinde uygulamaya konan yapısal reformlar kemer sıkma politikasını devletin tasarrufundan

(*retrenchment*) mali ve toplumsal disiplin rejimi içinde toplumun müşterek fedakârlığına ve mülksüzleşerek tasarrufuna (*austerity*) doğru aşama aşama genişletmiştir ve esas olarak bu ikincisine ağırlık verilmiştir. 2003 sonrası dünya ekonomisinde başlayan 2008 krizine kadar süren yoğun ve geniş hacimli kredi genişlemesi toplumsal tasarruf politikalarının uygulanmasına ve düşen gelirleri sonucunda kolaylıkla borçlanan hanehalkları tarafından hissedilmeden kabulünü kolaylaştırmıştır.

Finansallaşmanın hız kazandığı 2000’li yıllar toplumsal tasarrufu ve disiplini neoliberalizmin içinde kalıcı hale getirmiştir. Finansallaşmanın tipik bir tanımı “finansal güdülerin, finansal piyasaların, finansal aktörlerin ve finansal kurumların ulusal ve uluslararası ekonomilerin işleyişinde rolünün artışı”dır (Epstein, 2005, s. 3). Diğer taraftan, özel ve kamusal ekonomide birikim sisteminde ağırlık kazanan finansallaşma bu iktisadi tanımın ve çerçevenin ötesinde toplumun düzenleme rejiminde son kırk yıldır belirgin bir kayma yaratmıştır. Her şeyden önce finansallaşma özel mülkiyetin oluşumunu hızlandırmıştır. Borçluluk ilişkisi içinde kamusal ve ortak mülkiyetin hızlı ve hacimce yüksek bir şekilde erimesi finansallaşmanın sayesinde. Mülkiyet finansal enstrümanlar ile akışkanlık kazandığından ötürü özel mülkiyetin oluşumu ile birlikte transferi de hızlanmıştır. Mülkiyetin akışkanlaşması ve transferinin hız kazanması beklendiği ve umulduğu gibi toplumsal refahın değil, borçluluğun ve eşitsizliğin artışı ile sonuçlanmıştır. Kapitalist ekonominin reel üretim hacmi ve potansiyeli genişlemekle beraber sistematik olarak finansal ‘sabotaj’ın² altında kalmıştır. Diğer bir deyişle, toplumsal refahı sağlayacak reel üretim, üretim malları ve ürün finansın değer matrisinin bir göstergesi haline geldikçe üretimin nesnel koşulları, sermaye yapısı ve ürünün bölüşümü toplumun maddi refahının artışı hedefine göre değil, temel olarak borçluluk ve eşitsizlik ilişkisi üzerinden gelişen finansal özel mülkiyetin ve servetin oluşumuna ve hızına göre belirlenmektedir. Ayrıca, üretimsel sermayenin kârlılığında aşınan pay arttıkça bu durum reel üretimsel sermayenin finansallaşmasına ve değer üreten ücretli emeğin aldığı payın azalması ya da işsiz kalmasıyla sonuçlanmaktadır.

2008 krizi finansal sistemin kurumlarından ve araçlarından patlak verip dünya ekonomisine yayıldıkça kemer sıkma politikasında temel bir değişikliği de beraberinde getirmiştir. İnsanın biyolojik

² Kavramı politik ekonomiye kazandıran Thorstein Veblen (2011 [1921]) için sabotaj parasal/finansal güdülerin ve amaçların gerçekleşmesi için üretimin ve dolayısıyla toplumun maddi refahının bilinçli azaltılmasına dönük yönetsel politikalar ve stratejilerdir. Makine çağında sanayinin gelişimiyle yaşanan verimlilik ve üretim artışı aşırı birikim ile sonuçlanıp kârlılık üzerinde baskı yarattığında toplumun genelinin maddi refahını azaltma pahasına üretimin bilinçli azaltılması ya da sabotajı ticari/finansal girişimin vazgeçilmez uygulamasıdır. Günümüzün küresel finans çağında ise üretimi azaltmak yerine artırmaya dönük zorlamalar içinde Veblen’in (1857-1929) dönemine göre kat kat gelişmiş kredi genişlemesiyle ürünlerin tüketimi sağlanabilirken özellikle kamu ekonomisi ve reel ekonomi için kriz eğilimleri kalıcılığında Sabotaj finansallaşmaya ödünsüz ve kontrolsüz teslimiyet gösteren Türkiye gibi çevre ekonomilerin sanayileri ve bağımsız sanayi gelişimi için bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Merkez ülkelerde ise kemer sıkma politikasına dayalı iç talebi bastırmaya dönük dış ticaret stratejileri iç sanayiye ve toplumların maddi refah unsurlarını üretimsel artış olsa da finansın hâkimiyetinde dışarıda tüketimini sağlamak için sürekli bir sabotaj altında tutmaktadır. Finansal sabotaj dünya ekonomileri arasında ve toplumların içindeki sınıflar arasında potansiyel ve gerçek üretimsel artışa rağmen gelirin dağılımını ve tüketimini sürekli yükselen bir eşitsizlik ile buluşturmaktadır. Bu eşitsizlik artı-değerin kâr olarak realizasyonu üzerinde baskı yarattıkça sabotaj dönemsel olarak genel bir bilinçli üretimsel düşüşü zorunlu kılmaktadır ve bu durum Veblen’in tanımladığı biçimdeki klasik anlamda sabotajdır. Kemer sıkma bu bakımdan genel talebi düşürerek ve buna bağlı olarak üretimsel ekonominin daralmasına neden olurken, artan borçluluk ve eşitsizlik karşısında bunları daha da derinleştirme pahasına finansal sabotajın devamlılığını güvenceye alan devletler, demokratik yönetim düzeninden uzaklaşıp ekonomiden ve sivil toplum yaşamından uzaklaşan toplum kesimlerini (ya da fazla nüfusu) yönetmek, toplumun önemli bir kesimi için gelişen kıtlık ekonomisini idare etmek ve buna karşı yükselen muhalefeti etkisizleştirmek için politik akılsallıkları ve yönetim stratejileri otoriterleşme eğilimi göstermektedir. Dolayısıyla, kemer sıkma uygulaması üretimin ve maddi refahın sabotajı olarak eşitsizliğin norm haline geldiği bir neoliberal siyaset ve yönetim düzenidir.

ve toplumsal yaşamı üzerinde yarattığı olumsuz sonuçlara bakıldığında bu ne yalnızca devletin harcamalarını azaltması anlamında bir tasarruf (*retrenchment*) ne de borcun toplumsallaşmasının bir aracı olarak alt ve orta sınıfların mal ve hizmet tüketimindeki azalışı ile bir disiplin rejimi içinde perhiz (*austerity*) yaparak üst gelir/servet gruplarına gelir/servet transferidir. Son finansal krizin yarattığı küresel sonuçlara ve kemer sıkma uygulamalarının neden olduğu etkilere bakıldığında bu kısa dönemli uygulamaların uzun döneme yayılıp bir siyaset ve yönetim tarzına dönüşerek insanın biyolojik varlığı ile toplumsal/kamusal yaşamı ve varoluşu üzerinde büyük bir tehlike yarattığı görülmektedir. Bu bağlamda, aşağıda değinileceği gibi kemer sıkmaya bağlı olarak gelişen ölüm oranlarındaki artış ilkinin, demokrasinin tükenişi ve otoriterliğin yükselişi ikincisinin örneğidir. Kemer sıkma tarihsel olarak da doğrulandığı üzere insanın salt yaşamı yani ekonomik yaşamı ile gelişkin yaşam formu olan siyasi yaşamını birlikte eritmektedir. Artan yoksulluk, yoksunlaşma ve işsizlik sivil toplum alanı içinde var olan iktisadi ve siyasi yaşamı dışsallaştırıp enformelleştirerek devletin siyasal aklını ve yönetim tarzını bu büyüyen enformel alanı yönetmek için dönüştürmeye zorlamaktadır ve toplumun modernizasyonu fikrinden ve bunun kamusal politikalarından giderek uzaklaştırmaktadır. Bu dönüşüm küresel düzeyde demokratik olmayan yolların denendiği bir süreç yaratmaktadır.

İlerleyen bölümlerde ele alınacak yukarıda değinilen sosyal ve siyasal sonuçları ve dönüşümleri irdelemeye geçmeden kemer sıkma politikasının iktisadi temeline vurguyla özet kabildinden bir son değerlendirme yararlı olacaktır. Kemer sıkmanın 2008 krizi sonrası hükümetlerce kabulünün ve uygulanmasının altında yatan temel neden sosyal harcamaların kısılması ve sermaye/servet sahibi kesimlerinin dışındaki sıkı toplumsal tasarrufun tekrar yatırım, büyüme, istihdam ve gelir yaratma olanağını artıracığı yönündeki inançtır. Sermaye/servet sahibi kesimlerin beklentilerini olumlu yönde etkileyerek yatırım iştahını artıracığına yönelik bu kaba dizginsiz serbest piyasa ideolojisi hedeflenenlerin tam tersine dünya ekonomisinde eşitsizlik, küçülme ve borç artışını körüklemiştir (Blyth, 2017; Streeck, 2016a). Bu durum karşısında kemer sıkma politikası 2008 krizi sonrası özellikle Batı'da merkez ve çevre ülkelerde toplumsal muhalefetin değişmez gündemi olmuştur ve kemer sıkmaya karşı yalnızca akademik iktisat, sosyal ve politik yaklaşımlar ve karşı çıkışlar değil, aynı zamanda toplumsal bilinçlenmeye dönük olarak toplumsal muhalefetin kemer sıkma konusunda yazılı ve görsel materyalleri dolaşıma girmiştir.

“Kemer sıkma politikası hakkında bilmediğiniz beş gerçek”³ adlı bir dakikalık video bunlardan biridir ve kemer sıkma gerçeğini Britanya ekonomisi özelinde sonuçlarıyla özetlemektedir. Kısaca kemer sıkmanın hatalı bir iktisadi politika olması şu noktalar açısından vurgulanmıştır: 1) Kemer sıkma tasarrufa değil tam tersi daha fazla harcamaya yol açmıştır, çünkü talebi düşürerek ekonominin küçülmesine yol açmıştır ve devletlerin ekonomiyi kurtarmak için sermayeye dönük harcamalarını ve borçlanmasını yükseltmiştir. 2) Kemer sıkmanın tarihte herhangi bir ekonomiyi resesyondan çıkardığı görülmemiştir. Bu gerçek Mark Blyth (2017, ss. 167-227) tarafından da vurgulanmaktadır ve ancak belirli koşullar altında bu politikanın toplumsal eşitlik ve refah açısından başarıya ulaşabileceğini belirtmektedir. 2008 krizi sonrası İzlanda'nın özellikle vergi politikalarıyla sermaye/servet sahibi kesimleri daha fazla krizin faturasına dâhil etmesi bunun örneklerinden biridir. 3) 120 binden fazla Britanyalı artan vergi baskısı ve sosyal hizmetlerin kısılmasıyla kemer sıkma politikasının sonuçları

³ *Progressive politics*, <https://www.facebook.com/229826284375617/videos/1301187926721342/> Erişim: 08/07/2019

yüzünden hayatını kaybetmiştir. Bu nedenle kemer sıkma ‘ekonomik cinayet’ olarak tanımlanmaktadır. 4) Kemer sıkma politikasından herkesin canı aynı ölçüde yanmaz. 2010’dan itibaren Britanya’da yüzde 1’lik üst zengin kesimin servetleri ikiye katlanmıştır. Neoliberalizmin vergi politikalarının eleştirisini sosyal medyada *twitter* hesabından ayrıca sürdüren eleştirel iktisatçı Gabriel Zucman⁴ ABD’de 2018’de şirketlerin ödediği verginin ulusal gelirin yüzde 1’ine düştüğünü ve modern ABD tarihinde ilk defa ABD’li işçilerin sermaye ve servet sahibi kesimlerden daha fazla vergilendirildiğini istatistiksel hesaplamalarına dayalı olarak duyurmuştur. 5) Kemer sıkmanın arkasındaki itici güç her zaman sağ muhafazakâr siyaset olmuştur ama liberal demokratlar da bunu desteklemiş ve uygulamıştır. Britanya’da İşçi Partisi’ni desteklemek için yayımlanan bu kısa video muhalif bir çizginin ne yönde inşa edilmesi gerektiğini belirlemektedir. Partinin lideri Jeremy Corbyn’in yükselişinin ardındaki neden de kemer sıkma politikasına karşı çıkışı ve kamusalallaştırmaya dönük geliştirdiği yeni politikadır.⁵

Kemer Sıkmanın Biyopolitikası Olarak *Pharmakon*

Kemer sıkma politikasının analizi ve eleştirisi iktisadi kapsamının ve sonuçlarının ötesinde daha geniş bir siyasal ve yönetsel bağlamda düşünülmelidir. Bunun için neoliberalizmin ve kemer sıkmanın iktisadi politika ve parti düzeyindeki siyasetinden incelemeyi politik sosyolojinin ve felsefenin genişliğine ve derinliğine doğru uzatmakta fayda vardır. Michel Foucault’nun insanın biyolojik varlığının siyasetin nesnesi ve konusu haline geldiği modern siyaseti tanımlamak için seçtiği biyopolitika kavramı bunun için uygun bir çerçeve sunmaktadır. Foucault’nun biyopolitika analizi insanın bireysel ve nüfus düzleminde kolektif olarak piyasa ilişkileri ve akılsallığı içinde yönetildiği, insan yaşamını olumlayan ve onu tüketmekten ziyade üretkenlik içinde yaşatmaya çalışan, hükümlanlık ve disiplinci iktidar rejimlerinin tamamen ortadan kalkmadığı ve fakat piyasaya göre bunların biçim ve içerik değiştirdiği spesifik bir iktidar modelini tanımlamaktadır. Foucault’nun biyopolitika analizi dolayısıyla iktidarın liberal biçimini ve tarzını açıklamaya çalışmaktadır ve bu nedenle 1978-1979 dönemi *Biyopolitikanın Doğuşu* (2015) adlı ders dizisi neoliberalizmin 18. yüzyıl klasik liberalizmden nasıl radikal olarak kopuş gösterdiğini ve kendine özgü bir yönetim akılsallığı geliştirdiğini izah etmektedir. Özgürlük ve güvenlik geriliminde ilerleyen ve piyasanın yarattığı iç ve dış güvenlik problemini devletin polisiye düzenlemeleriyle değil, özgürlüğün artışı ile çözmeye çalışan, ancak siyasi (sivil toplumun gelişmesi, demokrasi) ve iktisadi özgürlük (kâr ve çıkar maksimizasyonu) arasında bitmek bilmez bir gerilimi içinde taşıyan bu klasik liberal iktidar ve yönetim tarzı 2008 krizi sonrası insanın biyolojik ve toplumsal yaşamının imhasına yönelen neoliberal kemer sıkma uygulamaları ile ne olursa olsun piyasanın güvenliğini sağlamaya dönük daha ileri düzeyde bir radikal kayma geçirmiştir. Piyasanın girişimci özgürlük modeline siyasal ve idari kısıtlar getiren klasik liberal biyopolitik yönetimselliğin gerilemesine koşut olarak neoliberal biyopolitikada ve yönetimsellikte piyasanın radikalleşmesi hükümlanlık ve disiplinci iktidar kurumlarına ve uygulamalarına toplumsal iktidar kompleksinin içinde ağırlık kazandırmıştır. 2008 krizi sonrası yoğunlaşan ve derinleşen kemer sıkma uygulamaları hem bunun sayesinde gerçekleşmekte hem de bu iktidar kompleksini kaçınılmaz olarak daha da sağlamlaştırmaya yönelmektedir.

⁴ https://twitter.com/gabriel_zucman

⁵ Britanya’da kemer sıkmanın sonuçları için ayrıca bkz. Goodman (2018).

Bu dönüşümün politik içeriğini açığa çıkarmak kemer sıkmanın kavramsal ve felsefi bir bakışla el alınmasıyla mümkündür. Kemer sıkma İngilizce tabiriyle *austerity* sıkılma, sıkıntı, katılık, zorluk, disiplin, perhiz ve dünyevi/maddi yaşamdan uzaklaşma gibi bir anlamsal içeriğe sahiptir. Aynı zamanda bu kavram zamansallık olarak kısa bir dönemi imlememektedir. Uzun süren bir sıkıntı, zorluk haline anlamsal olarak bir gönderimi vardır. Martin Heidegger'in insanın varoluşuna içkin gördüğü sıkıntının iktisadi ve siyasi yönünü kemer sıkma bir siyasal yönetim teknolojisi olarak içermektedir. Heidegger'in temel kavramlarından olan 'sıkıntı' (*die Langweile*) kavramı İngilizce karşılıkları göz önüne alınarak bölündüğünde (*lang-long* ve *die Weile-while*) daha açık bir şekilde görülen odur ki, varlığa içkin yokluğun/hıçlığın sonucu olarak sıkıntının maddi bir yansıması biçimindeki kemer sıkma 'uzun süren' ve varlığı eriten bir 'arada kalmışlık' halini tanımlamaktadır.⁶ Gerçekten de Antonio Gramsci'ye referansla Wolfgang Streeck'in (2016b, ss. 35-37) vurguladığı gibi, kemer sıkma uygulamaları toplumsal çelişkileri artırıp krizi derinleştiren, eskinin öldüğü ama yeninin içinden doğmadığı bir uzun ara (*interregnum*) dönemi yaratmaktadır. Bu bakımdan kemer sıkma Heidegger'in varlığın üstünü bir sis perdesi olarak örttüğünü düşündüğü bir modern iktidar teknolojisidir. Ancak düşünürün umduğu gibi sanat ve özellikle şiir ile değil, varlığın ve hıçlığın gerilimini artıran bir sıkıntı olarak kemer sıkma, varlığa yeniden varlık niteliği kazandırmak için iktisadi ve siyasi mücadele ile ortadan kaldırılabilecek bir sıkıntı halidir.

Kemer sıkmanın insanın düşünsel, biyolojik ve toplumsal varlığına ilişkin kapsamlı bir saldırı programını içerdiğini belirtmeliyiz. Kemer sıkma insanın sadece biyolojik varlığında bir perhizi zorunlu tutmaz, ayrıca dünyanın gerçeklerini anlama yönünde algıyı ve bilgiyi deforme edici etkilerde ya da hakikat etkilerinde bulunmaktadır. Neoliberal iktisadın temellerine bakıldığında sermayenin çok çalışan, akıllı ve perhiz yapan girişimcilerin ürünü olduğunu savunan sermaye teorisi iktisadi düşünce tarihi içinde yerini alalı çok olmuştur. Dolayısıyla, kemer sıkma Jean-Jacques Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi*'nin (1994 [1762]) iktisadi modeli için önerdiği eşitlikçi "kanaatkâr bolluk toplumu"⁷ değil, eşitsizlik ilkesi üzerine kurulu piyasa radikalliğini oluşturan ve bu yönde gerçekleri çarpıtan bir söylem ve düşünce biçimidir. Kemer sıkmanın insan varoluşunda düşünsel, biyolojik ve toplumsal yönleri açısından ortaya çıkardığı sonuç dolayısıyla kapitalist sermaye ilişkisi içinde anlaşılmalıdır. Bu ilişkiyi anlamak yine kemer sıkma teriminde saklı olan anlamsal derinliği açığa çıkarıp derinleştirmekle mümkündür. Aşağıda açıklandığı üzere, Bernard Stiegler'in (2012) izinde *pharmakon* kavramından yararlanarak buna sermayenin *farmakolojisi* adını vereceğiz.

Kemer sıkmanın *pharmakon* olarak ele alınması onu uygulamanın ötesinde siyaset tarzı ve yönetsel düzen düzlemlerinde saklı kalan boyutlarını bir sermaye ilişkisi olarak serimleyebilmektedir. Daha önce belirtildiği gibi, Türkiye toplumunun hafızasında kemer sıkma 1990'lardan bu yana IMF güdümlü bir 'acı reçete/ilaç' olarak yer tutmuştur. Bu kavramsallaştırma kemer sıkmayı bir acı reçete/ilaç -*pharmakon* (ecza)- olarak tanımlarken üç gerekçeyi düşündürmektedir. İlki, kemer sıkma

⁶ Nalbantoğlu (2009) Heidegger'in felsefesinin iktisadi bir eleştirisi olarak nasıl anlaşılacağını göstermektedir. Temel kavramlar düzeyinde ayrıca bkz. Hitchcock (2013, ss. 221-231).

⁷ Bu kavram Serge Latouche'un (2018) kitabının başlığıdır. Küçülme, sınırsız büyüme modeline dayanan kapitalizmin insan, toplum ve doğa üzerinde yarattığı tahripler karşısında ekonomiyi yeniden farklı bir değer sistemi temelinde düşünebileceğimiz ve inşa eden bir modeldir. Küçülme yaklaşımı Rousseau'nun toplum sözleşmesinin maddi/iktisadi temeli olarak *Ekonomi Politik*'te (2005 [1755]) tanımladığı, sadeliğe ve sınırlılığa dayalı ekonomik yaşam modeline yakındır.

sermaye/servet sahibi kesimler için faydalı bir ilaç ve reçetedir çünkü borcu toplumsallaştırarak yükü sermayenin ve kâra bağımlı sınıfların üzerinde hafifletir. İkincisi, kemer sıkma acıdır, can yakar, ücrete bağlı kesimler için net gelir ve iktisadi avantaj kaybıdır. Üçüncüsü, yoksul, bakıma muhtaç ve işsiz kesimler için hayatları pahasına olabilecek bir fedakârlıktır. Dolayısıyla, kemer sıkma sermaye için faydalı bir ilaç-reçete, toplumun ücrete bağlı kesimleri için ise değişen oranlarda yaşamlarına mal olabilecek kadar acı, zehirli bir ilaçtır.

Bu kavramsal açıklama *pharmakon*'u (ecza) doğuran felsefi öyküyü/miti anımsatmaktadır. Platon'un Sokrates üzerine kurduğu diyaloglarından biri Phaedrus isimli diyalogtur.⁸ Sokrates bu diyalogta bir mitolojik öykü anlatmaktadır. Eski Mısır kenti Naucratis'te Theuth isimli bir tanrı vardır. Bu tanrı matematik ve cebir, geometri, astronomi, gibi sanatları icat eden tanrıdır. Büyük icatlarından biri harfler ve yazıdır. Tanrı Theuth Mısır Kralı Thamus'a gider ve icatlarını gösterir. Kral hepsini beğenir ve kullanışlı bulur ama iş harflerin kullanımına ve yazıya geldiğinde Tanrı Theuth ile Kral Thamus arasında bir uzlaşmazlık oluşur. İcat tanrısı Theuth krala şunu söyler: harfleri ve yazıyı kullanarak halkının aklındaki her şeyi yazabileceğini ve bir daha unutmayacağını ve toplumun/bireylerin hafızasının gelişeceğini söyler. Bundan dolayı yazının ve harflerin, hafızanın ve toplumun gelişimi için çok özel bir reçete/ilaç olduğunu (Sokrates burada *pharmakon* sözcüğünü kullanır) söyler. Ama Kral Thamus bunu reddeder çünkü yazının halkının hafızasını ve aklını kullanmayı azaltacağını ve unutkanlığı geliştireceğini düşünür. Halkının düşünmeden uzaklaşarak bu harflere bağımlı olacağını açıklar, dolayısıyla yazı logosu öldürür. Bu icadın bir *pharmakon* (zararlı ilaç) olduğunu söyler. Kral bunu güçlü yan etkileri olan bir ilaç, bir zehir anlamında öyküde söylemektedir.

Dolayısıyla *pharmakon* bu diyalogta iki anlamıyla belirir- hem ilaç hem zehirdir. Hafızanın dışsallaştırılması aptallaşmayı, yabancılaşmayı ve bağımlılığı beraberinde getirir. Platon'un *pharmakon*'unu Jacques Derrida'nın (2012) yorumundan devralan Stiegler (2012) sermayenin işçi sınıfı ve bir bütün olarak toplum için bir *pharmakon* olduğunu belirtmektedir. Diğer bir deyişle, sermaye toplumun maddi üretiminin artması ve zenginleşmesi için araç/ilaçtır ve fakat Sokrates'in hikâyesinde yazıya bağlı kalınarak gelişen hafıza kaybında olduğu gibi, sermaye piyasaya ve metalara bağımlılık yarattığından dolayı toplumun tarihten gelen üretimsel becerilerini, bilişsel gücünü ve hafızasını kaybettiren bir zehirdir. Sermaye üretimsel hafızanın ve becerinin bir tür dışsallaştırılmış biçimidir (yani yabancılaşmış bir güçtür). Bu dışsallaştırma sadece sermayeye bağlı bir işçi sınıfı yaratmıyor, bir bütün olarak toplumun proleterleşmesini beraberinde getiriyor. Stiegler yazı ile, yani sermaye ile, kapitalizmin gramatolojisi içinde toplumun bir *pharmakon* olarak sermayede içerilmesini tespit etmektedir.

Sokrates'in bu mitolojik öyküsünden ve Stiegler'in yorumdan ilerlediğimizde bu ilacın/zehrin/acı reçetenin/*pharmakon*'un aynı zamanda kendine bir kurban da seçtiğini görüyoruz. Çünkü bu öyküde ve yorumda geçmemekle birlikte *pharmakon*'un antik Yunan'da bir başka anlamı daha olduğu bilinmektedir. *Pharmakon* kurban ayinine verilen bir addir. Toplumdan dışlanmış kişilerin günah keçisi olarak seçilip bir tür toplumsal *katarsis* anı içinde kurban edilme ayinine *pharmakos* adı verilmekteydi.⁹

⁸ Plato. *Phaedrus*, <http://classics.mit.edu/Plato/phaedrus.html>. Erişim: 01/07/2019.

⁹ Bkz. <https://flutuante.wordpress.com/2009/08/01/pharmakon-the-cure-or-the-poison/> Erişim: 02/02/2019.

Bu saptamalar etrafında kemer sıkma bir uygulama olarak reçete/ilaç, zehir ve kurban gibi üç temel boyutu hatırlattığından ötürü neoliberal yönetimselliğin *pharmakon*'u olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, kemer sıkmanın 2008 krizi sonrasında kazandığı yeni işlev basitçe borçların toplumsallaşmasına dayalı devlet bütçesi konsolidasyonu değildir. Kemer sıkma sermaye için güçlü, neredeyse alternatifsiz bir ilaç; toplumun önemli bir kesimi için etkisinden uzun süre kurtulamayacağı bir zehir; ama toplumun bir kesimi için kemer sıkma sermayenin enerjisinin ve geriliminin en yüksek derecede açığa çıktığı bir kurban ayini *-katarsis-* gibidir. Yani toplumun bir kesimi bunu hayatıyla ödeyebilir. Bunun bir abartı olmadığı eski Yunan'dan kriz sonrası günümüzün Yunanistan'ına gelerek görülebilir. Kemer sıkmayı ve sonuçlarını 2008 krizi sonrası en ağır yaşayan ülkelerden biri olan Yunanistan'da ölüm oranı 2010'dan sonra dramatik biçimde yükselmiştir. Temmuz 2018 ayında yayımlanan Washington Üniversitesi dış hekimliği fakültesi merkezli birçok araştırmacının katıldığı bir araştırmaya göre ülkede 2000 ve 2010 yılları arasında yüzde 5.16 düzeyinde olan ölüm oranı kemer sıkma politikalarıyla geçen 2010-2016 yılları arasında yüzde 17.7 düzeyine yükselerek 3 kat artmıştır (Kotsakis, 2018). Bu ölüm oranının artışıdaki dört esaslı neden bulaşıcı hastalıklar, kadın hastalıkları, doğum sonrası ölümler ve yetersiz beslenmedir. 2017 yılının UNCTAD raporunda da tespit edildiği gibi kemer sıkmaya bağlı yaşanan ve ölüme sebebiyet veren bu hastalıklar en çok kadınları ve çocukları vurmuştur. Kemer sıkma uygulamalarının toplumun önemli bir kesimini işsizleştirip yoksullaştırırken içine düşülen mutlak ve görelî yokluk koşullarında ölümle karşı karşıya bıraktığı görülmüştür. Bu durum dünyanın gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülke ekonomilerinde farklı ölçeklerde ortaya çıkarken kemer sıkmanın siyaseti ve ona uygun yönetsel rejimlerin değişimi bu üç ülke kategorisi içinde yine farklılıklar gösterse de, yükselen otoriter popülizm dalgası içinde demokrasinin bir siyaset ve yönetim tarzı olarak olanağının ve koşullarının azalması ya da ortadan kalkması ortak bir özellik olarak görülmektedir.

***Pharmakon*, 'halkın çözülüşü' ve kurban**

Neoliberal küreselleşmenin getirdiği sonuçlar paradoksaldır. Ülke ekonomilerinin yapısal farklılıklarına rağmen ortak iktisadi politikalarda bütünleştirilme çabalarının olumsuz sonuçları 2008 krizi ile açığa çıkmıştır. Bunun en açık örneklerinden biri Avrupa'dır. Yapısal özellikleri bakımından farklı Avrupa ekonomilerinin serbest ticaretin ötesinde avro ile tek para sistemi altında bütünleştirilmesi iddia edildiği ve beklendiği gibi iktisadi, siyasi ve kültürel birlik olarak ortaklaşmayı değil, ayrışmayı getirmiştir. Bunun temel nedeni tek para sisteminin ekonomik bütünleşme yaratarak ortak bir zenginlik doğurmak yerine zenginliğin eşitsiz gelişimini ve dağılımını yükselen borçluluk ekonomisi içinde meydana getirmesidir. Neoliberal ekonomik bütünleşmenin paradoksul sonucu şudur: Serbestleşen ticari ve finansal ekonominin üzerinde ulusal devletlerin kontrolü zayıflarken, bu eşitsiz ve kontrolsüz gelişimin sonucu ortaya çıkan krizin faturasını ülke ekonomilerinin içinde kemer sıkma politikasına dayalı olarak sermaye/servet sahibi kesimlerin dışında ücretli kesimin ödemesi için devlet içeride güçlü kılınmaktadır.¹⁰ Streek'in (2016a, ss. 129-134) de değindiği gibi Friedrich Hayek'in

¹⁰ Arjun Appadurai'ye göre (2017, ss. 18-19) ulusal egemenliğin uluslararası sermaye üzerindeki denetimi, kontrolü ve ekonomik gücü azaldıkça, ulusal egemenlik popülist liderler elinde özellikle yükselen muhalefeti dizginlemek için içeride kültürel egemenliğe dönmektedir. Appadurai Türkiye'de yükselen Yeni Osmanlılığı bunun bir tezahürü olarak değerlendirmektedir.

düşlediği tek para-tek pazar-küçük ve güçlü ulusal devlet düşüncesine dayalı uluslararası federatif neoliberal rejim avro ile Avrupa’da denenmiştir. Ne var ki, bu yapının krizinin çözümü olarak kemer sıkma uygulamasının Avrupa’da ekonomilerin içinde ve arasında yarattığı gerilimli ilişki geleceğe dair derin bir karamsarlık yaratmıştır. Daha önce belirtildiği gibi, 2008 krizi sonrası gelinen noktada geleceğin finansal sermaye tarafından ele geçirildiği, iyimser bir gelecek fikrinin ortadan kalktığı, liberal demokrasinin tükenişine bağlı olarak kapitalizmin demokratik modelinin, ve hatta kapitalizmin bir ekonomik girişim ve toplum modeli olarak ortadan kalkacağı yönündeki görüşler yaygınlık kazanmıştır.

Gelişmiş kapitalist ekonomilere dair akademisyenlerin ve eleştirmenlerin böyle bir karamsarlığa düşmesinin temel nedeni kemer sıkma uygulamasının siyaset ve yönetim tarzında meydana getirdiği anti-demokratik eğilimlerdir. İnsanın düşünsel, biyolojik ve toplumsal varoluşunu tehlikeye atan kemer sıkmanın bu karamsar tablosunu çizenlerden biri Wendy Brown’dur (2018). Foucault’nun neoliberalizm analizine bağlı olarak Brown neoliberalizmi iktisadi politika uygulamasının ötesinde piyasanın fiyat sisteminin bir genel değer ve norm sistemi olarak ‘hayatın ekonomikleşmesi’ ve bunu inşa eden normatif ‘siyasal bir akılsallık’ olarak tarif etmektedir. Neoliberal akılsallığın ve yönetimselliğin ortaya çıkardığı temel sonuç kamusal bir varoluş ve akılsallık gerektiren siyasal bilince dayalı halk oluşumunun, aktif yurttaşlığın engellenmesi, buna bağlı olarak halk iradesinin ve egemenliğinin, yani demokrasinin yitirilmesidir. Neoliberalizmi gelişmiş kapitalist kuzey ülke ekonomileri ve toplumları açısından ele alan Brown’un ulaştığı sonuç ‘müşterek bir fedakârlık’ olarak dayatılan kemer sıkmanın arkaik toplumlardan ve dini uygulamalardan bilinen bir kurban verme rejimini doğurduğu yönündedir. Brown yukarıda değinilen *pharmakon*’un kurban gönderimini esas almaktadır ve bunu derinleştirmektedir. Brown’un (2018, ss. 257-260) izlediği ayrıma göre ahlaki ve siyasi fedakârlık düşüncesi kurban vermeyi ülke ve bağımsızlık gibi somut amaç ve değer ‘uğruna’ topluca yapılan bir edim olarak tanımlar. Dini fedakârlık ise toplu olmaktan ziyade bireyseldir ve amaç somut bir kazanç elde etmek yerine, ölmenin başlı başlına bir değer olup, yaşamın kaynağı olan yüce varlığa seçilen bir yaşamı feda ederek onu kutsamaktır. Brown finansallaşmış kapitalist birikim ve düzenleme rejiminde yeni kemer sıkma politikalarını dini kurban verme rejimine yakın bulmaktadır. Kapitalist ekonominin insanın biyolojik, kültürel, siyasal, düşünsel, iktisadi ve toplumsal varoluşu için vaatlerini tükettiği bir aşamada kemer sıkma artık kapitalizmi ‘normal’ durumuna getiren ve bu ‘uğurda’ yapılan (sermaye/servet sahibi kesimler de dâhil) müşterek bir fedakârlık değil, adeta yaşam kaynağı olarak görülen kapitalizm ‘için’ yapılan ve belli kesimlerin bundan muaf tutulduğu bir tür seçici dini kurban vermedir. Brown’un kemer sıkmayı kurbandsal dini bir fedakârlık ile tarif etmesi daha önce belirtilen Britanya ve Yunanistan’daki kriz sonrası uygulanan tasarruf politikaları sonucunda belli toplum kesimlerinde artış gösteren ölüm oranları dikkate alındığında çok da abartılmış bir tanımlama biçimi olmadığı söylenebilir. Ayrıca, 2008 krizi sonrası neoliberal kemer sıkmayı bir tür dinsel kurban verme olarak tanımlarken Brown kemer sıkma uygulamasının yarattığı siyasal ve yönetsel/rejimsel kaymayı da tarif etmektedir.

Değerlendirme ve Sonuç

Kuzey’in merkez gelişmiş ekonomilerinden yüzümüzü Güney’in ve Doğu’nun gelişmekte olan ya da az gelişmiş çevre ülke ekonomilerine çevirdiğimizde kemer sıkmanın bu dönüşen üç boyutunu - uygulama/siyaset/yönetsel rejim- kendilerine özgü koşullarda ancak yine bu coğrafyalara özgü

ortaklıklar etrafında takip etmek gerekir. Kuzey yarımkürenin gelişmiş kapitalist ülke ekonomileri demokrasiye yer açan refah devleti modelinden neoliberalizme doğru bir süreklilik içinde görece yumuşak bir geçiş örneği gösterirken, Güney coğrafyası Şili'den başlayarak Türkiye'de de olduğu gibi, zora dayalı bir radikal neoliberal dönüşümü yaşamıştır. Brown'un (2018, ss. 43, 55) tabiriyle neoliberalizm Kuzey'de toplumu içeriden kemiren tahtakurusu iken, Güney'de topluma saldıran bir aslandır. Kemer sıkma uygulaması ve neoliberalizm Kuzey'de kapitalist piyasa rasyonalitesinin toplumsal hayatın içine sızarak yavaş ve yumuşak bir şekilde, hissedilmeden yerleşmesinin karşısında Güney'de neoliberalizm kapitalist bir ekonomik model olarak askeri darbelerin yarattığı devlet, siyaset ve toplum hayatında zora dayalı uygulamalar içinde yerleştirilmiştir. Neoliberalizme geçişin bu farklı modelleri kemer sıkma uygulaması, siyaseti ve yönetim tarzı açısından da farklılıklar doğurmuştur. Brown'un yukarıda uygulama açısından tarif ettiği ve insanın ömrüne mal olan kemer sıkma Güney kapitalizminde de (Avrupa'nın Güney'i olarak Yunanistan'da görüldüğü üzere) geçerli olmakla beraber siyaset ve yönetim tarzı bakımından basitçe refah devleti kapitalizmden serbest ticaret ve finans kapitalizmine geçiş olarak tanımlanamaz. Kemer sıkma uygulaması kapitalizmin Güney coğrafyasında toplumsal yapıda siyaset ve dahi yönetsel rejim bakımından daha geniş çaplı sonuçlar ve dönüşümler yaratacağı izlenimini şimdiden doğurmuştur.

Piyasa ekonomisinin demokratik kurumlarının aşınmasının hızı Güney'de Kuzey kapitalizmine göre daha hızlı olmaktadır ve geri dönüşsüz bir karamsarlığı doğurmaktadır. Bunun nedenlerinden biri kemer sıkma politikaları altında küçük mülkiyet yapılarının ve ilişkilerinin hızla çözülmesi ile toplumsal ve ekonomik yapının hızlı bir enformelleşme dalgası içine girerek demokratik kapitalizmin bir gereği olan modern-demokratik sivil toplum yapısının deformasyonudur. Sivil toplum yapısının sınırlarında oluşan nüfusun yönetimi kontrol ve sosyal yardım rejimleri içinde daha katı bir disiplin yönetselliğini beraberinde getirmektedir. Enformel nitelik kazanan kapitalist gelişme ya birikim ekonomisine eklenerek onunla beraber yaşar ya da kendi ihtiyaç ekonomisi içinde karşı-kapitalist bir kültür ve siyaset üretebilir. Bu iki yönlü ihtimal Kalyan Sanyal (2017) tarafından postkolonyal kapitalizm modeli olarak tanımlanır. Buna göre, sivil toplum ile dışlanmışların, birikim alanı olan piyasa ekonomisi ile temel ihtiyaç sistemine dayalı enformel ekonominin, geleneğin ve modernliğin birlikte yönetilmesi gerekliliğine bağlı olarak karmaşık hegemonya siyaseti ve yönetsel rejim oluşmaktadır. Kemer sıkma bu nedenle yalnızca kapitalizmin içindeki aktörler arasındaki gerilimi değil, kapitalizmin içi ve buradan dışlanan nüfus arasındaki gerilimi artırırken yönetilmesi gereken ilişki ağı çoğalmış ve yönetim ile iktidar icrasının maliyetini artmıştır. Bundan ötürü kapitalist ekonominin klasik kendi kendine işlediği liberal düşüncesi yöneticiye ya da lidere bağlı kalarak hayatta kalma düşüncesi ile yer değiştirmiş, yükselen popülizm dalgası içinde sivil toplum durumuna ilişkin geleceğe ve modernleşmeye yönelik Aydınlanmacı düşünce ve siyasetin yerine geçmişin ve zorun ağırlık kazandığı karmaşık hegemonyanın siyaset ve yönetim tarzı geliştirilmeye çalışılmaktadır. Sanyal'a (2017) göre bu son durum kötümserliğe sebep vermemelidir. Tam tersine, birikim alanı olan piyasa ekonomisinin dışında kapitalist ekonomiye karşı olabilecek ve Aydınlanma düşünce geleneği içinde Rousseau'da şekillenen temel ihtiyaç sistemine dayalı kanaatkâr bir kültürel ve ekonomik model/zihniyet de oluşmaktadır. Kanyal için bu kapitalizmin içinden değil, dışından doğan bir alternatifi temsil etmektedir; ne var ki doğayla dost, barışçıl bir toplumsal yapı ile sonuçlanması için karmaşık hegemonyanın disiplinler, hükümler ve piyasacı iktidar tarzlarına dayanan türüne karşı iç ve dış arasında kurulacak yeni toplumsal bağlarla gerçek bir

demokratik yapı üretebilecek bir siyaset tarzı inşa edilmelidir. Kendi başına ekonomik birikim vaat etmeyen, ama kapitalist ekonominin birikimi için bu enformel yapının giderek önem kazanması sivil toplumun dışındaki toplumsal yaşamın yönetimi iktisadi, siyasal, sosyal ve kültürel açıdan içerisine göre giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu, eleştirel perspektifin kapitalist olmayan ve demokratik, çoğulcu bir yönetim modeli geliştirebilmesi için üzerinde düşünmesi gereken bir gerçeklik durumudur.

Kemer sıkma uygulamada mali disiplindir ve yol açtığı siyaset ve yönetim tarzı da iktidarın disipliner denetim ve hükümlanlık modelinden uzak düşmemektedir. Uzun döneme yayıldıkça toplumsal disipline ve hükümlanlığa dayanan bir siyaset tarzına ve yönetsel rejime doğru kalıcılık göstermektedir. Tarihsel deneyimler de (Blyth, 2017) göstermiştir ki uzun döneme siyaset olarak yayılan kemer sıkma yönetim düzenini ve siyasal yapıyı değişime uğratabilir. 2008 krizi sonrası geniş çaplı ve derinlemesine uygulanan mali disiplin toplumun disipline edilmesi ile yakından ilgilidir. Toplumun disiplini yoksulluk, aşırı çalışma, düşük eğitim-sağlık-çevre standartları, düşük demokratik kültür, dinselleşme, iktidarların siyasallaştırdığı sosyal yardımlara bağlı olarak yaşayan ve bir dışlanma pratiği içinde yardıma muhtaç nüfusun artışı ile sonuçlanmaktadır.

Dolayısıyla kemer sıkma sermaye birikimi için kapitalist sınıfların beklentilerini olumlu etkileyecek büyüme yanlısı mali konsolidasyon süreci olarak yoksulluk, aşırı ve güvencesiz çalışma, devletin sosyal yardımlarına bağımlı nüfus gibi üç ayakta genel bir disiplin rejimidir. Bu disiplin rejimi bir politik rasyonalite ile, adına demokratik diyemeyeceğiz, müşterek bir sivil toplum yaşamını maddi ve siyasal değer olarak azaltan ayrıştırıcı ve dışlayıcı bir nüfus yönetimselliği ile mümkündür. Dolayısıyla sosyal haklar ile iktisadi haklar ve kazançlar arasında bağ kurarak bunları yükselten, insanı ve doğayı temel ihtiyaçlar sistemi düzleminde buluşturan bir üretkenlik, yaratıcılık ve modernleşme tarzına bağlı olarak ortak bir sivil toplum yaşamı yönündeki geleceğe açılan her kapı neoliberal kemer sıkma politikaları ile kapatılmaktadır.

Son söz olarak, kemer sıkma son tahlilde bireylerin toplumsal ve bireysel davranışlarının disipliner ve hükümlanlık yönetimiyle uygulamaya konulabilen bir politikadır. Bu politika neoliberaldir ve kemer sıkmanın politik rasyonalitesini tanımlamaktadır. Buna göre, bu politik rasyonalite serbest piyasa ideali içinde devletin anayasal düzeyde sosyal ve refah işlevlerine yüksek kuşku, ama güçlü ve teknokratik yönetim altında seçici dağıtımlar ve tasarruf etme erdeminin sürekli yerleştirilerek her düzeyde bir tür kendini feda etmenin ahlaklaştırılmış rasyonalitesi ile gelişmektedir. Bu politik rasyonalitenin devlet biçimi ve yapısı müşterek sivil toplum yaşamına dayalı demokratik sosyal entegrasyonu sağlayamaz ve bunu bir amaç olarak da benimsemez. Diğer taraftan, tarihsel deneyimlerden bilindiği kadarıyla, toplumsal sınıflar arasındaki eşitsiz yük paylaşımına dayalı olan bu kemer sıkma siyaseti ve yönetimi sürdürülebilecek bir durum da değildir. Ancak, siyasete ve yönetim tarzına dönen neoliberal kemer sıkma politikaları uygulayan devletlerin bunu deneme ve sürdürme konusunda ısrarlı olacağı görülmektedir. Bu bakımdan toplumsal muhalefet ve alternatif arayışlar geliştirmek yönündeki çabalar açısından yönetimler tarafından duyurulan her tür kriz önleminin şimdiki ya da geleceğe doğru uzanan kemer sıkma uygulamasının, siyasetinin ve yönetsel rejimin parçası olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Appadurai, A. (2017). Demokrasi yorgunluğu. (Geiselberger, H., Ed.) *Büyük gerileme: zamanımızın rub hali üstüne uluslararası bir tartışma* (ss. 17-29). (Şahin, M., Biçen, A., Bingöl, A. N., ve Kılıç, O., Çev.) İstanbul: Metis.
- Blyth, M. (2017). *Kemer sıkmak: tehlikeli bir fikrin tarihi*. (Argın, D., Çev.) İstanbul: KÜY.
- Brown, W. (2018). *Halkın çözülüşü: neoliberalizmin sinsî devrimi*. (Aksoy, B. E., Çev.) İstanbul: Metis.
- Derrida, J. (2012). *Platon'un ezanesi*. (Direk, Z., Çev.) İstanbul: Pinhan.
- Epstein, G. (2005). Introduction: financialization and the world economy. (Epstein, G., Ed.) *Financialization and the world economy* (ss. 3-17). Cheltenham: Edward Elgar.
- Foucault, M. (2015). *Biyo-politikanın doğuşu*. (Tayla, A., Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Geiselberger, H. (2017). (Ed.). *Büyük gerileme: zamanımızın rub hali üstüne uluslararası bir tartışma*. (Şahin, M., Biçen, A., Bingöl, A. N., ve Kılıç, O., Çev.) İstanbul: Metis.
- Goodman, P. S. (2018). In Britain, austerity is changing everything. *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2018/05/28/world/europe/uk-austerity-poverty.html>. Erişim: 01/01/2019.
- Gürkan, C. ve Karahanoğulları, Y. (2014). Neoliberalizmin krizi ve kamu maliyesi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, ss. 1-29.
- Harvey, D. (2005). *A brief history of neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Hirsch, J. (2011). *Materiyalist devlet teorisi: kapitalist devletler sisteminin dönüşüm süreçleri*. (Bakaç, L., Çev.) İstanbul: Alan.
- Hitchcock, L. A. (2013). *Kuramlar ve kuramcılar: çağdaş düşüncede antik edebiyat*. (Pekşen, S., Çev.) İstanbul: İletişim.
- Jessop, B. (2016). The heartlands of neoliberalism and the rise of the austerity state. (Springer, S., Birch, K. ve Macleavy, J., Ed.) *The handbook of neoliberalism* (ss. 410-421). New York/London: Routledge.
- Karatani, K. (2017). *Dünya tarihinin yapısı: üretim tarzlarından mübadele tarzlarına*. (Karatay, A., Çev.) İstanbul: Metis.
- Kotsakis, G. (2018). Study shows how austerity devastated Greece's health. <https://dental.washington.edu/study-shows-how-austerity-devastated-greeces-health/> Erişim: 03/08/2019.
- Latouche, S. (2018). *Kanaatkâr bolluk toplumuna doğru: küçülme üzerine yanlış yorumlar ve tartışmalar*. (Karakaş, T., Çev.) İstanbul: İletişim.
- Mülkiye Dergisi (2019). Türkiye'nin krizini anlamak. 43 (1), Ankara.
- Nalbantoğlu, H. Ü. (2009). 'Modern çağ'da üniversite kavramına ne oldu? *Araştırmalar: bilim, kültür, üniversite* (ss. 13-55). İstanbul: İletişim.
- Platon. *Phaedrus*, <http://classics.mit.edu/Plato/phaedrus.html>. Erişim: 01/07/2019.
- Research on Money and Finance (2010). *Eurozone between austerity and default*. Erişim: 08/06/2019. <http://syllogika.pbworks.com/w/file/fetch/45360374/RMF-Eurozone-Austerity-and-Default.pdf>
- Rousseau, J.-J. (1994 [1762]). *Toplum sözleşmesi*. (Günyol, V., Çev.) İstanbul: Adam.

- Rousseau, J.-J. (2005 [1755]). *Ekonomi politik*. (Birkan, İ., Çev.) Ankara: İmge.
- Sanyal, K. (2017). *Kapitalist kalkınmayı yeniden düşünmek: ilkel birikim, yönetimsellik ve postkolonyal kapitalizm*. (Karatay, A., Çev.) İstanbul: Metis.
- Stiegler, B. (2012). *Politik ekonominin yeni bir eleştirisi için*. (Koytak, E., Çev.) İstanbul: Monokl.
- Stiglitz, J. (2018). The myth of secular stagnation. Erişim: 01/11/2019. <https://www.project-syndicate.org/commentary/secular-stagnation-excuse-for-flawed-policies-by-joseph-e-stiglitz-2018-08>.
- Streeck, W. (2016a). *Satın alınan zaman: demokratik kapitalizmin gecikmiş krizi*. (K. Kabadayı, Çev.) İstanbul: KÜY.
- Streeck, W. (2016b). *How will capitalism end: essays on a failing system*. London/New York: Verso.
- UNCTAD (2017). *Beyond austerity: towards a global new deal*. Erişim: 06/05/2019. https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdr2017_en.pdf
- UNCTAD (2018). *Power, platforms and the free trade delusion*. Erişim: 06/06/2019. https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdr2018_en.pdf
- Veblen, T. (2011 [1921]). *Mühendisler ve fiyat sistemi*. (Özçorlu, B., Çev.) Ankara: TMMOB, Emo yayın no: GN/2011/7.
- Wallerstein, I. vd. (2014). *Kapitalizmin geleceği var mı?* (Doğan, O. B., Çev.) İstanbul: Metis.

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN: 2636-8641

Cilt/VOLUME 2

Sayı/ISSUE 4

Yıl/YEAR: 2019

Gönderim: 29-01-2019 – Kabul: 12-06-2019

**Preference Between Duty Of Loyalty
And Justice - Concealment Among
Relatives**

**Vefa Borcu ve Adalet
Arasındaki Seçim-Akrabanın
Suçunu Gizleme***

Maierhaba Maimaiti**

Abstract

Adopted by the Ru school, founded by Confucius, and especially after the Han dynasty (202 BC-220 AD) in China's imperial period, two different understandings of justice, “concealment among relatives” and the “punishing one's own relations in the cause of justice”, which emerged during the period of Chun Qiu(770 BC-476 BC) and was appreciated by people had maintained their mutual existence in Chinese history. These two conceptions of justice directly influenced China's imperial period (212 BC-1912 AD) and even the modern period legal system.

However, as a result of the adoption of the Ru school of the sovereigns during the Han dynasty, the main basis of the Ru school, “ritual” (li 礼),

Öz

“Akrabanın suçunu gizleme” anlayışı Konfüçyüs’ün kurucusu olduğu Ru ekolü tarafından benimsenmektedir. Özellikle Han Hanedanlığı (HanChao 汉朝) döneminden (M.Ö 202-M.S 220) sonraki Çin’in imparatorluk dönemi hukuk sisteminde önemli yer utmaktadır. Bu anlayış ile Chun Qiu (春秋) döneminde (M.Ö 770-M.Ö 476) ortaya çıkan, ve sonraki uzun tarihi süreçte zamanla halk arasında kendine yer bulan “adalet için akrabadan dahi vazgeçmek” (dayimieqin 大义灭亲) anlayışı iki farklı adalet anlayışı olarak Çin topraklarında uzun tarihi süreçte beraber varlığını sürdürmüştür. Bu iki adalet anlayışı Çin’in imparatorluk dönemi (M.Ö.221-M.S 1912) hatta

* Qin qin xiang yin 亲亲相隐

**Maierhaba Maimaiti, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Sinoloji Anabilim Dalı,Doktora Öğrencisi, merhaba8282@gmail.com, Orcid: 0000-0001-8849-863X

was included in the laws, and the principle of staying faithful to the fidelity among the relatives which is the most basic of the traditions was protected by laws. This legal protection continued to exist during the periods of the later emperors. This understanding adopted by the Chinese feudal legal system against the pure understanding of justice, although it was subjected to various criticisms such as favoritism of the offender and hindrance of the finalization of justice, it has been extended and regulated in the laws and has continued its effect in a long historical process as a typical sign of the enactment of ritual.

In contemporary law, there are similar norms implemented by various countries in different ways. Although these norms are interpreted in different ways in the doctrine, the main point is that the natural principles of human existence should be included to a certain extent in state laws.

Keywords: *Relative, Family, Duty of Loyalty, Concealment of Crime, Confucianism,*

modern dönem hukuk sistemini doğrudan etkilemiştir.

Ne var ki, Han Hanedanlığı döneminde hükümdarların Ru ekolünü benimsemeleri sonucunda, Ru ekolünün temel dayanağı olan “örf-adet”in (li 礼) yasalarda yer almaya başlamıştır. Bununla beraber örf-âdetin temeli olan akrabalar arasındaki vefa borcuna sadık kalma anlayışı yasalarla korunmaya alınmıştır. Bu yasal koruma sonraki imparatorluk dönemlerinde de varlığını sürdürmüştür. Salt adalet anlayışına karşı, özellikle Çin feodal hukuk sisteminin benimsediği bu anlayış, suçluyu kayırma, adaletin sağlanmasına engel olma gibi çeşitli eleştirilere maruz kalmasına rağmen, yasalarda kapsamı genişletilerek düzenlenmiştir. Ve örf-adet kurallarının yasallaşmasının tipik belirtilerinden biri olarak uzun tarihi süreçte etkisini devam ettirmiştir.

Çağdaş hukuk kurallarında çeşitli ülkeler tarafından farklı şekillerde hayata geçirilen benzeri düzenlemeler yer almaktadır. Bu düzenlemeler doktrinde farklı açılardan yorumlansa da, temel çıkış noktası insanın insan olarak var oluşundaki doğal prensiplere devlet yasalarında belirli ölçüde yer verilmesi gerekliliğidir.

Anahtar Kelimeler: *Akraba, Aile, vefa borcu, Suçu gizleme, Ru Ekolü*

Giriş

Aile kavramı Çin kültüründe ayrıca önem taşıyan çekirdek kavramdır. Feodal rejimde özellikle Han hanedanlığından itibaren, Ru ekolünün hükümdarlar tarafından benimsenmesi ile beraber, aile ve aileyi temel alan hiyerarşik düzen (lünli 伦理) anlayışı devlet yöntemi, sosyal ilişkiler, hatta yasalarda bile kendine geniş uygulama alanı bulmuştur. Bu anlayışlardan biri de “akrabanın suçunu gizleme”dir. Bu anlayışın felsefi kaynağı Ru ekolünün “ata evladının, evlat ise atasının suçunu gizler” (Yang,1980,s.139) söyleyişine dayanmaktadır. Qin Hanedanlığı (QinChao 秦朝) (M.Ö 221-M.Ö 207)

döneminde yasalarda yer alan bu anlayış Han hanedanlığından itibaren yasalarda sistematik şekilde düzenlenmiştir. Bu anlayış Tang Hanedanlığı (TangChao 唐朝) (M.S 618-M.S 907) dönemine gelindiğinde kapsamı daha da genişletilerek beraber yaşayan kişileri de kapsamıştır. Daha da önemlisi, ilgili düzenlemelere aykırı davranıldığında uygulanacak cezai yaptırım ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Sonraki dönemlerde imparatorlar Tang yasasındaki bu düzenlemeleri örnek alarak kendi yasalarında yer vermiştir. Bu anlayış Qing Hanedanlığının (QingChao 清朝) (M.S1636-M.S1912) son dönemindeki yasa devriminde de varlığını korumuştur. Çağdaş Çin yasalarında bu anlayış çağdaş hukuk anlayışını kendi içinde barındırarak tenkidi kabullenme şeklinde izlerini bırakmıştır. Öte yandan, birçok ülke hukukunda da bu anlayışın yansımalarını görmek mümkündür. İnsancılık ve salt adalet arasında insancılığı tercih eden bu anlayış, hukukun toplum düzenini sağlarken aynı zamanda insanın varoluşunun temel prensiplerini de göz ardı etmediğinin kanıtıdır.

“Akrabanın Suçunu Gizleme” İlkesinin İdeolojik Dayanağı

Çin hukuk sisteminin tarihi özelliği onun ahlak kuralları ile bütünleşmesidir. Örf (li 礼) ve ceza (xing 刑) hukukun iki önemli kanadı olmakla beraber, ahlak kurallarının temel görüşü “örf esas, ceza yardımcı” (dezhuxingfu 德主刑辅) şeklinde olmuştur. Kökeni “Zhou örfleri”ne (Zhouli 周礼) dayanan ahlak kuralları, Konfüçyüs ve sonradan gelen Ru ekolü taraftarlarının çabalarıyla, Çin imparatorluk döneminde sistematik yapıya sahip Ru öğretisini ortaya çıkarmıştır. Bu öğretinin hükümdarlar tarafından benimsenmesi neticesinde zaman içerisinde yasalarda yer almıştır. “Akrabaların birbirini sevmeleri” (qinqin 亲亲) Ru öğretisince örf-âdetin temeli olarak kabul edilmiştir. İnsan ilişkilerinin temelini aile fertlerinden başladığı düşüncesinden yola çıkıldığında, “akrabaların birbirini sevmeleri” düşüncesinin “aile” kavramı ile bir bütün olduğunu görmek güç değildir.

Aile ve ona bağlı olan hiyerarşik soy sistemi Çinlilerin tarıma dayanan yaşam biçiminden kaynaklanan bir sistemdir. Toprağa bağlı olarak yaşamını sürdüren Çinliler topraktan en üst düzeyde verim alabilmek için tecrübesi olan kişilerden (atalar) yararlanmak zorunda idiler. Ataların Çinlilerin yaşam kaynağı olan ziraat işlerindeki otoritesi Çinlilerin aile hayatı başta olmak üzere tüm sosyal hayatında ata merkezli hiyerarşik sisteminin kurulmasını sağlamıştır. Ayrıca, üretim sürecinde aile fertlerinin farklı rollerinin olması, onların aile ve sosyal sistemde farklı statüye tabi olmasına neden olmuştur. Diğer yandan, aile fertlerinin ata ile olan bağı da kişinin ailedeki statüsünün belirlenmesinde önem arz etmiştir. Bu sistem Zhou döneminde (ZhouChao 周朝) (M.Ö.1046-M.Ö.256) “Zhou örfleri” adı altında mükemmelleşmiştir. Bu sistem aynı anda devlet idari sistemine de uyarlanmıştır. Çinliler tarafından “büyük aile” olarak nitelendirilen devlette, sistemin kurulmasında ve korunmasında, aile düzeninin sağlanmasında uyulması gereken kuralların uyarlanması gerekmektedir. Devlet hiyerarşi sisteminde, hükümdar tıpkı aile sistemindeki ata gibiydi. Ataya nasıl saygı duyuluyorsa halkın da hükümdara saygı duyması gerekmektedir.

Qin Hanedanlığından sonraki uzun imparatorluk dönemlerinde söz sahibi olan Ru ekolü, Zhou döneminden gelen bu sistemi felsefi açıdan daha sistematik incelemiştir. Konfüçyüs’ün temel ilkelerinden “Ren” (仁) kavramı insanları sevmeyi ve insan sevgisini ifade eder. Konfüçyüs’e göre insan

önce kendisini sevmelidir. Daha sonra da sırasıyla aile bireylerini, akrabalarını, komşularını ve diğer insanları sevmelidir. Kişi kendisini sevgi merkezinin ortasına yerleştirmeli, sonra da sevgisini dalga dalga etrafına yaymalıdır (Erdoğan, 2018, s.347). İnsanın doğasında var olan akrabalık sevgisi, Ru öğretisindeki “Ren” kavramının başlangıç noktası olmuştur. “İnsan küçükken, anne-babasının yanında iken onlara vefalı olmalıdır; evden ayrıldıktan sonra kardeşlerine saygılı olmalıdır, az konuşmalı, sözü dürüst olmalıdır; insan sevgisi barındırmalı, merhametli ve ahlaklı kişiler ile beraber olmalıdır. Bunları yerine getirdikten sonra, eğer kuvveti kalırsa, kalan çabasını da ilim öğrenmeye sarf etmelidir”¹ (Yang, 1980, s.4-5). İnsanları sevmek ve ahlaklı olmak insanın varması gereken noktadır. bunun kökeni de ebeveyn ve kardeşlere olan vefadır. Akrabaları sevmek halkı sevmenin temelidir. “Akrabalar sevildiğinde halk sevilir, halk sevildiğinde dünya sevilir”² (Jiao, 1987, s.899). Bu cümlelerden anlaşıldığı üzere, akrabalık ilişkilerindeki saygı, sevgi sadece insan ilişkileri ile kalmayıp hükümdar ve halk ilişkilerinin de temeli olarak kabul edilir. Yani, dünyayı sevmenin yolu halkı sevmekten, halkı sevmenin yolu ise akrabaları sevmekten geçer. Bu süreç insan doğasının yansımasıdır.

Gerek Zhou örfleri, gerekse Ru öğretisinde aile ve devlet sistemi paralel olarak ele alınmıştır. Ailede atanın başta geldiği sistem, devlette hükümdarın başta geldiği sistem olarak uyarlanmıştır. Nasıl aile sıra sisteminde büyük erkek ilk sırada ise, devlet yönetiminde de hükümdar ilk sırada yer almaktadır. Kişi özel hayatında ata hükümdarlığı altında iken sosyal hayatında hükümdarın yönetimi altında olduğu için, hem ataya karşı vefalı olma hem de hükümdara karşı sadakatli davranma yükümlülüğünü taşımaktadır. Ancak, bu iki yükümlülüğün çeliştiği durumlar da olabiliyordu. Bunun tipik örneği, bir kişinin aile fertleri suç işlediğinde, bu kişinin akrabalara karşı sevgisinden doğan suç gizleme yükümlülüğü ile hükümdar ve onun yönetimi altındaki devletin kamu düzenine karşı suçu ifşa etme yükümlülüğünün çelişmesidir. Bu durumda bu iki yükümlülüğün hangisinin öncelikle korunması gerektiği önemli bir mesele haline gelmiştir.

Ru klasiklerinden “Lün Yü” (论语)de evladın babasının suçunu ifşa etmesi olayı ile ilgili Konfüçyüs’ün yorumunda bulunduğu dair kayıtlar bulunmaktadır.

Ye Gong, Konfüçyüs’e hitaben dedi ki: “bizim oralarda açık sözlü, saf bir kişi yaşamaktaydı. Onun babası koyun çaldı ve o babasını ifşa etti.” Konfüçyüs cevaben dedi ki: “bizim buralardaki açık sözlülük ve saflık sizin oralardaki ile farklıdır. Bizim buralarda ata evladının suçunu gizler, evlat atasının suçunu gizler ve dürüstlük buradadır”³ (Yang, 1980, s.139).

Yine “Xiao Jing” de Zeng Zi (曾子) ile Konfüçyüs arasında geçen diyalogda şu sözler yer almaktadır.

Zeng Zi dedi ki: “ben haddimi aşarak şunu sormak isterim, uluların ahlakında vefadan daha üstün olan unsur var mıdır?” Konfüçyüs dedi ki: “dünyadaki tüm varlıklar içinde, insan en üstün olandır. İnsanın davranışında vefadan daha üstün bir davranış yoktur. Vefa içerisinde ataya hürmetten daha önemlisi yoktur. Ataya hürmet ataları ile tanrıya tapmaktır. Bunu sadece Zhou Gong yapabildi. O bunları yapabildiği için devletin dört bir yanındaki beyler vazifelerini

¹ 弟子，入则孝，出则 悌，谨而信，泛爱众，而亲仁。行有余力，则以学文。

² 亲亲而仁民，仁民而爱物。

³ 叶公语孔子曰：“吾党有直躬者，其父 攘羊，而子证之。”孔子曰：“吾党之直者 异于是。父 为 子 隐，子 为 父 隐，直 在 其中矣。”

yerine getirdi. Ve onun tanrıya tapmasına yardımcı oldu. Bu gösteriyor ki, uluların ahlakında vefadan daha üstün ne olabilirdi? Evladın anne-babaya olan sevgisi, çocukluk çağında onların yanındayken oluşur. Evlat büyüdükçe anne-babaya saygılı olmayı öğrenir. Ulular evlat ve anne-baba arasındaki saygı ilişkisine dayanarak kişilere vefalı olmayı, sevgi ilişkisine dayanarak onlara sevgiyi öğretir. Uluların öğretisinin sert uygulamalara gerek olmadan başarılı olması, uluların katı ve kaba yöntemlere başvurmadan devleti idare edebilmesinin sebebi, onların akrabalar arasında doğuştan var olan vefaya dayanmasındandır. Ata ve evlat arasındaki sevgi insanın doğasından kaynaklanmaktadır. Bu aynı zamanda hükümdar ve onun emri altında olanların sadakat ilişkisine de yansımaktadır. Anne-baba evladi dünyaya getirir, soyunu devam ettirir, bundan daha önemli bir iş yoktur. Ata, evlatlarına karşı tıpkı hükümdar gibidir. Evlatlarına şefkat gösterir, bundan daha derin bir şefkat yoktur. O yüzden kendi anne-babasına saygı, sevgi göstermeyip başkalarını sevmek ahlaka ve örf-âdete aykırıdır”⁴ (*Xiao Jing*.Sheng Zhi Zhang 9).

Song dönemindeki (SongChao 宋朝) Ru öğretisine göre “ata evlat arasındaki suçun gizlenme sebebi tanrının bir kuralıdır. Ve insan duygularından ileri gelmektedir. Dolayısıyla, bunda adalet aramak gerekmez. Adalet bunun içindedir.”⁵ (Zhu, 2013:147) diyerek ata evlat arasındaki suçu gizlemenin insanın doğasında olduğunu, kan bağından doğan ilişkinin doğal yansıması olduğunu savunmuştur.

Bu açıklamalardan görüldüğü üzere, Ru öğretisinde ata ve evlat arasındaki vefa ilişkisinin kaynağı insanın doğasına dayandırılmıştır. Tüm insani duyguların önüne koyulmuş ve dolayısıyla, ahlakın öncelikle yerine getirilmesi gereken şartlarından biri olarak nitelendirilmiştir. Böylece, özel hayata ait olan ata-evlat arasındaki vefa ilişkisinin, kamu alanına ait olan yönetici ve yönetilen (hükümdar ve halk) arasındaki sadakat ilişkisine de uyarlanması gerekmektedir. Ata-evlat arasındaki vefa ilişkisinin esas olduğu, onun uzantısı olarak görülen hükümdar ve halk ilişkilerinin ata-evlat arasındaki vefa ilişkisi söz konusu olduğunda geri planda kalması gerektiği, ata- evlat arasındaki suçun gizlenmesinin adalete aykırı olmayıp tabiatın adaletinin yerine getirilmesi olduğu savunulmuştur.

“Akrabanın Suçunu Gizleme” İlkesinin Yasalaşma Süreci

“Akrabanın suçunu gizleme” düşüncesi ilk “Guo Yu”de (国语) yer almaktadır. Bu kayıtlara göre devlet adamlarından Yuan Heng (元咺) kendi devletinin hükümdarı olan Wei Chenggong’u (卫成公) şikâyet ettiğinde Zhou hükümdarı bu davanın kabulüne karşı çıkmıştır. Ve eğer devlet adamları hükümdarlarına, ata-evlat birbirine dava açarlarsa bunun ast-üst ilişkisine aykırı olduğunu söylemiştir (*Guo Yu*, Cilt2). Konfüçyüs “Lün Yü” de bu düşüncüyü “ata evladının, evlat ise atasının suçunu gizler” şeklinde açıkça ortaya koymuştur. Bu düşünce Ru ekolü klasiklerinde de yer almıştır.

⁴曾子曰：“敢问圣人之德，无以加于孝乎？”子曰：“天地之性人为贵，人之行莫大于孝，孝莫大于严父，严父莫大于配天。则周公其人也。昔者，周公郊祀后稷以配天，宗祀文王于明堂以配上帝，是以四海之内各以其职来祭。夫圣人之德，又何以加于孝乎？故亲生之膝下以养父母日严，圣人因严以教敬，因亲以教爱。圣人之教不肃而成，其政不严而治，其所因者，本也。父子之道，天性也，君臣之义也。父母生之续莫大焉，君亲临之厚莫重焉。故不爱其亲而爱他人者，谓之悖德；不敬其亲而敬他人者，谓之悖礼。”

⁵父子相隐，天理人情之至也。故不求为直，而直在其中。

Fa ekolünün (fajia 法家) ana felsefe olarak benimsendiği Qin Hanedanlığı döneminde suç ve cezaların yasalarda belirtilmesine önem verilmiştir. Yargıç, uygulamada kati surette yasalara uymakla yükümlü kılınmıştır. Ceza düzenlemelerinde Fa ekolünün suçun maddi unsuruna ağırlık vermesinden dolayı, suçun ifşa edilmesi teşvik edilmiş, suçu ihbar etmeyenlere ceza verilmiştir. Bu, hukuk alanında genel görüş olmasına rağmen, Fa ekolü görüşü üzerine inşa edilen Qin yasaları Ru ekolünün benimsediği örf-adet kurallarını tamamı ile reddetmemiştir. Bu dönemde Örf-adet kurallarının kati surette devletin yasaları tarafından korunmasına son verilmiş olsa da, yasalarda hükümdarın hâkimiyetini korumayı amaçlayan ve feodal sosyal düzeni destekleyen bazı kurallara yer verilmiştir. Bunlardan biri akrabanın suçunu gizlemektir. Qin yasalarına göre evladın ataya karşı davası, kölenin sahibine karşı davası mahkemece kabul edilmez, davacı davasında ısrar eder ise cezalandırılırdı (Li, 1985, s.316). Bu, Çin hukuk tarihinde akrabanın suçunu gizleme hakkındaki ilk düzenleme olarak tarihe geçmiştir. Ancak, bu düzenlemede sadece evladın anne-babası tarafından işlenen aile suçlarını ve kölenin sahibi tarafından işlenen aile suçlarını gizlemesi durumu düzenlenmiş olup gerek fail gerekse suç konusu bakımından sınırlı tutulmuştur. Yine bu düzenlemede failin suçunu gizlemesi gereken kişi, eğer faili dava ederse tek seferde dikkate alınmayacağı, ısrarcı olduğunda ise cezalandırılacağı beyan edilmiştir. Fakat ne tür cezaya tabi tutulacağı belirtilmemiştir.

Han Hanedanlığının ilk dönemlerindeki yasalar Qin Hanedanlığı yasalarını örnek aldığı için, büyük ölçüde Fa ekolünün caydırıcı ve sert ceza anlayışını yansıtmakta idi. Ancak, devletin güçlenmesi ve halkın devleti desteklemesi için yasaların hem hükümdarın çıkarlarını koruyan, hem de sosyal düzenin temeli olan aile düzenini destekleyen yapıya sahip olması gerekirdi. Bu ihtiyaç halk arasında büyük ilgi ve uygulama alanına sahip olan örf-adet kuralları tarafından karşılanabilirdi. Qin yasalarını örnek almasından dolayı, Ru ekolünün görüşünü yansıtmaya olanağı bulamayan Han hukuk sistemi, çözümü örf-adet kurallarını içtihatlar ve hükümdarın fermanlarına yansıtmakta bulmuştur (Wang, 2003, s.175). Bu sistem hem feodal hâkimiyetin korunması hem de yasaların halka yakın olması bakımından birçok avantaja sahip olduğu için, Han hükümlerleri tarafından genişletilerek uygulanmıştır. Böylece, Çin feodal döneminde örf-adet kurallarının yasalasma süreci başlamıştır. Akrabanın suçunu gizleme de bu süreçte “ata evladının, evlat ise atasının suçunu gizler” sözü ile başlayarak mahkeme kararlarından yasalara sirayet etmiştir. Han Xuan Di (汉宣帝) (M.Ö. 91-M. Ö.48) döneminde ferman ile halka duyurulmuştur. Ancak bu fermanla evladın, anne-babası tarafından işlenmiş suçu; karısının, kocası tarafından işlenmiş suçu; torunların, büyük anne-babaları tarafından işlenmiş suçu gizlediği durumlarda cezadan berat edilmesi düzenlenmişken gizleyen ve gizlenen tarafın kendi aralarında değiştiği durumda ise, sadece ölüm cezası söz konusu olduğunda, adli amir tarafından hükümdarın teftişine sunulması gerektiği şeklinde düzenlenmiştir⁶(*Han Shu*:251). Bu ferman ondan önceki düzenlemelerden farklı olarak, sınırlı ölçüde olsa dahi, akraba statüsünde üst derecedeki kişilere alt derecedeki kişilerin suçunu gizleme hakkı tanımıştır. Böylece, daha önceki tek yönlü suç gizleme kuralı karşılıklı (çift yönlü) suç gizleme kuralına dönüşmüştür.

⁶夏五月，詔曰：「父子之親，夫婦之道，天性也。雖有患禍，猶蒙死而存之。誠愛結于心，仁厚之至也，豈能違之哉！自今子首匿父母，妻匿夫，孫匿大父母，皆勿坐。其父母匿子，夫匿妻，大父母匿孫，罪殊死，皆上請廷尉以聞。」

Sonraki gelişim süreçlerinde akrabanın suçunu gizleme hakkındaki düzenlemelerde, “akraba” ata-evlat, karı-koca ile sınırlı kalmayıp bünyesine kardeşi ve arkadaşları da almıştır. Tang yasasında beraber yaşayanların, yasada belirtilen akrabaların suçunu gizleme ve kölelerin, sahibinin suçunu gizlemesi hakkındaki düzenlemeler yer almıştır (*Tang Lü Shu Yı:130*). Bu düzenlemeler akrabalık kapsamını daha da genişleterek “kiyafet sistemi”nde (fuzhi 服制)⁷ yer alan akrabalarından başka, beraber yaşayan kişileri de uygulama alanına dahil etmiştir. Gizleme sadece pasif halde ifşa etmeme ile kalmayıp aktif halde suç ile ilgili malların saklanması yahut suçlunun kaçmasına yardım etmeyi de kapsamıştır. Ancak, devlete ve hükümdara ihanet, hükümdarın ibadet mekânları, sarayları, mezarlıklarına saldırı, düşmanın tarafına geçme suçları ağır suçlar olduğu için gizlenmesi yasaklanmıştır (*Tang Lü Shu Yı:131*). Akrabalarının gizlenmesi gereken suçunu ifşa edenlere cezai yaptırım uygulanır. Hatta baba tarafından büyükbaba, büyükanne ve anne-babayı ifşa veya dava edenler boğularak idam edilirdi (*Tang Lü Shu Yı:432*).

Tang Hanedanlığından Qing Hanedanlığının son dönemindeki yasa reformlarına kadar akrabanın suçunu gizleme ile ilgili düzenlemeler büyük değişikliklere uğramadan varlığını sürdürmüştür.

Qing Hanedanlığının son dönemindeki yasa reformlarından Min Guo (民国)(M.S 1912-M.S 1949) döneminin sonuna kadar olan süreç Çin hukuk sisteminin Batı hukukundan büyük ölçüde etkilenen bir devrim sürecidir. Buna rağmen, akrabanın suçunu gizleme anlayışından tamamen vaz geçilmemiştir. Qing hanedanlığının son dönemindeki yasalar ve Min Guo dönemindeki yasalarda, akrabayı korumak için faili gizleyen ve delilleri yok eden kişinin cezaya tabi tutulmaması; akrabanın kaçmasına izin veren ve kolaylık sağlayan kişinin cezasının hafifletilmesi; akrabanın yararı için yalan şahitlik yapan ve iftira atanların cezaya tabi tutulmaması; akrabanın yerine teslim olan veya onun yerine cezayı üstlenenlerin cezaya tabi tutulmaması; akraba için suçtan elde edilen malları yok eden veya saklayanların cezadan muaf tutulması; akrabanın suçlu olduğunu ispat etmekten kaçınma ve akrabanın şikâyet edilmemesi hakkındaki düzenlemelere yer verilmiştir (akratan Fan, 1997). Bu düzenlemelerin öncekilerden farkı, akrabanın suçunu gizlemenin bir yükümlülük değil, bir hak olarak kabul edilmesidir. Dolayısıyla, kişinin akrabasının suçunu gizlemediğinde bir cezai sorumluluğu üstlenmesi söz konusu değildir.

Çin hukuk tarihi açısından bakıldığında, akrabanın suçunu gizleme ilkesi şu gelişim süreçlerine tanık olmuştur: 1. Akraba kavramının genişletilmesi, hatta beraber yaşayan kişileri kapsamaması; 2. Hiyerarşik açıdan alt derece akrabanın üst derece akrabanın suçunu gizlemesi (tek yönlü gizleme) zorunluluğunun yerini karşılıklı gizleme (çift yönlü gizleme) zorunluluğunun alması; 3. Yasalarda kişinin akrabasının suçunu ifşa veya dava etmesi durumunda tabi tutulması gereken cezai yaptırımın belirtilmemesinden, aynı durumda tabi tutulacağı cezai yaptırımın açıkça düzenlenmesine ve daha sonra bu düzenlemelerin kaldırılarak akrabanın suçunu gizlemenin taraflara hak olarak tanınmasına varan değişimi; 4. Gizlenilecek suçlara istisna getirilmesi ve sonra bu istisnaların kaldırılması.

Çağdaş Türk ve Çin Hukukunda Akrabanın Suçunu Gizleme Anlayışının İzleri

⁷ “Yas kiyafet sistemi” de denir. Kişinin ölen akrabası ile olan kan bağına ve yakınlık derecesine göre uygun yas kiyafeti giymesidir. Çin feodal döneminde bu sistem, aynı zamanda akrabaların yakınlık derecesini göstermektedir.

Çağdaş hukuk sisteminde bazı ülkeler akrabaların suçunu aktif şekilde gizleme hakkını korurken⁸ bazı ülke yasalarında akrabaların suçunu pasif şekilde gizleme hakkı düzenlemiştir. Her ne olursa olsun, çağdaş hukuk sisteminde akrabaların suçunu gizleme anlayışından tamamen vaz geçilmemesinin, insan doğasına ve insan haklarına saygı anlayışından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, sanıkla, yasada gösterilen biçimde kişisel ilişki içerisinde bulunan tanık doğruyu söylemeyebilir. Yakının cezaya çarpılmasına neden olmak gibi bir psikolojik etki altında doğruyu söylememek durumunda kalabilecek kimseyi hukuk, bir şey söylemek zorunda bırakmamalıdır (Yüce, 1980); Nitekim, dâvanın yegâne iddia şahidi maznun ile akrabalık veya aile münasebeti içinde bulunmakta ise, hukuk nizamı bu şahidi vicdanı ile mücadele etmeye ve vicdanen muazzep olmaya zorlamamalıdır; zira, akraba şahit bilmektedir ki, beyanları maznunu mahkûm hale getirecek ve bu hal o şahit bakımından belki de bütün hayatı boyunca yıkıcı bir tesir icra edecektir. (Önder, 2011)

Ceza usul hukukunda kural olarak tanıklık zorunludur. Ancak, bu durumun bazı istisnaları vardır. Gerek ilgili Çin yasalarında gerekse Türk yasalarında bu konu hakkındaki düzenlemelere yer verilmiştir. “Çin Halk Cumhuriyeti Ceza Muhakemesi Kanunu” 188. maddesinde “şahit haklı sebep olmadan duruşmada şahitlik etmezse, mahkeme şahidi zorla getirebilir. Sanığın eşi, anne-babası, çocukları zorla getirilemez.” (Çin Halk Cumhuriyeti Ceza Muhakemesi Kanunu, 1978) denmektedir. Bu düzenlemede yasada belirtilen akrabaların tanıklık yükümlülüğü kaldırılmıştır. Yine Türk “Ceza Muhakemesi Kanunu” 45. maddesinin 1. fıkrasında “Aşağıdaki kimseler tanıklıktan çekinebilir: a) Şüpheli veya sanığın nişanlısı; b) Evlilik bağı kalmasa bile şüpheli veya sanığın eşi; c) Şüpheli veya sanığın kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoy; d) Şüpheli veya sanığın üçüncü derece dahil kan veya ikinci derece dahil kayın hısımları; e) Şüpheli veya sanıkla aralarında evlâtlık bağı bulunanlar” denmektedir (Ceza Muhakemesi Kanunu, 2004). Bu düzenlemede akrabalık ve yakınlık derecesi, ilgili Çin yasasına göre daha geniş tutulmuştur. Bu düzenlemelerde akrabasının suçu ile ilgili tanıklık yapmama bir hak olarak tanınmıştır ancak bu hak, yapma şeklinde değil yapmama şeklinde düzenlenmiştir.

İçerik ve sistem açısından, her ne kadar eski hukuk ve çağdaş hukuk farklı olsa da, temeli aileden oluşan sosyal yapıyı korumak, insanın var oluşundaki kriterleri göz önünde bulundurmak hukuk düzeninin asırlardır vazgeçemediği önemli bir unsurdur. Dolayısıyla, çağdaş hukukta bu anlayışın esintilerini görmenin hiç şaşırtıcı olmadığını düşünmekteyiz.

Sonuç

Tıpkı Honneth’in ortaya koyduğu gibi, insanlar arasındaki ilişkileri, sevgiyi esas alan aile ilişkisi, yasaları esas alan toplum ilişkisi ve birliği esas alan devlet ilişkisi olarak ayırmak mümkündür. Her ilişki aslında birer tanıma sürecidir (Honneth, 1995, s.24-25). Yasaya dayanan tanıma kalıpları birincil ilişkilerin iç alanına kadar uzanır. Çünkü bireyler her duygusal bağın belirsiz dengesinde yapısal olarak doğal olan fiziksel şiddetin tehlikesine karşı korunmalıdır (Honneth, 1995, s.177). Şüphesiz ki, buradaki

⁸ Alman Ceza Hukuku “Cezalandırmayı Engellemek” başlıklı 258.maddesi 6. fıkrasında“ eğer cezalandırmayı engellemek bir akrabaların yararına ise suç işleyen kişi cezadan muaf tutulur” denmektedir.(Criminal Code (Strafgesetzbuch, StGB),1998)denmektedir. Bu düzenleme kişiye akrabasını cezadan kurtarmak için onun yararına diğer bir suç işleme imkânı tanımıştır.

birincil ilişki, aile fertleri arasındaki sevgi ilişkisidir. Akrabanın suçunu gizleme bireyin sevgi ile bağlı olduğu ailede ilişkilerini tanıma ve kabullenme çabasının yansımasıdır.

Akrabanın suçunu gizleme Çin hukuk sisteminde uzun tarihi süreç içerisinde geliştirilerek, çağa uygun hale getirilerek uygulanmıştır. Fa ekölü aile fertleri arasında doğuştan gelen sevgi ilişkisini göz ardı ederek, salt eşitlik ve katı cezaları uygulamıştır. Buna karşı, Ru ekölü ailedeki vefa ilişkisinden doğan akrabaların suçunu gizleme anlayışı benimsemiştir. Bu nedenle Ru ekölü tarihte Çin hükümlerini ve Çin toplumu tarafından desteklenmiştir. Böylece hem felsefi dayanak hem de uygulama zemini bulan bu ilke, Ru öğretisinin temeli olan örflerin yasallaşması ile beraber, yasalarda yer almayı başarmış ve ilerleyen süreçte sistematik yapıya sahip olmuştur.

Gerek Çin’de gerek başka ülkelerde adaletin ne olduğu ve normlar nasıl oluşturulursa adaletli ortam sağlanabilir arayışı, tarihten günümüze kadar incelenen ve incelemeye devam edilen bir konudur. Çağdaş Çin hukukunda akrabanın suçunu gizleme anlayışını yansıtan düzenlemelerin yer almasının uygun olmadığı, bunun hukuk devleti hedefine ulaşmakta bir engel olduğunu öne süren görüşler bulunmaktadır. Buna rağmen, etik değerlerin sosyal bütünlüğe zarar vermeyen ölçüde tanınması ve kabulü, bireyi bütünü bir parçası olarak değerlendirme, bireyin öz varlığının ve öz saygısının korunmasının yasalarla güvence altına alındığını hissettirmek açısından önem arz ettiğini düşünmekteyiz.. Aynı zamanda, bu anlayış yasaları insandan ayrı salt mekanik kural olmaktan çıkarıp hayati güç kazanmasını sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Ceza Muhakemesi Kanunu (2004, 17Aralık). *Resmî Gazete* (Sayı: 25673). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041217.htm>
- Criminal Code (Strafgesetzbuch, StGB)(13 November 1998) *Federal Law Gazette* I, p. 945, p. 3322). Erişim adresi: <https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=752#258>.
- Çin Halk Cumhuriyeti Ceza Muhakemesi Kanunu (2013, 10cak). *En Yüksek Halk Mahkemesi Gazetesi* (Sayı: 2012. 6). Erişim adresi: <http://gongbao.court.gov.cn/Details/770e1116993bacf1e2ae921339bd4f.html>
- Zuo, Qiuming 左丘明.Guo Yu 国语. Erişim adresi: <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&chapter=426274&remap=gb>
- Erdoğan, İ. (2018). Prof. Dr. Bülent Okay Hocam. F.E.Ceylan (Ed). *Çin medeniyeti: tarih, kültür, edebiyat, felsefe*. (s.345-347). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Fan, Zhongxin 范忠信. (1997). Zhong Xi Fa Lü Chuan Tong Zhong De Qin Qin Xiang Yin 中西法律传统中的亲亲相隐 (Çin ve Batı Hukuk Kültüründe Akrabanın Suçunu Gizleme). *Çin Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, Erişim adresi: <http://mall.cnki.net/magazine/Article/ZSHK703.007.htm>
- Honneth, A. (1995). *The struggle for recognition* (J.Anderson, Çev.). Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Li, Jin 栗劲.(1985).Qin Lü Tong Lün 秦律通论(Qin Yasası Hakkında). Shan Dong Halk Yayın Evi.
- Önder, A. (2011). Ceza Muhakemeleri Hukukunda Şahitlikten Çekinme Hakkı. *İstanbul Üniversitesi*

Hukuk Fakültesi Mecmuası, 29(4), 876-932. Erişim adresi:

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9113/114012>

- Shen, Wenzhuo. (Ed.).(1987) .Meng Zi Zheng Yi 孟子正义 (Meng Zi Hakkında Açıklamalar). Bei Jing: Zhong Hua Yayın Evi.
- Wang, Shirong 汪世荣. (2003). Zhong Guo Gu Dai Pan Li Fa Zhi Du 中国古代判例法制度 (Çin Eski Çağ İçtihat Hukuku Sistemi). Bei Jing: Hukuk Yayın Evi.
- Yang, Bojün. (1980). Lün Yü Yi Zhu 论语译注 (Lün Yü Hakkında Açıklama). Bei Jing: Zhong Hua Yayın Evi.
- Yang, Jialuo 杨家骆.(Ed.).(1986).Han Shu 汉书(Han Hanedanlığı Kayıtları).Tai Bei:Ding Wen Yayın Evi.
- Yüce, T. (1980). Ceza yargılama hukukunda meslek adamının tanıklıktan çekinme hakkı. *Yargıtay Dergisi*, 6(1-2), 52. Erişim adresi:
<http://www.yargitaydergisi.gov.tr/dergiler/yd/ocak1980.pdf>
- ZhangSun, Wuji 长孙无忌.(1983). Tang Lü Shu Yi 唐律疏议 (Tang Yasası Hakkında Açıklamalar). Zhong Hua Yayın Evi.
- Zhu, Xi 朱熹.(2013).Si Shu Zhang Jü Ji Zhu 四书章句集注 (Dört Kitap Bölüm ve Cümlelerine Açıklama). Bei Jing: Zhong Hua Yayın Evi.

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN:2636-8641

Cilt/VOLUME 2

Sayı/ISSUE 4

Yıl/YEAR: 2019

Gönderim: 12-09-2019 – Kabul: 29-11-2019

Immigration as a Recuperative Process in *The Emigrants*

Cengiz Karagöz*

Abstract

George Lamming is a postcolonial author who has his roots in the Caribbean islands in which he could witness harmful impacts of colonialism on the native population. Instead of losing his hope to resist the colonial legacy, he attempts to develop his anti-colonialist discourse through producing literary texts in which he aims to raise awareness of the native peoples concerning their cultural and psychological destruction that emerged because of a long history of colonialism in the native land. His fiction underscores the demographic diversity of the Caribbean islands which points to a variety of cultures, races and ethnic descent exists as a result of immigration from other countries. Lamming believes that these various groups in the Caribbean can establish their political order by concentrating

* Cengiz Karagöz, Lect. Dr., Namık Kemal University, School of Foreign Languages, ckaragoz@nku.edu.tr, Orcid: 0000-0002-7564-3815

on their common and identical experiences as well as sufferings in the colonial period since all of these native people occupy the same inferior status in the eyes of the white colonisers. His novel *The Emigrants* places the experiences, plight and psychological restructuring of the Caribbean immigrants in the European metropolis at its centre. The aim of this paper is to prove that being an immigrant in London and experiencing oppression and racism strengthen the immigrants' sense of identification with the Caribbean. Thus, this process prompts them to rescue themselves from the colonial domination by returning to their native land where they think they belong to.

Keywords: *Lamming, Immigration, Anti-Colonial Discourse, Federation, Exile, The Caribbean*

Introduction

Since the first encounter with each other through the colonialist attempts, the Oriental world with its beliefs, cultural and racial attributes, in spite of their variety, has been the main focus of the Western world. While exploiting the resources of the Oriental world, the Western nations began to define the structure of the Oriental nations in many aspects as the Oriental civilisation attracted the attention of the Western societies because of its so-called oddity and distinctiveness. This kind of encounter caused many Western intellectuals and travellers to settle in Oriental lands and observe the Oriental civilisation attentively.

In the aftermath of the colonial period, the Western metropolitan centres similarly stroke children and grandchildren of the former slaves in the once colonized lands as alluring, propitious and a source of healing in terms of intellectual and financial development. As one of these centres, London became the meeting location for those who left their native land with the aim of a new and hopeful beginning as a consequence of grievous experiences during colonial times. It had to embrace a variety of immigrants including the Caribbean people who were also an indispensable section of the previous colonies. Nearly five hundred thousand immigrants from the Caribbean islands “in the decades

immediately following the war arrived largely in response to government advertising campaigns that were aimed at attracting workers, particularly to industry and the public sector.” (Weedon, 2004, p. 67). Since the Second World War deteriorated the economy of the European countries, Britain tried to compensate for its worsened economy by announcing its call for an immediate requirement for a large crack in work-force in order to accommodate foreign citizens, especially from ex-colonized nations. The reasons why the Caribbean people had to desert their native land may be associated with closing sugar plantations, increasing unemployment, loss of economic diversities, rising numbers of the native peoples and an intention to repair their economic crises (Byron and Condon, 2007, p. 3). Therefore, it may be claimed that the Caribbean land did not re-establish its economic and political power in an even way in the second half of the twentieth century.

Those who were enthused by Britain’s aptitude to embrace the immigrants of the Caribbean cannot be confined to only workers and average citizens. There were a number of intellectuals and writers consisting of V.S. Naipaul, George Lamming, C.L.R. James and Wilson Harris called “the *Windrush* generation” that settled in Britain in the middle of the twentieth century in order to experience the metropolis actively and lively and produce their literary and theoretical texts (Weedon, 2004, p. 68). It does not make sense to suppose that the aforementioned writers tended to develop the same views on colonialism and Western civilisation; rather, they sought to assert their postcolonial discourses which have to do with the relationship between the colonized and the colonizing nations. They focused on how the once colonized nations reacted to the consequences of colonialism and questioned the acceptability and sustainability of colonialism, and the effort to raise questions as to whether the frontiers between the colonized and the colonizer are possible to be clarified very simply. Still, their writings basically carried almost the same denotations in relation to the fact that they were indicative not only of what living in the imperial centre of Britain come to mean to the immigrants and their conception of London before and after they live there but also of coming to terms with their identities as both West Indian and English writers, though West Indian first and foremost, whose literary texts largely appealed to their native societies (Weiss, 2009, p. 163-164). Their outlooks differed significantly from those of the white British society and the Caribbean people who kept on living in their homeland and could not have any opportunity to observe the British metropolis.

George Lamming and Postcolonial Literature

As a postcolonial writer who arrived in Britain after becoming aware of the fact that London shone as an appealing centre for the Caribbean intellectuals, George Lamming had a chance in that Western city to observe the colonialist mindset personally in detail and develop his postcolonial argument in his writings. While writing his literary texts, Lamming can be said to have become one of those West Indian authors whose fiction incorporated their local dialects in which “a long oral tradition of story-telling and folk poetry” underlies (Ramchand, 2004, p. 90). What makes him a prominent writer in the postcolonial literature are the linguistic features of his fiction, his deep interest in these features and his diligence to guide the Caribbean and other colonized nations.

Concerning the active role of the West Indian authors in contributing to decolonization of the West Indies, Lamming thinks that “That’s the real question; and its answer can be the beginning of an attempt to grapple with that colonial structure of awareness which has determined West Indian values”

(2003, p. 16). According to Lamming, literary texts do not construct only fictional worlds which provide the reader with delight and leisure time activity; instead, they act as a kind of sphere in which there exists an opportunity to contest the colonial discourses of the Western scholars. Therefore, he adopts certain lexicons and extraordinary linguistic styles in his writings that feature “an adjustment of word use and spelling to give an accessible rendering of dialect forms” (Ashcroft et. al. 2004, p. 45). Through such readapting of the local uses of the Caribbean to English, Lamming most possibly aims to revive an anti-colonial awareness among the native people by using English in a distinctive manner. As regards the function of persisting in the use of such a language with a view to generating a native distinctiveness, it is argued that “[t]he most interesting feature of its use in post-colonial literature may be the way in which it also constructs difference, separation, and absence from the metropolitan norm” (Ashcroft et. al. 2004, p. 43). Consequently, the same perception can be thought to endure commonly in Lamming’s novels in which he desires to distract the native population from the Eurocentric views and impacts through subverting the English linguistic norms and thus the colonialist policies.

As a postcolonial writer who became an exile in Britain, Lamming often focuses on the issue of exile and immigration in his novels in order to underline the effects of such processes on ex-colonized nations. Odhiambo claims that “[t]he experience of exile in England, though it disillusioned and crushed the immigrants, gave them a new insight, a new appreciation and identity with their island” (1994, p. 124). Even though it is often believed that living miles away from one’s homeland in a territory that is totally different from the native culture generates totally alienated individuals who are predisposed to absorb the outlook and tendencies of foreign nations, Lamming is of the opinion that this kind of distance from a homeland makes a person of once colonized origins keenly aware of his own civilization and real identity; thus, being an exile may be considered to be an essential process of restoring their lost and destructed cultural identities that were generated by the Western nations throughout the colonial period.

Immigration as a Productive Process in *The Emigrants*

Describing the immigrants who leave their native islands in the Caribbean with the expectation that they will heal their spiritual and material damage in the British metropolis which they suppose can offer a variety of opportunities for many problems in *The Emigrants*, Lamming in an interview clarifies the immigrating characters as follows: “Everybody was in search of an expectation ... because you had lived so much with the idea of England as facilitator, everybody was more or less sure that England would come to their rescue” (Nasta, 2004, p. 186). However, his novel sheds light upon the issue of how the immigrants of the margins recognize personally that it is futile to expect the metropolis to provide any better occasions for their crises if they settle there.

In order to emphasize the racial diversity of the Caribbean islands and outcomes of colonialism, the Jamaican in the novel who heads for London with the other Caribbean immigrants on the ship utters “vomit” for describing those coming from European countries, Africa, India and China and settling on these islands, saying that “Now it explodin’ bit by bit. It beginnin’ gradually stir itself, an you can understan’ what happenin’ if you imagine yuh vomit take on life an’ start to find out where you stomach is” (Lamming, 1994, p. 66). This diversity might be said to spoil the emergence of

a firm national attachment to the Caribbean since its variety of different races, cultures and voices cause conflicts and disorder. This movement or “vomit” which means tending to immigrate may be interpreted from two aspects: “the suggestion of Britain’s inability to control the consequences of colonial migration and the West Indian’s protean ability, born of his colonially produced imagination and experience, to settle anywhere” (Page, 2010, p. 27). The colonial policies of Britain like other Western powers caused the native societies to be formed through immigration and diaspora that came into existence because of their oppression or willingness. Thus, Britain, not being able to prevent immigration flux from ex-colonies, had to endure numerous native immigrants of the Caribbean as a result of disruption of the natural structure of the island. The harmful effects of colonialism on the West Indian identity and culture left behind fragmented native peoples who were inclined to look for refreshing breaths in other lands. Concerning the distinctive identity of the West Indian population, Lamming discusses that “[i]t is the brevity of the West Indian’s history and the fragmentary nature of the different cultures which have fused to make something new ... Colonialism is the very base and structure of the West Indian cultural awareness” (2003, p. 15). Therefore, not possessing any deep-seated national legacy because of the existence of various cultures, the West Indian society, not surprisingly, was very appropriate for absorbing the diseased impacts of colonialism.

The Jamaican makes clear the difference of the spiritually and mentally more oppressed West Indians in their aims to settle in London while expressing that “[t]hem is West Indians. Them all provin’ something. An’ is the reason West Indies may out o’ dat vomit produce a great people, ‘cause them provin’ that them want to be something” (Lamming, 1994, p. 66). Considering the historical experience of colonialism for long years, the imposed idea on the West Indians was that they deserved to work as servants under the rule of the white colonizers instead of displaying something valuable. As Fanon sheds light upon the blacks’ psychology, “There is another fact: Black men want to prove to white men, at all costs, the richness of their thought, the equal value of their intellect” (2008, p. 3). What the Jamaican points out in the novel in regards to the mental states of the West Indians is just their comprehension that they are not as inferior as the white coloniser asserted and that it is crucial for them to strive to exhibit their abilities and virtues in order to disprove the colonial discourses. As noted by Kundani, “[t]he colonial mindset held that only European culture had value: other cultures were, at best, frozen at earlier stages of civilisation; at worst, they had never produced anything of merit” (2007, p. 41). The feeling of inferiority and having no valuable cultural values made the West Indies preoccupied with the idea that they might elevate their standards and positions in one of the centres of the Western colonialism, the London metropolis. Through such an attempt, they can prove their ability to produce something valuable and reaching the status of the white man.

Since the Caribbean islands accommodated various racial and ethnic descents such as “Jamaican”, “Grenadian” and “Barbadian,” the first dialogues between the immigrants in the novel focus on “the differences between the small and big islanders” and the attempt of each immigrant to take pride in “the virtues of his own home island” (Szeman, 2003, p. 89). This heterogeneous side of the Caribbean makes it difficult for its habitants to construct a solid and sound identity because of wide gaps between their cultural and national peculiarities. In order to prevent any separatist view from dividing the solidarity and brotherhood of the immigrants, the Governor warns them in the following way: “All you down here is my brothers ... ‘an’ that’s why I tell you as I tell you to stop this

monkey-talk 'bout big islan' an' small islan'." (1994, p. 39). For the Governor, raising the issues of differences between their islands should be stopped since it will not bring about any benefit for them in such a situation in which their focus needs to revolve around common experiences and points.

Possibly desiring to remind the Caribbean citizens of the potential risks of being divided through racial and ethnic borders which means essentialism, George Lamming states that:

The concepts of Race, Nation and Ethnicity constitute a family of constructs of largely European origin which served to influence the attitudes we adopt in any encounter with difference ... Difference in religion, difference in modes of cultural affirmation require a new agenda of perspectives, a wholly new way of looking at the concept of nation, of finding a way to immunize sense and sensibility against the virus of ethnic nationalism ... And this new perspective is needed in order to educate feeling to respect the autonomy of the Other's difference, to negotiate the cultural spaces which are the legitimate claim of the Other, and to work towards an environment which could manage stability as a state of creative conflict. (2009, p. 31)

To Lamming, the sense of nationalism may not be confined to race and ethnic structure in the native population as this confinement would enlarge distances and hostility between the societies on the Caribbean islands which are marked by their racial and ethnic diversity. Supposing race and ethnicity as the only determinants of defining a nation can be tantamount to serving the interests and ideologies of the Western nations that aim to spread the notions of racial and ethnic differences on the islands in order to inhibit the native peoples from establishing any solidarity and strong ties among themselves. Then, for Lamming, if the Caribbean peoples wish to rescue themselves from the shackles of the Western world and establish their anti-colonial system, they have to learn to live by tolerating the distinguishing cultural and ethnic properties of the other groups on the islands. They also need to see these differences of the others as an unavoidable principle of putting into effect a new kind of constructive nationalism that is necessary to make these people overlook differences and make them notice that they have much in common.

Lamming offers the possibility of constructing a new political order which is purged of the colonial system and flaws in the native land. The circumstances, represented in the novel, draw the islands' people into constructing a new nation which is only possible by means of "the West Indies Federation" (Szeman, 2003, p. 96). Lamming thus supports the notion that founding a political system in which federation is implemented can embrace different colours and qualities of the Caribbean people equally without any discrimination and conflict. The federation system seems to prevent these dissimilar groups from being discarded randomly toward divided routes which will lead to their separation from each other and gradually their division.

Even if the emigrants in the novel are displayed with their different racial and ethnic origins and other varieties, the reader may notice their shared expectations from the British metropolis for their future needs, their previous sufferings from the colonialist acts of the Western nations, their anxieties about whether they will be able to make their plans and dreams real and their ambivalence regarding whether they will settle in London permanently or they will return to their homeland. When it is observed that many of them, except for several ones, have not seen London personally and that

they have only created certain images of London for a long time in their minds in the Caribbean islands relying of certain portraits of the city after encountering the British colonizers in the past in the Caribbean islands, it is not surprising that they are anxious about what will happen after they arrive there and whether London will match their dreams and guesses. Therefore, the author underlines the common points which could assemble these immigrants within the borders of unity and solidarity and hopes to initiate their anti-colonial struggle. Thus, for Lamming, these immigrants may succeed in establishing a native, national and anti-colonial world of unity on condition that they achieve in underlining their common sufferings that go back to the colonial period to such an extent that they can be inattentive to minor details of the essentialist perceptions about their racial and ethnic characteristics.

While referring to the psychological and economic harms of colonialism that put the Caribbean immigrants into certain attempts to be in constant search for some relief and escape from such troubles, the author reflects the thoughts and concerns of these immigrants as follows:

Suppose all these people in the West Indies get pushed from the back by some terror into this flight and those islands were left, deserted. Sloop, barge, canoe, yacht. Call it what you like. It happens every day ... and every month they leave the right way, paying a passage in search of what: a better break. Every man wants a better break. I've heard of others fleeing, but it seemed something quite different. Their flight was always a conscious choice, a choice even to suffer. (Lamming, 1994, p. 50)

Since the West Indians have to bear the brunt of the colonial period for a long time, they think that keeping themselves away from their native land by escaping to the European metropolises would grant them just the pivotal recover that they are in search of even if there emerges the risk that this kind of escape might lead to new crises and dismal corollaries. In the novel, Lamming reiterates this issue as follows: "They were leaving home with no particular desire to return, and they were sailing to a country which few had known at first hand" (1994, 41). The attempt to experience new trials in other lands of the Western world might be regarded as one of the main sources of inspiration for the Caribbean people that prompt them to leave their islands. Most of the immigrants have no certain and clear-cut arrangements for what they will do after arriving in the London city, except for a general purpose: to have a better life that is robbed of any turmoil, intimidation and a long history of colonial pains along with social and political unrest.

Other sources of motivation in the novel that trigger this immigration to London and that spur on very few of the immigrants, apart from the colonial ruins and collapse in the Caribbean, may be claimed to be the desire to have a well-paid job and be more educated by taking advantage of educational and occupational opportunities which are estimated to exist in abundance in London "[a]s strategies for the socio-economic advancement of households, labour emigration vied with the education of household members" (Byron and Condon, 2007, p. 24). Considering the fact that education in London improves them intellectually and technically, the immigrants of the Caribbean are often preoccupied with the notion that they might become outstanding figures in their areas of specialization after being educated there and that they may go back to the islands as more knowledgeable and proficient. As for job opportunities in London, they are almost obsessed with the

idea that they may be employed soon easily because they imagine that the city offers them a plethora of labour occasions suitable for their needs. During their education in the Caribbean based on the Western mindset, both teachers and students of the West Indies began to accept themselves as British rather than their original nations as Caribbean citizens (Rush, 2011, p. 46). This education might be said to play an important role in arousing their interests for the British territory and the London metropolis.

Arriving in London which has experienced the Second World War, the immigrants observe that London seems quite different from the one, which they expected before their arrival in several aspects. Firstly, they witness the post-war condition of the city in which concrete damage and gloomy atmosphere are predominant and which shakes the immigrants' expectation that London would be a promising centre for them. As Rush notes, "[t]he Britain they entered was in disarray, its people suffering economically and socially from the effects of six years of total war. Many of Britain's cities had been nearly leveled by Nazi bombing," and its available current resources were not sufficient even for the British people who were injured in the war (2011, p. 171). Thus, the general scene of the city in the post-war period, unlike the one that is praised by the colonizers due to its potentials in the Caribbean islands throughout the colonial period, reflects its vulnerable side and its reverse potential to be destroyed in the war by other nations. Then, the immigrants understand that London is not so strong and unshakeable as they supposed before because of the effects of the war on Britain. In addition, their experiences affirm their inability to make their dreams and expectations real considering that each of the immigrants' stories in London turns out to be a tragic end. To illustrate, the narrator tells how Higgins, who seems more decisive and has more obvious plans for his next time in London, ends up in personal frustration and failure as deduced from the expressions of Higgins on the ship as regards his plans for education before settling in London and his miserable end after his arrival. On the ship, he mentions:

"Tis the same school the cook on this ship went to. I send twenty letters an' they say whenever I was ready I could come once I had good testimonials. The Chief on the tanker see to it things would be all right an' give me a splendid word. An' that was that. I sen' in the application form an' they simply repeat that I only had to say when I was comin'. Once I had the fees and recommendation. I sen' them and make sure I know what I was goin' to do. (Lamming, 1994, p. 70)

As opposed to his hope to attain a higher status and a much better career as a cook, he is drifted to a different life story in which he is unable to achieve anything successful and productive for himself like the other ones, who have never attained their targets since they left the Caribbean. Lilian says to the narrator "Poor Higgins was there ... but you doan know the botheration he went through. From one thing to a next. They say he used to say people wus following' him ... He was tryin' to get back home as a stowaway" (Lamming, 1994, p. 236). Therefore, considering the poor living conditions and unexpected consequences of Higgins's and also the other immigrants' experiences such as their disappointment and failure, it may be claimed that the Imperial centre, London, does not form a setting which can meet the demands of the Caribbean immigrants by offering them a prosperous ambience with educational and job opportunities.

However, such sufferings and failures though appear as destructive and harmful since they operate as occasions through which the Caribbean immigrants restore their identities and reinforce their ties to their homeland (Thiong'o, 1978, p. 127). The outcome of being an exile in the novel seems to cause vagueness and confusion at first glance once the immigrants reach the British land with the feelings of anxiety and fragmentation. These feelings arise from both being tortured for years owing to the colonial process and being away from their native islands after heading for Britain. Although they have black skins and their idiosyncratic origins from the Caribbean islands, after leaving their homelands, they enter into a phase of reformation and repossession in an unfamiliar backdrop of a colonialist territory. With regards to the floating and directionless wandering of exiles in remote lands reflecting their double consciousness, Said claims: "Because the exile sees things both in terms of what has been left behind and what is actual here and now, there is a double perspective that never sees things in isolation." (1996, p. 60). The perception of drifting attitudes may be noticed in the novel through the aimless attempts of the immigrants and the ruined outcomes of these attempts are far bringing any plan to an end steadfastly no matter how hard they try to carry them out in London. As the scholar Head underscores the Caribbean immigrants' persistent bounds with the European centre that have roots in the colonial system founded on the islands, "[i]mmigrants from the West Indies viewed England not merely as a land of opportunity, but also as a kind of home, a mother country whose history, culture, and literature were familiar to them from their school textbooks" (2002, p. 164-165). The narrator, for example, articulates the vision of the Caribbean peoples who seek to be involved in the British mainstream albeit their lower social status as a marginal group:

For it would be a lie to deny that on the ship and even in the hostel, there was a feeling, more conscious in some than others, that England was not only a place, but a heritage. Some of us might have expressed a certain hostility to that heritage, but it remained, nevertheless, a hostility to something that was already a part of us. (Lamming, 1994, p. 237)

Even though this vision seems unchangeable and permanent for the Caribbean immigrants at first who think that they belong to the colonial world in the form of ambivalent and impaired mentality, they eventually begin to notice the evident division between themselves and the colonial centre, which the narrator confesses as follows: "But all that was now coming to an end. England was simply a world which we had moved at random, and on occasions encountered by chance. It was just there like nature, drifting vaguely beyond our reach." (Lamming, 1994, p. 237). The possibility of reaching prosperity and having a sense of well-being in London turns out to be mere disillusion in the end. This psychological collapse springs from the discrimination of the imperial centre against the immigrants and its reluctance to shelter them despite their long-standing hard times and critical needs from psychological, economic, cultural, political and social aspects. A further illustration might be made out from the case of Tornado. After having stayed for four years in England in the past and served for the RAF (Royal Air Force), Tornado now goes back there again on the ship to England with the other Caribbean immigrants and says to them that "I'll say dis ... if dere's one place ah want dem to bury my bones, 'tis the Laparouse cemetery. In the heart of Trinidad" (Lamming, 1994, p. 41). Tornado seems to be just the living proof of the resultant psychology and recognition of those who immigrate to England with both expectation and apprehension, but who ultimately conceive of the Caribbean

islands as their real and indubitable homeland. In other words, the experience and disillusion of Tornado attest to the assumption that; just as the Caribbean immigrants continually break away from the islands to England at first in order to strip themselves of a range of problems, so this flight is reversed in such a way that they finally elude the London city and head towards the Caribbean.

Through the general scene of racism, which they encounter in London, the novelist implies the notion that the marginal place of the immigrants does not seem to be integrated into the central site of the colonisers in the metropolis. For instance, relying on his experiences in London for four years during which he faces racism and oppressive approach as a West Indian immigrant, Tornado tells: “Those limey English people ain’t got no min’. They intention is to squeeze a man like me any day they see him, an’ you’ll find that they doan’ like in they country at all at all.” (Lamming, 1994, p. 67). In other words, Tornado wants to convey the fact that London does not represent an appropriate landscape for the Caribbean immigrants to decide to make their home in that city, and therefore, they believe that their real homeland is the Caribbean islands where they can find their native origins with other citizens such as Africans, Barbadians, West Indians, Grenadians and so on who strive to live together with their minor distinctiveness. Hence London as a colonial centre remote from their native land both tangibly and mentally which becomes a milestone setting where the immigrants discover that they do not belong to the metropolis owing to existence of the colonialist mindset of the white citizens in the city. As the scholar Stuart Hall makes clear that:

I went back to England and I became what I’d been named. I had been hailed as an immigrant. I had discovered who I was ... Then Black erupted and people said, ‘Well, you’re from the Caribbean, in the midst of this, identifying with what’s going on, the Black population in England. You’re Black.’ (2001, p. 150)

Similar to Hall’s experience in Britain where he firstly gains an awareness of his blackness and how he differs from the white population through his skin colour, Lamming, through the black immigrants of the Caribbean islands in the novel, epitomizes the same experience in a striking way and indicates that the concept of blackness and native configurations become more apparent and acute as a result of withstanding the odd looks and racist manners of the British population in the London metropolis. The Caribbean immigrants notice that they are treated as annoying and unwanted beings because of their indigenous identities, so their disappointment and observation concerning the real face of the city turn into homesickness and melancholy that motivate them to recognize the Caribbean as their real home and to return to this home as real Caribbean citizens.

The love affairs of the immigrants would be a point of discussion concerning what lies behind them. Page points out that “the sexual encounters” in the novel seem to be “uniformly negative, moving in cycles of destruction, exploitation and turning back upon the self rather than openings of diasporic community” (2010, p. 31). The underlying meaning behind the failure of such love relationships may be claimed to be the impossibility of achieving something promising even in marriages and flirtations in London, apart from other failures in education and labour life, which also adds to raising their awareness of distinctiveness. Especially if this love affair occurs between an English and a West Indian, the result, for Lamming, does not turn out to fruitful as it is stated by Page as follows: “Any acceptable offspring from the meeting of West Indian and British in this reordering of political relations will be Caliban’s, not Prospero’s.” (2010, p. 31). The same fact may be observed

in the love affair of Lilian, being a white English woman, and Tornado, a black West Indian, in which their marriage is not consummated on the whole and does not result in the desired end, contentment and delight. Lilian tells the narrator that “First of all ... you know Tornado an’ me did the thing. We get married. An’ ‘twus a hell of a time we had at the Governor’s club” (Lamming, 1994, p. 236). The marriage between white and black races in the colonial metropolis seems to generate divorces and cause the couples to be back on their different courses again because the worlds of whites and blacks do not indicate any signs of fusion and convergence. Then, the Caribbean immigrants are naturally pushed back to their native territories partially by such impaired marriages and affairs with the white population, whose viewpoints differ completely from the black immigrants’, in the metropolis in which they act like floating and confused figures, which may be evaluated as one of the major reasons of failure and disappointment.

Conclusion

George Lamming reflects the Caribbean immigrants’ psychology and experiences before and after their arrival in London in *The Emigrants* by underlining the point that living away from their native country may offer opportunities for these immigrants to deal with their cultural and psychological disappointment by means of living through certain racist and oppressive incidents and the colonialist metropolis in person. However, it may seem negative and sorrowful for the immigrants to endure this kind of experiences in London; nevertheless, such unpleasant, even brutal experiences lead to the immigrants’ awareness of the fact that they cannot be a part of the Western territory and perception since they have to notice that their real home is situated in the Caribbean islands. Consequently, London, as one of the colonialist centres in which racism and failure work hand in hand against the immigrants in every aspect of life strengthened their identification with and longing for the native land. After these processes when they recognize that they must leave the city in order to return to the Caribbean, it is likely that the immigrants might be conscious of the possibility of putting into action the idea of unity and brotherhood that are independent of colonialist ambitions.

REFERENCES

- Ashcroft, B., Griffiths, G. and Tiffin, H. (2004). *The Empire Writes Back*. New York and London: Taylor & Francis e-Library.
- Byron, M. and Condon, S. (2007). *Migration in Comparative Perspective*. New York and London: Taylor & Francis e-Library.
- Fanon, F. (2008). *Black Skin White Masks*. Trans. Charles Lam Markman. London: Pluto Press.
- Hall, S. (2001). "Old and New Identities, Old and New Ethnicities". *Theories of Race and Racism*. Ed. Les Back and John Solomos. New York and London: Taylor & Francis e-Library. 144-154.
- Head, D. (2002). *The Cambridge Introduction to Modern British Fiction, 1950-2000*. New York: Cambridge University Press.
- Kundnani, A. (2007). *The End of Tolerance: Racism in 21st Century Britain*. London; Ann Arbor; MI: Pluto Press.
- Lamming, G. (1994). *The Emigrants*. The United States of America: The University of Michigan Press.
- Lamming, G. (2003). "The Occasion for Speaking". *The Post-Colonial Studies Reader*. Ed. Bill Ashcroft, Gareth Griffiths and Helen Tiffin. New York and London: Taylor & Francis e-Library. 12-18.
- Lamming, G. (2009). "Language and Cultural Evolution". *Beyond Borders*. Ed. Jennifer Rahim and Barbara Lalla. Jamaica: University of the West Indian Press. 17-34.
- Nasta, S. (2004). "George Lamming with Caryl Phillips" *Writing Across Worlds*. New York and London: Taylor & Francis e-Library.
- Odhiambo, C. J. (1994). "Outside the Eyes of the Other: George Lamming and Definition in *Of Age and Innocence*" *Research in African Literatures* Vol. 25, No. 2, Special Issue: Caribbean Literature (Summer), pp. 121-130. Indiana University Press, (12.04.2013) <http://www.jstor.org/stable/4618267>.
- Page, K. (2010). *Transnational Negotiations in Caribbean Diasporic Literature*. New York and London: Taylor & Francis e-Library.
- Ramchand, K. (2004). *The West Indian Novel and its Background*. Kingston and Miami: Ian Randle Publishers.
- Rush, A. S. (2011). *Bonds of Empire*. New York: Oxford University Press.
- Said, E. W. (1996). *Representations of the Intellectual*. New York: Vintage Books.
- Szeman, I. (2003). *Zones of Instability: Literature, Postcolonialism and the Nation*. London: The Johns Hopkins University Press.
- Thiong'o, N. (1978). *Homecoming*, London: Heinemann Educational Books.
- Weedon, C. (2004). *Identity and Culture: Narratives of Difference and Belonging*. England: Open University Press.
- Weiss, T. (2009). "The Windrush generation". *The Cambridge Companion to The Twentieth-Century English Novel*. Ed. Robert L. Caserio. New York: Cambridge University Press. 163-175.

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN:2636-8641

Cilt/VOLUME 2

Sayı/ISSUE 4

Yıl/YEAR: 2019

ÇİNERİM: 06-07-2019 – Kabul: 26-12-2019

The Evaluation of the Hospitality Industry within Turkic Countries Regarding ISO26000 Standards

ISO 26000 Standardı Kapsamında Türk Dünyası Ülkeleri Konaklama Endüstrisinin İncelenmesi¹

Mithat Zeki DİNÇER²

Ali Turan BAYRAM³

Gül ERKOL BAYRAM⁴

Abstract

Today, with the influence of globalization, Management try different strategies to protect existing situation and have a superior market share in comparison with their competitors and adapt to markets that enlarged the volume with a new innovation. The concept of social responsibility, which is important for many tourism enterprises in recent periods; aims to contribute to the sustainable development of service providers. One of the important steps

Özet

Günümüzde küreselleşmenin de etkisiyle işletmeler mevcut durumunu koruyabilmek ve rakiplerine nazaran üstün bir pazar payına sahip olmak adına farklı stratejiler denemekte ve her an bir yenilik ile hacmini genişleten pazara uyum sağlamaya çalışmaktadır. Son dönemlerde pek çok turizm işletmesi için önemli olan sosyal sorumluluk kavramı; turizm endüstrisi açısından değerlendirildiğinde, hizmet veren kuruluşların sürdürülebilir gelişimine katkı sunmayı

¹ Bu çalışmanın özeti, IV. Türk Dünyası Turizm Sempozyumunda özet bildiri olarak sunulmuştur.

² Mithat Zeki DİNÇER, Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, mzdincer@istanbul.edu.tr, Orcid: 0000-0002-4928-8303

³ Ali Turan BAYRAM, Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, alibayram@sinop.edu.tr, Orcid: 0000-0003-1655-4043

⁴ Gül ERKOL BAYRAM, Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Turizm Rehberliği, gulerkol@sinop.edu.tr, Orcid: 0000-0001-9764-2883

to improve the social responsibility behavior of businesses is the guidance projects. ISO 26000: Social Responsibility Management System, which is accepted as one of these guidelines and determined by International Standards Organization (ISO) in 2010, is the first official document in agreement on social responsibility terms and practices. This document measures the progress of private sector and public institutions in terms of social responsibility behavior and helps them to think about their well-being, care about their clients, staff, investors, business partners, government and country.

It is necessary to read the ISO 26000 Social Responsibility guidelines carefully and to put into practice urgently in order for the Turkish World countries to gain the rights they deserve from the tourism market and to increase the number of visitors and to go further than the targets reached. For this reason, the aim of the study is to examine the current situation of the ISO 26000 standard within the Turkic countries and make suggestions on what should be done. By adopting the ISO 26000 Social Responsibility System, It is envisaged that tourism enterprises will gain competitive advantage, their corporate image and their tourist profile will be strengthened and a visible increase in the number of permanent tourists will be ensured; motivation, productivity and loyalty of employees will increase; investors, sponsors and shareholders' minds will change positively, positive development will be ensured in communication with competitors, public institutions and the media. Within the scope of the research, the use of ISO26000 social responsibility guide standard of the tourism enterprises operating in the countries of the Turkic World is examined by using content

amaçlamaktadır. İşletmelerin sosyal sorumluluk uygulamalarını geliştirmesi yolunda önemli adımlardan biri de rehber nitelikteki projelerdir. Bu rehberlerden biri olarak kabul edilen ve 2010 yılında Uluslararası Standartlar Organizasyonu (ISO) tarafından belirlenen ISO 26000: Sosyal Sorumluluk Yönetim Sistemi sosyal sorumluluk terimleri ve uygulamalar üzerine mutabakat sağlanmış ilk resmi belge niteliğindedir. Bu belge özel sektör ve kamu kurumlarının sosyal sorumluluk davranışı açısından gelişimini ölçerek, müşterilerini, elemanlarını, yatırımcılarını, iş ortaklarını, hükümetini ve ülkesini, üzerinde yaşadığı toprakları önemsemesine, onların refahını düşünmesine yardımcı olmaktadır.

Türk Dünyası ülkelerinin turizm pazarından hak ettiği payı alması ve ziyaretçi sayısını arttırması ve ulaştığı hedeflerin ötesine geçebilmesi için ISO 26000 Sosyal Sorumluluk rehberini dikkatlice okuması ve ivedilikle uygulamaya geçirmesi gerekmektedir. Bu sebeple bu araştırmanın amacı; ISO26000 kavramının Türk Dünyası ülkeleri turizm endüstrisindeki mevcut durumunu incelemek ve yapılması gerekenlere dair öneriler sunmaktır. Türk Dünyası ülkelerinin turizm sektöründe hizmet veren kuruluşların ISO 26000 Sosyal Sorumluluk Sistemini benimsemesiyle rekabet avantajı elde edeceği, kurumsal imajının ve turist profilinin güçleneceği ve daimi turist sayısında gözle görülür bir artış sağlanacağı, çalışanların motivasyonlarının, verimliliklerinin ve bağlılıklarının artacağı, yatırımcı, sponsorlar ve pay sahiplerinin işletmeye olan bakış açısında fark edilir pozitif değişim sağlanacağı, rakipleri, kamu kurumları ve medya ile iletişimde olumlu bir gelişim sağlanacağı öngörülmektedir. Araştırma kapsamında Türk Dünyası ülkelerinde faaliyet gösteren turizm işletmelerinin ISO26000 sosyal

analysis of the web sites and some suggestions are made regarding the results.

sorumluluk rehberi standardını kullanımı web içerik analizi yardımıyla incelenmiş ve sonuçlara istinaden bazı öneriler sunulmuştur.

Keywords: Tourism, Social Responsibility, ISO 26000, Content Analysis, Turkic World.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Sosyal Sorumluluk, ISO26000, İçerik Analizi, Türk Dünyası.

Giriş

Günümüz turizm işletmelerinin paydaşlarına yönelik bazı temel yükümlülükleri vardır ve bunlardan en önemlisi, toplumun beklentilerini karşılamak adına ürün ve hizmet üretmektir. Toplumun refahı ve gelişimi adına hizmet sunarken; kendisi ve paydaşları adına ekonomik bir kar da sağlamaktadır. Günümüzde bazı değerlerde yaşanan değişimler bu algıda farklılıklara sebep olmuş ve işletmeler, daha duyarlı, hassas, çevreyi düşünen ve bireyi önemseyen bir bakış açısı geliştirilmiştir. Artık işletmeler sahip olduğu insan kaynaklarının öneminin ve gerek tüketicilerin gerekse çalışanların bu anlayışı benimseyen işletmeleri tercih ettiğinin farkına varmaktadır. Birey temelli yaklaşım işletme boyutunda sosyal sorumluluk kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Sosyal sorumluluk davranışlarında rehber niteliğinde olan ISO 26000 işletmelere sosyal sorumluluk konularında bir rehber olmaktadır. Bu rehber; işgücü uygulamaları, istihdam koşulları, sorumlu tedarik zinciri yönetimi, malzeme ve kaynakların sorumlu tedarik edilmesi, adil çalışma uygulamaları ve paydaş katılımı için öneriler ile ilgili konuları içermektedir. ISO 26000, faaliyetlerine, büyüklüğüne veya konumuna bakılmaksızın her tür işletmeye yöneliktir. Sosyal sorumluluğun ne olduğunu açıklar; işletmeler ve diğer kuruluşların, sosyal sorumluluk meseleleriyle ilgili en iyi uygulamaları paylaştıklarından övgüye değer ilkeleri etkili eylemlere nasıl dönüştürebileceğini açıklar. ISO 26000 standardının dünyanın önde gelen işletmelerince benimsenmesi turizmin ve ilgili alanların kurumsal sürdürülebilirlik, sosyal sorumluluk, sürdürülebilir kalkınma gibi konulara ağırlık vermesine ve imajlarının bu doğrultuda güçlenmesine sebep olmuştur.

Küreselleşmeyle birlikte dünya farklı bir seyirde gelişmekte, her geçen gün yeni gelişmeler birbirini takip etmektedir. İşletmeler daha fazla üretmek, müşteri sayısını arttırmak ve kalitelerini arttırmak adına çabalarken; biryandan da sürdürülebilirliği de göz önünde bulundurmaktadır. Sosyal sorumluluk davranışlarının işletmeler için önemli bir referans olduğu günümüzde duyarlı, hassas, insan odaklı yaklaşımlar günümüzün temel pazarlama stratejilerindedir. Bu kapsamda oluşturulan ve yasal bir kavrama bağlanan Sosyal sorumluluk kavramı, yalnızca yasal yükümlülüklerle göre hareket etmek

demek değil; çevre, insan ve paydaşlar ile sosyal ilişkilere yatırım yapmak, çevreye duyarlı teknolojiler kullanmak, sorumluluk bilinciyle hareket etmek ve bu ekseninde yatırımları yönlendirmek, kurum ve kuruluşların rekabet gücünü arttırabilecek beşeri faktörlere yönelmek, müşterilere karşı daha ılımlı, hassas olmak, yalnızca ticari ilişki değil duygusal bağlar oluşturmaktır. İşletmeler; kurumun kaynaklarını toplum yararına kullanıyorsa sosyal sorumluluk davranışına sahip demektir (Bartol ve Martin, 1994).

ISO 26000 sosyal sorumluluk rehberinin amacı; organizasyonel yönetim, insan hakları, çalışan uygulamaları, çevre, adil çalışma uygulamaları, tüketici konuları, toplumsal katılım ve kalkınmayla organizasyonları sosyal sorumluluk yaklaşımlarını uyarlamaya teşvik etmektir (ISO, 2014). ISO 26000 paydaşların birbiriyle olan ilişkinin oluşmasında ve gelişmesinde rehber niteliğindedir. Sosyal sorumluluk iletişiminin gelişmesini sağlar, stratejilere, sistemlere ve süreçlere sorumlu işletme uygulamalarını entegre etmeye yardımcı olur. Bu nedenle ISO26000, kurumlara çeşitli paydaşlarının çıkarlarını dikkate almasını tavsiye etmektedir. Birden fazla paydaşla yapıcı ortaklık anlaşmaları, etkin konsensüs oluşturma, bilgi paylaşımı, çıkar temsilciliği ve meşruiyet kazanma potansiyeli açısından faydalıdır (Fransen ve Kolk, 2007).

Turizm işletmelerinin insan odaklı pazarlama stratejileri ve yönetim modelleriyle ISO 26000 Sosyal sorumluluk kavramını uygulaması oldukça gerekli bir husustur. Sürdürülebilirliğin en yoğun tartışıldığı sektörlerden biri olan turizm için ISO 26000 gelecek nesillerin dikkate alınmasını, hizmetlerin insan odaklı oluşturulmasını, memnuniyet, geri bildirim, tekrar ziyaret, sadakat gibi değerlerin işletmelerin ürün oluşturma politikası ile gerçekleştirilebileceğini ifade etmektedir. Bu kapsamda araştırmada incelenen Türk Dünyası ülkelerinde bulunan turizm işletmelerinde ISO 26000 Sosyal sorumluluk standardının bulunmasının araştırmada ele alınan işletmelerin sürdürülebilirliği açısından önemli ve faktör olarak görülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, ISO26000 kavramının Türk Dünyası ülkeleri turizm endüstrisindeki mevcut durumunu inceleyerek yapılması gerekenlere dair öneriler sunmak olarak belirlenmiştir.

ALAN YAZIN

ISO 26000 Sosyal Sorumluluk Standardı Kavramı

Sosyal sorumluluk kavramının dünyada farklı otoritelerce bilinir hale gelmesi 1800'li yıllara dayanmakta, ABD'nin girişimcilik çağı olarak adlandırdığı bu dönemde ortaya çıkmasına istinaden kavram yeterince anlaşılammıştır. 1930'lu yıllara gelindiğinde sosyal sorumluluk kavramıyla ilgili önemli değişiklikler görülmüş ABD'nin kriz dönemlerinde küçük ölçekli işletme sahiplerini korumak amacıyla yeni yasaların çıkartılması sosyal sorumluluk kavramının da önünü açmıştır. 1960'lı yıllara gelindiğinde yeni bir anlayış ortaya çıkmış ve bu yaklaşıma sosyal çağ denilmiştir. Bu süreçten sonra pek çok işletme sosyal sorumluluk bilinciyle hareket etme eğiliminde olmuş, çalışanlarına eşit iş imkanları sağlama, daha adil bir çalışma ortamı yaratma, çevresel kaynakları koruma, işletmeye güvenen tüketicilerin haklarını koruma gibi konularda daha hassas ve duyarlı bir yaklaşım içinde hareket etmişlerdir. 1970'li yıllara gelindiğinde sosyal sorumluluk kavramının yaygın biçimde kullanıldığını ifade etmek mümkündür. Özellikle uluslararası sahada faaliyet gösteren işletmelerin de etkisiyle tüm dünyaya

yayılmış, büyük çaplı kurumlar ürünlerini sunarken ve pazarlarken sosyal sorumluluk davranışını da faaliyetlerine entegre etmiş ve işbirliği içinde olduğu diğer ülkelerdeki işletmeler bu yaklaşımı benimsetmişlerdir (Çalış ve Özlük, 2006, s. 9; Taşlıyan, 2012, s.23).

Sosyal sorumluluk kavramının gelişim sürecini gizli el, devlet ve yönetim yaklaşımı olarak üç aşamada incelemek mümkündür. Gizli el perspektifinden sosyal sorumluluk; işletmelerin yasal yükümlülükler nezdinde ekonomik çıkarlarını arttırma çabası içinde olmalarıdır. Devlet perspektifinden sosyal sorumluluk; işletmelerde yaşanan olumsuz ya da istenmeyen durumların yasalarla kontrol edilmesini ifade etmektedir. Yönetim perspektifinden sosyal sorumluluk; işletme sahipleri ya da yöneticilerinin sosyal refahının korunması ve arttırılmasına dair işletmelerin ekonomik kazanımlarıyla ilgili tutum ve stratejilerin geliştirilmesini kapsamaktadır (İstanbulu Dinçer, Akova ve Dilmaç, 2013, s.4).

İşletmelerin ürettiklerini ve çalışma ortamını koruma ve ilerletme adına sahip olduğu bilinç ve hassasiyet sosyal sorumluluk olarak tanımlanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin çalışma koşullarındaki yetersizlik ve eşitsizlik göz önünde bulundurulduğunda; sosyal sorumluluk kavramının ne kadar önemli bir konu olduğunu görmek mümkündür. Bu konuda işletmelerin çaba göstermesi bir yana çeşitli sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumlarının da konuyla ilgili çeşitli çalışmalar yürüttüğünü görmek mümkündür. Günümüzde bir ürün üreten ve herhangi bir hizmet sunan bütün işletmelerin sosyal sorumluluk konusuna ilgi duymakta ve çalışmalarını bu yönde ilerletmesi gerektiğini düşünmektedir. Çevresel kaynakların korunması ve toplumun refahının yükselmesi adına, işletmeler belirli kriterler tespit etmeli ve bu kriterlere uymalıdır. Sosyal sorumluluk perspektifinden değerlendirilebilecek bu kriterler hem çabalarının tespiti hem de performansının niteliği açısından oldukça önemlidir.

İşletmelerin en temel amacı ekonomik açıdan kar elde etmek ve varlığını devam ettirebilmektir. Bu amacı yerine getirmek adına çeşitli yasal yükümlülüklere uymakta, entegre bir yönetim planı yürütmelidir. Ancak tüketicilerin de işletmeleri tercih ederken dikkat ettiği bazı önemli hususlar da bulunmaktadır. Bunlardan biri olan, topluma, doğaya ve çevreye karşı olan sorumluluklarını yerine getirmesi işletmelerin ayakta kalması ve rakiplerine göre avantajlı olarak ilerlemesi açısından gerekli bir durumdur. İşletmeler bu tutumunu farklı biçimlerde gösterebilmektedir. Örneğin; bazı işletmeler yeşil ya da sosyal pazarlama gibi bir yaklaşım ile tüketicilere hizmet sunarken; bazı işletmeler bir sivil toplum kuruluşu ile çalışmakta, birlikte ortak bir proje yürütmektedir. Genel olarak işletmelerin sosyal sorumluluk davranışlarını; sanatsal, kültürel, eğitimsel, bilimsel, çevre, sağlık, güvenlik gibi konularda topluma fayda sağlama çabası olarak tanımlamak mümkündür (Akıncı Vural ve Coşkun, 2011, s. 62).

Toplumsal yapıda artan sosyal sorumluluk anlayışına istinaden sosyal sorumluluk standartlarının oluşturulması gerekliliği; ISO 26000 standardının oluşmasına vesile olmuştur. 2010 yılından önce SA8000 standardı olarak tanımlanan ve uygulanan 2010 yılından sonra da geliştirilen, güçlendirilen sosyal sorumluluk anlayışının en üst seviyesini ifade eden ve işletmelerin sosyal sorumluluk felsefesinin uygulanmasına rehberlik eden ISO 26000 standardı işletmelerin, devletlerin, tüketici ve sivil toplum kuruluşlarının fikir alışverişi ve katılımı ile geliştirilmiş ve 14 Eylül 2010'da ISO standardı olarak uygulanması gerekliliği belirtilmiş, 1 Kasım 2010 yılında ise uygulamaya konulmuştur.

Bu tarihe değin sosyal sorumluluk konusunda resmi bir tanım bulunmamakla birlikte, ISO 26000 Sosyal Sorumluluk Rehberi ile kurumsal sorumluluk ve itibarını idare etme niyetinde olan tüm işletmeler paydaşların katılımı ve kurumsal sürdürülebilirlik gibi ilkeleri yönetim politikalarını oluşturmaktadır. ISO 26000 toplumun içinde yer alan tüm bireylerin istek ve ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemekte, kurumların, işletme bazlı ilişkilerini yaşam tarzlarıyla olumlu açıdan etkilemekte, özel talimatlar vermeden net bir rehberlik sağlamaktadır. Birçok ülkenin, farklı paydaş gruplarının görüşleri ile şekillenen ISO tarafından organize edilen ISO 26000 2005 yılında üzerinde çalışılmaya başlanan, 2010 yılında tamamlanan, sosyal sorumluluk terimleri ve uygulamaları üzerinde anlaşma sağlanan ilk resmi belge niteliğindedir. Gönüllülük esasına dayanarak benimsenmesi gereken bu rehber diğer sosyal sorumluluk inisiyatiflerini desteklemektedir (İstanbulu Dinçer, Akova, Dilmaç, 2013, s. 6).

ISO 26000 sosyal sorumluluk rehberinin ortaklık anlaşmasını imzaladığı kuruluşlar; Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (UNGC), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Küresel Raporlama Girişimidir. Türkiye Cumhuriyeti ise; Birleşmiş Milletler (UN), Uluslararası İşçi Örgütü (ILO), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) gibi uluslararası kuruluşlar ile sosyal, ekonomik, ahlaki ve çevresel değerler kapsamında bazı önemli anlaşma, bildirme ve rehber hazırlamakta, kuruluşların sosyal sorumluluk çözümlerini üretmeleri ve paylaşımları için onları teşvik etmektedir (Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği, 2014).

ISO 26000 sosyal sorumluluk rehberi standardı ile yakından ilişkili olan üç önemli kavram bulunmaktadır. Bunlar; kurumsal sürdürülebilirlik, kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilir kalkınmadır. Kurumsal sürdürülebilirlik ekolojik ve sosyal sürdürülebilirliğin sentezi olarak tanımlanmakta, işletmelerin kısa zamanlı kazançlar yerine uzun vadeli kazanç ve amacına yönelmeye vurgu yapmaktadır (Dylick ve Hockerts, 2002, s. 132; Kuşat, 2012, s. 223). Kurumların gönüllük inancına göre sosyal ve çevresel olayları örgüte dayalı amaçlarıyla ve sosyal paydaşlarıyla bütünleştirdiği bir kavram olarak kabul edilmekte, kar amacıyla kurulmuş bir işletmenin iç ve dış çevresindeki paydaşlara yönelik etik ve sorumlu davranması ve bu perspektifte kararlar almasını açıklamaktadır. ISO kurumsal sosyal sorumluluk kapsamında insan hakları, iş sağlığı, iş güvenliği, işçi ve işyeri sorunları, haksız uygulamalar, çevresel yaklaşımlar, piyasa ve tüketici sorunları gibi kavramların üzerinde durmaktadır (Leonard ve McAdam, 2003; Aktan ve Börü, 2006, s. 12). Sürdürülebilir kalkınma kavramı 1987 yılında Birleşmiş Milletler komisyonunca çevre ve kalkınma üzerine kabul edilen bir rehber ile ortaya çıkmıştır. Çevrenin kaynaklarını korurken, ekonomik büyümeyi de sağlayan ve gelecek kuşakların ihtiyaçlarını düşünen ve bu kaynakları tehlikeye sokmadan kullanan bir kalkınma modelidir. Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere üç kısma ayrılmakta, kaynakların korunması, gelecek nesillerin ihtiyaçları üzerinde durmaktadır (International Organization for Standardization, 2010).

ISO 26000 Sosyal Sorumluluk Standardının Temel Bileşenleri

Ecologia (2011) ISO 26000 Sosyal Sorumluluk Rehberi Standardının temel bileşenlerini paydaşlar, temel konular ve raporlama olarak tanımlamaktadır. Paydaşlar; işletmenin faaliyetlerinden etkilenen kişi ve grupları ifade etmektedir. Bu grup; çalışanlar, tedarikçiler, yerel halk, tüketiciler,

yatırımcılardır. Paydaşlarla iletişim kurabilmenin en iyi yolu, işin en iyi biçimde nasıl yapılacağını ve geliştirileceğinin bilinmesidir. Temel konular bileşeni, ISO26000 sosyal sorumluluk ilkesini benimseyen işletmelerin uyması gereken yedi temel kavramı açıklamaktadır. Bu konular; organizasyonel yönetim, insan hakları, işçi uygulamaları, çevre, adil çalışma uygulamaları, tüketici sorunları, toplumsal katılım ve gelişmedir. Belirtilen yedi temel konunun ele aldığı hususlar aşağıdaki gibidir (ISO, 2010; Camilleri, 2017, s. 6). ISO26000 sosyal sorumluluk rehberini uygulayanlar faaliyetlerini ve gelişim için önceliklerini bu temel kurallara göre belirlemeli ve değerlendirmelidir.

Tablo 1: ISO 26000'de Yer Alan Temel Konular

Organizasyonel Yönetim	Amaçları Gerçekleştirmek Planlama Organizasyon Hareket ve Motivasyon Aşaması Kontrol Etme Durum Tespiti
İnsan Hakları	İnsan haklarına yönelik riskli durumlar Suç Ortaklığından kaçınmak Şikayetleri çözmek Ayrımcılık yapılan ve korunmasız gruplar Sivil ve politik haklar Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar Çalışma yaşamındaki temel prensip ve haklar
Çalışan Uygulamaları	İşgücü ve çalışan ilişkileri Çalışma koşulları ve sosyal koruma Sosyal diyalog Sağlık ve iş yerinde güvenlik İnsan kaynakları eğitimi ve gelişimi
Çevre	Kirliliğin önlenmesi Sürdürülebilir kaynak kullanımı İklim değişikliklerinin düşürülmesi ve uyarlanması Biyçeşitliliğin ve çevrenin korunması Doğal habitatların restorasyonu
Adil Çalışma Uygulamaları	Yolsuzluğun engellenmesi Sorumlu siyasal katılım Adil rekabet Değerler zinciri sosyal sorumluluğun geliştirilmesi Mülkiyet Hakkına saygı
Tüketici Konuları	Adil Pazarlama, gerçekçi ve saptırılmamış bilgi Adil anlaşma uygulamaları Tüketicilerin sağlık ve güvenliklerini korumak Sürdürülebilir tüketim Tüketici hizmeti, destek ve şikayeti Çözümleri tartışmak Tüketici bilgi güvenliği ve gizliliği Temel hizmetlere erişim Eğitim ve farkındalık
Toplumsal katılım ve kalkınma	Toplumsal katılım Eğitim ve kültür İstihdam oluşturulması ve beceri geliştirilmesi Teknolojinin gelişimi ve erişimi Refah ve gelir düzeyinin geliştirilmesi Sağlık

Kaynak: ISO, 2010.

Raporlama bileşeni, paydaşları birbirine bağlayan ve başarılarını arttıran önemli bir araçtır. ISO26000 uygulayan işletmeler yedi temel konu çerçevesince aldıkları karar ve uygulamaları raporlamalıdır. Eğer yedi temel konudan biri gerçekleştirilmemiş ise, bunun neden gerçekleştirilmediği ve gelecekte gerçekleştirilmek için nasıl bir yol izlenmesi gerektiği belirtilmelidir. Üç aşamalı katılım veya tanıklık raporları güçlendirmekte halka ve gözlemcilerle karşı sosyal sorumluluk iddialarını güçlü kılmaktadır. ISO 26000 bir sertifikasyon olarak oluşturulmamasına karşın, diğer standartların önceki sertifikasyonlarının da dahil olduğu ve üçüncü şahısların katılımını sağlamak amacıyla kullanılan bir çerçeve oluşturmaktadır. Örneğin bir işletmenin kalite konusundaki çabaları ISO 9000 ile desteklenebilir, gıda güvenliği çabaları bölgesel veya ulusal organik sertifikalarla açıklanabilmektedir (Ecologia, 2011).

Castka ve Balzarova (2008, s. 276)'ya göre, ISO 26000, kurumsal sosyal sorumluluğu, işletmeyi, paydaşları tanımlamayı ve onlarla ilgilenmeyi ve KSS ile ilgili iddiaların güvenilirliğini artırmayı hedefleyen pratik bir rehber olduğu için, organizasyonlara ve ağlarına sosyal sorumluluklarını yerine getirmede yardımcı olmayı amaçlamaktadır. ISO 26000, bir kalite yönetim çerçevesine dayanan kurumsal sosyal sorumluluk kavramına bir yaklaşım olarak görülebilir. Moratis (2015), şirketlerin sosyal sorumluluk iddialarının güvenilirliğini artırabilecek stratejileri incelerken, ISO 26000'in temel içeriğini ve ilkelerini de incelemiştir. Güvenilirlik kavramının şüphecilik, güven ve yeşil yıkama ile ilgili olduğunu iddia etmiştir. Sonuç olarak, Kurumsal sosyal sorumluluk referansları ile tanınan kurumlar, paydaşlar arasında daha iyi bir üne ve imaja sahip olacaktır. Bu, firmaların alt hatlarında önemli iyileştirmelere yol açacaktır.

Berman ve arkadaşları (1999), kuruluşların paydaş yönetimine yaklaşımında bir yaklaşımın araçsal bir yaklaşıma (stratejik paydaş yönetimine) dayandığını öne sürmüştür. Örgütlerin paydaşlarına yönelik kaygılarının ve finansal performanslarının kişisel çıkarları ile motive edildiği öngörülmektedir. Ancak, sosyal sorumluluğun finansal getiri getirip getiremeyeceği konusunda sıklıkla çelişkili sonuçlar veren birçok ampirik çalışma vardır (Camilleri, 2012, Orlitzky vd., 2003; McWilliams ve Siegel, 2001; Waddock ve Graves, 1997; Russo ve Fouts, 1997). Bununla birlikte, artan sayıda çalışma sosyal sorumluluk davranışlarının stratejik olarak kullanılması gerektiği çalışmalarda belirtilmektedir (Husted ve Salazar, 2006). Diğerleri, sosyal sorumluluğun bir rekabet avantajı kaynağı olabileceğinden, piyasa farklılaşması için fırsatlar sunduğunu iddia etmiştir (Russo ve Fouts, 1997; Donaldson ve Preston, 1995).

Bilim, teknoloji ve küreselleşme bazı önemli kavramlarda değişime yol açmıştır. Bu değişimler insan haklarına yönelik algı ve bakış açısının irdelenmesini gerekli hale getirmiştir. Üçüncü kuşak insan hakları olarak belirtilen ve bu değişimin bir getirisi olarak değerlendirilen dayanışma hakları olarak da tanımlanan bu kavram, II. Dünya Savaşı sonrası sömürgeci çıkmış ve bağımsızlıklarını ilan etmiş, sanayileşmiş ve az gelişmiş ülke ve insan hakları taleplerini dile getirmektedir. Üçüncü kuşak hakları ise; çevre hakkı, gelişme hakkı, barış hakkı, insanlığın ortak varlığına saygı hakkı, siyasal, ekonomik, toplumsal, kültürel ve bireysel karar hakkıdır. Üçüncü kuşak insan hakları içinde yer alan haklar ile

ISO26000 sosyal sorumluluk rehberi standardı değerlendirdiğinde birbiriyle benzer kriterleri desteklediği görülmektedir. Gelişmek durumunda olan iş yaşamı koşulları insan haklarından büyük ölçüde etkilenmekte, daha duyarlı, hümanist, bilinçli bir örgütsel çerçeve ile karşımıza çıkmaktadır (İstanbulu Dinçer, Akova, Dilmaç, 2013, s.11).

ISO 26000 İşletmeler Açısından Önemi Ve Yararları

ISO26000 her büyüklükteki ve sektördeki işletmeler için uygun yönetim ve niteliklere sahip olduğu için; Webb (2012) ISO26000'i "önemli bir yenilik" ve Hahn (2013) ise standart inovasyonun evrimsel bir adımı olarak tanımlamaktadır. ISO26000 sosyal sorumluluk rehberi bir firmanın sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmak için yürüttüğü faaliyetler olarak da tanımlanmaktadır (Perez-Baltres, Doh, Miller ve Pisani, 2012, s. 158). Hahn (2013) ISO 26000'nin sorumlu kurumlara iç ve dış değerlendirmeler sunması sebebiyle tercih edilen bir rehber olduğunu dile getirmiştir. Sosyal sorumluluk rehberi ISO 26000'i uygulayan firmalar sosyal sorumluluk bilgileri ve niteliklerini paydaşlarına bildirmekte (Graffin ve Ward, 2010), tedarik zinciri ortakları arasında bilgi asimetrisini de azaltmaktadırlar (King ve ark. 2005).

ISO 26000, dünya genelinde tek taraflı bir sosyal sorumluluk anlayışı sunar. Sosyal sorumluluğun işletmelerin çekirdek stratejisinin ayrılmaz bir parçası olması gerektiğini kabul eder (ISO, 2010). Rehberin temel konularının tanımlanması büyük bir başarı olarak kabul edilmektedir. ISO 26000 gibi temel bir belge, sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik gündemini geniş ölçüde geliştirdiği için doğru yönde önemli bir adımdır. Elbette, ISO 26000'de ele alınan çok çeşitli sosyal sorumluluk sorunları vardır. Standart, sosyal sorumluluk uygulamalarını birleştirmeyi ve standartlaştırmayı hedeflese de, her bir kuruluşun, işiyle ilgili olan alanları tanıması ve ele alması konusunda bir sorumluluğu olduğunu da kabul etmektedir (Hahn, 2013).

ISO 26000, katılımcı karar verme ve demokrasiye vurgu yapan pek çok katılımcının fikir ortaklığına dayandığı için örgütlerde önemli yönetim aracı olarak kabul edilmektedir (Hahn ve Weidtmann 2016). ISO 26000 standardı, sosyal sorumluluğun yönetim süreçlerine entegrasyonunun yanı sıra çevresel sorumluluk ve paydaş katılımı prensipleri hakkında kılavuzluk sağlar. Yedi temel konu listesi, bir kurumun sürdürülebilir kalkınmaya katkısını en üst düzeye çıkarmak için göz önünde bulundurması gereken en önemli sosyal sorumluluk alanını temsil etmektedir. ISO 26000 ayrıca paydaşların tanımlanması ve katılımı hakkında rehberlik etmekte, Kurumsal sosyal sorumluluk iletişiminin geliştirilmesine yardımcı olmakta ve sorumlu iş uygulamalarını stratejilere, sistemlere ve süreçlere entegre etmeye katkı sunmaktadır (Camilleri, 2017, s. 12). (Castka ve Balzarova (2008, s. 276) 'a göre, ISO 26000 kuruluşlara ve ağılarına sosyal sorumluluklarını yerine getirmede yardımcı olmayı ve kurumsal sosyal sorumluluğu, işletmeyi, paydaşları tanımlamayı ve bunlarla ilgilenmeyi ve raporların ve iddiaların güvenilirliğini artırmada pratik rehberlik sağlamayı amaçlamaktadır. ISO26000'nin yönetime uygulanması aracılığıyla elde edilen yararları aşağıdaki gibi ifade etmek mümkündür (İstanbulu Dinçer, Akova, Dilmaç, 2013, s. 11; Ecologia, 2011).

- Yenilik için politikaları tanımlamaktadır.

- Uzun dönemli muhtemel riskleri azaltmaktadır.
- Rekabet gücünü arttırmaktadır.
- Yeni ürünler, yeni hizmetler, üretim süreçleri tanımlamaktadır
- İşletmeye katkı sunan sosyal sorumluluk unsurlarına dair daha etkili tanıtım ve pazarlama planları oluşturabilmektedir.
- Temel bileşenlerin her birine dair raporlama yapılarak güven kazanılmakta, işletmelerin sosyal sorumluluk kavramına bağlı hale gelmesi sağlanmaktadır.
- Sürdürülebilir kalkınmayı desteklemektedir.
- Sosyal ve çevresel değerlerin arttırılmasına katkı sağlamaktadır.
- Sosyal sorumluluk alanında büyük paydaşların uzmanlarından alınan fikirlerle uyumlu ve evrensel bir rehberlik hizmeti sunmaktadır.
- Sosyal sorumluluğun tüm dünyada uygulanmasını sağlamaktadır.
- Toplum odaklı, toplum temelli bir farkındalık oluşturur.

Yöntem

Araştırma kapsamında, Türk Dünyası ülkelerinde yer alan otel işletmelerinin web sayfalarında ISO26000 temel konuları çerçevesinde hangi bilgilerin yer aldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Trivago sitesinde yer alan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan'da yer alan beş yıldızlı otel işletmelerinin web siteleri incelenmiştir. Araştırma kapsamında Azerbaycan (29), Kazakistan (22), Kırgızistan(6), Türkmenistan(3), Özbekistan(5) ve Tacikistan(3) olmak üzere toplamda 68 otel işletmesinin web sayfası incelenmiştir. Araştırma başlangıçta 72 otel işletmesi üzerinden planlanmış fakat dört otel işletmesinin web sayfasına ulaşamamıştır. Araştırma kapsamında web sayfaları ISO 26000 temel konuları olan “insan hakları”, işçi uygulamaları”, “çevre”, “adil çalışma uygulamaları”, “tüketici sorunları” ve “ toplumsal katılım ve gelişme” başlıkları çerçevesinde incelenmiştir. ISO26000 temel konularından “organizasyonel yönetim” konusu web sayfalarından incelenemeyecek nitelikte bir konu olması sebebi ile değerlendirmeye tabi tutulmamıştır. Araştırmada ISO26000 terimin sadece bir otel işletmesi web sitesinde yer aldığı görülmüştür. Alt başlıklara yönelik bilgiler ise “hakkımızda, kurumsal sorumluluk, politikamız” vb. bilgilerin yer aldığı alanlardan temin edilmiştir.

Bulgular

Tablo 2’de ISO26000 alt başlıkları çerçevesinde otel işletmeleri web sayfaları incelenmiş ve alt başlıklara ait mevcut bilgi olup olmadığı gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde en fazla “çevre” başlığında (%33,83) otel işletmeleri web sayfalarında bilgi olduğu görülmüştür. Otel işletmeleri web sayfalarında sırasıyla “toplumsal katılım ve gelişme” başlığında (%22,07); “işçi uygulamaları” başlığında (%20,6); “insan hakları” ve “ tüketici sorunları” başlıklarında (%13,25) bilgi olduğu tespit edilmiştir. “Adil çalışma uygulamaları” başlığında ise sadece bir (%1,47) otel işletmesinde bilgi yer aldığı görülmüştür.

Tablo 2: Otel İşletmeleri Web Sayfalarında ISO26000 Temel Konularına Yönelik Bilgilerin Yer Alma Durumu

ISO 26000 Temel Konular	Var		Yok		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
İnsan Hakları	9	13,25	59	86,75	68	100
İşçi Uygulamaları	14	20,60	54	79,40	68	100
Çevre	23	33,83	45	66,17	68	100
Adil Çalışma Uygulamaları	1	1,47	67	98,53	68	100
Tüketici Sorunları	9	13,25	59	86,75	68	100
Toplumsal Katılım ve Gelişme	15	22,07	53	77,93	68	100

Tablo 3'te ISO26000 temel konuları çerçevesinde otel işletmeleri web sayfalarında bilgilere yer verilip verilmediği ülkeler bazında incelenmiştir. Tüm başlıklarda en fazla bilginin Kazakistan'da yer alan otel işletmeleri web sayfalarında yer aldığı görülmektedir. İkinci olarak en fazla bilgiye Azerbaycan'da yer alan otel işletmelerinin sayfasında rastlanılmaktadır. Türkmenistan'da yer alan üç otel işletmesi incelendiğinde ise bu başlıklar ile ilgili hiçbir bilgiye rastlanılmamıştır. "Adil çalışma uygulamalarına ilişkin bilgi sadece Kazakistan'da yer alan bir otel işletmesinde tespit edilmiştir. Kırgızistan yer alan otel işletmeleri incelendiğinde "adil çalışma uygulamaları", "tüketici sorunları", ve "toplumsal katılım ve gelişme" başlıklarına ait bilgilerin yer almadığı görülmüştür. Özbekistan ve Tacikistan'da yer alan otel işletmelerinin web sayfalarında ise "adil çalışma uygulamaları" ve "tüketici sorunları" başlıkları ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Tablo 3: Ülkeler Bazında Otel İşletmeleri Web Sayfalarında ISO26000 Temel Konularına Yönelik Bilgilerin Yer Alma Durumu

ISO 26000 Temel Konuları	Azerbaycan (29)		Kazakistan (22)		Kırgızistan (6)		Türkmenistan (3)		Özbekistan (5)		Tacikistan (3)	
	Var	%	Var	%	Var	%	Var	%	Var	%	Var	%
İnsan Hakları	1	3,45	5	22,75	1	16,6	----	----	1	20	1	33,3
İşçi Uygulamaları	1	3,45	9	40,95	1	16,6	----	----	1	20	1	33,3
Çevre	6	20,7	12	54,6	1	16,6	----	----	2	40	2	66,6
Adil Çalışma Uygulamaları	----	----	1	4,55	----	----	----	----	----	----	----	----
Tüketici Sorunları	4	13,8	5	22,75	----	----	----	----	----	----	----	----
Toplumsal Katılım ve Gelişme	2	6,9	11	50,05	----	----	----	----	1	20	1	33,3

Sonuç

Tüketici istek ve ihtiyaçları ile teknolojik gelişmelerde meydana gelen değişimler turizm alanında büyük önem taşımaktadır. Turizm işletmelerinin bu alanlara hızlı bir şekilde uyum sağlaması işletmelerin tercih edilebilirliğini büyük hususta etkileyebilmektedir. Turizm işletmeleri içerisinde

özellikle otel işletmeleri için tüketici istek ve ihtiyaçları son derece önemli bir konudur ve tüketici istek ve ihtiyaçlarında meydana gelen değişiklikler, otel işletmelerinin pazarlama kararlarını da etkilemektedir.

Türk Dünyası ülkelerinde bulunan işletmelerin profili incelendiğinde; bazılarının kötü çalışma koşulları, zayıf prosedürler, yolsuzluk gibi hususlar ile tanıtımını olumsuz biçimde etkilediğini ifade etmek mümkündür. Bu hususun giderilmesi ve daha iyi bir işletme profiline vizyonuna sahip olması adına işletmeler; sosyal sorumluluk davranışını benimsemekte ve mümkün olduğunca sosyal sorumluluk ilke ve prensiplerini uygulamaktadır. İşletmelerin sosyal sorumluluk davranışı; ISO 26000 sosyal sorumluluk standardında belirtilen organizasyonel yönetim, insan hakları, işgücü uygulamaları, çevre, adil çalışma uygulamaları, tüketici sorunları ve toplum katılımı ve gelişimi gibi temel konularla ele alınmaktadır.

ISO26000 Sosyal Sorumluluk rehberi, farklı turizm işletmelerini sürdürülebilirlik yolunda yönlendiren önemli bir araçtır. Turizm işletmelerinin farklı departmanlarının aynı duyarlılıkla konuya yaklaşmasını talep eden ve bununla ilgili takip ve denetimi üst düzeyde tutan bu standart işletmelerin adil çalışma sistemi oluşturması, çevreye, doğaya, kaynakların korunmasına değer vermesi, tüketici haklarını ön planda tutması açısından benzer standartlardan farklı ve özgün bir rehberlik standardıdır. Çalışmada örneklem olarak seçilen Türki Dünyası ülkelerinde yer alan otel işletmelerinin sosyal sorumluluk kriterlerine verdiği önem ve ele alış biçimi web siteleri aracılığıyla incenmiş, net olarak ISO 26000 sosyal sorumluluk rehberini kullanan işletmeler oldukça sınırlı sayıda bulunmakla birlikte, ISO26000 temel konularına değinen turizm işletmelerin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu durumun artışı Türk Dünyası ülkelerinin turizmden hak ettiği payı alması ve tüketicilerin nezdinde olumlu imajını geliştirmesi adına oldukça gerekli ve üzerinde durulması gereken bir husustur.

ISO26000 işletmelerin sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel duyarlılığının bir göstergesi niteliğindedir. Tüketicilere bilgi verilmesi ve işletme imajının pekiştirilmesi açısından bu bilgilerin web sayfalarında yer alması işletmelere katkı sağlayabilecektir. Bu nedenle özellikle bu alt başlıklar çerçevesinde işletme politikaları yeniden şekillendirilmeli ve web sayfalarında bu politikalar detaylı olarak yer almalıdır. Günümüz tüketicilerin hem bilgiye ulaşma konusundaki hassasiyeti hem de toplumsal pazarlama anlayışı ile birlikte işletmelerin sosyal sorumlulukları hakkında daha duyarlı olmaları ve seçimlerini bu doğrultuda yapmaları otel işletmelerinin web sayfalarının da bu doğrultuda tasarlanmasını gerekli kılmaktadır.

ISO26000 temel konularının web sayfalarında yer alması sadece tüketiciler için değil mevcut çalışanlar ya da potansiyel çalışanlar için de önem arz etmektedir. Öyle ki çalışanlar, işletme sayfalarından işletmelerin işçi politikaları hakkında bilgi almakta, işletmenin kendilerine verdiği değeri görebilmekte veyahut iş arama sürecinde bu bilgiler ışığında başvurular yapabilmektedir. ISO 26000 sosyal sorumluluk kavramının paydaşlar, turizm çalışanları ve turistler tarafından benimsenmesi ve önemsenmesi Türk Dünyası turizm endüstrisinin insan odaklı yaklaşımını destekleyecek ve daha adil, barışçıl, evrensel bir nitelikte ilerlemesini sağlayacaktır.

Çalışma Türk Dünyası ülkelerinde faaliyet gösteren konaklama işletmelerinin ISO26000 sosyal sorumluluk rehberi standardını kullanımlarını web siteleri aracılığı ile incelemiştir. Fakat araştırma 7 temel kavramın alt başlıklarına indirgenmemiştir. Gelecek çalışmalarda alt başlıklara yönelik bir

değerlendirmenin yapılması, farklı yöntemlerle konunun geliştirilmesine katkı sağlayabilecektir. ISO 26000 temel konularının alt başlıkları bir form şeklinde düzenlenerek değerlendirme kriterleri oluşturulabilir ve her alt başlıktaki konular daha detaylı olarak ele alınabilir. Gelecekteki araştırmalar, belirli paydaşların ISO 26000'in uygulanması konusundaki görüşlerini araştırabilir. Gerçekleştirilecek nitel ve nicel çalışmalarla, kuruluşların temel konulara ve ISO 26000 yönergelerine ilişkin konulara nasıl başvurdukları ayrıntılı bir şekilde açıklanabilir.

Kaynakça

- Akıncı Vural, B.Z. Coşkun, G. (2011). Kurumsal sosyal sorumluluk ve etik. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, Sayı: 1, 61-87.
- Aktan C. C. Börü D.(2006). *Kurumsal sosyal sorumluluk*, İçinde: C. C. Aktan (Editör), Kurumsal Kültür, Ankara: SPK Yayını, 2006.
- Bartol, Kathryn M. Martin, David C. (1994). *Management*. 2'nd Edition, London: Mc Garw-Hill.
- Berman, S. L., Wicks, A. C., Kotha, S., Jones, T. M. (1999). Does stakeholder orientation matter? The relationship between stakeholder management models and firm financial performance. *Academy Of Management Journal*, 42(5), 488-506.
- Camilleri, M. A. (2012). *Creating shared value through strategic CSR in tourism*. Phd Thesis, University Of Edinburgh.
<https://www.era.lib.ed.ac.uk/bitstream/handle/1842/6564/camilleri2012.pdf?sequence=1>
- Camilleri, M.A. (2017). ISO's standard on social responsibility: a review and appraisal. Department of corporate communication, *University Of Malta Working Paper 201705*.
- Castka, P., Balzarova, M. A. (2008). The impact of ISO9000 and ISO 14000 on standardisation of social responsibility—an inside perspective. *International Journal Of Production Economics*, 113(1), 74-87.
- Çalış, Ş. Özlük, E. (2006). Uluslararası sivil toplum kuruluşları: ihmal edilmiş bir gerçeklik. 3. *STK Kongresi, Çanakkale-Biga*, 9-19.
- Donaldson, T., Preston, L. E. (1995). The stakeholder theory of the corporation: concepts, evidence, and implications. *Academy Of Management Review*, 20(1), 65-91.
- Dyllick, T. Hockerts, K. (2002). Beyond the case for corporate sustainability. *Business Strategy and The Environment*, Volume:11, 130-141.
- Ecologia, (2011), *Handbook for implementers of ISO 26000, global guidance standard on social responsibility*. Version Two. <http://www.Ecologia.Org/Isosr/Iso26000handbook.Pdf> Erişim Tarihi: 05.07.2018.
- Fransen, L. W., Kolk, A. (2007). Global rule-setting for business: a critical analysis of multi-stakeholder standards. *Organization*, 14(5), 667-684.
- Graffin, S. D., Ward, A. J. (2010). Certifications and reputation: determining the standard of desirability amidst uncertainty. *Organization Science*, 21(2), 331-346.
- Hahn, R. (2013). ISO 26000 and the standardization of strategic management processes for sustainability and corporate social responsibility (Haziran 27, 2012). *Business Strategy And The Environment*, [Http://Ssrn.Com/Abstract,2094226](http://Ssrn.Com/Abstract,2094226).

Husted, B. W., De Jesus Salazar, J. (2006). Taking friedman seriously: maximizing profits and social performance. *Journal Of Management Studies*, 43(1), 75-91.

ISO, (2010), <https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html>, Erişim Tarihi: 05.07.2018.

ISO (2014). ISO 26000: guidance on social responsibility. http://www.iso.org/iso/discovering_iso_26000.pdf, Erişim Tarihi: 05. 07.2018.

İstanbulu Dinçer, F. , Akova, O., Dilmaç, S. (2012), ISO 26000 standardı ve Türk turizm endüstrisi açısından bir değerlendirme, *13 Ulusal Turizm Kongresi*, Akdeniz Üniversitesi.

King, A. A., Lenox, L. J., Terlaak, A. (2005). The strategic use of decentralized institutions: exploring certification with the ISO 14001 management standard. *Academy of Management Journal*, 48 (6), 1091.

Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği, <http://kssd.org/kss-nedir/>, Erişim Tarihi: 10.07.2017.

Kuşat, N. (2012). Sürdürülebilir işletmeler için kurumsal sürdürülebilirlik ve içsel unsurlar. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 19, 227-242.

Mcadam, R. Denis L. (2003). Corporate social responsibility in a total quality management context: opportunities for sustainable growth. *Corporate Governance*, 3 (4): 36-45.

Mcwilliams, A., Siegel, D. (2001). Corporate social responsibility: a theory of the firm perspective. *Academy of Management Review*, 26(1), 117-127.

Moratis, L. (2015). The credibility of corporate csr claims: a taxonomy based on ISO 26000 and a research agenda. *Total Quality Management & Business Excellence*, 1-12.

Orlitzky, M., Schmidt, F. L., Rynes, S. L. (2003). Corporate social and financial performance: a meta-analysis. *Organization Studies*, 24(3), 403-441.

Perez-Baltres L, Doh J, Miller V, Pisani M (2012). Stakeholder pressures as determinants of CSR strategic choice: why do firms choose symbolic versus substantive self-regulatory codes of conduct? *Journal of Business Ethics*. 110: 157–172.

Russo, M. V., Fouts, P. A. (1997). A resource-based perspective on corporate environmental performance and profitability. *Academy of Management Journal*, 40(3), 534-559.

Taşlıyan, M. (2012). Kurumsal sosyal sorumluluk: modern iş dünyasının vicdani gereği. *Ankara Sanayi Odası Yayın Organı*, Mayıs/Haziran Sayısı.

Waddock, S. A., Graves, S. B. (1997). The corporate social performance-financial performance link. *Strategic Management Journal*, 303-319.

Webb, K. (2012). ISO 26000: Bridging the public/private divide in transnational business governance interactions. *Osgoode Clpe Research Paper*, (21).

INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN Studies

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN:2636-8641

Cilt/Volume 2

Sayı/Issue 4

Yıl/Year: 2019

Gönderim: 02-12-2019 – Kabul: 18-12-2019

**Suzan Akkuş, Asur ile Urartu Arasında Tampon Bir Bölge Şubria Ülkesi,
Çizgi Kitabevi, 2019, Konya, s143, Isbn: 978-605-196-354-9**

Faruk Akyüz*

Bu eser özellikle Asur ve Urartu kaynaklarından, hakkında bilgi sahibi olduğumuz Şubria ülkesi ile ilgili kapsamlı bir çalışmanın ürünüdür. Dr. Mutlu tarafından hazırlanan kitap Şubria ile komşu her iki ülke kaynaklarını kronolojik olarak ele alan bir çalışma olmuştur. Eser iki ana bölümden oluşmaktadır: “Asur Kaynaklarına Göre Şubria Ülkesinin Önemi” ve “Urartu Kaynaklarına Göre Şubria Ülkesinin Önemi”. Bu bölümler altında kronolojik olarak Asur ve Urartu kralları döneminde Şubria ülkesi hakkında bilgiler ve bu bölgeyle ilişkiler detaylı olarak sunulmaktadır. Eserin ilk kısmında “Asur Kaynaklarına Göre Şubria Ülkesinin Önemi” başlığı altında Şubria ülkesi halkının Hurri kökeni vurgulanmış ve uzmanların, bölgenin lokalizasyonu ile ilgili görüşleri verilmiştir. Kitapta Şubria'nın, aralarında mücadeleye sebep olduğu Asur ile Urartu ilişkileri hakkında da önemli bilgiler kaydedilmiştir. Kitapta verilen bu bilgilerin hem kral yazıtları hem de kraliyet mektuplarından elde edildiği anlaşılmaktadır. MÖ XIII. yüzyıl itibarı ile başlayan Asur-Urartu mücadelelerinin, MÖ VIII. yüzyılın ilk çeyreğine kadar aralıklarla devam ettiği belirtilmiştir (s.39). Halbuki Asur ile Urartu arasındaki mücadelelere Asurbanipal (668-627) dönemi yazıtlarında da rastlanır (bkz, RINAP 5 no 35:3b-8). Dolayısıyla bu iki, güç arasındaki mücadele MÖ VII. yüzyılın ikinci yarısında da sürmüştür. Zaten Mutlu s. 86-87'de Asurbanipal döneminde Urartu ile yaşanan mücadeleler hakkında da bilgi vermektedir.

Asur kral yazıt çevirilerinin yayımlandığı son seriler olan RIMA ve RINAP'ın yanında ARAB çalışmaları da yazar tarafından kullanılmıştır. Bu eserlere birlikte atıf yapılırken kronolojik yayın öncelik sırasının belirlenmediği anlaşılmaktadır. Yaklaşık 100 yıl önce hazırlanan ARAB adlı eser günümüz açısından çok yetersiz kalmaktadır. Bu sebeple RIMA ve RINAP serilerinde Asur kral yazıtları yeniden yayımlanmıştır. Kitapta ARAB kaynaklı çevirilerde bazı düzeltmelere ihtiyaç vardır. II. Tukulti-Ninurta'ya ait ARAB I 414 numaralı yazıtın çevirisi (s. 47) şöyle olmalıdır:

* Faruk Akyüz, Dr., faruk4161@hotmail.com, Orcid:0000-0003-1132-8653

“Gücümü öven tanrılar Aşşur, Şamaş ve tanrı [...] Şubaru ülkesinden Gilzānu ve Nairi ülkesi yüksek dağlar [...] sürekli aldığım baraç. Toplam 2702 at ...” (RIMA 2 A.0.100.5: 128-131)

II. Asurnasirpal'e ait ARAB I 446 numaralı yazıtın (s. 53) çevirisi şöyle olmalıdır:

“... onların şebirlerine öncekinden daha fazla baraç ve vergi yükledim. Atlar, katırlar, sığırlar, koyunlar, şarap, tunç kaplar ve ilku ... (RIMA 2 A.0.101.1:ii.10b-11a)

III. Salmanassar (858-824) dönemine ait kaynaklarda Urartu ile yaşanan mücadeleler esnasında Şubria ülkesi ve kralları hakkında da bilgiler yer almaktadır (s.54-59). III. Salmanassar'ın Urartu'ya karşı mücadelesinde Dai(y)an-Aşşur'u ordularının başında sefere göndermiştir. Burada Dai(y)an-Aşşur için başkomutan yerine ordu komutanı (*turtānu*) ifadesi tercih edilmelidir, çünkü Asur ordusunun başkomutanı kraldır. III. Salmanassar MÖ 854 yılındaki seferinde Şubria kralı Anhitti Kulmeru şehrini terk ederek Uppume şehrine sığınmıştır. Asur ordusu burada Şubria kralını kuşatma altına almıştır. İlgili pasaj Peinado 2002'den çevrilmiştir. Peinado isabetli bir şekilde RIMA 3 A.0.102.28:44b'de Hasmetu olarak okunan şehri Kulmeru şeklinde değerlendirmiştir (s. 56). Aynı pasaj uzun bir kral yazıtının içerisinde tekrar verilmiştir (s. 57). Burada ise aynı şehir Haşmetu olarak değerlendirilmiş ve açıklamada kral Anhitti'nin Şubria'nın merkezi Haşmetu'yu terk ettiği belirtilmiştir (s. 57). Birbirine benzer olan “has” ve “kul” işaretleri, bahse konu yer adının okunuşunda probleme sebep olmuştur. Son çalışmalarda da Hasmetu'nun Kul(li)meri olarak okunması gerektiği önerilmektedir (Radner, K., Between a rock and a hard place: Musasir, Kumme, Ukku and Subria – the buffer states between Assyria and Urartu”, in Biainili-Urartu: *Acta Iranica* 51, Leuven: Peeters, 2012: 260, dn. 139, 509; Radner, K. “Mistakes were made ... on the Throne Base of Shalmaneser III of Assyria” G. Chambon, M. Guichard & A.-I. Langlois (ed.) *De l'argile au numérique: Mélanges assyriologiques en honneur de Dominique Charpin* (Publications de l'Institut du Proche-Orient Ancien Collège de France 3) Leuven: Peeters, 2019:834). Aynı yazıtın yan yana iki ayrı çevirisinin verilmesi editöryal açıdan da önemli bir eksiklik. Bu durum eser yayınlanmadan önce alan uzmanlarınca gözden geçirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Yazar tarafından kitabın 60. sayfasında verilen“V. Şamşi-Adad'ın komutanı MutarrisAşşur” ismi Mutaqqin-Aşşur olarak düzeltilmelidir. (PNA 2/I s.785). Nairi ülkesine gönderilen zeki ve deneyimli bir asker olduğu belirtilen bu kişinin asıl unvanı esasen baş hadımdır (*rab ša-rēš*) (RIMA 3 A.0.103.1: ii.16b, PNA 2/Is.785).

“MÖ 745 yılında ordu Kalah'ta bir seferde iken çıkan bir isyanın büyümesi sonucunda Pul adında bir köle III. Tiglat-pileser (MÖ 744-727) lakabıyla tahtı ele geçirmiştir” (Çilingiroğlu 1997:39) (s. 63). Çilingiroğlu'ndan aktarılan bu ifadeyi destekleyen literatürde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca bu ifade s. 76'daki “Asur devletinde taht kavgaları görülmekle birlikte başa geçen kişinin bir hanedan üyesi olduğu” (Radner 2007:166) vurgulamasıyla çelişki yaratır. III: Tiglat-pileser, kendisini yazıtlarda Adad-nirari'nin oğlu olarak tanıtır ama aslında onun torunu olduğuyla ilgili görüşler de mevcuttur (Ayrıntılı bilgi için bkz. PNA 3/II 3-b 1329).

Sayfa 57'deki kral III. Salmanassar'a ait yazıt (RIMA 3 A.0.101.28: 34b-44b) çevirisi Duymuş, H. H., *Asur Devleti'nin Dış Politikası (Yeni Asur Devri)*, Gazi Ü. SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011:121'den, s. 80-81'deki ARAB II: 607'e ait belge çevirisi Duymuş, 2011: 58-59, s. 82-83'deki Asarhaddon'a ait belge çevirisi Duymuş, 2011: 121-122 ve s. 82 de verilen SAA 1:11 numaralı

metin çevirisi Akyüz, F., *Asur Ordusu (Yeni Asur Dönemi MÖ 911-612)* Gazi Ü. SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2018: 256'dan alınmış fakat maalesef belgelerin çevirisinin alındığı tezlere atıf yapılması ihmal edilmiştir.

Sayfa 82-83 de SAA 4 22 (SAA 4 18 olmalı) olarak çevirisi verilen mektup s. 83-84'te bu sefer doğru mektuba atıf yapılarak (SAA 4 18) aynen verilmiştir. İki metnin de aynı belge olduğu herhalde yazarın dikkatinden kaçmıştır. 82-84. sayfalarda aynı metnin oldukça farklı çevirileri verilmektedir. Bu durum orijinal metinlere değil, mektubun kullanıldığı ikincil kaynaklara dayalı bir çalışma yapıldığını gösterir. Elbette bu yöntem de bilimsel çalışmalarda kullanılabilir ancak güncel ve birincil kaynak çevirilerine başvurmak önemlidir, aksi taktirde aynı metin çeviri farklılıklarından dolayı, farklı metinlermiş gibi yanlış değerlendirme veya atıf vermeye yol açabilir. Bu bağlamda SAA 4 18 numaralı metnin ilk kısım çevirisi şöyle olmalıdır: “[Efendim Şamaş, [sorduğum soru için] bana [olumlu ce]vap ver. Yaya olarak adlandırılan [Urartu kralı Ursa] Pa... ülkesi kralı olarak adlandırılan ... planlayacak ve uğraşacak mı?” Asur yazıtlarında Rusa ya da Ursa olarak kaydedilen Urartu kralının, bu belgede Yaya ismiyle de çağrıldığı ifade edilmiştir (Bkz, PNA 1054a-1057). SAA 4 24 (s. 83 ve 84)'ün güncel çevirisi şöyle olmalıdır: “ ... Şayet, planladığı gibi (onu), Hubuškia'ya göndereceği habercisini gönderirse [Urartulular ya da Kimmer]ler ya da [Manna]lar veya İskitler [ya da]lılar ya da herhangi bir düşman plan kuracak, o haberciyi saldıracak ve onu ele geçirecek ve öldürecek mi?” SAA 4 24: 7-11; Toptaş, K. “İskit-Asur Münasebetleri”, 4. Uluslararası Türk Şöleni, Türk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Alpaslan Ceylan (Ed.), Erzurum, 2018: 462. Ayrıca yazarın, sayfa 83 vd. verdiği kehanet metinlerine ilişkin çeviriler için adres gösterilen yerde (SAA 4) yanlış belge numaraları ve çeviriler bulunmaktadır.

Mutlu, “Asur ordusu, düz alanlarda ve tanıdıkları coğrafyalarda daha başarılı olmuştur. Bu başarıda başta tekerlekli savaş arabaları olmak üzere savaş araç-gereçlerini rahat kullanabilmeleri büyük rol oynamıştır.” ifadesini kullanmaktadır (s. 86). Halbuki Asarhaddon zamanına gelindiğinde Asur ordusunda savaş arabası kullanımı çoktan azaltılmış yerine süvari birliklerinin kullanımı artırılmıştır. Dolayısıyla yazarın Asarhaddon dönemini kapsayacak şekilde ifade ettiği yukarıda tırnak işareti içinde verilen bilgi yanlıştır. Nitekim II. Asurnasirpal döneminde süvari askerler henüz gelişmediği için savaş arabaları ani saldırılar için kullanılmaktaydı fakat II. Sargon döneminden itibaren savaş arabalarının yerini süvarilerin almasıyla, savaş arabalarının kullanımı neredeyse son bulmuştur (Noble D. “Assyrian Chariotry and Cavalry”, *SAAB* 4, 1990: 61).

Asur kral yazıtlarının kullanıldığı çalışmalarda ARAB yerine daha güncel ve doğru çevirilerin yer aldığı RIMA ve RINAP serileri tercih edilmelidir.. Ayrıca şahıs isimlerinin yazılışında karşılaşılan sıkıntuların önüne geçmek için de PNA serisi temel alınmalıdır. Editöryal hatalar, çeviri eksiklikleri, bilgi yanlışlıkları ve atıf hatalarının önüne geçmek için bu tür eserlerin alan editörleri tarafından okunması faydalı olacaktır.

Bazı Düzeltme Önerileri:

s. 30 (*Akkberi/shaniu*) = Akk. Shaniu (ya da *şaniu*) için eyalet valileri ifadesi verilmiştir. *Şaniu* vali yardımcısı anlamına gelmektedir.

s. 31 *Akrabalani* = Akk. *rab alāni*

s. 31 dn 83 *iku* = *ilku*

- s. 37 Šubbiluliuma = Šuppiluliuma
- s. 45 Ada-apla-iddina = Adad-apla-iddina (PNA 1/I s. 22)
- s. 48 il sistemi = eyalet sistemi
- s. 52 Supre = Šubrû
- s. 53 Shuprê = Šubrû
- s. 57 Que = Gutî (KUR.*qu-te-e*)
- s. 76/87 Shamash-shum-ukin/Šhamash-Shum-Ukin = Šamaš-šumu-ukîn (PNA 3/II s.1214)